

Ph.D.-afhandling

**TRANSLATION MEMORY-SYSTEMER
SOM VÆRKTØJ TIL JURIDISK
OVERSÆTTELSE**

Kritisk vurdering af anvendeligheden af translation memory-systemer til oversættelse af selskabsretlig dokumentation

Tina Paulsen Christensen
Syddansk Universitet 2003
Institut for fagsprog, kommunikation
og informationsvidenskab
revideret udgave maj 2003

FORORD

I efterhånden en del år har jeg nu været udøvende translatør på freelancebasis med juridisk oversættelse som specialeområde. I kraft af min fortsatte beskæftigelse med det juridiske tekstunivers har jeg naturligvis erhvervet en vis portion juridisk fagviden og opøvet en vis juridisk oversættelsesrutine, men ikke desto mindre har jeg ofte følt mig på herrens mark, når der af en eller anden grund spændes ben for min tekstproduktion.

Årsagerne har været mange. Hver gang jeg er stødt på et nyt oversættelsesproblem, er det naturligvis blevet løst, men jeg har ofte følt mig usikker på, om mine løsninger var situationsadækvate og dermed de bedste løsninger. Under alle omstændigheder har jeg måttet erkende, at mine løsninger ikke altid har været baseret på funderet viden om juridisk oversættelse, men vel nærmest udtryk for ad-hoc-beslutninger uden binding til en konkret juridisk oversættelsesteori og -strategi. Jeg har derfor følt et behov for at fordybe mig i juridisk oversættelsesteori og få sat ord på og forklaret de problemer, man som juridisk oversætter uundgåeligt bliver konfronteret med.

At man i oversætterbranchen både herhjemme og i udlandet i stadig større omfang gør brug af translation memory-systemer, gav mig desuden lyst til at sætte mig ind i denne fagre nye oversætterverden og inspirerede mig til at relatere afhandlingens juridiske ramme til anvendeligheden af denne form for sprogteknologisk oversættelsesværktøj. Mit primære mål har været at finde ud af, om et sådant hjælpemiddel overhovedet bør anvendes af den juridiske oversætter.

Til belysning af min overordnede problemstilling har jeg haft behov for hente viden hos mange forskellige informanter. Jeg vil derfor gerne takke de mange danske og tyske advokater, som har stillet tekstmateriale til rådighed for mine undersøgelser, jurister, oversættere og systemudviklere ved EU-Kommissionen og EU-Domstolen samt translatører og systemansvarlige i oversætterbureauerne Oversætterhuset A/S og Scandinavian Translators A/S samt i Danske Bank. Disse fageksperter har bidraget med den fagviden og praksisorienterede erfaring fra hver deres specifikke område, som har gjort det muligt at skrive en afhandling, som ikke alene er teoretisk funderet. Det er således mit håb,

at specielt de personer, der konkret arbejder med juridisk oversættelse, vil kunne få gavn af og hente inspiration i min afhandling til håndtering af den juridiske oversættelsesproblematik. Derudover håber jeg, at alle de, der på en eller anden måde har brugen af translation memory-systemer tæt inde på livet i deres daglige virke eller måske blot påtænker at integrere et sådant sprogteknologisk værktøj i deres arbejdsproces, vil kunne hente nyttige informationer i afhandlingen og forhåbentligt få øjnene op for både de fordele og ulemper, der følger af brugen af en translation memory.

Jeg er meget taknemlig for den velvilje og begejstring, der er blevet vist mit projekt af samtlige informanter. Dette tager jeg til udtryk for, at afhandlingens emne og problemstilling ikke kun interesserer mig, men er af interesse for og fagligt berører mange andre, hvad enten det er advokater, der producerer de dokumenter, som skal oversættes, eller oversættere, som skal overføre indholdet i de juridiske tekster fra det ene sprog til det andet.

Ikke mindst ønsker jeg at takke mine to vejledere, lektor, Ph.D. Lotte Weilgaard Christensen, Syddansk Universitet i Kolding, og lektor, Ph.D. Jan Engberg, Handelshøjskolen i Århus for konstruktiv kritik, faglig vejledning og støtte undervejs, samt mine øvrige kolleger på IFKI ved Syddansk Universitet for deres faglige input og kommentarer.

Syddansk Universitet i Kolding

Januar 2003

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	5
1.1 BAGGRUND	5
1.2 PRÆSENTATION AF AFHANDLINGENS IDEGRUNDLAG	8
1.3 PROBLEMFOMULERING	13
2. DEN JURIDISKE OVERSÆTTERS UNIVERS.....	16
2.1 UNIVERSIALITETSTANKEN	18
2.2 INDELING AF VERDEN I RETSKREDSE	24
2.2.1 Verdens retskredse	25
2.2.1.1 <i>Den tyske retskreds</i>	28
2.2.1.2 <i>Den skandinaviske retskreds</i>	36
2.2.1.2.1 <i>Det danske retssystem</i>	38
2.2.2 Sammenfatning	41
2.3 SELSKABSRETEN	42
3. JURIDISK SPROG	44
3.1 JURIDISK SPROG – MELLEM VAGHED OG PRÆCISION	49
3.2 UNDERINDELING AF JURIDISK SPROG	54
3.2.1 Tekstsort-begrebet	56
3.3 JURIDISKE TEKSTSORTER	57
3.3.1 Forskningsoverblik	58
3.3.1.1 <i>Bathias analysemodel</i>	58
3.3.1.2 <i>Engbergs klassifikationsmodel</i>	60
3.3.1.3 <i>Busses klassifikation</i>	65
3.3.2 Sammenfatning	74
3.3.3 Præsentation af repræsenterede tekstsorter i korporaene	76
3.3.3.1 <i>Det parallelle korpus</i>	77
3.3.3.2 <i>Det målsproglige referencekorpus</i>	86
4. JURIDISK OVERSÆTTELSE	101
4.1 OVERSÆTTELSESSTRATEGI PÅ TEKSTNIVEAU	101
4.1.1 Sammenfatning	109
4.2 HVAD ER EN JURIDISK OVERSÆTTELSE?	109
4.2.1.1 <i>Et adækvansbegreb med gyldighed i det juridiske univers</i>	121
4.2.2 Sammenfatning	122
4.2.3 Ækivalens på begrebsniveau	123
4.2.4 Oversættelsesstrategi på begrebsniveau	130
4.2.5 Sammenfatning	135
5. JURIDISKE OVERSÆTTELSESPROBLEMER.....	136
5.1 JURIDISK OVERSÆTTELSES FORSKELLIGE SVÆRHEDSGRADER	138
5.2 I DEN JURIDISKE OVERSÆTTELSESTEORI FREMFØRTE TYPISKE OVERSÆTTELSESPROBLEMER.....	141
5.2.1 Problemtype 1: interpretation	147
5.2.2 Problemtype 2: juridisk terminologi	155

5.2.3	Problemtype 3: tekstkonventioner	169
5.2.3.1	<i>Rutineformler som udtryk for en fagsproglig formuleringsrutine.....</i>	<i>173</i>
5.2.4	Sammenfatning	178
6.	TRANSLATION MEMORY-SYSTEMER.....	182
6.1	TM-SYSTEMERS KONCEPTION OG FUNKTIONSMÅDE	182
6.1.1	Mønstergenkendelse – en eksemplificerende beskrivelse.....	185
6.1.2	TM-ideen i et historisk perspektiv	187
6.1.3	TM-ideen i oversætterpraksis	189
6.2	PARALLELE KORPORA VERSUS REFERENCKORPORA	197
6.3	TRANSLATOR’S WORKBENCH.....	202
6.4	TM-SYSTEMERS BEGRÆNSNINGER I FORBINDELSE MED OVERSÆTTELSE AF JURIDISKE TEKSTER	210
6.4.1	Problemtype 1: Interpretation	211
6.4.1.1	<i>Mulig løsning på problemet.....</i>	<i>214</i>
6.4.2	Problemtype 2: Juridisk terminologi.....	214
6.4.2.1	<i>Mulige løsninger på problemet.....</i>	<i>217</i>
6.4.2.1.1	Terminologiske databaser til lagring af juridisk viden	217
6.4.2.1.2	Inkorporering af autentisk referencekorpus på målsproget.....	220
6.4.3	Problemtype 3: Tekstkonventioner i form af juridiske rutineformler	226
6.4.3.1	<i>Mulig løsning på problemet.....</i>	<i>228</i>
6.4.4	Sammenfatning	229
7.	EMPIRISKE UNDERSØGELSER.....	233
7.1	SPØRGSMÅL 1 – JURIDISKE TEKSTERS REPETITIONSGRAD	233
7.1.1	Sammenfatning	240
7.2	SPØRGSMÅL 2 – IDENTIFIKATION AF JURIDISKE RUTINEFORMLER.....	241
7.2.1	Sammenfatning	256
7.3	SPØRGSMÅL 3 - MODIFICEREDE MATCHKRAV FOR JURIDISKE RUTINEFORMLER	257
7.3.1	Kontrolleret sprog.....	259
7.3.1.1	<i>TM som 'Authoring Memory'.....</i>	<i>263</i>
7.3.2	Sammenfatning	271
7.4	SPØRGSMÅL 4 – ADÆKVANSEN AF DET PARALLELE KORPUS’ MÅLSPROGLIGE MATERIALE.....	271
7.4.1	Analysemodel til bestemmelse af juridiske translaters adækvans.....	274
7.4.1.1	<i>Bedømmelse af de målsproglige rutineformlers funktionelle adækvans</i>	<i>276</i>
7.4.1.1.1	Translaternes opfyldelse af kriterierne 1-3	277
7.4.1.1.2	Translaternes opfyldelse af kriterium 4	279
7.4.2	Sammenfatning	292
8.	KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING	294
8.1	PERSPEKTIVERING	299
9.	BIBLIOGRAFI	301
10.	BILAG	314
11.	RESUME	317
12.	KURZFASSUNG	324

1. INDLEDNING

1.1 BAGGRUND

Behovet for oversættelser bliver stadig større. Stadig flere tekster oversættes nemlig i lyset af den internationale globalisering og internationalisering. Tænk bare på den mængde af tekster, der gøres tilgængelig for det brede publikum på WWW på ikke bare et enkelt, men på mange sprog. Desuden vokser antallet af sprog, der oversættes til og fra. Tag bare den fortsatte udbygning af EU-samarbejdet, som står over for en umiddelbart forestående indlemmelse af en række østeuropæiske lande. For Oversættelsestjenesten i EU betyder dette, at sprogkombinationerne bliver stadig flere, da alle medlemslande har ret til og krav på at blive informeret og kunne kommunikere på deres nationale sprog i alle EU-sammenhænge. Medlemslandenes nationale sprog er derfor alle arbejdsprog i EU, selv om tendensen går i retning af kun at bruge engelsk, tysk og fransk internt i EU-institutionerne. Betinget af disse årsager er behovet for oversættelser efterhånden blevet så stort, at humanoversættereren ikke kan følge med og klare efterspørgslen længere.

Oversætterne ser sig derfor i stigende grad om efter nogle værktøjer, som kan hjælpe dem under oversættelsesprocessen ved at hæve oversætternes produktivitet og effektivitet og samtidig forbedre oversættelsernes kvalitet. Som børn af IT-tidsalderen falder blikket helt naturligt på computeren som et oplagt oversættelsesværktøj. Spektret af sprogteknologiske værktøjer rækker lige fra terminologiske databaser, elektroniske ordbøger, stave- og grammatikkontrol, translation memory-systemer til egentlige maskinoversættelsessystemer.

I oversætterpraksis har man specielt rettet opmærksomheden mod de såkaldte translation memory-systemer (TM), fordi disse systemer siges i høj grad at kunne effektivisere oversættelsesprocessen. Tanken bag dette værktøj er ikke, at computeren skal erstatte

humanoversætter, men derimod hjælpe oversætter under oversættelsesprocessen ved at overtage den side af oversættelsesarbejdet, som er rutinepræget. En translation memory er kort beskrevet en database, hvor kildesprogssætninger gemmes sammen med deres oversættelser. Hver gang en ny tekst skal oversættes, sammenlignes sætningerne i den nye tekst med oversættelseshukommelsen (databasen). Er der tale om en identisk eller bare lignende sætning, foreslår systemet automatisk, at man genbruger den oversættelse, som allerede ligger i databasen. Nye sætninger, som ikke allerede ligger i databasen, gemmes til senere brug. Forventningerne om effektivitetsstigninger er altså begrundede i, at oversætter ikke behøver at oversætte tekst, som han har oversat tidligere.

TM-systemer er konciperede til oversættelse af dokumentation inden for det tekniske fagområde, idet dette fagområde i modsætning til det juridiske fagområde i stor udstrækning er karakteriseret ved en terminologisk 1:1-relation, og teksterne ofte er af repetitiv karakter, hvilket er en forudsætning for, at en TM, der bygger på en matching af overfladestrukturer, er et anvendeligt oversættelsesværktøj. Tekniske tekster indeholder ofte både tekst- og interne gentagelser; tænk bare på tekniske manualer til f.eks. et software-program, som udkommer i den ene version efter den anden. I versionerne genbruges tekst fra gang til gang (tekstestern gentagelse) og man foretager kun de nødvendige opdateringer. Derudover er tekniske tekster kendetegnet ved tekstinterne gentagelser, altså at enkelte tekstdele forekommer flere steder i en og samme tekst. Oversætter af tekniske tekster kan derfor med fordel gøre brug af en translation memory, som 'husker' de oversættelsesstrategiske valg, som han tidligere har truffet.

Efterhånden anvendes TM-systemer dog ikke kun til oversættelse af tekniske tekster. I praksis, f.eks. i de store oversættelsesbureauer herhjemme, bruges translation memory-systemer nu til alle typer af oversættelse, altså også til oversættelse af juridiske dokumenter. Selv ved EU-Domstolen i Luxembourg overvejer man i dag at bruge translation memory-systemer til oversættelse af EU-retsakter, selv om Domstolen tidligere har afvist dette med den begrundelse, at oversættelseshukommelser ikke er egnede til ju-

ridisk oversættelse.¹ Men også oversætterne ved Domstolen er altså stillet over for kravet om produktivitetsstigning.

Baggrunden for den oprindelige afvisning af brugen af translation memory-systemer til oversættelse af Domstolens retsakter hænger sammen med juraens karakter. Modsat det tekniske fagområde, som beskæftiger sig med materielle genstande, der er kulturneutrale, er juraens kerne kendetegnet ved immaterielle genstande, hvis bagvedliggende begreber er åbne for juridisk fortolkning og er alt andet end kulturneutrale. Juraen er nemlig ikke en universel størrelse, men knyttet til et enkelt retssystem. De retssystemspecifikke retsopfattelser er udtryk for en kultur- og retstradition, der er forskellig retssystemerne imellem, hvorfor juraen siges at være en langt mere kompleks størrelse end f.eks. det tekniske fagområde. Det er bl.a. de juridiske begrebers semantiske approximativitet, der kan så tvivl om TM-systemers anvendelighed i forbindelse med juridisk oversættelse, da sætningsanalysen i en TM kun tager udgangspunkt i sætningens syntaktiske overfladestruktur. En sætnings semantiske indhold indgår således ikke i analysen, hvorfor systemet ikke tager højde for sætningernes betydning. Derudover er juridiske tekster generelt ikke kendetegnede ved den samme tekstuelle repetitionsgrad som tekniske tekster.

Uagtet det faktum, at juraen adskiller sig fra det tekniske fagområde på en lang række punkter, er TM-ideen dog slået an hos oversættere af juridiske tekster.

For mig at se er spørgsmålet dog, om translation memory-systemer med udgangspunkt i juraens egenart overhovedet bør anvendes som værktøj til oversættelse af juridiske dokumenter. Genstanden for afhandlingen vil derfor være en undersøgelse af, om et TM-system er anvendeligt i forbindelse med juridisk oversættelse, herunder en belysning af TM-systemets muligheder og begrænsninger.

¹ Interview med Jimmy Stryhn-Meyer, jurist og oversætter ved EU-Domstolen, 21. juni 2001 i Luxembourg

1.2 PRÆSENTATION AF AFHANDLINGENS IDEGRUNDLAG

Men udgangspunkt i det indledningsvist fremførte er afhandlingens overordnede ide at undersøge:

Bør en translation memory finde anvendelse som problemløsende værktøj til juridisk oversættelse?

For at kunne besvare dette spørgsmål, er det nødvendigt at stille yderligere to spørgsmål, som hver for sig kan siges at være en udlægning af afhandlingens problemstilling, nemlig:

- er en translation memory i stand til at afspejle og håndtere en så kompleks og flerdimensionel størrelse som juridisk sprog?
- egner juridisk dokumentation sig til oversættelse ved hjælp af en translation memory, dvs. er de juridiske dokumentationstyper karakteriserede ved en tilstrækkelig høj grad af repetition?

Udgangspunktet for afhandlingen er en **hypotese** om, at en translation memory i dens nuværende form ikke vil være i stand til at kompensere for det forhold, at juridisk sprog i bi- og multilingvistiske sammenhænge ikke kan opfattes som en begrebsmæssig eller tekstkonventionel fællesmængde, idet der til et hvert lands juridiske dokumentation er knyttet en for det pågældende land karakteristisk juridisk sprogbrug, som tager afsæt i det specifikke retssystem.

At de forskellige retssystemer råder over retssystemspecifikke begrebsapparater og gør brug af bestemte tekstkonventionelle mønstre, betyder, at den juridiske oversætter nødvendigvis må kende disse og kunne afstemme sin oversættelse efter oversættelsessitu-

ationen. Han skal således være i stand til f.eks. at aktualisere retssystemspecifikke, sproglige mønstre, hvis oversættelsessituationen kræver det.

En translation memory bygger på et såkaldt parallelt korpus, der i denne sammenhæng skal forstås som tekster på et kilde- og et målsprog, der på sætningsniveau kan henføres til hinanden. I såvel kvalitativ som kvantitativ henseende vil opbygningen af maskinlæsbare, parallelle korpora, her i betydningen 'aligned corpora', med mulighed for sammenholdelse af kilde- og måltekst og en inkorporering i en TM som udgangspunkt uden tvivl kunne bidrage med væsentlige belæg i forbindelse med oversættelsesarbejdet, idet fagoversætteren får mulighed for at identificere et oversættelsesforslag i en kontekst.

En kvalitativ begrænsende faktor ved parallelle korpora og dermed ved TM-systemer er dog, at der alene arbejdes med og ud fra tekster, der foreligger i en kildesproglig udgave, som er oversat til et målsprog. Det målsproglige materiale er dermed behæftet med den kvalitative mangel, at validiteten af det målsproglige oversættelsesforslag i høj grad må antages at afhænge af fagoversætterens faglige og sproglige kompetence. Systemet er nemlig ikke selv i stand til at vurdere kvaliteten af de sætningspar (oversættelsesenheder), der er gemt i hukommelsen. Oversættelser, som et hvert mennesket vil opfatte som endog helt åbenlyst inadækvate oversættelser, vil systemet således opfatte og forstå som ækvivalenter, hvis blot de er gemt som sætningspar i hukommelsen.

Da en måltekst jo er underlagt de begrænsninger, der følger af dens tilblivelse i kraft af en udgangstekst, kan alene en udgangstekst betragtes som fuldstændigt pålideligt dokumentationsmateriale. På grundlag af en oversat måltekst vil der altså ikke kunne drages udtømmende konklusioner om f.eks. konventionaliseringsgraden, herunder graden af repetition, eller fagligt vidensindhold og begrebsrelationer for begreberne på målsproget, og følgelig vil der ikke kunne fastslås ækvivalens mellem begreberne på kilde- og målsproget – eller som det specielt er påkrævet inden for fagområder, der emnemæssigt ligger uden for det tekniske/naturvidenskabelige fagområde, f.eks. inden for juridisk sprog - vil der ikke kunne foretages sammenligninger af de implicerede retssystemer,

for på den baggrund at kunne vælge f.eks. et begreb eller et udtryk, der er adækvat i en given kommunikations- og oversættelsessituation.

Juridisk sprog er i højere grad end det teknisk/naturvidenskabelige område karakteriseret ved, at en oversættelse af fagområdets dokumenter ideelt set kun bør realiseres på baggrund af en kortlægning af fagområdets begreber og begrebsrelationer på basis af et dokumentationsgrundlag, der består af modersproglige tekster, hvis forfattere ikke er underlagt de samme kompetencebegrænsninger som oversætteren. Begrundelsen herfor er, at det inden for juridisk sprog som nævnt ovenfor altid er nødvendigt at inddrage de til tider meget forskellige retssystemer, der knytter sig til de bestemte sprogområder og dermed til de sprog, der oversættes til og fra.

Juridisk oversættelse implicerer altså uundgåeligt en sammenligning af de involverede retssystemer. Konsekvensen af dette er, at oversætteren i praksis nødvendigvis må udføre korpusbaseret terminologiarbejde.

Et overblik over bl.a. et fagområdes terminologiske begrebsapparat, der kan danne grundlag for en sammenligning af retssystemer, kan som tidligere nævnt alene opnås på baggrund af et korpus, der består af tekster, der er forfattet af fagfolk på målsproget, det vil sige originale dokumenter. Men et sådant monolingualt dokumentationsgrundlag vil selvsagt ikke være fyldestgørende i en oversættelsessituation, idet der ikke på et sådant grundlag kan drages konklusioner om oversættelsesækvivalenter. Det er derimod delvist muligt på baggrund af et parallelt korpus, der dog som nævnt ikke på tilfredsstillende måde kan dokumentere f.eks. et fagområdes begreber og begrebsrelationer på målsproget.

Såvel det bilinguale, parallelle korpus som det monolinguale, originale korpus er således underlagt visse begrænsninger, hvorfor korpusbaseret tekstlingvistik, herunder terminologiarbejde, der forsøger at kombinere de to former for korporas respektive for-

dele, vil kunne bidrage med nyttige informationer for oversætteren af juridisk dokumentation. I afhandlingen vil jeg derfor ligeledes undersøge,

- om man ved at kombinere et parallelt korpus (da -> de²) med et originalt monolingvalt korpus på målsproget (de), der er funktionelt sammenligneligt med det parallelle korpus, kan kombinere fordelene ved de to former for korpora og inkorporere disse i en TM, således at denne i højere grad bliver i stand til at gengive de forskellige retssystemers karakteristika på en for fagoversætteren tilfredsstillende måde.

Afhandlingen tager alene udgangspunkt i sprogpåret dansk/tysk. Da jeg ikke er datalingvist, men alene lingvist med et godt øje til datalingvistikken og dens muligheder i lingvistisk øjemed, skal min undersøgelse ikke ses som et forsøg på at fremkomme med teknisk funderede forslag til f.eks. inkorporering af referencekorpora, men alene som en påvisning af referencekorporas indholdsmæssige nytteværdi for den juridiske oversætter.

Nytteværdien af et autentisk, monolingvalt referencekorpus på målsproget vil blive undersøgt for så vidt angår den tekstkonventionelle realiseringsform, som jeg kalder for juridiske rutineformler. I langt de fleste juridiske oversættelser bør oversætteren nemlig være i stand til at aktualisere de målsproglige rutineformler, som den professionelle, målsproglige modtager kender og forstår signalværdien af. Jeg vil derfor undersøge,

² Det tyske sprog anvendes ikke kun i BRD og dermed inden for det tyske retssystem, men desuden i f.eks. Schweiz, Østrig, Lichtenstein, Belgien, Sydtyrol og i EU. Når jeg i min afhandling taler om tysk juridisk sprog vil dette alene indbefatte det tysk, der tales og skrives i BRD-retssystemet; saml.: "Die Systemgebundenheit der Rechtssprache führt dazu, dass es innerhalb einer Sprache nicht immer lediglich eine Rechtssprache gibt, [...]. Es existieren innerhalb einer Sprache so viele Rechtssprachen, wie es Rechtssysteme gibt, die sich dieser Sprache als Rechtssprache bedienen" (de Groot 1999a: 12).

- om de målsproglige rutineformler, der er realiseret i det parallelle korpus, på baggrund af en sammenligning med de i det monolingvale, originale tekstkorpus optrædende ækvivalerende sætninger kan betegnes som adækvate oversættelser, og desuden om muligheden for at kunne tjekke adækvansen af sine oversættelsesvalg på basis af et sådant målsprogligt referencekorpus, vil kunne forbedre oversættelsernes kvalitet.

Da rutineformler har helt bestemte signalværdier i det juridiske univers, er det vigtigt, at den juridiske oversætter udtrykker sig terminologisk og stilistisk konsistent fra gang til gang, når rutineformlerne oversættes. Anvender den juridiske oversætter en translation memory som sprogteknologisk værktøj til tekster, der aktualiserer juridiske rutineformler, er det derfor altafgørende, at systemet er i stand til at finde indholdsidentiske rutineformler og disses oversættelser i hukommelsen. Anvendeligheden af en translation memory til oversættelse af juridiske rutineformler er netop betinget af systemets evne til at finde sætninger, som ikke blot i overfladestrukturen, men også hvad angår det semantiske indhold, er sammenlignelige. Jeg vil derfor undersøge,

- om en translation memory er i stand til at identificere de realiserede rutineformler,

og fremkomme med mit bud på,

- hvordan systemet, i højere grad end det i dag er tilfældet, sættes i stand til at finde de indholdsidentiske sætninger i hukommelsen.

Afhandlingens tekstmaterielle grundlag består af to af selskabsrettens centrale dokumenter, nemlig vedtægter for henholdsvis et aktieselskab og et anpartsselskab. Jeg antager, at der findes funktionelt sammenlignelige tekstsorтер i tysk ret, og i kraft af virksomhedernes stadig mere grænseoverskridende aktivitet forventer jeg desuden, at de danske vedtægter relativt ofte tillige foreligger i en oversat version. Valget af disse tekstsorтер er dog samtidig begrundet i det forhold, at de er karakteriserede ved en forholdsvis høj konventionaliseringsgrad (standardisering), hvilket synes at blive bekræftet

af det faktum, at de nævnte tekstsorter er indeholdt i de formularsamlinger, der finder anvendelse i det juridiske univers. Formularsamlinger kan bedst beskrives som fagområdet tekstskabeloner.

1.3 PROBLEMFOMULERING

Dette giver anledning til følgende problemstilling:

- Er en translation memory i stand til at bidrage til løsningen af de problemer, der typisk opstår i forbindelse med juridisk oversættelse?
- I hvilket omfang er en translation memory derfor et anvendeligt sprogteknologisk værktøj til oversættelse af juridisk dokumentation?
- Er det nødvendigt at kombinere det parallelle korpus med et referencekorpus på målsproget, således at deres respektive fordele eventuelt kan inkorporeres i en translation memory?

Dette rejser følgende spørgsmål, der søges belyst ved empiriske undersøgelser:

- kan de selskabsretlige dokumentationstyper bl.a. med udgangspunkt i deres rutineformler siges at være kendetegnede ved en så tilstrækkelig høj repetitionsgrad, at det er ansvarligt og hensigtsmæssigt at oversætte teksterne ved hjælp af et TM- system?
- er en TM i stand til at identificere de juridiske rutineformler, der aktualiseres i kildeteksten?
- hvordan kan det tilsikres, at systemet i højere grad er i stand til at finde et match til rutineformlerne i hukommelsen?
- er de rutineformler, der realiseres i det parallelle korpus' målsproglige materiale, at betragte som adækvate oversættelser, der afspejler det målsproglige retssystemets formuleringspraksis?

Afhandlingens overordnede problemstilling vil søges belyst med udgangspunkt i en teoretisk redegørelse for juraens egenart og for de juridiske oversættelsesproblemer, der fremføres som typiske juridiske oversættelsesproblemer i den juridiske oversættelses-

teori, samt en diskussion af og begrundelse for problemtypernes eksistens. De problemtyper, som ikke entydigt kan fastslås at ligge enten inden eller uden for et TM-systems kompetenceområde, vil blive afprøvet i praksis i form af yderligere empiriske undersøgelser.

Metodisk tager afhandlingen således udgangspunkt i forskellige typer data. Den teoretiske del baseres på informanter inden for oversættelsesteoriens vurdering samt min egen sproglige kompetence i form af overvejelser og betragtninger. Hovedvægten vil dog ligge på undersøgelsen af tekster-i-funktion, hvilket vil ske på basis af indsamlet, empirisk sprogmateriale, altså på basis af såkaldte korpusanalyser.

Mit bidrag skal med udgangspunkt i ovenstående således ses som et transdisciplinært forskningsarbejde, der forsøger at koble retsvidenskab, oversættelsesteori, datalingvistik og ikke mindst tekstlingvistik.

Transdiscipliniteten afspejles i afhandlingens opbygning: I kapitel 1 introduceres afhandlingens emne samt præsenteres afhandlings problemformulering. I kapitel 2 sættes fokus på det juridiske univers og juridisk metode i et kontrastivt perspektiv med det formål at belyse juraens kulturbundethed og dets konsekvenser for den juridiske oversætter. I kapitel 3 diskuteres og defineres juridisk sprog med udgangspunkt i fagsprogslingvistikken. Kapitlet afsluttes med en præsentation og vurdering af forskellige klassifikationer af de tekster, der produceres i det juridiske tekstunivers for på den baggrund at kunne præsentere og bestemme de tekstsorтер, som skal udgøre afhandlingens empiriske grundlag. I kapitel 4 præciseres, hvad man med afsæt i den traditionelle oversættelsesteori skal forstå ved juridisk oversættelse, og hvilke oversættelsesstrategier den juridiske oversætter kan gøre brug af. En central rolle spiller i den sammenhæng diskussionen af ækvivalensbegrebet ud fra en juridisk indfaldsvinkel. I kapitel 5 konkretiseres de problemtyper, der med udgangspunkt i den juridiske oversættelsesteori typisk opstår i forbindelse med oversættelse af juridisk dokumentation. På den baggrund redegøres for de krav, som en TM skal opfylde for at kunne finde anvendelse som problem-

løsende værktøj i forbindelse med juridisk oversættelse. I kapitel 6 beskrives TM-systemers konception og funktionsmåde. Det diskuteres i den sammenhæng, hvorvidt TM-systemers tekstfundament er et tilstrækkeligt og fyldestgørende arbejdsgrundlag for den juridiske oversætter. Sidst i kapitlet redegøres på baggrund af en sammenholdelse af TM-konceptet og den juridiske oversættelsesproblematik for systemets muligheder og begrænsninger. Så vidt muligt præsenteres mulige datalingvistisk funderede løsningsforslag for de enkelte problemtyper. Kapitel 7 undersøger i form af empiriske undersøgelser de spørgsmål, der fremsættes i problemformuleringen ovenfor. I kapitel 8 sammenfattes resultaterne for undersøgelserne, og de i problemformuleringen stillede spørgsmål besvares. Kapitlet afsluttes med en perspektivering af afhandlingens emne.

2. DEN JURIDISKE OVERSÆTTERS UNIVERS

I oversættelsesteorien – specielt i den del, der beskæftiger sig med oversættelse af juridiske tekster – bemærkes det ofte, at netop juridisk oversættelse skulle være vanskeligere end andre former for fagsproglig oversættelse. Som begrundelse herfor anføres, at juridisk dokumentation i høj grad er kulturbunden og kulturbestemt og således udtryk for en kultur- og retstradition, der er forskelligartet retssamfundene imellem. Man taler f.eks. ikke om en 'dansk' naturvidenskab, en 'amerikansk' geologi eller en 'spansk' biologi, men man kan derimod meget vel tale om f.eks. tysk eller dansk ret,³ ganske enkelt fordi der ikke findes en supranational retsenhed eller retsvidenskab. Her ser jeg bort fra den relativt nye EU-retsorden, *fællesskabsretten*, der er karakteriseret ved at være en selvstændig retsorden, der er fælles for alle EU-medlemsstaterne, men forskellig fra national ret, idet den står over denne.⁴

På baggrund af en funktionel definition af *ret* som den disciplin, der eksisterer med det formål at opstille regler for et retssamfunds borgere og således løse sociale konflikter⁵, kan der argumenteres for, at man i alle industrialiserede lande står over for et spektrum af identiske juridiske problemstillinger, fordi menneskelig sameksistens uanset den geografiske placering på landkortet resulterer i indholdsmæssigt ensartede 'piece of life'-situationer og problemtyper, der udløser stort set identiske juridiske løsningsmodeller og konstruktioner: Vi bliver født, bliver myndige, gifter os, dør osv.; virksomheder etableres, fusionerer og går konkurs. Reglerne manifesterer sig i form af retsfor skrifter,

³ Ret bruges her i betydningen 'retsorden'. Saml. Busse 1992: 281.

⁴ "EU er ved at opsluge det hele". Sådan lyder det ofte i den offentlige debat om EU's indflydelse. I et læserbrev i Jyllands-Posten den 17. februar 2001 siger det danske medlem af Europa-Parlamentet, Bertel Haarder (V) dog, at EU kun tegner sig for 10 % af lovgivningen, således at det danske Folketing er ophavsmand til 90 % af den lovgivning, der har retsvirkning i Danmark.

herunder primært love (men også i f.eks. aftaler og kontrakter). Lovene er tænkt som de respektive retssamfunds regelsæt til regulering af samfundsborgernes gøren og laden, bilæggelse af eventuelle *fremtidige* stridigheder og interessekonflikter mellem disse samt som forebyggelse af konflikter.⁶ Således siger Evald:

« *Retten har således en lang række funktioner, fx status- og værdikonstaterende, hvorved forstås, at retsreglerne præciserer, hvilken rolle de enkelte grupper af individer skal spille i forhold til samfundet og i forhold til hinanden. Endvidere er rettens funktion social kontrol og styring, hvortil kommer, at retten er konfliktløsende og konfliktforebyggende. Af andre funktioner kan nævnes beskyttelse af såvel individ som samfund [...]* (Evald 2000: 16).

Men uagtet det faktum, at problemstillingerne i bund og grund er identiske overalt i den industrialiserede verden, løser de forskellige retssystemer ikke nødvendigvis problemerne på samme måde eller tillægger retsinstitutter/retsbegreber, der på overfladen måske stort set er identiske, samme begrebsindhold. En spade er derfor ikke bare en spade, et ægteskab ikke bare et ægteskab og et selskab ikke bare et selskab. Betegnelser, som man umiddelbart tror, har samme betydning, kan vise sig at være såkaldte 'falske venner'. Afhængig af, hvor på kloden man befinder sig, vil juridiske sagsforhold og juridiske institutter, der på overfladen stort set er identiske, således kunne vise sig at have

⁵ ”Uagtet udgangspunktet er rettens primære – men ikke eneste – funktion – at medvirke til at *skabe orden* i samfundet.” (Evald 1997: 12). Ret er løsning af samfundsproblemer gennem retsregler; saml. Lando 1986: 87.

⁶ Den typiske retsregel er en lovregel, som er bestemt til fremtidig anvendelse og til at omfatte kommende situationer, der er beskrevet i almindeligt holdte vendinger; saml. Lando 1986: 43. Om lovens funktion siger f.eks. Faber (1997: 27 f.), at denne er kompleks, idet en lov på den ene side etablerer en situation eller et forhold i verden, som ikke var der før, og på den anden side samtidig regulerer fremtidige situationer og forhold. Saml. også retsteoretikeren Ludger Hoffmann 1998: 522.

vidt forskelligt betydningsindhold, når de undersøges i dybden, hvilket selvsagt er med til at vanskeliggøre oversættelsen af fagområdets dokumentation.⁷

I dette kapitel ønsker jeg at sætte fokus på den juridiske oversætters univers og arbejdsvilkår. Formålet er at give læseren et indblik i det juridiske univers og samtidig information om de forhold og faktorer, som udgør rammen for den juridiske oversætters sprogproduktion. Jeg bemærker i den forbindelse, at alene de forhold og faktorer vil blive beskrevet, som ud fra en tekstlingvistisk indfaldsvinkel kan være med til at belyse den juridiske oversætters arbejdsmæssige rammer. Således vil alene de aspekter blive inddraget, som kan relateres til den *juridiske tekst*, mens andre aspekter som f.eks. hjælpemidler af enhver slags og fysiske arbejdsbetingelser vil blive ladet ude af betragtning i dette afsnit.

2.1 UNIVERSIALITETSTANKEN

Det siges om juridisk oversættelse, at det er en proces, der kan sidestilles med 'kulturtransfer', hvorved forstås, at oversættelse fra et retssystemets sprog til et andet retssystemets sprog nødvendigvis indbefatter formidling af det kildesproglige retssystemets kultur og retsforestillinger m.v. i det målsproglige retssystem.

Denne opfattelse af juridisk oversættelse gør det naturligt at implicere og forholde sig til universalitetshypotesen, som H.G. Widdowson formulerede helt tilbage i 1979.

Widdowson var af den opfattelse, at videnskabers respektive metoder, begreber og indholdsstrukturer i princippet udgør et metasprogligt system, der således er uafhængigt af nationale sprog. Hypotesen er funderet i den opfattelse, at såvel den verbale som den

⁷ Ole Lando gør f.eks. opmærksom på, at den, der vil foretage retssammenligninger (komparativ ret) vil kunne stå over for samme problem: "Han [retskomparatisten, red.] vil kunne opleve, at det retsbegreb, der er rammen for hans undersøgelse, ikke

non-verbale kommunikation i fagtekstsorter ikke realiseres i overensstemmelse med regler, der alene har gyldighed i relation til nationale sprog, men derimod er af universel karakter, da ethvert fagområde domineres af det respektive fagområdes eksperter, der på trods af deres respektive forskellige sprog, udfører de samme intellektuelle og metodiske handlinger samt anvender samme terminologi (Gläser 1992: 83 og Gnutzmann 1992: 268), hvilket burde resultere i en stilistisk realiseringsform med universel gyldighed i et givent fagområdes forskellige tekstsorter (tekstsortbegrebet behandles i afsnit 3.2.1).⁸

Med udgangspunkt heri vil f.eks. juridiske tekstsorter uanset den bagvedliggende nationale retsorden i praksis skulle være realiseret i form af en slags universelle tekstsorter, der er karakteriserede ved f.eks. identiske makrostrukturer, som jeg i henhold til Hoffmann (1992: 100, saml. desuden Selle 1998: 530) definerer som en teksts indholdssegmenter, som realiseres i en bestemt tekstkonstituerende rækkefølge, og ved identiske tekstkonventioner (saml. afsnit 5.2).

Betragter man forskellige landes måde at skrive domme på, vil det tydeligt fremgå, at disse i mange tilfælde er karakteriserede ved forskellige makrostrukturer⁹ og således er udtryk for indbyrdes forskellige tekstkonventioner. Danske og tyske domme er f.eks. karakteriserede ved en indbyrdes forskellig makrostruktur, hvilket formentlig beror på en forskellig logisk tænkemåde i de to retssystemer. Danske domme realiseres i form af

eksisterer i visse retssystemer. Problemet er enten ikke løst eller løst på en anden måde (Lando 1986: 88).

⁸ Senere har f.eks. William Schwanzer og J.M. Ulijn (1981) videreudviklet universalitetskonceptet. Alene Ulijn validerer teorien med en empirisk undersøgelse af hypotens holdbarhed. På baggrund af en sammenligning af leksikalske og syntaktiske strukturer med udgangspunkt i et korpus af engelske, tyske, franske og hollandske fagtekster, det vil sige alene europæiske sprog, som er udsat for konstant gensidig kulturpåvirkning, konkluderer han, at der entydigt kan tales om tilstedeværelsen af universalier, som Schwanzer definerer som 'allgemeine Erscheinungen (Einheiten, Eigenschaften, Beziehungen) in möglichst vielen oder allen Sprachen der Erde' (citeret hos Gläser 1992: 85).

⁹ Stolze redegør således for, at f.eks. domme i skilsmissesager realiseres makrostrukturelt forskelligt i nationale retssystemer (Stolze 1999: 169).

en argumentationskæde, hvor sagens omstændigheder relateres til retsgrundlaget for på den baggrund at kunne afsige en dom. Afgørelsen står dermed sidst i den danske dom.¹⁰ Tyske domme argumenterer omvendt. Således fremsættes indledningsvist selve afgørelsen, mens sagens forhold og retsgrundlaget fremlægges derefter (saml. Engberg 1997b: 274 + 1999b:92 samt Jeand 'Heur 1998: 1289). Samstemmende hermed siger Lothar Hoffmann (1992: 103), at de ganske vist empirisk udokumenterede erfaringer i stort omfang viser, at fagtekstsorter som f.eks. patenter, brugervejledninger, kontrakter og forretningsbreve udviser markante interlingvale forskelle på forskellige sproglige niveauer.

På baggrund heraf må hypotesen om tekstsorters universelle karakter som almengyldig regel afvises, idet jeg bemærker, at der formentlig vil kunne fremføres eksempler på tekstsorter, som i større eller mindre globalt omfang er kendetegnede ved en f.eks. identisk makrostruktur (f.eks. web-sites) eller et fagområde, som er kendetegnet ved en universel terminologisk 1:1-relation.

En lang række forskere er dog af den opfattelse, at den videnskabelige diskurs er resultatet af en kulturel binding, og at fagtekstsorter følgelig er kulturspecifikke, hvorfor f.eks. tekstsorternes makrostruktur ikke er universel, men derimod udtryk for et bestemt kultursamfunds prototypiske tænkemåde og formuleringsstil. Denne opfattelse underbygges bl.a. af eksemplet med de tyske og danske domme, som er karakteriserede ved en indbyrdes forskellig strukturering af indholdet på makroniveau.

Som det burde fremgå af ovenstående, er universalitetskonceptet på den ene side be- hæftet med indlysende mangler, idet der vil kunne findes mange eksempler på fag- tekstsorter, hvor den sproglige realiseringsform er afhængig af nationalsproget som en kulturspecifik størrelse. På den anden side vil der dog i nogle tilfælde kunne argumente- res for en modificeret universalitetshypotese, forstået på den måde, at der ligeledes vil

¹⁰ Saml. von Eyben 1975: 493.

kunne nævnes eksempler på fagtekstsorter, som ganske vist måske ikke er udtryk for en universel formuleringsstil, men dog udtryk for en formuleringsstil, der afhængig af fagtekstsort er udtryk for en formuleringsstil, som forskellige kulturfællesskaber i større eller mindre omfang vil have til fælles på tværs af de pågældende kulturfællesskabers sproggrænser. Et sådant kulturfællesskab kunne meget vel tænkes at være en retskreds, som er kendetegnet ved, at retskredsens familiemedlemmer bygger på en fælles international retstradition m.v. (jf. afsnit 2.2.1). Således fremfører bl.a. Lothar Hoffmann (1992: 103), at grunden til at der eksisterer tekstuelle forskelle sprogene imellem, formentlig er den, at kulturfællesskaber netop er kendetegnede ved f.eks. indbyrdes forskellige samfundsmæssige og juridiske strukturer, forskellig livsstil og divergerende verdensbilleder.

Da inddelingen af verden i retskredse alene har generel gyldighed (se fodnote 14) og retskredsenes og dermed (rets-)kultursamfundets geografiske grænser derfor er elastiske, er jeg som f.eks. Gnutzmann af den overbevisning, at sandheden ligger et sted midt imellem yderpunkterne. Han fremsætter følgende modificerede hypoteser:

« *Je mehr ein Fachgebiet kulturunabhängigen bzw. kulturübergreifenden Charakter hat – wie beispielsweise die Naturwissenschaften -, d.h. sein eigentlicher Gegenstandsbereich nicht in der Primärkultur liegt und er somit weniger 'gesellschaftsbezogen' ist, desto größer ist die Verwendung ähnlicher bzw. identischer Diskursmuster.*

Die Komplementärhypothese hierzu lautet: Je mehr der Gegenstandsbereich eines Fachgebietes in der Primärkultur verankert ist – wie beispielsweise die Gesellschafts- und Geschichtswissenschaften – desto wahrscheinlicher ist die Tendenz, daß sich bei der Versprachlichung wissenschaftlicher Sachverhalte kulturspezifische Diskursmuster herausbilden (Gnutzmann 1992: 268).

Lothar Hoffmann (1992: 103) understreger i overensstemmelse hermed, at tekstsorter kan have en både universel og individuel karakter.

Den mere moderate opfattelse af fagtekstsorternes universelle karakter, som Gnutzmann taler om, kan illustrativt gengives ved følgende todimensionelle skala, hvoraf det fremgår, at fagtekstsorters grad af kulturbundethed afstedkommer en omvendt negativ eller positiv grad af universalitet.

Fig. 1. Universalitetsgrad

Bl.a. Kastberg (2002: 185 ff.) skelner mellem *kulturuafhængighed/kulturaafhængighed* og *kulturneutralitet* i sin artikel om tekniske begrebers universalitet. Kulturneutrale begreber er i henhold til Kastberg at betragte som begreber, der for det første refererer til en viden, der anses for at være uafhængig af nationalkulturer, og for det andet er karakteriserede ved at tilhøre et fagområde, der har en lang og stærk tradition for at normere diskursfællesskabers sprog og sprogbrug i sprognormerende institutioner på både nationalt (f.eks. DIN) og internationalt plan (f.eks. ISO). Det kunne f.eks. være det tekniske fagområde. Ligesom Kastberg er jeg af den opfattelse, at stort set alle fagområder eller videnskabelige discipliner trækker på en specifik national viden i et eller andet omfang, og selv f.eks. tekniske tekster, der traditionelt er blevet tilskrevet kulturuafhængighed, derfor ikke kan være udtryk for kulturuafhængighed.¹¹ Jeg anser det derfor lige-

¹¹ Kastberg (2002: 190) siger specificerende om den fejlagtige opfattelse af, at teknisk sprogbrug er kulturuafhængigt, at det er en opfattelse ”der formentlig bevirker, at man ikke synes at skelne mellem den tekniske genstand/sagsforhold/handlings-sammenhæng på den ene side og genstandens/sagsforholdets/handlingsammen-

som Kastberg for hensigtsmæssigt at operere med begrebet kulturneutralitet, som jeg har indkorporeret i ovenstående figur. En relativ høj universalitetsgrad betragter jeg følgelig som udtryk for kulturneutralitet, mens en lav universalitetsgrad er at betragte som udtryk for kulturafhængighed eller kulturspecificitet.

Sandrini (1998: 866 ff.) fastslår med udgangspunkt i sin undersøgelse af italienske og østrigske vedtægter for selskabsformen 'Genossenschaft'¹², at tekstsortens realisering ikke er universel, men derimod kulturafhængig. Han konkluderer følgelig, at juridiske tekstsorter må betegnes som (rets-)systemsifikke:

« *Textsorten sind kulturspezifisch, rechtliche Textsorten abhängig von der sie bestimmenden Rechtsordnung. Äquivalenz zwischen Rechtstexten verschiedener Sprachen im Sinne weitestgehender inhaltlicher und formaler Übereinstimmung ist daher nur möglich bei gleicher Rechtsordnung bzw. bei der Übersetzung innerhalb einer Rechtsordnung* (Sandrini 1998: 871).

Efter min mening kan der argumenteres for, at Sandrini eksplicit sætter universalitetstanken i relation til juridiske tekstsorter og dermed tilføjer konceptet et nyt aspekt, der ganske vist kun gælder for juridiske tekster. Han understreger nemlig, at juridiske tekstsorter, der produceres på forskellige sprog, alene kan være universelle (det han kalder for indholdsmæssig og formel ækvivalens (Übereinstimmung)), såfremt teksterne realiseres inden for rammerne af den samme retsorden (se afsnit 4.2.3).

Dette har konsekvenser for oversættelsen af juridiske tekster, idet ækvivalente oversættelser (jf. afsnit 4.2) med udgangspunkt i ovenstående ikke kan realiseres i de tilfælde,

hængens sprogliggørelse på den anden side.” Opfattelsen af bl.a teknisk sprog som kulturafhængigt hænger derfor sammen med, at man med afsær i det forhold, at f.eks. tekniske genstande som fænomener betragtet kan siges at være ens overalt, afleder, at så er den sproglige realisering af fænomenerne i form af tekniske tekster også ens overalt på jordkloden.

¹² Et 'tysk' Genossenschaft svarer sort set til den danske selskabsform *andelsselskab*.

hvor der oversættes mellem to eller flere forskellige retsordener, hvilket afføder kravet om en oversættelsesstrategi, der tager højde for juridisk oversættelses særegne natur.

Sammenfattende må det siges, at sammenholdelsen af den modificerede universalitetstanke med disciplinen juridisk oversættelse får den betydning, at der afhængigt af graden af retssystemernes indbyrdes bl.a. kulturelt og historisk betingede forskellighed samt de involverede sprogs beslægtethed må opereres med varierende universalitetsgrader og dermed forskellige sværhedsgrader for juridisk oversættelse (jf. afsnit 5.1).¹³

2.2 INDELING AF VERDEN I RETSKREDSE

Disciplinen juridisk oversættelse er påvirket af det forhold, at juraen og dermed juridisk sprog ikke er universelle eller kulturneutrale størrelser, men derimod bundet til de respektive retssystemers egenartede kultur, historie, traditioner, værdier og politiske ideologier. I dette afsnit vil jeg derfor indledningsvist redegøre for opdelingen af verden i såkaldte retskredse og retssystemer/retsordener. Denne redegørelse skal danne grundlag for afsnittets primære formål, som er at beskrive henholdsvis det danske og det tyske retssystem, da disse afstikker den juridiske ramme for de selskabsretlige tekster, som i afhandlingen danner grundlag for testningen af TM-systemernes anvendelighed som værktøj til juridisk oversættelse.

Jeg anfører for god ordens skyld, at min viden om de enkelte retskredse og retssystemer stammer fra, hvad mine informanter har sagt og andre har skrevet om de pågældende enheder, idet det dog har været mit krav, at de anvendte kilder skal være producerede af

¹³ Om vanskelighederne ved juridisk oversættelse siger f.eks. de Groot (1988: 409): "In light of these facts, we can say, that legal translations will be (relatively) easiest if both legal systems which the translations are concerned with are closely related and the languages in question are also closely related". Saml. ligeledes Carballal 1988: 447.

forfattere, der som mindstekrav skal have læst beskrivelser af retsenhederne på original-sprogene.

2.2.1 Verdens retskredse

Med udgangspunkt i de enkelte retssystemers karakteristiske træk og grad af forskellighed/lighed, inddeles verden i *retskredse*, der som begreb først og fremmest har en fremstillingsteknisk værdi og således opfylder en teoretisk funktion ved at inddele en uoverskuelig mængde retssystemer i overskuelige grupper. Gennemgående opererer man i retshistorien med 7 retskredse: (1) den franske (romanske), (2) den germanske, (3) den skandinaviske, (4) den engelske (common law), (5) den russiske, (6) den islamiske og (7) den hinduistiske (saml. Zweigert/Kötz 1996: 63 og Lando 1986: 1).¹⁴

Jeg bemærker, at det i den retshistoriske litteratur diskuteres, hvorvidt der bør skelnes mellem en germansk og en romansk retskreds på det europæiske kontinent, eller om disse bør sammenfattes under ét. Eftersom der kan påvises forskelligheder¹⁵ i de to retskredse, er jeg tilhænger af inddelingen af Europa i mindre 'familier', da det derved bliver muligt at give en mere dybdegående og præcis karakteristik af de retskredse, der er omfattet af afhandlingens problemformulering. Det bliver derfor i langt højere grad

¹⁴ I praksis vil det forholde sig sådan, at et givet retssystem meget vel kan være karakteriseret ved træk, der afstedkommer en placering i to eller flere retskredse. Således er den tyske civilret af en sådan egenart, at den ikke findes i en tilsvarende udformning i andre lande, hvilket begrundes eksistensen af en germansk retskreds, mens den tyske statsret har mange fælles træk med det italienske og det amerikanske retssystem, hvorfor det kan fastslås, at der inden for et enkelt retssystem meget vel kan findes træk fra forskellige retskredse f.eks. afhængigt af, hvilket juridisk subområde, der er tale om. Inddelingen i retskredse er således alene af generel gyldighed.

¹⁵ At den tyske og den franske retskreds i højere grad er beslægtede med hinanden end de f.eks. begge er med common law-retskredsen synes indlysende på baggrund af den geografiske nærhed, men alligevel er der indbyrdes forskelle, som i stort omfang er historisk begrundede. Således er den tyske retskreds stærkere påvirket af romerretten end Frankrig, der er det repræsentative retssystem i den romanske retskreds. Da Tyskland i modsætning til Frankrig ikke var en centralstat i det 15. og 16. århund-

muligt at begrunde de vanskeligheder, der opstår i forbindelse med juridisk oversættelse, herunder i relation til sprogpåret dansk-tysk.

Med den begrundelse, at redegørelsen for eksistensen af de forskellige retskredse og en beskrivelse af enkelte udvalgte retskredse sker med henblik på inddragelse i et lingvistisk og oversættelsesteoretisk projekt, begrænser jeg de karakteristiske stiltræk, der behandles i det følgende, til alene at omfatte:

- historisk retsudvikling
- retskilder
- juridisk metode
- retssprog

At der i denne afhandling afsættes plads til at redegøre for bl.a. juridisk metode og fortolkning og således medinddrage de stilistiske træk, der kendetegner de involverede retsordener, begrundes med, at disciplinen juridisk oversættelse i mine øjne ikke alene kan anskues ud fra et lingvistisk perspektiv. Af samme mening er f.eks. Sandrini (1998: 865 ff.), selv om han ganske vist i sit paper om de kommunikativt betingede problemer, der opstår i forbindelse med oversættelse af juridiske tekster, udelukkende fokuserer på de forhold, der influerer på oversætterens egentlige tekstproduktion.

En forudsætning for, at oversætteren i en konkret oversættelsessituation er i stand til at oversætte, er, at han er i stand til at forstå og videreformidle kommunikationens indhold på et andet sprog. Derfor er det modsatte aspekt, nemlig tekstreceptionen, for mig at se i to henseender af afgørende betydning. For det første er oversætteren selv at opfatte som modtager af kommunikationen, hvis budskab han skal videreformidle, og for det andet skal han overveje, hvilken oversættelsesstrategi, der skal vælges i en given kommunika-

rede, overtog Tyskland dengang ukritisk romerretten, saml. Zweigert/Kötz 1996:

tionssituation, for at ordregiverens/afsenderens budskab formidles situationsadækvat til modtageren af det translaterede budskab. Gyde Hansen (1999: 50) siger f.eks. at oversættelsesproblemer generelt set oftest opstår i forbindelse med receptionen af kildeteksten. Jeg mener dermed at have argumenteret for at inddrage kontrastive retsteoretiske afsnit, som belyser de involverede retssystemers karakteristika, herunder hermeneutikken i form af fortolkningsreglerne, som oversætteren nødvendigvis må have kendskab til for at kunne producere adækvate oversættelser. Ved at inddrage de retsordener, der udgør kommunikationsrammen for enhver form for såvel juridisk tekstproduktion som -reception, håber jeg således at kunne bidrage til diskussionen om juridisk oversættelse og oversættelsesstrategi ud fra en indfaldsvinkel, der tilstræber at omfatte flest mulige af de forhold, der indgår i den juridiske oversættelsesproces, idet jeg dog bemærker, at jeg ikke i denne sammenhæng vil komme ind på individuelle mentale aspekter.¹⁶

I de følgende afsnit vil den germanske retskreds (efterfølgende kaldet den tyske retskreds) blive beskrevet. Det tyske retssystem er den tyske retskreds' repræsentative system, hvorfor en beskrivelse af den tyske retskreds ligeledes har gyldighed for de underordnede retssystemer, der anvender tysk ret. Dansk ret er i modsætning hertil ikke forbilledet for de øvrige skandinaviske landes retsordener, hvorfor den generaliserende præsentation af den skandinaviske retskreds efterfølges af en specificerende beskrivelse af det underordnede danske retssystem.

De to for afhandlingen primære retskredse vil blive beskrevet med udgangspunkt i de *stiltræk*, som blev udvalgt tidligere, således at deres ligheder og forskelligheder fremtræder på en sådan måde, at afhandlingens problemstilling tilgodeses i videst muligt omfang.

130. Se også Mills 1988: 473.

¹⁶ Disse aspekter behandles bl.a. hos H.P. Krings i hans "Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht" (1986). Saml. ligeledes Jensen 1999 og Hansen 1999.

2.2.1.1 *Den tyske retskreds*

Den tyske retskreds består primært af de nationale retssystemer, der findes i Tyskland, Schweiz, Østrig, Liechtenstein og Tyrol, i hvilke retssystemer det tyske sprog finder anvendelse som retssprog. Det tyske retssystem er som tidligere nævnt retskredsens repræsentative system, mens de øvrige – for at blive i selskabsrettens terminologi - kan siges at være det tyske retssystems døtre, der i større eller mindre omfang har adopteret moderretssystemets stiltræk.¹⁷ Når der i afhandlingen tales om tysk ret, sker det alene under henvisning til og med gyldighed for det forbundstyske retssystem.

Næsten alle lande i Europa, der geografisk ligger syd for den danske grænse – således også Tyskland – gør brug af lovbøger, såkaldte kodifikationer, der er en samling af lovregler, som til sammen skal kunne dække et stort retsområde fuldstændigt (saml. Engberg 1993b: 13). De fleste lande har en borgerlig lovbog og en del også en handelslovbog samt mange enkeltlove, men det karakteristiske for disse retssystemers lovgivning er, at de vigtigste og mest centrale dele af lovstoffet findes i lovbogen, hvilket også er tilfældet i Tyskland, hvor civilretten er dækket af Bürgerliches Gesetzbuch (BGB), som sammen med underkodifikationen Handelsgesetzbuch (HGB) trådte i kraft den 1.1.1900. BGB indeholder den borgerlige ret og består af 5 bøger, hvor første bog er den almindelige del, anden bog omhandler skyldsforholdene (den såkaldte obligationsret), tredje bog tingsretten, fjerde bog familieretten og femte bog arveretten. Kodifikationerne er udtryk for, at man dengang mente, at det var muligt at overskue livsforholdene på de regulerede områder i alle detaljer, hvorfor områderne blev forsøgt dækket af hovedregler og undtagelser, det vil sige en logisk-systematisk lovgivning, hvor man slutter sig til de enkelte regler fra overordnede principper.¹⁸ Tysk ret var dermed udtryk

¹⁷ Den tyske ret har i et vist omfang bredt sig fra land til land som en kulturpåvirkning, mens den engelske retsorden primært er fulgt i kølvandet på engelske tropper eller udvandrere; saml. Lando 1986: 47. F.eks. kan tysk ret spores i japansk og chilensk ret.

¹⁸ Kendetegnende for de tyske kodifikationer er således en høj abstraktionsgrad. Almen-gyldige sætninger er således blevet placeret foran mere specialiserende sætninger.

for en teoribaseret konstruktivisme, hvor man tilstræbte at udfylde alle tænkelige 'huller'. De tyske kodifikationer blev i høj grad præget af datidens tyske professorer. Disse professorer var i det 19. århundrede vendt tilbage til romerretten,¹⁹ som var karakteriseret ved en begrebsrigdom og en højt udviklet argumentationsteknik, efter at tysk ret ligesom de fleste andre kontinentaleuropæiske retssystemer i det 17. og 18. århundrede havde været under stærk påvirkning af naturretten, der tilstræbte skabelsen af fornufts-baserede regler og således fostrede kodifikationsideen. Den udgave af romerretten, som tysk ret senest overtog, var en forbedret og videreudviklet udgave af den romerret, som sent i middelalderen afløste germansk ret²⁰ (saml. Lando 1986: 21 ff.). Tysk ret er således udtryk for en lovgivning og en juridisk metode, som i princippet skulle kunne finde anvendelse på og systematisk være i stand til at løse alle tænkelige retsspørgsmål, hvilket kommer til udtryk i følgende citat:

« *Die Rechtsordnung stellt sich jetzt dar als ein auf römisch-rechtlicher Grundlage entwickeltes, geschlossenes System von Institutionen, Begriffen und Lehrsätzen, aus dem vermittelt logischer und daher 'wissenschaftlicher' Operationen die Entscheidungen aller Rechtsfälle gewonnen werden kann* (F.C. von Savigny citeret hos Zweigert/Kötz 1996: 139).

¹⁹ ”Ved romerretten forstår man den ret, der gjaldt i Rom i den såkaldte klassiske periode, det vil sige fra 1. århundrede før til omkring 4. århundrede efter Kristi fødsel. Den blev samlet og udgivet i Konstantinopel på foranledning af Kejser Justinian i årene 529-534.[...] De romerske jurister brugte en terminologi og en metode, der var mere udviklet end i andre kulturer. De opnåede at skabe et, om end noget usystematiseret, så dog omfattende og praktisk anvendeligt retsmateriale til løsning af sociale konflikter [...] De romerske jurister frigjorde derved retten for mange af de religiøse, moralske og politiske forestillinger, som beherskede retten i det mere primitive samfund.” (Lando 1986: 1) I middelalderen blev romerretten reformeret i form af udarbejdede kommentarer og samtidig til en vis grad systematiseret (ibid. 21).

²⁰ Den germanske ret byggede på dommerens overleverede retsforestillinger, på hans viden og vurdering samt hans kendskab til praksis. Den germanske ret var i modsætning til romerretten ikke rig på begreber og argumentationsteknik (saml. Lando 1986: 24 og Simonnæs 1993: 1).

Generaliserende om retsudviklingen i Kontinentaleuropa bør det nævnes, at der i tiden fra middelalderen og frem til omkring 1800 eksisterede en i stort omfang fælleseuropæisk retsvidenskab. Herefter blev juraen nationaliseret, idet der udarbejdedes nationale lovbøger med de respektive modersmål som retssprog (saml. Tamm 1994: 63 og Zweigert/Kötz 1996: 13 ff.).

Tysk rets sværgen til systematisering af retsområder sætter sine tydelige spor på tysk rets fortolkningsmetoder,²¹ som tager udgangspunkt i normer²² (principper og lærersætninger). Normen foreskriver ikke kun fremgangsmåde og resultat af allerede eksisterende retsspørgsmål, men også af alle fremtidige retsspørgsmål. Retlige normer er at betragte som fortolkede retstekster (Blume 1997: 49), hvorfor den tyske juridiske metode i høj grad må siges at være relateret til fortolkningen af retstekster. Således er tysk juridisk metode ligesom i øvrigt også dansk juridisk metode primært funderet i retspositivismen, som er

« *eine Rechtstheorie, die die juristische Tätigkeit einzig und allein in der Anwendung von aus dem Gesetzestext direkt entnommenen Fallregulierungen sieht* (Busse 1992: 15).

Positiv ret kan sidestilles med skreven ret. Da et retssamfunds lovtekster dog ikke eksplicit kan benævne alle tænkelige og utænkelige juridiske problemstillinger, kan lovtekster alene opfattes som en slags skabeloner eller opstillede rammer, som alle retsspørgsmål kan sammenfattes under. Uagtet det faktum, at retsregler typisk også er be-

²¹ Jeg tilslutter mig Dorte Madsens (1997: 22) opfattelse af juridisk fortolkning: "Legal interpretation is part of the doctrine of method, and of the theory of law. The interpretation of legal texts is subject to restrictions in that the legal order does not only regulate human actions, it also has its own 'rules' of interpretation of legal texts. The 'rules' are not proper rules of law but can rather be characterised as meta-rules which form an integral part of the legal universe and which are mutually shared by the practising members of the specialist community.

²² "Anders als im stark an Präzedenzen orientierten angelsächsischen Recht ist die Rechtsfindung im kontinentalen Rechtssystem an vom Gesetzgeber verbindlich

stemt til fremtidig anvendelse, kan lovgivningen i langt de fleste tilfælde således alene betragtes som et statisk spejlbillede af et bestemt retssamfunds idegrundlag på et bestemt tidspunkt, hvorfor fremtidige nye juridiske problemstillinger ikke nødvendigvis eksplicit er omfattet af denne lovgivning.

Uanset det enkelte sagsforholds individuelle karakter består juridisk metode derfor i at sammenholde et konkret retsspørgsmål med retsgrundlaget og udlede *subsumtioner*,²³ hvilket forudsætter at man er i stand til at forstå²⁴ lovteksternes semantik og underkaste lovteksterne fortolkning. I det tyske retssystem anvendes præcis som i dansk ret (jf. afsnit 2.2.1.1.1) *ordlydsfortolkningen*²⁵ og den *subjektive* eller *objektive* fortolkning (samlet betegnet som formålstolkning), idet jeg bemærker, at den subjektive og objektive fortolkning er at betragte som samlebegreber for forskellige tyske juridiske metoder²⁶, der dog alle kan sammenfattes under disse to overordnede begreber. Den objektive

gesetzte Normen in Gesetzestexten gebunden" (Busse 1992: 15). Retskildelæren baseres derfor på princippet 'law in books'.

²³ Busse definerer subsumtion som "Die Unterordnung eines einzelnen, zu entscheidenden Falles unter den im Gesetzestext formulierten Tatbestand" (Busse 1992: 17).

²⁴ "was Juristen *Auslegung* nennen, fassen sprachwissenschaftler unter den Begriffen *Verstehen* und *Interpretation* auf" (Busse 1992: 32).

²⁵ Ved ordlydsfortolkningen tages der udgangspunkt i den naturlige eller sædvanlige forståelse, hvilket skal tilgodese retssamfundets krav om konsekvent fortolkning (retssikkerhed). Ordlydsforklaringen vedrører en lovregels kerneområde, mens al anden form for fortolkning vedrører reglens periferi, idet der er tale om flere mulige betydninger, som må afklares ved formålstolkning, som tages i brug, når der findes flere lige acceptable forståelser af ordet/ordene (jf. Evald 1997: 59 ff.).

²⁶ Anne Lise Kjær (1995: 45) nævner følgende fortolkningsregler, der kommer til anvendelse ud over ordlydsfortolkningen, som hun ligeledes opfatter som udgangspunktet for al juridisk fortolkning:

- (1) Der Bedeutungszusammenhang des Gesetzes (,systematische Auslegung', Auslegung nach der Stellung im ,System' des Gesetzes oder aller Gesetze).
- (2) Historisch-teleologische Auslegungskriterien: Regelungsabsicht, Zwecke und Normvorstellungen des historischen Gesetzgebers.
- (3) Objektiv-teleologische Kriterien:

fortolkningsregel tager alene udgangspunkt i ordlyden og sammenhængen med andre retskilder, mens den subjektive fortolkning derudover inddrager motiverne til retskilder-nes dannelse (Blume 1997: 94 og Ludger Hoffmann 1998: 526).

Om ordlydsfortolkningen siger bl.a. Wank:

« *Einer allgemein anerkannten Auslegungsregel gemäß beginnt die juristische Auslegung mit dem Wortsinn, d.h. es wird festgestellt, wie der Ausdruck im allgemeinen Sprachgebrauch verstanden wird. Besteht ein besonderer juristischer Sprachgebrauch, so geht dieser vor, ansonsten gilt der Wortsinn gemäß der Umgangssprache* (Wank 1985: 19).

At betydningsbestemmelsen af juridiske begreber tager sit primære afsæt i begrebets almensproglige betydning illustrerer juridisk sprogs nære relation til almensproget. Heraf følger, at det er forståeligt, at oversætteren, der skal oversætte en juridisk tekst, tager sit udgangspunkt i et givent juridisk begrebs almensproglige betydning. Samtidig skal oversætteren dog også vide, hvornår et juridisk begreb har en eller måske flere specifikke fagsproglige betydninger, hvilket formentlig komplicerer betydningsbestemmelsen i stort omfang, da det forudsætter funderet juridisk viden hos oversætteren. I den juridiske metodelære opereres typisk med en tredeling af betydningselementet: den naturlige eller almindelige betydning, den mulige betydning og den betydning, der ligger uden for begrebet. Førstnævnte betegnes mere illustrativt til tider som et begrebs positive kandidat (begrebets kerne), mens andennævnte betegnes som et begrebs neutrale kandidat og sidstnævnte betegnes som begrebets negative kandidat (saml. Wank 1985: 25).

-
- (a) Strukturen des geregelten Sachbereichs, tatsächliche Gegebenheiten.
 - (b) Rechtsethische Prinzipien, die hinter einer Regelung stehen, vor allem die in Verfassungsrang erhobenen Prinzipien.

En næsten identisk opstilling af juridiske fortolkningsregler findes hos Busse (1992: 20).

Anne Lise Kjær (1995) anfører i sit paper om ubestemte juridiske begreber, hvor fortolkning er påkrævet for at nå frem til forståelsen af begrebets betydningsindhold, at ordlydsfortolkningen kun er anvendelig i begrænset omfang, idet en lang række andre faktorer, f.eks. begrebets funktion, begrebets position i det juridiske system, begrebets relationer til andre begreber, lovgiverens intentioner, mulige retsfølger og hidtidig opfattelse af begrebets betydning, bør inddrages i betydningsbestemmelsen. Det bemærkes i forlængelse heraf, at disse faktorer i høj grad kan siges at være indbefattede i de gængse juridiske fortolkningsprocedurer.

Helt i ånd med de Groot (1999b: 205), der sidestiller juridisk terminologiarbejde og juridisk oversættelse med retssammenligning, påpeger Anne Lise Kjær således, at en alene sproglig sammenligning, der tager afsæt i ordlydsfortolkning, ikke kan indfange og kompensere for de juridiske begrebers ikke-betydningskonstans,²⁷ det vil sige at juridiske begreber og juridisk sprog generelt ikke er statiske størrelser. En sammenligning af juridiske sprog nødvendiggør derfor retssammenlignende aktiviteter, hvor både sproglige og juridiske aspekter behandles.

Ligeledes understreger hun, at ikke-betydningskonstansen og manglen på en multilateral 'objektiv juridisk realitet' (et *Tertium Comparationis*²⁸) – en anden benævnelse for universalitet - i realiteten umuliggør retssammenligninger og flersproglige terminologiske sammenligninger af begrebers betydningsindhold. Da både leksikografen og oversætteren, der beskæftiger sig med juridisk sprog, dog nødvendigvis må sammenligne og træffe

²⁷ Jeand'Heur 1998: 1290: "Der Kampf um das Recht vollzieht sich im wesentlichen als Kampf um die Bedeutungskonzepte von Rechtsbegriffen." (Saml. ligeledes Stolze 1999: 44).

²⁸ Som Stolze (1999: 37) betragter jeg 'tertium comparationis' som:

„Differenzierungen von Benennungen machen sprachkontrastiv die Unterscheidung der Denotatsidentität vom Denotatsdurchschnitt erforderlich, wobei das Denotat der von den Experten per Definitionem festgesetzte Bedeutungskern ist. Dasselbe außersprachlich Gemeint, der fachliche Gegenstand in seiner Begriffsvorstellung, verbindet dabei die Ausdrücke in den verschiedenen Sprachen als ‚**tertium comparationis**‘ miteinander.“

valg, hvad angår overensstemmelsesrelationer, anfører hun, at der af de nævnte grunde ganske vist ikke findes nogen endegyldig løsning på problemet, men at en i praksis brugbar model ville være at opstille oversigter over de juridiske begrebers mulige juridiske betydninger på baggrund af de konklusioner, der kan drages med udgangspunkt i de beskrevne fortolkningsregler (saml. Kjær 1995: 46 ff.).

Juridisk metode og oversættelsesstrategi har således mange fælles træk. Derfor kan det fastslås, at oversætteren af juridisk dokumentation nødvendigvis må have kendskab til juridisk metode.

I praksis vil den juridiske metode givet vis ikke fyldestgørende kunne beskrives som udelukkende et spørgsmål om at anvende de rigtige fortolkningsprocedurer, hvis disse antages alene at relatere til den gængse opfattelse af fortolkning som bestemmelse af ordbetydningen. Denne form for fortolkning betragtes nemlig ofte som en procedure, der alene relaterer til en enkelt afgrænset tekst (Busse 1992: 255), hvilket ikke svarer til praksis, hvor juristen uundgåeligt må inddrage den samlede retlige kontekst i sin fortolkning.²⁹ Juridisk metode må altså betragtes som en kompleks handling, der involverer inddragelsen af alle de tekster, der er relevante for besvarelsen af et givent retsspørgsmål. Busse er derfor af den opfattelse, at den juridiske metode ikke kun er fortolkning i ordets snævraste betydning, men derimod 'Arbeit mit Texten',³⁰ hvorved jeg forstår den aktivitet, der tilstræber at sætte en enkelt juridisk tekst eller et tekstsegment ind i en

²⁹ Dieter Horn hævder ganske vist, at kontekstens betydning stort set ikke har fundet tilhængere inden for den juridiske metodelære, og at ordet og sætningen således er de betydningsbærende faktorer i forbindelse med juridisk fortolkning (Horn 1966: 26). I den senere retsvidenskabelige litteratur synes der dog at være en tendens til i stadig stigende omfang af inddrage konteksten.

³⁰ Denne holdning kommer ligeledes til udtryk hos Bernd Jeand'Heur (1998: 1288): "Neuere rechtsmethodische Ansätze (...) verstehen Gesetzestexte daher nur noch als sprachliche Eingangsdaten eines komplexen – auch außersprachliche Faktoren berücksichtigenden – Rechtsfindungsprozesses, in welchem beispielsweise dem Richter die Rechtsnorm nicht schon von der Legislative vorgegeben wird, sondern durch ihn

større juridisk sammenhæng eller kontekst, altså en aktualisering af juridiske teksters intertekstualitet:

« *Juristische Normtextexplikationen entfalten nicht nur etwas, das man mit einem traditionellen Begriff davon die 'Bedeutung' von Gesetzetermini oder –sätzen nennen könnte, sondern konstituieren komplexe fachliche Wissensrahmen, die auf eine lange (und mitunter wechselvolle) Geschichte rechtsdogmatischer wie entscheidungsbezogener praktischer Arbeit zurückgehen* (Busse 1992: 162).

« *Wissensbezüge auf rechtliches Wissen (WBR) sind notwendigerweise immer zugleich auch Textbezüge, da 'das Recht' immer als Text existiert* (op.cit. 170).

At alle retsforskrifter nødvendigvis skal underkastes fortolkning i bredeste forstand, for at teksters sproglige betydningsindhold kan bestemmes, betyder entydigt, at fortolkningen må finde sted i form af en primært sproglig analyse, som tillægger konteksten afgørende betydning. Kendskab til retskilderne og den juridiske metode bliver dermed af central betydning. Den sproglige analyse tildeles en fremtrædende rolle, fordi retten universelt realiseres i form af primært juridiske tekster, hvorfor retten altså stort set alene eksisterer i kraft af sproglige tegn.

Den omstændighed, at det er nødvendigt at gennemføre en eller flere af de nævnte fortolkninger, der benyttes til at fastslå den juridiske mening med en bestemmelse i en retsforskrift,³¹ udgør selvsagt et generelt problem for den retlige kommunikationsproces og dennes aktører (Blume 1992: 21 samt Dübeck 1994: 20) samt følgelig også for oversætteren af juridisk dokumentation (jf. afsnit 5.2.1).

unter Verwendung fachsprachlicher Texte gerade erst entworfen werden muß.“. Saml. ligeledes Ludger Hoffmann 1998: 526.

³¹ I henhold til Dieter Horn er formålet med alle former for fortolkning: ”die richtige Bedeutung eines Ausdrucks festzustellen oder zu erkennen” (Horn 1966: 42).

2.2.1.2 Den skandinaviske retskreds

Den skandinaviske retskreds udgøres af de nordiske lande Sverige, Norge, Finland, Danmark (inklusive Grønland og Færøerne) og Island. Bortset fra Grønland og Færøerne, der er underlagt Danmark, men har selvstyre og således er udstyret med vidtrækkende legislative kompetencer, udgør de respektive nationale skandinaviske retssystemer ikke en retsenhed, men er suveræne stater, der i princippet kan agere helt uafhængigt af hinanden.³² På trods af landenes suverænitet med i praksis ikke ensartet lovgivning til følge kan der dog berettiget tales om en selvstændig skandinavisk juridisk retskreds, da de deltagende retssystemer er nært beslægtede med hinanden:

« *Diese Verwandtschaft beruht neben der geographischen Belegenheit vor allem auf einer gemeinsamen historischen und kulturellen Tradition dieser Staaten, die auf dem Gebiet der Rechtskultur eine Überlieferung gleichartiger Vorstellungen und Einrichtungen mit sich gebracht hat* (Ring/Olsen-Ring 1999: 2).

Det fælles retshistoriske grundlag, som skandinavisk ret tager udgangspunkt i, er den tidligere omtalte tyske retstradition. I middelalderen blev de regionale og mundtligt overleverede nordgermanske stammelove nedfældet på skrift, og nugældende skandinavisk ret er således en videreudvikling af den germanske retstradition (Ring/Olsen-Ring 1999: 3). Der kan derfor hævdes at eksistere en retshistorisk begrundet relation mellem den tyske og den skandinaviske retskreds (saml. Lehto 1988: 432).

³² De skandinaviske lande arbejder tæt sammen i lovgivningsmæssige spørgsmål. Specielt inden for det privatretlige område, men også inden for strafferetten, procesretten og familieretten finder der uformelle møder sted landene imellem om udformningen af nye love, idet der tilstræbes en nordisk ensartethed. (jf. Ring/Olsen-Ring 1999: 4 ff.). I Jyllands-Posten den 8. januar 2001 hedder det f.eks. således under overskriften: Nordiske love skal koordineres: ”For at skabe større overensstemmelse mellem de nordiske landes regler og love, iværksætter Nordisk Råd nu et større udredningsarbejde, der skal gøre det lettere for befolkningerne i Norden at bosætte sig, uddanne sig og samarbejde på tværs af grænserne” (saml. Lehto 1988: 431). Det europæiske samarbejde inden for EU, hvor både Danmark, Finland og Sverige deltager, har dog reduceret betydningen af det nordiske lovsamarbejde, således at det i dag ikke længere er de nordiske initiativer, der dominerer (saml. Dübeck 1994: 14).

Ligesom i den tyske retskreds udgør retsforskrifterne, herunder love og bekendtgørelser, de mest betydningsfulde nedskrevne retskilder i den skandinaviske retskreds; det vil sige at dansk ret ligesom tysk ret er baseret på princippet 'law in books'. Men samtidig skal det understreges, at strukturen i de to retskredses lovttekster er begrundede i vidt forskellige retstraditioner. Således er tysk ret ledet af kodifikationstanken, mens de skandinaviske lande ikke gør brug af dette princip. De lægger derimod en række enkeltstående love, som behandler et afgrænset retsområde og retsobjekt, til grund for deres afgørelser. Disse enkeltlove gør ikke som de tyske kodifikationer krav på at ville afdække et givet retsområde fuldstændigt, hvorfor også den uskrevne lov i form af f.eks. sædvanen tillægges betydning. Som den foretrukne skandinavisk fortolkningsregel anfører Ring/Olsen-Ring den subjektive fortolkningsregel, der ikke kun inddrager selve lovbestemmelsen, men også sammenhængen med den juridiske kontekst i form af andre bestemmelser og de bagvedliggende politiske motiver (Ring/Olsen-Ring. 8 ff.).³³ I fortolkningsproceduren inddrages i den skandinaviske retskreds ud over formålsfortolkningen samt ordlydsforklaringen desuden ofte andre fortolkningsregler, idet *analogi* og *modsætningstolkning*³⁴ kan anvendes som fortolkningsmetoder. Disse er stort set ukendte fortolkningsmetoder i tysk ret³⁵ (saml Ring/Olsen-Ring 1999: 9, Simonnæs 1993: 6 samt Horn 1966:24 ff.). Således siger f.eks. Ludger Hoffmann om tysk ret:

³³ "Eine inhaltliche Klärung zweifelsbeladener Vorschriften geschieht selten durch einen einfachen Hinweis auf den Wortlaut und die technische Konzeption des Gesetzes (grammatikalische Interpretation). Die Auslegung erfolgt vielmehr vorwiegend durch eine Betrachtung der mit der speziellen Gesetzesregelung verfolgten Zwecke sowie des in diesem Zusammenhang relevanten historischen Rahmens, in welchem die Kodifizierung der Norm stattgefunden hat. Insoweit gewinnen bei der Rechtsauslegung die Berichte der Parlamentskommissionen und der Gesetzesberatungen an Bedeutung." (Ring/Olsen-Ring 1999: 9).

³⁴ At man fortolker en retsregel *analogt* vil sige, at man anvender den på forhold, som ikke er dækket af ordlyden. *Modsætningstolkningen* anvendes, når man mener, at en konkret ordlyd giver svar på mere end den udtrykkeligt siger. (jf. Evald 1997: 61 ff. og von Eyben 1988: 102.).

³⁵ I tysk ret er der inden for bestemte områder endda forbud mod analogifortolkningen; f.eks. inden for strafferetten og skatteretten (Wank 1985: 23).

« *Analogie gilt als Willkür*
(Hoffmann 1998: 526),

hvorved det kommer til udtryk, at tysk ret opfatter analogitolkning som udtryk for vilkårlighed og dermed vel også som udtryk for uretfærdighed, hvilket grunder i den gængse tyske opfattelse af, at der inden for områder, der ikke er lovregulerede, ikke kan aktualiseres en retsfølge.³⁶

Den skandinaviske retsstruktur ligner i nogen grad den tyske (den kontinentale). De skandinaviske lande besidder ganske vist ingen lovbøger og praktiserer ikke adskillelsen mellem civil- og handelsretten, men den borgerlige ret er opdelt i samme dele som BGB og med udgangspunkt heri.

Den tyske jurist – eller oversætteren - vil på trods af denne indbyrdes uensartethed dog som beskrevet kunne støde på retsprincipper i skandinavisk ret, som han kender, da retsvidenskaben i Skandinavien ud over den germanske retstradition op gennem tiderne har ladet sig påvirke af såvel romerretlige principper som naturretlige forklaringer, hvorfor disse også eksisterer i skandinavisk ret.

2.2.1.2.1 Det danske retssystem

I Danmark gjorde den form for retsenhed, der fulgte efter middelalderens reception af romerretten i de fleste europæiske retssystemer, sig kun gældende i begrænset udstrækning. Dansk ret byggede på såkaldte landskabslove, der kun havde gyldighed for større regioner, men efter enevældens indførelse blev der i form af Danske Lov fra 1683, som var Europas første lovsamling på nationalsproget, skabt retsenhed i et Danmark, der frem til dette tidspunkt ellers havde været stærkt decentraliseret (Dübeck 1994: 13 ff.).

³⁶ Clauss nævner dog eksempler på, at retsforskrifter i praksis på trods heraf anvendes analogt i tysk ret (Clauss 1974: 23 ff.).

Dansk ret som en del af skandinavisk ret er domineret af enkeltstående love i stedet for kodifikationer. På trods heraf er inddelingen af retsstoffet i dansk ret i høj grad påvirket af tysk ret, idet det borgerlige retsstof i Danmark følger den samme inddeling som i BGB, hvilken inddeling er inspireret af romerretten. Således er den danske privatret opdelt i personret, familieret, tingsret, obligationsret og arveret.

Romerretten blev som sådan aldrig rigtig inkorporeret i dansk ret, selv om der dog kan spores en romerretlig indflydelse, især på det stats- og forvaltningsretlige område. Civilretten er derimod kun påvirket af romerretten i begrænset omfang (op.cit. 15). Naturretten, som tysk ret forlod til fordel for den fornyede udgave af romerretten, spillede derimod en stor rolle for udformningen af den såkaldte *positive* danske ret (ibid.), der som beskrevet under gennemgangen af tysk ret tager udgangspunkt i skrevne love, der således udgør de vigtigste retskilder i både Tyskland og Danmark.

Anne Lise Kjær siger således i sin artikel om den traditionelle leksikografis begrænsninger inden for det juridiske område, at dansk og tysk ret i høj grad er sammenlignelige:

« *Die dänische und die deutsche Rechtsordnung stehen nicht ohne Berührungspunkte isoliert nebeneinander. Sie gehören zwar nicht demselben Rechtskreis an, haben aber beide in verschiedener Ausprägung Wurzeln im römischen Recht. Außerdem hat Deutschland als großes Nachbarland Dänemark auch rechtlich beeinflusst. Deshalb ist es für Vergleiche von Dänischem und Deutschem Recht immer möglich, einen gemeinsamen Nenner zu finden* (Anne Lise Kjær 1995: 41).

Af dette citat kan udledes, at Anne Lise Kjær i relation til dansk og tysk rets indbyrdes universalitetsgrad modificerer sin grundlæggende opfattelse af, at der i forbindelse med juridisk oversættelse ikke kan tages udgangspunkt i en objektiv juridisk realitet. Hun graderer blot objektiviteten.

Hvad dansk retskildeteori angår, kan det anføres, at dansk ret ligesom den overordnede skandinaviske ret opererer med følgende retskildefaktorer: (1) lovttekster, (2) lovforar-

bejder, (3) retspraksis, (4) andre myndigheders praksis, (5) privates praksis, (6) retsopfattelser (juridisk litteratur) og (7) lovens formål. Disse retskildefaktorer skal ses som et hierarki, hvor retskilderne rangordnes. Rangordning (det såkaldte *retskildeprincip*) er dog ikke fast, men afhængig af det konkrete juridiske område. Dette betyder, at retskilderne skal ansues ud fra et relevanstereoretisk synspunkt,³⁷ idet dog de normative elementer (se afsnit 3.3.1.3) nok altid vil spille den mest fremtrædende rolle. De danske domstole tillægger således ganske vist præjudikater, det vil sige juridiske fortilfælde, betydning, men tager dog ikke som i f.eks. det konservative engelske retssystem udgangspunkt i disse tidligere retsafgørelser. I Danmark er der således skabt en form for mellemløsning, så retspraksis på den ene side anerkendes som retskilde, men på den anden side er domstolene og andre retlige aktører ikke tvunget til at følge selv en klar retspraksis. Det hænger formentlig sammen med en dansk modvilje mod at fastlåse samfundsudviklingen, der ikke betragtes som statisk som i common law-landene, hvor fortilfældene tillægges ubetinget bindende virkning (Evald 1997: 44).

I dansk ret er alle former for retskilder ganske vist bindende. Af den grund burde der følgelig ikke eksistere nogen rangorden mellem dem. Det danske retskildeprincip betyder dog, at retskilderne har forskellig vægt ved løsningen af juridiske spørgsmål, og at lovgivningen har højere prioritet end de øvrige retskilder, hvilket er udtryk for den opfattelse, at der skal særlige grunde til at støtte resultatet på en anden form for retskilde (op.cit. 22 ff.). Dette resulterer i, at den juridiske metode i princippet er alogisk og skønsmæssig.

At dansk ret generelt gør brug af flere typer retskilder er samtidig udtryk for, at dansk ret ligesom tysk ret er karakteriseret ved en juridisk arbejdsmetode, som kræver at juristen er i stand til at relatere en konkret retstekst eller retssag til den fulde retlige kontekst, som er relevant i det givne sagsforhold. Ligesom den tyske jurist skal den danske jurist altså kunne handle intertekstuel.

³⁷ Disse oplysninger gav Jens Evald på et ph.d.-kursus på Århus Universitet, tirsdag 31.

Den juridiske metode, der praktiseres i Danmark, baseres ikke som i Tyskland på 'lex superior', hvor man med udgangspunkt i BGB slutter sig til de enkelte regler fra visse overordnede principper, men derimod på en retsteori, der antager, at fortolkninger af retsforskrifterne tager udgangspunkt i tekstens ordlyd, det vil sige den naturlige sproglige forståelse i overensstemmelse med ordenes sædvanlige betydning. Ordlydsforklaringen³⁸ hævdes således at udgøre den primære fortolkningsregel i dansk ret, selv om analogi og formåls- og modsætningstolkning ligeledes anvendes som slutningsmetode (op. cit. 27). Sammen med retskildeprincippet om lovens forrang for andre retskilder udgør ordlydsfortolkningen således den primære danske juridiske metode.

2.2.2 Sammenfatning

Både den skandinaviske og den tyske retskreds (samt den romanske) er del af den kontinentaleuropæiske retskreds, der tager sit udgangspunkt i romerretten og germansk ret, hvilket betyder, at de to retskredse på den ene side har rødder i den samme retstradition og derfor nødvendigvis må være karakteriserede ved nogle fælles træk. Underinddelingen af den kontinentaleuropæiske retskreds i mindre familier er dog på den anden side udtryk for, at der eksisterer indbyrdes forskelle mellem den tyske, den romanske og den skandinaviske retskreds, hvilket afstedkommer vanskeligheder for oversætteren af juridisk dokumentation, da opdelingen samtidig bl.a. er udtryk for eksistensen af forskellige begrebsverdener, tekstkonventioner og en egen stil, som alle er parametre, som oversætteren skal forholde sig til i oversættelsesfasen.

oktober 2001. I den forbindelse sagde han, at f.eks. det spanske retssystem er det eneste retssystem, hvor rangordningen af retskilderne er fastlagt i en grundlov.

³⁸In der traditionellen Lehre wird dabei von dem sogenannten ‚natürlichen Wortsinn der Rechtsbegriffe gesprochen, der ihrer juristischen Bedeutung gegenübergestellt wird. Jede Auslegung von Rechtsbegriffen beginnt traditionell mit der Festlegung des ‚natürlichen Wortsinns‘, mit einer Wortinterpretation (Auslegung nach dem Wortlaut oder ‚grammatische Auslegung)‘ (Anne Lise Kjær 1995: 45).

2.3 SELSKABSRETEN

Selskabsretten defineres generelt som ”das Recht privat-rechtlicher Personenvereinigungen, die zur Erreichung eines bestimmten gemeinsamen Zweckes durch Rechtsgeschäft gegründet werden (Simonnæs 1993: 94). Et selskab er dermed en aftale mellem flere personer om drift af erhvervsvirksomhed.

Selskabsretten beskæftiger sig primært med mulige selskabsformer, selskabers stiftelse og opløsning samt deres struktur og selskabers forhold til tredjemand, hvor specielt bestemmelserne vedrørende hæftelse og tegningsret tillægges særlig betydning.

Der er tale om et fagområde, der ligger inden for handelsretten, der for tysk rets vedkommende er reguleret i HGB. Handelsretten udgør ligesom civilretten en del af privatretten. Fagområdets tyske retskilder er således BGB, HGB – 2. bog – samt en række særlove, f.eks. das Aktiengesetz, das GbmH-Gesetz og das Genossenschaftsgesetz.

Det danske retssystem giver ligesom andre landes lovgivninger mulighed for, at et erhverv kan udøves i selskabsform i stedet for som enkeltmandsvirksomhed. Selskabskonstruktionen skaber en såkaldt ’juridisk person’, der retsteknisk set i princippet har samme status som en fysisk person og derfor kan indgå aftaler og være part i retssager – og dermed i det hele taget har stort set samme retsevne som fysiske personer.

Der findes diverse selskabsformer i dansk selskabsret. Af de forskellige konstruktioner anvendes i Danmark specielt aktie- og anpartsselskabsformen, hvilket er begrundet i det forhold, at disse selskabsformer har vist sig som særligt praktiske organisationsformer ved driften af de fleste virksomhedstyper. Aktie- og anpartsselskaberne er karakteriserede ved, at en eller flere personer indskyder en ansvarlig selskabskapital, som herefter udgør aktie- eller anpartsselskabets formue og dermed også driftskapital. Ejerne af aktie- eller anpartsselskabets kapital, aktionærer respektive anpartshavere, hæfter ikke personligt for selskabets dispositioner, men kun med deres indskud.

Aktie- og anpartsselskaber skal registreres i Erhvervs- og Selskabsstyrelsen. Registreringen omfatter bl.a. oplysninger om selskabets vedtægter, herunder selskabets formål, kapitalforhold og ledelse. Retligt er et aktie- og et anpartsselskab reguleret af henholdsvis Aktieselskabsloven og Anpartsselskabsloven (jf. afsnit 3.3.3.1).

3. JURIDISK SPROG

I de foregående afsnit har jeg beskrevet det juridiske univers' rammebetingelser i form af en redegørelse for retten som institution samt rettens meget lille universalitetsgrad, hvilket bl.a. er en følge af, at retten er kulturbetinget og dermed bundet til forskellige retssystemer. I dette kapitel vil jeg fokusere på rettens (tekst)lingvistiske aspekter. Den juridiske oversætter skal nemlig ikke alene forholde sig til det faktum, at juraen ikke er en universel størrelse. For at kunne oversætte mellem forskellige retssystemer skal han tillige have kendskab til juraens tekstlingvistiske aspekter og de tekstlingvistiske konsekvenser for oversættelsesproceduren, der følger af juraens kulturbundethed og egenart. Indledningsvist vil jeg diskutere og karakterisere juridisk sprog med generel gyldighed. Endelig vil jeg redegøre for en klassifikation af de teksteksemplarer, der produceres i det juridiske univers', for på den baggrund at kunne præsentere og bestemme de tekstsorter,³⁹ der er repræsenterede i de tekstkorpora, der skal udgøre afhandlingens empiriske grundlag.

Juridisk sprog – også kaldet retssprog - skal her forstås som et fagsprog, der har forskellige iboende facetter. Derfor vil jeg med udgangspunkt i den originale juridiske teksts funktion som enten informativ (beskrivende) eller performativ⁴⁰ (retsskabende) ligesom Kurzon skelne mellem *language of the law* og *legal language*, hvor *language of the law* er den form for retssprog, der finder anvendelse i retsskabende tekster (bl.a. lovtekster), mens *legal language* aktualiseres, når der tales om de performative tekster eller juridiske handlinger og desuden bruges til fiksering af juridiske teorier (Kurzon 1989: 283 ff.). *Legal language* anvendes altså i informative, juridiske tekster. Generelt kan det siges, at betegnelserne *language of the law* og *legal language* er blevet anvendt i flæng og som

³⁹ Jeg har valgt udtrykket *tekstsort* og ønsker ikke at gå ind i den ret kontroversielle diskussion af begreberne *tekstklasse*, *teksttype*, *tekstart*, *tekstgenre* eller *tekstsort*.

⁴⁰ Performativitets-begrebet præciseres på side 63.

synonymer af både jurister og lingvister, hvorfor Kurzons bidrag må betegnes som væsentligt i forhold til bestemmelsen af juridisk sprogs karakteristika.

Ligesom bl.a. Sandrini (1996: 16) understreger jeg, at der ikke kan tales om juridisk sprog som en international fællesbetegnelse, men alene om retssystemspecifikke retssprog, fordi et retssprog på grund af den tidligere omtalte kulturbundethed altid vil være et produkt af det retssystem, hvori det anvendes. Her vil jeg dog se nærmere på de aspekter af juridisk sprog, der må gælde universelt for alle retssprog.

Om juridisk sprog kan det generaliserende siges, at det kan betegnes som en variant til det almensprog, som tales i et retssystem. Det bruges i henhold til Kurzons til at skabe forståelse af og til at indholdsbestemme nationale juridiske objekter samt til at kommunikere om disse objekter – alt sammen ved hjælp af forskellige juridiske tekster.⁴¹

Spørgsmålet er selvfølgelig, hvad man skal forstå ved almensprog. De fleste mennesker forestiller sig ved begrebet almensprog vel noget i stil med:

« *Jenes Instrumentarium an sprachlichen Mitteln, über das alle Angehörigen einer Sprachgemeinschaft verfügen und deshalb die sprachliche Verständigung zwischen ihnen möglich macht* (Hoffmann 1985: 48).

Definitionen er i mine øjne problematisk i den henseende, at det ikke synes muligt at lave en almensproglig inventarliste, som kan have gyldighed for alle sprogbrugere, da der er stor forskel på enkeltindviders sprog. Alt afhængig af bl.a. uddannelsesmæssig og social baggrund vil mennesker gøre brug af forskellige sproglige midler.

Almensprog er således et begreb, som efter min mening er meget vanskeligt at definere, hvorfor jeg vil rette blikket mod fagsprogsbegrebet, som i kraft af et mere begrænset virkefelt umiddelbart synes nemmere at bestemme.

⁴¹ Jeg beskæftiger mig således kun med det skrevne juridiske sprog.

Hos Engberg defineres fagsprog bredt som:

« *Mit der Bezeichnung Fachsprache wird gewöhnlich ein Ausschnitt aus einer Nationalsprache bezeichnet, der in Bezug auf ein bestimmtes Fach spezialisiert ist* (Engberg 1997b: 5).

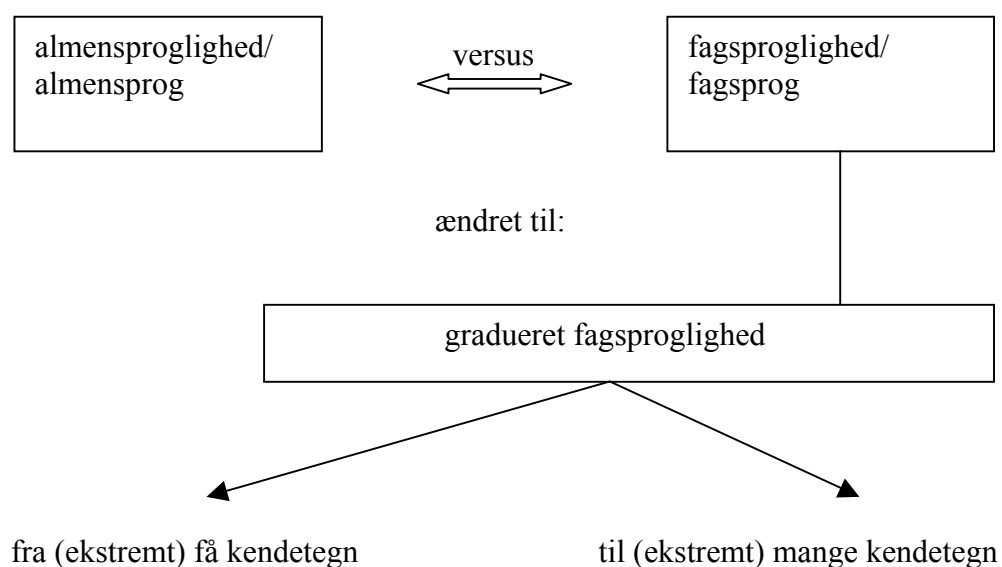
Spørgsmålet er dog for så vidt angår Engbergs definition, netop hvilken del af nationale sprog, der er fagrelateret. Engbergs definition er dog efter min mening brugbar i den forstand, at der ses bort fra det modsætningsforhold mellem almensprog og fagsprog, der ellers er et meget diskuteret emne i fagsprogslingvistikken.⁴²

Kalverkämper (1990) ser ligeledes ikke almensprog og fagsprog som modsætninger. Han går dog et skridt videre og siger, at det slet ikke er vigtigt at fastlægge fagsprogets grænser og overgange til det såkaldte almensprog, fordi det ikke afspejler den sproglige virkelighed og derfor simpelthen ikke er muligt at trække en skillelinje. Følgelig ser han alene på teksters fagsproglighedsgrad med udgangspunkt i en teksts kommunikative funktion. Fagsprogligheden afhænger hos Kalverkämper (op cit. 97) af, hvilke handlinger, der udføres med en tekst. Han deler alle handlinger op i to kategorier: faglige og ikke-faglige handlinger. De personer, der ikke handler fagligt, altså dem, der populært kaldes lægmænd, defineres negativt i forhold til dem, der handler fagligt (fageksperten). Fageksperten og hans specifikke viden bliver dermed den målestok, som begrebet lægmand defineres ud fra. For den enkelte tekst betyder dette, at alle tænkelige teksteksem-

⁴² Med udgangspunkt i E. Wüsters terminologilære er den fremherskende opfattelse af fagsprog helt frem til 80'erne den, at fagsproget adskiller sig fra almensproget i kraft af en specifik terminologi, det vil sige et fagligt ordforråd. Det faglige ordforråd bestod således af de ord, der ikke fandtes i almensproget. Omvendt var der ligeledes tale om en inklusionsforhold, idet udgangspunktet var, at de ord, der fandtes i almensproget tillige tilhørte fagsproget. Diverse diakrone arbejder har dog betydet, at man i brede fagsprogs kredse er gået bort fra denne opfattelse af fagsprog, hvorfor der i dag er bred konsensus om, at der ikke kan trækkes en entydig skillelinje mellem fagsproget og almensproget. Jeg undlader at give et overblik over den i fagsprogslingvistikken førte diskussion af almen-/ og fagsprogsbegrebet. Emnet behandles udføreligt hos bl.a. Lothar Hoffmann 1985, Schmidt 1968, Spang-Hanssen 1983, Bergenholz/Engberg 1995, Frandsen 1990).

plarer placeres på en fagsproglighedsskala, hvor fagsprogligheden gradueres alt afhængig af, hvor mange fagsproglige kendetegn en kommunikation indeholder.⁴³ Som eksempel anfører han, at en streng faglig kommunikation mellem fagfolk indeholder mange fagsproglige kendetegn, mens en samtale mellem to husmødre om, hvor meget vaskepulver, der skal bruges til en maskinvask, sammenlignet hermed vil have et meget reduceret antal fagsproglige kendetegn (op cit. 112), men alligevel blive placeret på en fagsproglighedsskala.

Fig. 2. Kalverkämpers graduerede fagsproglighedsskala

Kilde: Kalverkämper 1990: 123 i min oversættelse.

⁴³ Som kendetegn på fagsproglighed nævner Kalverkämper (1990: 97) deagentivering, nominalisering, funktionsverbumbeskonstruktioner, tema-remaspektet, tekstsart, passiv-præference m.fl. Om juridisk sprogs karakteristiske træk siger Busse (1999: 1383), at disse sammensættes af bl.a. en fastlagt terminologi, præcision og systematik. I den forbindelse understreger han, at det, der adskiller juridisk sprog fra andre fagsprog er trækket 'almen forståelighed', hvorfor han konkluderer, at juridisk sprog er udtryk for en iboende modsætning. (Jf. f.eks. Schmidt-Wiegand 1998: 281 og Wank 1985: 18.).

Figuren udtrykker, at fagsproglighed forekommer i gradueret form mellem de yderste poler på skalaen, som han kalder for henholdsvis *merkmalarm* (få fagsprogligheds-kendetegn) og *merkmalreich* (mange fagsprogligheds-kendetegn) og i det virkelige liv mellem arbejde og hverdag. Som kritik mod Kalverkämpers fremstilling af fagsproglighed anfører jeg, at han ikke tager stilling til, om de forskellige fagsproglige kendetegn skal vægtes, eller fastlægger, hvor mange kendetegn der skal være aktualiseret i en tekst, for at den kan betegnes som enten *merkmalarm* eller *merkmalreich*.

Det følger af Kalverkämpers fagsproglighedsskala, at tekster, der før ville være blevet kaldt for almensproglige tekster, nu betegnes som tekster, der er kendetegnede ved (ekstremt) få kendetegn på fagsproglighed. På trods heraf vil jeg gøre brug af udtrykkene almensproglig/almensprog, da litteraturen om juridisk sprog og juridisk oversættelse for en stor dels vedkommende gør brug af disse udtryk. Men når jeg efterfølgende taler om almensproglige udtryk, sker det i den betydning, at der er tale om udtryk, der optræder i en kommunikationssituation, der er kendetegnet ved (ekstremt) få fagsprogligheds-kendetegn.

I relation til sprogbrugere, som på grund af den skelnen mellem fagsprog og almen-sprog, som traditionelt er blevet foretaget i fagsprogslingvistikken, gennemgående er blevet betegnet som fagekspert og lægmand, betyder Kalverkämpers sprogopfattelse, at de forskellige sprogbrugere ligeledes bør gradueres og placeres på skalaen i form af semantiske angivelser som *professionel, ekspert, fagmand, amatør* o.l.

Blume (1997: 45 ff.) opdeler adressaterne af juridisk information i professionelle og ikke-professionelle, hvor de professionelle adressater er karakteriserede ved, at de har en særlig interesse i at få kendskab til retlig information. Der er tale om en interesse, der er typisk erhvervmæssig i bred forstand. Og helt i overensstemmelse med den tanke, der ligger til grund for Kalverkämpers graduerede fagsproglighedsskala, graduerer Blume den professionelle bruger, idet denne gruppe både omfatter juristen og andre erhvervmæssige brugere af retlig information. Disse erhvervmæssige brugere er karak-

teriserede ved at have en uddannelsesmæssig baggrund, der ganske vist ikke er på niveau med juristens, men dog indeholder juridiske elementer, altså således f.eks. også den fagsprogligt uddannede oversætter. Gruppen er på grund af dens juridiske forkundskaber af varierende omfang i stand til i større eller mindre omfang af afkode den juridiske kode.

De ikke-professionelle brugere tæller modtagere af retlig information, der ikke besidder de uddannelsesmæssige forudsætninger eller erhvervsmæssigt ikke har brug for disse oplysninger.

I det efterfølgende vil jeg operere med begreberne de professionelle og de ikke-professionelle brugere af juridisk information, hvilket hos mig går på både afsenderne og modtagerne, da denne inddeling i stort omfang tilgodeser den komplekse kommunikationssituation, der kendetegner juridisk kommunikation og dokumentation. De fleste fikseringer af juridisk sprog har nemlig en kommunikationssituation, der er karakteriseret ved, at kommunikationen har to forskellige modtagergrupper: den professionelle, retlige aktør i person af juristen og den ikke-professionelle retsfølger i person af f.eks. et retssystemets borgere.⁴⁴

3.1 JURIDISK SPROG – MELLEM VAGHED OG PRÆCISION

Afhandlingens empiriske grundlag består af tekster, som tilhører gruppen af performative juridiske tekster, der realiseres i et retsskabende, juridisk sprog. I dette afsnit vil jeg derfor berøre aspekter af juridisk sprog, som primært er af betydning for forståelsen af netop denne type tekster.

⁴⁴ Ofte vil juristen (advokaten) repræsentere og derfor udføre juridiske handlinger for enten en erhvervsmæssig bruger eller en ikke-professionel bruger.

Med den begrundelse, at retssprog ud over at kommunikere med professionelle brugere også bruges til at kommunikere med ikke-professionelle brugere, siges det om juridisk sprog, at det i modsætning til de fleste andre fagsprog, bør være alment tilgængeligt og forståeligt. Dette gælder naturligvis generelt for alle former for tekster og derfor for både informative og performative juridiske tekster.⁴⁵ At alle borgere i et retssamfund er omfattet af samme regelsæt burde i teorien have konsekvenser for den juridiske sprogbrug generelt set, fordi man vel må kunne forvente, at den juridiske sprogbrug er bredt forståelig, præcis og transparent.⁴⁶ For man kan vel kun forvente, at borgerne overholder og respekterer lovene, hvis de er i stand til at forstå dem.

I praksis forholder det sig dog ikke nødvendigvis sådan. At sproglige realiseringer med juridisk indhold ikke altid er forståelige for modtagerne skyldes bl.a. følgende forhold:

Da juraen kan relatere til alle mulige aspekter af virkeligheden, har disciplinen altid været henvist til at gøre brug af almensproget (saml. Jeand'Heur 1998: 1287 og Schmidt-Wiegand 1998: 281), hvorfor centrale juridiske udtryk også finder anvendelse i almensproget. Der er tale om udtryk, der ud fra deres overfladeform er identiske med almensproglige udtryk, mens betydningsindholdet oftest vil afvige fra almensprogets semantiske indhold, hvilket forhold hævdes at adskille juridisk sprog fra andre fagsprog (saml. f.eks. Wank 1985: 17). Karakteristisk for juridisk sprog er det altså, at der optræder polyseme udtryk, som har en både almensproglig og en specifik juridisk betydning. Dette forhold er uden tvivl med til at vanskeliggøre indholdsbestemmelsen af juridisk sprogs realiseringsformer; ikke mindst for den ikke-professionelle bruger.

⁴⁵ Informative tekster vil oftest være skrevet til professionelle brugere, som har brug for og bruger informationer om retlige forhold. En undtagelse er f.eks. introducerende juridiske lærebøger, som primært henvender sig til den ikke-professionelle bruger.

⁴⁶ ”Gesetzesentwürfe müssen sprachlich richtig und möglichst für jedermann verständlich gefaßt sein” (§ 42, stk. 5 i Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien (GGO) af 1. september 2000).

Med specifik gyldighed for performative juridiske tekster kan det siges om indholdsbestemmelsen af disse sproglige juridiske realiseringsformer, at den især kompliceres af det forhold, at juraen er en disciplin, der opstiller abstrakte sproglige regler til regulering af samfundsborgernes gøren og laden. At juraen er abstrakt skyldes, at juridisk sprog som juraens eneste mulige realiseringsform på den ene side skal afstikke rammerne for mulige juridiske fortolkninger. På den anden side skal juridisk sprog dog samtidig være åbent for foranderlighed, da virkeligheden jo er foranderlig. Juraen må derfor nødvendigvis være karakteriseret ved et indre modsætningsforhold. Skal juraens skriftlige realiseringsformer være åbne for semantisk nyfortolkning, kræves der nemlig en aktualisering af en høj grad af abstraktion. Således siger bl.a. Hoffmann om lovtekster:

« *Gesetzestexte bewegen sich in einem Spannungsfeld zwischen geforderter Eindeutigkeit und notwendiger Vagheit. Sie sollen keine zu großen Interpretationsspielräume eröffnen, denn sie können in den Alltag nur eingreifen, wenn ihre Anwendungsfälle hinreichend klar umrissen sind (nulla pone sine lege)* (Ludger Hoffmann 1998: 525).

Af citatet fremgår det, at lovtekster og følgelig også andre performative tekster på trods af kravet om at skulle kunne rumme semantiske ændringer alligevel er underlagt visse fortolkningsgrænser. Heraf følger, at denne typer tekster formuleres i forpligtende vendinger. I essensen kan juridisk sprog derfor siges at bevæge sig på grænsen mellem vaghed og præcision. Performativt juridisk sprog er således ensbetydende med en simultan realisering af objektivitet, abstraktion og dermed af nødvendig vaghed (saml. Jeand'Heur 1998: 1291 ff.).

Clauss (1974: 21 ff.) giver udtryk for, at juridisk sprog generelt, men dog især det juridiske begrebsapparat, er udtryk for en falsk præcision, hvilket han kalder for *Scheinpräzision*.⁴⁷ Dette begrundes han bl.a. med, at juridiske udtryk på grund af det høje abstraktionsniveau i høj grad er polyseme (saml. afsnit 5.2.2).

⁴⁷ Herom siger Sandrini (1999a: 105): "...legal concepts are subject to a certain degree of vagueness and, hence, legal definitions are open definitions".

For mig at se er juridisk sprog så præcist som det er muligt, når der tages højde for de juridiske teksters plurifunktion, deres komplekse kommunikationssituation og det juridiske sprogs iboende modsætningsforhold. Præcision er derfor at betragte som en relativ størrelse, som jeg kalder for nødvendig vaghed. Den præcision eller eksplicitet, som Clauss formentlig efterlyser, ligger i mine øjne i høj grad implicit i den intertekstualitet og i de fortolkningsprocedurer (jf. afsnit 2.2), der skal realiseres i forbindelse med aktualiseringen af juridisk sprog (Saml. Engberg 2002C: 7). Det er derfor min opfattelse, at bl.a. det høje abstraktionsniveau, der kendetegner juridisk sprog, er påkrævet⁴⁸ om end problematisk. Uden den nødvendige vaghed ville juridisk sprog ganske enkelt ikke være funktionelt, da f.eks. et retssamfunds normtekster, et selskabs retlige grundlag, kontrakter o.l. skal være åbne for virkelighedens uendelige foranderlighed.⁴⁹

Juridisk sprog er på grund af den høje grad af abstraktion ikke karakteriseret ved en generel terminologisk 1:1-relation (sprogligt udtryk over for begrebet), hvilket betyder, at juridiske udtryk ikke er entydige. Den manglende 1:1-relation er ikke kun gældende inden for rammerne af nationale sprog. Den er også gældende i et interlingvalt perspektiv. F.eks. når et juridisk dokument skal oversættes fra dansk til tysk. I relation til juraen er nationalsprogene altså ikke blot forskellige nomenklaturer for en universel objektiv virkelighed, men derimod tillige udtryk for sproglige systemer, som indholdsmæssigt er struktureret på forskellig måde (Diller 1978: 27).

⁴⁸ ”Precise intensional definitions in written law would hinder the adoption of the abstract rule to the single case in question [...] Definitions of legal concepts should leave room for interpretation of laws and the adaption of rules to new or changed social and moral environments” (Sandrini 1999a: 104).

⁴⁹ Alle borgere i et retssamfund er omfattet af samme socialt-regulative retsnormer, der skal kunne finde anvendelse som det retlige vurderingsgrundlag uanset et givent sagsforholds individuelle karakter. Saml. f.eks. Larsen (1998: 93) om aftalers funktion: ”Aber genau so wichtig ist es, daß auch nicht-geplante Ereignisse einbezogen werden, so daß Sanktionsmöglichkeiten im Vertrag angegeben werden, so z.B. bei Vertragsverletzung, bei der der Vertrag, wie vorhin erwähnt, ’aus wichtigem Grunde’ fristlos gekündigt werden kann.” (Saml. ligeledes Busse 1999: 1383 f.).

På baggrund af den manglende 1:1-relation er jeg af den opfattelse, at sproglige juridiske realiseringers betydning alene kan bestemmes, hvis konteksten i enten snæver eller vid betydning inddrages. Den betydning, der kan udledes af konteksten, vil derfor i min opfattelse oftest være identisk med den betydning, som f.eks. et givent udtryk har i et konkret rets- og kultursamfund. I mine øjne er der altså sammenfald mellem kontekst- og (rets-)systembetydning (saml. Wiesmann 1997: 253 og Schweighofer 1996: 59). Som kontekst i snæver betydning betragter jeg alle former for sproglige sammenhænge, mens kontekst i vid betydning i min terminologi er alt andet end sproglig, f.eks. et konkret retsområde eller kendskab til den juridiske tænkemåde (fortolkningsaspektet), hvorfor oversætteren nødvendigvis må være i besiddelse af en specifik fagviden inden for det fagområde, som der arbejdes inden for. Som kontekst i vid betydning betragter jeg også fagteksters kommunikative aspekt, idet en given juridisk kommunikation fastlægges af kommunikationens afsender med udgangspunkt i dennes perspektiver og formål med teksten. Fastlæggelsen af f.eks. et begrebs betydningsindhold kan således understøttes ved at inddrage et kommunikativt pragmatisk aspekt i form af en bestemmelse af den kommunikationssituation, der udgør rammen for en given juridisk tekst.

I den sammenhæng bemærker jeg, at f.eks. Stolze (1999: 39) anfører, at fagsproglige udtryk i modsætning til almensproglige udtryk ikke kan monosemeres ved hjælp af konteksten alene, men kun ved inddragelse af den for en tekst relevante viden. Jeg er helt enig med Stolze i, at den ekstralingvistiske ramme nødvendigvis må inddrages i betydningsbestemmelsen, men opfatter modsat hende med afsæt i ovenstående denne som kontekst i vid betydning.

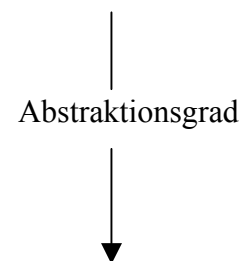
Vigtigheden af den juridiske kontekst for enhver juridisk betydningsbestemmelse bringer os tilbage til diskussionen af juridisk sprogs almenforståelighed. Busse (1992: 188) hævder nemlig på grund af juridisk sprogs komplekse betydningsstruktur, som den f.eks. kommer til udtryk, når det juridiske fortolkningsaspekt inddrages, at det er fejlagtigt at antage, at lovttekster i kraft af deres almene gyldighed vil være gennemskuelige for den ikke-professionelle bruger. Diskussionen om juridiske teksters in-/transparens

og borgernes krav på f.eks. forståelige lovtekster kan i henhold til Busse kun bero på manglende kendskab til det juridiske univers' kompleksitet og dets faglighed.⁵⁰ Følgelig hævder han, at juridisk kommunikation ikke kan reduceres til et alene sprogligt (forståelsesproblem).

3.2 UNDERINDELING AF JURIDISK SPROG

I bestræbelsen på at nå frem til en større forståelse af fagsprog og deres karakteristiske træk, har man i fagsprogsforskningen forsøgt at foretage en underinddeling af fagsprog. Hoffmann (1985: 64) foreslår, at de enkelte fagsprog inddeles i vertikale brugsvarianter, altså subsprogsvarianter, ved hjælp af formaliseringer, der tager udgangspunkt i bl.a. tekstens situation, funktion og stilistik. I relation til juridisk sprog har bl.a. Schmidt-Wiegand (1998: 281) og Selle (1998: 529) foretaget en vertikal opdeling i følgende brugsvarianter, der afspejler kommunikationens abstraktionsniveau:

- lovsprog (normativt sprog)
- teori- og videnskabssprog
- domssprog
- forvaltningens sprog

Opdelingen af fagsprog i sprogbrugsvarianter/subsprog er efter min opfattelse problematisk i den henseende, at sprogklassifikationen foretages ud fra et i overvejende grad

⁵⁰ Die geforderte, zur Erreichung der institutionellen Ziele notwendige Verfahrensfestigkeit der Gesetzessprache wird dabei weniger über einzelbegriffliche semantische Festlegungen (Terminologisierung, eindeutige Definition) erreicht, als vielmehr durch die Etablierung einer institutionellen Auslegungs- und Anwendungspraxis der Gesetzestexte und –begriffe (Dogmatik), welche die Bedeutungen des Normtextes/-begriffs nicht allgemein, sondern höchstens für bestimmte Falltypen spezifisch festlegt bzw. eingrenzt (Busse 1999: 1383).

socialt aspekt (kommunikationssituationen). Som et metodisk problem ser jeg det forhold, at subsprogsbegrebet ikke er empirisk dokumenteret. F.eks. er det ikke blevet påvist, hvor præcist grænsen mellem de enkelte subsprog går (Saml. Engberg 2002a: 221). Det er ligeledes problematisk, at enkelte varianter forekommer i tekster, som ikke i alle dimensioner er sammenlignelige. Lovsprog realiseres i sagens natur i lovttekster, men det aktualiseres også i andre tekster med performativ tekstfunktion, f.eks. selskabsretlige vedtægter, selvom disse teksttypers kommunikationssituation ikke er identisk. Subsprogsbegrebet kan derfor bedst betegnes som en hybrid eller en systematik, der ikke er forenelig med praksis' tekstuelle mangfoldighed.⁵¹ Min opfattelse af, at fagsprog bedst illustreres i form af Kalverkämpers fagsproglighedsskala, betyder desuden, at subsprogsbegrebet helt mister sin eksistensberettigelse. Efterfølgende vil jeg derfor ikke operere med subsprogsbegrebet til underinddeling af det juridiske tekstunivers, men derimod tage udgangspunkt i tekstsorbegrebet (se næste afsnit). En fokusering på tekstsorbegrebet frem for på subsprogsbegrebet begrundes tillige i det forhold, at tekstsorbegrebet behandler virkelige sproglige realiseringsformer i form af tekster (jf. Engberg 2002a: 222). Fagtekster er ifølge Engberg:

« *die Materialisierung der pragmatischen Handlung und die Exteriorisierung der zugrunde liegenden inhaltlichen Wissensrahmen in Übereinstimmung mit den sprachlichen Wissensrahmen* (op.cit. 227).

Fagtekstsorbegrebet tager dermed højde for alle de elementer, som er kendetegnende for fagkommunikation, nemlig kommunikationssituationen, den sproglige realiseringsform og den bagvedliggende faglige viden.

Som det vil fremgå af de følgende afsnit, er tekstsorbegrebet dog heller ikke helt uproblematisk, da de teksteksemplarer, der produceres i praksis, ikke altid lader sig afgrænse entydigt fra hinanden med udgangspunkt i en bestemmelse af deres karakteristiske træk.

⁵¹ Subsprogsbegrebet behandles udførligt hos Engberg (2002a: 220 ff.)

3.2.1 Tekstsort-begrebet

Efterhånden som tekstlingvistikken fra begyndelsen af 70erne fik status som selvstændig disciplin, begyndte især lingvisterne at interessere sig ikke bare for en overordnet tekstklassifikation, men derimod især for den enkelte tekst i funktion som udtryk for kommunikationsdeltagernes handlinger. Dermed rykkede fokus over på tekstsorterne, der foreløbigt defineres som

« *Teilmengen von Texten, die sich durch bestimmte relevante gemeinsame Merkmale beschreiben und von anderen Teilmengen abgrenzen lassen* (Heinemann 2000a: 509).

Tekstsortbegrebet dækker dermed over inddelingen af tekster i tekstklasser med relevante fælles konstituenten. Som følge af, at blikket rettedes mod det enkelte teksteksemplar og dets tekstkonstituenten, blev det muligt at undersøge, hvad der konkret karakteriserer de enkelte teksteksemplarer, og på baggrund heraf foretage egentlige tekstklassifikationer, det vil sige at inddele hele tekstspektret i mindre, ensartede grupper. Det overordentligt store antal forsøg på at udarbejde systematiske tekstklassifikationer⁵² enten med almengyldighed eller med gyldighed inden for bestemte fagområder beviser dog, at det ikke er nogen nem opgave. Gang på gang har det nemlig vist sig, at de opstillede klassifikationer eller typologier alene er at betragte som teoretiske konstruktioner, der ikke i alle henseender kan relateres til de teksteksemplarer, der produceres i praksis. Grundene hertil er mange. For det første er antallet af tekstsorter uendeligt, fordi der til stadighed kommer nye til. For det andet er objektet *tekst* en meget heterogen størrelse i relation til bl.a. tekstens omfang, realiseringshyppighed og konventionaliseringsgrad. I den sammenhæng er det værd at bemærke, at en tekst primært bestemmes ud fra kognitive processer, hvorfor det selvsagt er vanskeligt at

⁵² Der er gjort forsøg på at fiksere tekstsort-begrebet med udgangspunkt i forskellige lingvistiske parametre: (1) grammatik, (2) tema, (3) situation og (4) funktion; jf. Heinemann 2000a: 507 ff.

opstille definitionsregler for en tekst. Derudover kan en teksts emne variere og være realiseret i form af vidt forskellige leksikalske og grammatiske former. Og ikke mindst skal klassifikationer ses i sammenhæng med deres ophavsmænds formål og interesser. En klassifikation kan således som den ene yderlighed stillet over for den anden være udtryk for enten en grundlæggende teoretisk systematik eller udtryk for alene praksisorienterede overvejelser. Et fælles overordnet formål med udarbejdelsen af typologiserende klassifikationer er dog formentlig et ønske om at gøre den kommunikative proces transparent og (mere) effektiv.

3.3 JURIDISKE TEKSTSORTER

I dette afsnit vil jeg behandle juridisk sprog ud fra et tekstperspektiv. Jeg sætter således fokus på de teksteksemplarer, der produceres i det juridiske univers. Formålet med afsnittet er at kunne bestemme og afgrænse de tekster, som indgår i det tekstkorpus, der skal udgøre grundlaget for afhandlingens empiriske del.

I den efterfølgende behandling af inddelingen af juridiske tekster i undergrupper, her kaldet tekstsorter, tager jeg primært udgangspunkt i artiklen 'Textsorten des Bereichs Rechtswesen und Justiz' af Dietrich Busse (2000a), da hans model til underinddeling af tekster er funderet i det juridiske univers og dermed tager udgangspunkt i den kommunikationssituation eller de pragmatiske faktorer, der karakteriserer netop juridiske tekster. Busse er ikke den første, der beskæftiger sig med juridiske tekstsorter, men han er den første, der fremkommer med en egentlig, om end heuristisk, klassifikation til intern differentiering af de tekstsorter, der realiseres i det juridiske univers' dokumentationsproces. Hos andre lingvister behandles alene en enkelt eller flere specifikke juridiske tekstsorter; f.eks. Bhatia (1993), der analyserer *legislative provisions* og *cases*, og Engberg (1997b), der undersøger tyske landsretsdomme. Engberg (1993a: 31 ff.) udarbejder i sin artikel 'Prinzipien einer Typologisierung juristischer Texte' en model til klassifikation af juridiske tekster, som til en vis grad tager samme udgangspunkt som

Busses klassifikationstilgang, hvilket jeg illustrerer i det følgende ved at sammenholde de to modeller. Indledningsvist kan det dog konstateres, at Busses model er en praksisorienteret klassifikation, der rubricerer de navngivne teksteksemplarer, som realiseres i det juridiske univers, mens Engbergs model alene er videnskabelig og beskrivende, selv om den tilstræber gyldighed for det juridiske univers' tekster. Dette skal ikke tages til udtryk for, at dette forhold på forhånd skulle diskvalificere Engbergs model.

3.3.1 Forskningsoverblik

I dette afsnit giver jeg en kort præsentation af de ovenfor introducerede arbejder. Jeg medtager således alene de arbejder, som jeg anser for at være af betydning i denne afhandlings kontekst.

3.3.1.1 Bathias analysemodel

Bhatia, som var en af de første, der beskæftigede sig med tekstsart-aspektet ud fra en juridisk indfaldsvinkel, definerer tekstsart ud fra en pragmatisk-kommunikativ indfaldsvinkel som:

« *A recognizable communicative event characterized by a set of communicative purpose(s) identified and mutually understood by the members of the professional or academic community in which it regularly occurs. Most often it is highly structured and conventionalized with constraints on allowable contributions in terms of their intent, positioning, form and functional value. These constraints, however are often exploited by the expert members of the discourse community to achieve private intentions within the framework of socially recognized purpose(s).* (Bhatia 1993: 13).

Bhatia inddrager således både tekstinterne og -eksterne kriterier til bestemmelse af en tekstsart, idet han dog ligesom langt de fleste lingvister primært tager udgangspunkt i

tekstens funktion(er), der optræder som en tekstekstern faktor. Denne favorisering af en teksts funktion kan begrundes med, at tekster vel nærmest selvfølgelig kun produceres, når en eller anden afsender vil opnå et eller andet hos en modtager. En teksts funktion⁵³ sidestiller jeg således med den intention afsenderen af en kommunikativ tekst har med denne tekst. I Bathias model er de øvrige kriterier underlagt tekstens funktion og realiseres derfor i overensstemmelse med denne. En teksts funktion vil således være udslagsgivende for en teksts form og betinge tekstens interne strukturering samt aktualisering af sproglige strukturer. Hos Bhatia bestemmes tekstsorтер med udgangspunkt i følgende tre niveauer, der skal ses som udtryk for et vægtet hierarki: 1) tekstens kommunikative formål/funktion, der bestemmer realiseringen af 2) tekstsortens *move-structures* (sprog-handlinger)⁵⁴ og 3) den sproglige stil (retoriske strategier). Den her præsenterede model til bestemmelse af juridiske tekstsorтер afprøver Wølch Rasmussen og Engberg (1999: 113 ff.) på tekstsorтер *EU-direktiv* (fransk og tysk). Konklusionen er, at de sproghandlinger og retoriske strategier, der realiseres i den undersøgte tekst, korresponderer med tekstens primære tekstfunktion. Bruland (1998: 30) afprøver ligeledes Bathias model. Modsat Wølch Rasmussen og Engberg, der afprøver modellen med det formål at teste dens brugbarhed i relation til beskrivelse af en juridisk tekst og en funktionel redegørelse for en teksts karakteristika, undersøger hun modellens bæredygtighed i relation til bestemmelsen af forskellige tekstsorтер. Hun konstaterer, at modellen, fordi den primært tager udgangspunkt i en teksts funktion, ikke er i stand til at håndtere det faktum, at f.eks. en (tysk) *dom* og en *kendelse* ganske vist har den samme primære kommunikative funktion (bilæggelse af stridigheder), men ikke indgår i en identisk pragmatisk kontekst.⁵⁵ Bruland konkluderer derfor, at Bathias model ikke er i stand til at kompensere

⁵³ Baumann (1993: 397) ser en teksts funktion som ”einen komplizierten Determinationsmechanismus, der im Prozeß der Fachkommunikation die Zuordnung(en) von Inhalt und Ausdruck vermittelt.”

⁵⁴ En sproghandling definerer jeg som en handling, der udføres bevidst og målrettet af en person i form af tale eller skrift (saml. Kjær 1990: 38 ff.).

⁵⁵ *Dommen og kendelsen* realiseres nemlig på forskellige stadier i f.eks. en civilretlig proces.”Mit diesen Texten soll ein Streitiges Verfahren zum Abschluß gebracht

for det forhold, at tekstsor­ter ikke alene afviger fra hinanden med udgangspunkt i lingvistisk-kognitive aspekter, men derimod primært i kraft af pragmatisk-institutionelle faktorer.

3.3.1.2 Engbergs klassifikationsmodel

Engberg (1993a: 31) giver i sin artikel en definition af tekstsor­te, som stort set er identisk med Bhatias:

« *Unter 'Textsorten' verstehen wir eine kompetentiell anerkannte Klasse von Texten (Lux 1981, S. 273), in denen zur Erreichung ähnlicher Ziele unter ähnlichen Bedingungen ähnliche sprachliche Mittel eingesetzt werden. Es handelt sich somit um ein Handlungsmuster (Engberg 1993a: 31).*

Han understreger dog, at en tekst primært kan tekstsor­te-bestemmes med udgangspunkt i de juridiske handlinger, der foretages med teksten. Han tilføjer, at en handling er juridisk, hvis handlingen realiseres inden for de rammer, der udgør det juridiske univers: juridiske institutioner, professionelle tekstafsendere, disse personers sociale behov for et tilhørsforhold til denne gruppe, hvilket afstedkommer en høj grad af normkonformitet ved produktionen af områdets tekster, fagligt fastlagte formål med de juridiske handlinger og endelig de juridiske teorier og retskilder. Engbergs sidestilling af tekstsor­tebegrebet og *handlingsmønstre* læser jeg på den måde, at bestemmelsen af et konkret teksteksemplars tilhørsforhold til en bestemt tekstsor­te sker på grundlag af en kognitiv identifikation af et idealtypisk handlingsmønster, der kendetegner det konkrete teksteksemplar. En tekstsor­te kan herefter bestemmes *som en sproglig manifestation af kognitive (handlings-)mønstre, som har vist sig at være effektive til opnåelse af specifikke kommunikative formål*.⁵⁶ Et kommunikativt formål kan naturligvis i praksis realiseres på for-

werden, aber es gibt Regeln sowohl für ihre Form als auch dafür, wann jeweils die eine oder andere Form verwendet werden kann oder soll" (Bruland 1998: 30).

⁵⁶ Saml. Sandrini (1999c: 195): "Auf der textuellen Makroebene haben sich Textmodelle entwickelt als 'überindividuelle Sprach- und Schreibakttypen, die an

skellig vis, hvorfor alene lighed og ikke identitet mellem teksteksemplarerne er nødvendig for at kunne tale om en tekstsart.

Engbergs model til klassifikation af tekster med rod i det juridiske univers er ligesom Bhatias model en flertrins-analyse, som kobler tekstinterne med –eksterne faktorer. Men modsat Bhatia tager Engberg ikke udgangspunkt i en teksts primært lingvistisk funderede funktion ved bestemmelsen af tekstsarter. Engberg tager afsæt i den pragmatiske relation, der eksisterer mellem retlig norm og en tekst og inddeler på øverste niveau juridiske tekster i et *bestemmelsesfelt*, et *handlingsfelt* og et *beskrivelsesfelt*. Hans begrundelse for denne inddeling er, at de tre kategorier afspejler de betingelser, som produktionen af juridisk dokumentation er underlagt. Kategorierne opfatter jeg som overordnede grupper af juridiske handlinger. I fig. 3 har jeg gengivet Engbergs 'Raster' til beskrivelse af de juridiske tekstsarter i min danske oversættelse.

wiederkehrende Kommunikationshandlungen gebunden sind und bei denen sich aufgrund ihres wiederholten Auftretens charakteristische Sprachverwendungs- und Textgestaltungsmuster herausgebildet haben. Solche Textsorten erleichtern die Fachkommunikation erheblich, der Leser/Adressat kann durch seine Erfahrungswerte mit ähnlichen Texten bereits auf Erscheinungsbild, Zweck und Inhalt des Textes schließen.”

Fig. 3 Engbergs "Beschreibungsraster für die Typologisierung von Texten innerhalb des juristischen Bereichs (Engberg 1993a: 33)

Kontekstkomponenter

Bestemmelsesfelt (etablering af retlige normer)	Handlingsfelt (handling i henhold til retlige normer)	Beskrivelsesfelt (beskrivelse og forklaring af retlige normer)
SITUATIVE FAKTORER	SITUATIVE FAKTORER	SITUATIVE FAKTORER
<ul style="list-style-type: none"> - Institutionaliseringsgrad - Omfang af 'Festlegungskompetenz' - Kombination af modtagere 	<ul style="list-style-type: none"> - Institutionaliseringsgrad - Omfang af 'Festlegungskompetenz' - Præferencer/interesser - Kombination af modtagere 	<ul style="list-style-type: none"> - Institutionaliseringsgrad - Præferencer/interesser - Modtagers fagviden - Kombination af modtagere
FUNKTIONER	FUNKTIONER	FUNKTIONER
<ul style="list-style-type: none"> - bestemme - opfordre 	<ul style="list-style-type: none"> - bestemme - opfordre - informere - indlede kontakt 	<ul style="list-style-type: none"> - indlede kontakt - informere

SPROGHANDLINGSNIVEAU		
Realiserede sproglige handlinger (f.eks. specificere, definere og eksplicitere)	Realiserede sproglige handlinger (f.eks. referere, vurdere og argumentere)	Realiserede sproglige handlinger (f.eks. karakterisere, definere og diskutere)
NIVEAU FOR STRUKTUR- OG FORMULERINGSMØNSTRE		
Konventionaliseringsgraden	Konventionaliseringsgraden	Konventionaliseringsgraden
Tekstsortdeklarationer	Tekstsortdeklarationer	Tekstsortdeklarationer
Typiske realiseringsformer	Typiske realiseringsformer	Typiske realiseringsformer

Bestemmelsesfeltet omfatter tekster, som opstiller regler for handlinger eller definerer juridiske institutioner. Disse tekster etablerer således en retlig norm. Lovtekster og aftaler er eksempler på sådanne tekster. Tekster, der tilhører handlingsfeltet, er karakteriserede ved juridiske handlinger, der udføres i henhold til ordlyden af de tekster, der tilhører bestemmelsesfeltet. Der kan være tale om handlingerne *dømme*, *tillade* eller f.eks. *indhente informationer*. Et eksempel på en tekst, der tilhører dette felt, er således en dom. I beskrivelsesfeltet placeres tekster, som beskriver eller forklarer en retlig norm. Det kunne f.eks. være en juridisk lærebog. Ligesom Sandrini (1996: 21) betegner jeg de tekster, som tilhører enten bestemmelses- eller handlingsfeltet, for *performative* tekster og de tekster, som tilhører beskrivelsesfeltet, for *informative* tekster.

Underinddelingen af de juridiske tekster sker i et næste trin inden for rammerne af de tre beskrevne felter i relation til tekstens kommunikative formål og øvrige faktorer med betydning for kommunikationssituationen. På grund af den skitserede relation mellem norm og tekst kan det være forskellige faktorer, der beskrives i de enkelte felter, fordi faktorerens relevans afhænger af de betingelser, der konstituerer rammen for tekstproduktionen og –receptionen. Mulige faktorer er institutionaliseringsgraden, kompetencer, interesser, modtagere og modtagernes fagsproglighed. Som kommunikative formål nævnes *bestemme*, *opfordre*, *informere* og *indlede kontakt*.

I et tredje skridt beskrives de *sproghandlinger*, der verbaliseres i de tre felter. Det, der betragtes her, er altså relationen mellem bestemte tekstsekvenser og analoge semantiske implikationer. Jeg bemærker, at der på dette niveau sker overlapninger, idet enkelte sproghandlinger kan realiseres i flere felter. Heraf kan udledes, at en inddeling af de juridiske tekster alene med udgangspunkt i sproghandlinger, altså i indholdsrelaterede aspekter, ikke er metodisk forsvarlig.

På laveste niveau analyseres teksters *sproglige overfladestrukturer* i relation til deres konventionaliseringsgrad.⁵⁷

Om modellen siger Engberg, at alle tekstsor­ter beskrives på alle fire niveauer, og at analyseresultatet er en specifik tekstsor­­t-profil, som kan udgøre et muligt grundlag for en egentlig klassifikation af det juridiske univers' tekster. Fordelen ved modellen er i henhold til Engberg, at de enkelte tekstsor­ter kun kan rubriceres i et af de tre felter. Med udgangspunkt i afsnit 2.2 om de forskellige retskredse og -systemer og redegørelsen for de forskellige juridiske metoder bemærker jeg dog, at en entydig rubricering ikke synes mulig, idet den juridiske arbejdsproces netop er kendetegnet ved, at der arbejdes med juridiske tekster på mange forskellige niveauer. En konkret juridisk tekst kan sagtens være karakteriseret ved forskellige relationer til den retlige norm. En lovkommentar, som i henhold til Engbergs klassifikation figurerer i beskrivelsesfeltet på grund af dens normdokumenterende funktion, kan i lige så høj grad placeres i bestemmelsesfeltet, da lovkommentarer i såvel de angelsaksiske som de kontinentaleuropæiske retssystemer ligeledes fungerer som en juridisk tekst med normativ virkning. Dette gælder ligeledes for f.eks. domme, som i henhold til Engbergs klassifikation skal rubriceres i handlingsfeltet. Herefter kan fastslås, at tekstsor­ter ikke skal ses som lukkede systemer med på forhånd determinerede konstituent­er, f.eks. kommunikationssituation og funktion. Tekstsor­ter er derimod åbne systemer, hvorfor en klassifikation af juridiske tekstsor­ter principielt bør tillade rubricering af en og samme tekst i flere overordnede felter.

Til Engbergs model bør det derfor præciserende anføres, at rubriceringen i de tre felter formentlig er sket med udgangspunkt i den lingvistisk funderede norm-tekst-relation. Det bør derfor fremgå, at relationen skal bestemmes med udgangspunkt i den dominerende lingvistisk funderede illokution, uden at jeg her ønsker at gå ind i diskussionen af, hvordan den dominerende tekstfunktion kan eller bør bestemmes.

⁵⁷ ”Darunter verstehen wir den Umfang und die Stärke der Normierung der sprachlichen Mittel innerhalb der Textsorte” (Engberg 1993: 36).

3.3.1.3 *Busses klassifikation*

Busse er som udgangspunkt enig med Engberg i, at grundlaget for en klassifikation af det juridiske univers' tekster bør tage afsæt i relationen mellem norm og tekst, da den juridiske arbejdsmetode i de kontinentaleuropæiske retssystemer, herunder i det danske og det tyske retssystem, i høj grad baserer på lovttekster og en institutionaliseret omgang med de juridiske tekster. Han anfører dog, at et lingvistisk funderet normbegreb ikke kan udgøre relationens teoretiske grundlag, da begrebet er diffust. I lingvistikken forbindes f.eks. lovttekster gennemgående med regulative sproghandlinger, som har borgere som adressater. Det er dog ikke en opfattelse, der afspejler den omgang med områdets tekster, som er praksis i det juridiske univers. Med udgangspunkt i den juridiske arbejdsmetode er lovtteksters primære adressater i henhold til Busse nemlig juristerne (oftest dommere):

« *Wenn Gesetzestexte 'Regelungen' ausdrücken, dann sind das in erster Linie Regelungen für Richter, d.h. sie erhalten keine Interaktionsregelungen für die Rechtsunterworfenen (Bürger), sondern Regelungen über Rechtsfolgen für Handlungen* (Busse 2000a: 660).

Disse sættes via lovttekstens ordlyd i stand til at træffe en afgørelse i en sag. En lovtteksts funktion er således i relation til borgerne ganske vist normativ i betydningen 'regulerende', men ikke i relation til de professionelle brugere, som tager en lovttekst i hånden med det formål at konstatere et retligt grundlag i en given sammenhæng. Et andet eksempel kunne være en lovkommentar, der i henhold til gængs lingvistisk opfattelse er kendetegnet ved dens beskrivende og forklarende funktion. Denne opfattelse afspejler dog heller ikke den juridiske arbejdsmetode, i henhold til hvilken lovkommentarer i lighed med f.eks. domme som tidligere beskrevet kan tillægges en næsten lige så stor normativ virkning som lovttekster (op.cit. 661). Juridiske tekster er altså kendetegnede ved plurifunktionalitet, hvorfor det ikke er muligt at foretage en entydig tekstsorthestemmelse alene med udgangspunkt i relationen mellem norm og tekst, som det foreslås af Engberg.

Følgelig må en klassifikation med gyldighed for det juridiske tekstunivers nødvendigvis tillade overlapninger, hvorved forstås, at en klassifikation skal tage højde for, at en tekst kan være udtryk for flere sprogligt realiserede norm-tekst-relationer.

Da der således eksisterer forskellige relationer mellem en tekst og norm, foreslår Busse en klassifikation, der opererer med forskellige grader og realiseringsformer af normativitet, der som beskrevet er det centrale retsstiftende element i de kontinentale retssystemer, fordi retten som institution ganske enkelt er baseret på normative tekster. Samtidig påpeger han, at det er vanskeligt at afgøre, hvilke juridiske tekster, der bør tilkomme prædikatet 'normativ', da stort set alle juridiske tekster som anskueliggjort til en vis grad er normative.⁵⁸ Derfor indskrænker han betydningen af 'normative tekster' til

« *Daß hierunter all diejenigen Texte zusammengefaßt werden, die mit Gesetzeskraft versehen sind und die im institutionellen Handel des Rechtswesens als solche behandelt werden* (Busse 2000a: 669).

Normativ opfatter jeg følgelig herefter som institutionaliserede juridiske handlinger, der udføres i det juridiske univers med henblik på at skabe et retsgrundlag med generel gyldighed i betydningen 'tilladt/ikke tilladt'.

Juridisk metode skal derfor ses som det at arbejde med, på og ved hjælp af de normative tekster. Følgelig bør en tekstsart-klassifikation i henhold til Busse ligeledes tage de juridiske teksters normativitetsgrad som udgangspunkt. Han skelner derfor mellem

1. Juristische Textsorten im engeren Sinne
2. Juristische Textsorten im weitesten Sinne,

⁵⁸ Se f.eks. Große (1976: 29 ff.). "Innerhalb der regelgeleiteten menschlichen Interaktion konstituieren die normativen Texte aller Art (z.B. Gesetze, Satzungen, Verträge, Vollmachten, beglaubigte Geburts- und Heiratsurkunden, mündliche Abmachungen) jeweils ein neues Moment. Sie sprechen – und dies ist hier unsere Definition von >normativ< - explizit *bindende Regeln* des Verhaltens und des Geltens aus: *Rechte, Verpflichtungen und Geltungsregeln*.

hvor *juridiske tekstsorter i snæver forstand* (1) omfatter de tekster, der er karakteriserede ved, at de produceres inden for retsvæsenets (Rechtswesen und Justiz) rammer. Der er således tale om tekster, der produceres (a) inden for retsvæsenets institutioner af professionelle afsendere og institutionernes legitimerede repræsentanter til juridiske formål med professionelle eller ikke-professionelle brugere som adressater, eller (b) af ikke-professionelle brugere til juridiske formål med institutionelle adressater.⁵⁹ Indbefattet i (a) er tekster, der er forfattet af f.eks. advokater, fordi disse også agerer som agenter for retsvæsenets institutioner. Med den begrundelse, at juridiske lærebøger og retsvidenskabelige tekster (f.eks. domssamlinger, lovkommentarer og domsanmærkninger) kan tillægges en normativ virkning, betragter Busse disse tekstsorter som en undergruppe til de juridiske tekstsorter i snæver forstand.

Heroverfor står de *juridiske tekstsorter i bredeste forstand* (2), der består af de tekster, der produceres under iagttagelse af juridiske regler og love i et eller andet omfang, hvorfor sådanne tekster kan siges at blive realiseret inden for områder, som juraen på en eller anden måde influerer på. I modsætning til (1) er disse tekstsorter kendetegnede ved at

« *rechtsförmige Verfahren der Rechtsbeanspruchung, Rechtermittlung und Rechtsdurchsetzung (noch) nicht vor den Institutionen des Rechtswesens im engeren Sinne (v.a. der ordentlichen Gerichtsbarkeit) ausgetragen werden, sondern Angelegenheit der jeweiligen Institution(en) der staatlichen Verwaltung selbst sind, die dort in eigener Kompetenz behandelt und entschieden werden [...] (Busse 2000a: 662).*

De juridiske tekstsorter i bredeste forstand er således primært karakteriserede ved, at teksternes indhold ikke er indbragt for retsvæsenets institutioner og således (endnu) ikke er genstand for bl.a. almindelig domsudøvelse ved f.eks. domstolene. Der er derimod tale om tekster, som affattes i forvaltningen/administrationen. Kategorien omfatter ud

⁵⁹ Et eksempel herpå kunne være et testamente, som en privatperson (lægmand) udfærdiger med henblik på udlægning i retten.

over den statslige forvaltnings tekster også andre områders tekster, f.eks. foreninger og kapitalselskabers tekster. Dog understreger han, at tekster, der produceres inden for disse områder, kan betragtes som juridiske tekstsorarter i snæver forstand, hvis interne, organisatoriske retsforhold nødvendiggør en formel bekræftelse fra en juridisk myndighed. Et eksempel på en sådan tekstsorart kunne være et selskabs vedtægter, som er et virksomhedsinternt dokument (virksomhedens normtekst), der dog samtidig skal godkendes og registreres i Erhvervs- og Selskabsstyrelsen. Dette kan eksemplificere, at Busses klassifikationsmodel tillader overlapninger.

Endelig anfører han, at tekster, som ikke er realiseret i overensstemmelse med de sproglige konventioner på området, hverken kan være omfattet af (1) eller (2), hvorved det bliver helt tydeligt, at de lingvistiske (tekstinterne) faktorer ligeledes bør inddrages, når man vil bestemme en tekstsorart.

Af ovenstående fremgår, at en tekstsorart-bestemmelse ikke synes mulig, hvis der alene tages udgangspunkt i et enkelt definitions-kriterium. Bestemmelsen synes derimod mulig, hvis flere kriterier som f.eks. adressataspektet, de lingvistiske faktorer og tekstfunktionen eller relationen mellem norm og tekst inddrages allerede på et første analysetrin. Derudover er det påkrævet, at overlapninger accepteres, således at en tekst kan være realiseret som f.eks. forskellige relationer mellem norm og tekst. Dette afstedkommer naturligvis en inddeling, hvis bestemmelseskriterier ikke er homogene. Dette der selvsagt også problematisk, men øjensynligt er en sådan form for inddeling den eneste frugtbare måde at klassificere de tekster på, der produceres i det juridiske univers.

Tekstlingvistikken står altså konfronteret med det problem, at lingvistiske kriterier ikke er tilstrækkelige til at beskrive eller klassificere juridiske tekstsorarter. På den anden side er de lingvistiske kriterier, f.eks. makrostruktur, stil og den kommunikative funktion, dog nødvendige for at kunne bestemme de juridiske tekstsorarters indbyrdes forskelligheder. Derfor foreslår Busse en klassifikation af de juridiske tekstsorarter, der afspejler den institutionaliserede juridiske arbejdsmetodes faser ud fra en lingvistisk indfaldsvinkel. Afgørende er således de(n) funktion(er), som en bestemt tekstsorart har i det

juridiske tekstunivers, og dermed den status, som teksterne har som en del af den juridiske arbejdsmåde.

Affødt heraf foreslår Busse, at en klassifikation (til lingvistiske formål) af dokumentationen i det juridiske univers sker med udgangspunkt i lingvistiske kriterier under stadig iagttagelse af juridiske definitioner og arbejdsmetoder. En lingvistisk funderet beskrivelse af de juridiske tekstsorтер skal derfor redegøre for:

1. en *systematisk* (a) øvre afgrænsning i relation til juridisk fagsprog og en (b) nedre afgrænsning i relation til juridiske eller juridisk relevante sproghandlinger.
2. en *funktional* afgrænsning i forhold til tekstsorтер, der ganske vist har en funktion, der i høj grad er juridisk, men teksten på trods heraf ikke er karakteriseret ved de tekstuelle kendetegn, der er udtryk for den juridiske tekstkonvention på området; f.eks. et testamente, der produceres af en ikke-professionel bruger.
3. en *kontekstuel* afgrænsning i forhold til tekstsorтер fra beslægtede fagområder. Disse tekstsorтер indgår i en retlig sammenhæng uden af den grund selv at blive til juridiske tekstsorтер; f.eks. en sagkyndigerklæring (evt. en teknisk vurdering), der indgår i en retssag.
4. en *intern* afgrænsning i form af en bestemmelse af en tekstsorтер deltekstsorтер; f.eks. består en *dom* af delteksterne rubrum, tenor, sagsfremstilling, præmisser, som hvad angår makrostruktur, formuleringstil, adressater og funktion adskiller sig fra hinanden, hvorfor det er nødvendigt at bestemme, hvorvidt disse deltekster skal opfattes som selvstændige juridiske tekstsorтер eller underordnes en anden tekstsorтер.

(Busse 2000a: 667 ff.).

På baggrund af disse overvejelser forsøger Busse dernæst at klassificere juridiske tekster alt efter deres rolle og normativitetsgrad i det juridiske univers. Klassifikationens metodiske fundament er den overordnede relation, som Engberg betegner som relationen mellem en norm og en tekst. Hvor Engberg opererer med tre overordnede norm-tekst-relationer, udvider Busse antallet af relationer mellem norm og tekst. Udvidelsen begrundes med det faktum, at en klassificerende spejling af det juridiske tekstunivers ikke kan tage et alene lingvistisk udgangspunkt. Derimod bør en klassifikation afspejle den institutionaliserede juridiske arbejdsmåde. Således rubriceres de enkelte juridiske

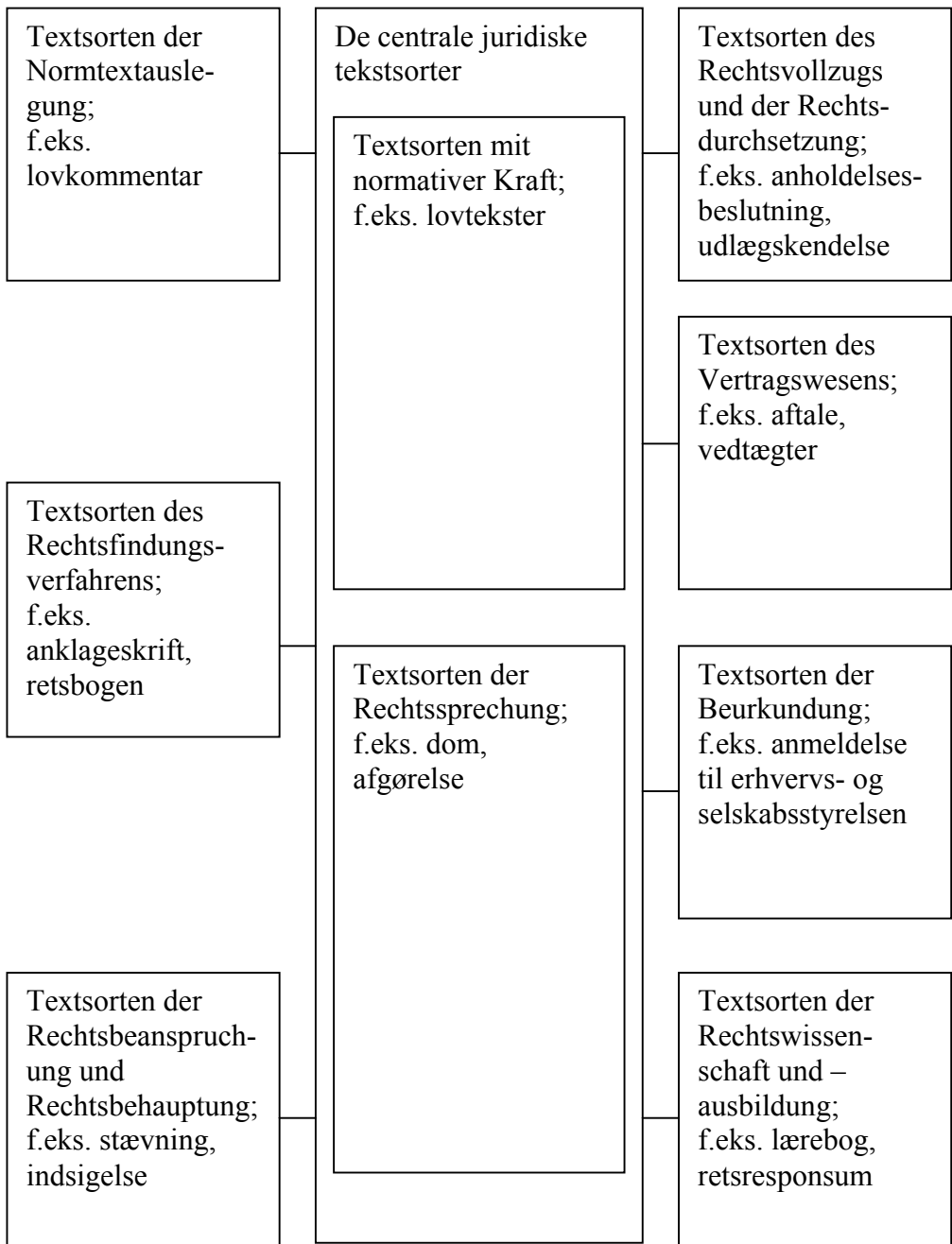
tekster på baggrund af den kommunikationssituation, herunder den professionelt funderede tekstfunktion, som er dominerende i det juridiske univers. En lovkommentar er ganske vist i den lingvistiske forståelse en videnskabelig tekst, men i det juridiske arbejdsunivers finder teksten anvendelse som arbejds- og udlægningstekst, hvilket betinger aktualiseringen af en overordnet tekstsorklasse med prædikatet *udlægning af normtekster*. Kendetegnende for Busses typologi er netop, at der er tale om en inddeling af juridiske tekster, der er (juridisk) praksisorienteret, hvorved skal forstås, at han tager udgangspunkt i og opererer med tekstsorklasser, som afspejler den juridiske arbejdspraksis.

I fig. 4 har jeg forsøgt at sammenfatte Busses overvejelser i en illustrerende oversigt. Busses typologi tager udgangspunkt i det tyske retssystem, hvorfor jeg betinget af juraens kulturbundethed og manglende universalitet holder fast i de tyske udtryk i min oversigt. Udtrykkene forklares i fodnote 61. Jeg anfører, at Busse inden for rammerne af de ni arbejdsfaser oplister de underordnede tekstsorker, som i hans opfattelse er juridiske tekstsorker i snæver forstand. Jeg anfører kun enkelte eksempler på disse og bemærker, at jeg her har valgt at bruge danske udtryk for de anførte tekstsorker i de tilfælde, hvor det danske retssystem råder over en funktionelt sammenlignelig tekstsorker.

Busse tager det forbehold, at hans typologi alene skal betragtes som en heuristisk oversigt over 'die Textsorten des Rechtswesens und der Justiz', fordi lingvistikken⁶⁰ kun i ringe omfang har beskæftiget sig med juridiske tekstsorker. Formålet med klassifikationen er at give et indblik i juridiske tekstsorkers mangfoldighed og egenart.

⁶⁰ Busse (2000a: 658) nævner dog Engbergs klassifikation (1993) som et af de eneste klassifikationsforsøg, der er baseret på en teksthandlingsteoretisk inddeling.

Fig. 4 Juridiske tekstsor­ter i henhold til Busse (2000a: 669 ff.)

I henhold til Busse er de juridiske tekstsor­ter (i snæver og bredeste forstand) således udtryk for ni forskellige relationer mellem norm og tekst.⁶¹

⁶¹ Det juridiske univers er domineret af for det første *Textsorten mit normativer Kraft* (tekstsor­ter med normativ virkning), som er retskabende tekster i betydningen lovfor­meligt vedtagne normtekster, det vil sige lovttekster, der er vedtaget af en lovgiven­de forsamling. Disse tekstsor­ters centrale status skal ses i lyset af, at retten som insti­tu­tion og dermed et hvert retssystem er funderet i disse tekster. Til kernen af de juri­diske tekstsor­ter hører for det andet *Textsorten der Rechtsprechung* (domspraksis), der består af tekstsor­ter, der udtrykker den juridiske afgørelse af en sag og dermed er et led i den ordinære rettergang. Led i rettergangen er desuden *Textsorten des Rechtsfindungsverfahrens* (rets­anvendelsen), men modsat *Textsorten der Rechtssprechung*, der har en udadrettet funktion, har *Textsorten des Rechtsfindungsverfahrens* en alene intern og institutionel (ofte forberedende) funktion. *Textsorten der Normtext-Auslegung* er tekstsor­ter, der udlægger normtekster, uden at de af den grund bør forvekles med *Textsorten der Rechtswissenschaft- und ausbildung*, som omfatter de tekstsor­ter, der beskriver bl.a. normteksterne og bruges som led i den juridiske uddannelse. *Textsorten der Rechtsbeanspruchung und Rechtsbehauptung* er tekster, der har den funktion, at en ret gøres gældende f.eks. i form af nedlæggelse af en påstand. Disse juridiske tekstsor­ter i bredeste forstand er kendetegnede ved, at deres producenter og adressater oftest er agenter for juridiske institutioner, uden at dette dog er et ube­tinget krav til kategoriens tekstsor­ter. Et *testamente* kan f.eks. siges at være rettet mod en institutionel adressat, fordi tekstens konstituerende retsvirkning først ind­træder med tekstens anmeldelse hos rette institutionelle myndighed. Omvendt er netop et *testamente* indholdsmæssigt målrettet mod bestemte arvinger, hvorfor teksten ligeledes kan siges at have en ikke-institutionel adressat. Tekstsor­ten *testamente* rubricerer Busse ligeledes i gruppen af de tekstsor­ter, der som funktion har oprettelse af et dokument for notaren eller offentlig myndighed, det vil sige de såkaldte *Textsorten der Beurkundung*. At Busse overhovedet opererer med denne kategori be­grundes med, at alene tekstsor­ten *testamente* har iøjnefaldende funktionelle berø­ringspunkter med de andre kategorier. De øvrige tekstsor­ter, der er indbefattet i den­ne kategori, er således udtryk for en tekstfunktion, der klart adskiller dem fra de øvrige kategorier. Kategorien *Textsorten des Rechtsvollzugs und der Rechtsdurchsetzung*, som indeholder retsfuldbyrdende tekster, f.eks. en udlægskendelse, er ken­detegnet ved, at producenten af teksten er institutionel (f.eks. domstolene, statsadvoka­turen eller forvaltningen), mens adressaten oftest er ikke-institutionel. Den sidste kategori af juridiske tekstsor­ter er *Textsorten des Vertragswesens*. Der er her tale om aftaleretlige tekstsor­ter, som på grund af den kendsgerning, at stort set alle livsfor­hold kan gøres til genstand for en aftale, er utallige og derfor umulige at opliste ende­gyldigt. Busse bemærker, at disse aftaleretlige tekstsor­ter funktionelt kan tillægges en normativ virkning, og at tekstsor­terne på grund af den realiserede

Busses model er primært kendetegnet ved, at den tillader funktionelle overlapninger. Tager vi tekstsorten lovkommentar, så er den i henhold til Busse ganske vist at betragte som en beskrivende tekst i videste forstand, men i den juridiske arbejdsproces er tekstsortens primære funktion at fortolke en lovtekst og dermed at være med til at konstituere retsgrundlaget. Det bliver her helt tydeligt, at de fleste juridiske tekstsorter kan være dækket af normativitetsbegrebet, der som beskrevet generelt har været anvendt i en meget bred betydning i lingvistikken. Et andet eksempel på en funktionel overlapning er tekstsorten *dom*, hvis primære funktion er at formidle retspraksis i form af en retlig funderet stillingtagen i en konkret sag (Rechtsprechung). En dom kan dog i visse funktionelle henseender sammenlignes med f.eks. en lovkommentar, idet lovkommentaren i stort omfang indeholder citater fra domme, som jo netop udlægger retskilderne. De fortolkende eller udlæggende tekstsorter adskiller sig således fra de retsvidenskabelige i funktionel henseende. Busse anfører dog, at tekstsorterne, der tilhører disse to kategorier, ligeledes er karakteriserede ved forskellige tekst- og makrostrukturer, uden at han dog eksemplificere dette eller på nogen måde underbygger sin opfattelse.

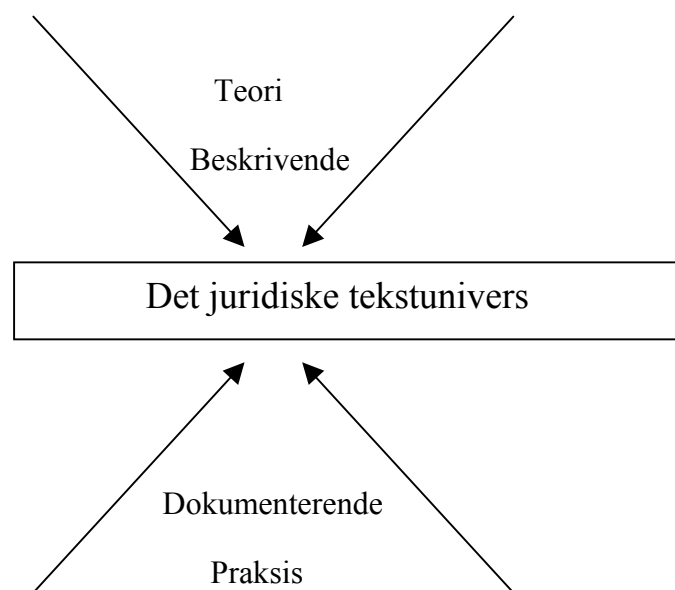
På baggrund af ovenstående kan det konstateres, at Busses typologi primært tager afsæt i en teksts (pluri-)funktion i sin klassifikation af de juridiske tekstsorter. Busse nævner ganske vist faktorer som makrostruktur og lingvistiske aspekter, når han skal redegøre for og begrunde eksistensen af de forskellige kategorier af juridiske tekstsorter, men han ekspliciterer eller eksemplificerer på intet tidspunkt sine overvejelser, hvorfor Busses klassifikation altså hvad angår det lingvistiske fundament forekommer udokumenteret.

Sammenholder man Engbergs model med Busses klassifikation er den mest iøjnefaldende forskel, at Engbergs model skal forstås som et instrument til beskrivelse af de tekster, der realiseres i det juridiske univers, mens Busses bidrag er en egentlig klassifikation af disse tekster. Der er tale om en klassifikation i den forstand, at Busse sætter navn på og til dels dokumenterer de tekstsorter, der realiseres i det juridiske tekstunivers.

paragrafstruktur, retoriske strategi og teksternes anvisende funktion i stort omfang kan sidestilles med teksterne med normativ virkning.

Man kan således hævde, at Busse anskuer det juridiske univers ud fra en praksisorienteret indfaldsvinkel, mens Engberg stiller det teoretiske analyseinstrument til rådighed, som enhver form for klassifikation må baseres på for at kunne fremstå som veldokumenteret. Engberg og Busses forskellige indfaldsvinkler til behandlingen af det juridiske tekstunivers kan illustreres som følger:

Fig. 5 Indfaldsvinkler til beskrivelse af det juridiske tekstunivers

3.3.2 Sammenfatning

På baggrund af det foregående afsnit må det konkluderes, at en intern differentiering af juridiske tekstsorтер ikke alene kan ske med udgangspunkt i tekstens funktion, da forskellige juridiske tekster kan være karakteriserede ved en identisk kommunikativ funktion, uden af den grund at kunne bestemmes som tekster, der tilhører en og samme tekstsorтер. Et problematisk aspekt ved Bathias model er altså, at den ikke opererer med situative faktorer.

På den anden side er en klassifikation, der ikke opererer med de juridiske teksters pluri-funktionalitet som en distinktiv faktor, heller ikke tilstrækkelig, da relationen mellem

tekst og norm som anskueliggjort i flere tilfælde ikke entydigt kan bestemmes. Engbergs systematik er altså problematisk i den henseende, at den ikke opererer med de juridiske teksters plurifunktionalitet.

Jeg ønsker dog at understrege, at der i mine øjne ikke kan herske tvivl om, at både Bathia og i særdeleshed Engbergs model yder et væsentligt bidrag i form af et instrument til beskrivelse af den dokumentation, der produceres i det juridiske univers. Engbergs model kan vel nærmest ses som en udbygning af Bathias model og hæver sig over Bathias model ved at fremkomme med et bud på mulige klassifikationskategorier (de tre felter), der afspejler det juridiske univers' normbaserede fundament og dermed den juridiske praksis, selv om hans indfaldsvinkel primært er funderet i lingvistikken. Både Bathia og Engbergs modeller lider dog af den svaghed, at de af de nævnte grunde ikke i alle henseender kan relateres til de teksteksemplarer, der produceres i den juridiske praksis. Om de to modeller må det dog samtidig siges, at de (i et ganske vist varierende omfang) er i stand til at beskrive, hvad der karakteriserer det enkelte juridiske teksteksemplar, altså give os en yderst detaljeret juridisk tekstsart-profil.

Busse intenderer modsat Bathia og Engberg at foretage en egentlig klassifikation af det juridiske tekstunivers med udgangspunkt i de tekster i funktion, der produceres i det juridiske univers. Hans tilgang må derfor betegnes som praksisorienteret. Han redegør indledningsvist for, at både tekstinterne og -eksterne kriterier i form af lingvistiske og pragmatiske faktorer er nødvendige konstituenten, hvis man vil foretage en intern differentiering af de juridiske tekstsarter, men undlader ikke desto mindre i sin fremstilling at specificere og eksemplificere tekstarternes lingvistiske og til dels situative faktorer. Hans klassifikation svæver dermed på en eller anden måde rundt uden at være forankret i et beskrivende fundament, der nødvendigvis må være forudsætningen for at kunne foretage en dokumenteret klassifikation. Klassifikationen skaber dog forståelse for og giver et godt indblik i de juridiske tekstarters mangfoldighed og egenart, hvilket var Busses primære formål med klassifikationen. Værd at fremhæve er det, at klassifikationen ligesom Engbergs model tager afsæt i det normbaserede juridiske univers og i høj

grad kaster lys over norm-tekst-relationen, som hos Busse specificeres sammenlignet med Engbergs model. Derudover udmærker Busses klassifikation sig ved at tillade funktionelle overlappinger, hvilket er en nødvendig følge af de juridiske teksters pluri-funktionalitet.

Sammenfattende kan det konstateres, at de tre præsenterede arbejder på den ene side alle lider af mangler, men på den anden side alligevel bidrager med vigtige oplysninger om de juridiske tekstsor-ter. Bathia og Engbergs modeller udmærker sig ved at tilbyde et sådant teoretisk analysefundament, som enhver klassifikation bør baseres på. Busses klassifikation udmærker sig omvendt ved at være praksisorienteret. Det er derfor min overbevisning, at en kobling af i særdeleshed Engberg og Busses arbejder vil kunne resultere i en overbevisende klassifikation af det juridiske tekstunivers. Jeg vil ikke i denne sammenhæng komme yderligere ind på denne kobling, men alene bemærke, at den meget vel kunne være genstand for fremtidige forskningsarbejder inden for området.

3.3.3 Præsentation af repræsenterede tekstsor-ter i korporaene

I dette afsnit vil jeg præsentere de to former for tekstkorpora, der skal udgøre afhand-lingen empiriske grundlag. I den sammenhæng vil jeg relatere de tekstsor-ter, der indgår i korporaene til Engberg og Busses arbejder, som de er blevet beskrevet i de foregåen-de afsnit. Med udgangspunkt i mine ovenstående overvejelser omkring henholdsvis Engberg og Busses modeller vil jeg ikke relatere mine tekstsor-ter til de to modeller i alle henseender, men derimod fremhæve og anvende de aspekter af de enkelte modeller, der fremstod som et overbevisende og lovende klassifikationsgrundlag. Jeg vil derfor relatere mine tekstsor-ter til Busses norm-tekst-relationer og på det grundlag mere detal-jeret beskrive tekstsor-terne med udgangspunkt i Engbergs overvejelser. Formålet med afsnittet er at beskrive de tekster, der indgår i korporaene og som skal udgøre analyse-grundlaget for testningen af mine hypoteser.

3.3.3.1 *Det parallelle korpus*

Indledningsvist ønsker jeg at præcisere, hvad jeg forstår ved et parallelt korpus, da betegnelsen bruges i forskellige betydninger. I datalingvistikken anvendes betegnelsen i betydningen ”*text accompanied by their translations in one or several other languages*” (Kay 2000: xiii). Inden for terminologilæren og oversættelsesteorien refererer betegnelsen derimod primært til originaltekster på forskellige sprog, der tilhører sammenlignelige tekstsorтер (saml. f.eks. Sarcevic in Sandrini 1999: 104). Denne form for korpus betegner jeg i det følgende som et referencekorpus.⁶² Inden for den juridiske oversættelsesteori refererer betegnelsen parallelt korpus dog også til flersprogede autentiske tekster, som alle har samme retsgyldighed, f.eks. i EU-sammenhænge, hvor man i praksis udarbejder en lovtekst på et eller to sprog parallelt for derefter på dette grundlag at lade disse oversætte til de øvrige medlemssprog (saml. bl.a. Wiesmann 1999: 159). I denne afhandling vil jeg anvende betegnelsen parallelt korpus i den datalingvistiske betydning, da afhandlingens problemstilling i høj grad må siges at stå i relation til datalingvistikken, og der tillige er tale om oversatte tekster.

Mit parallelle tekstkorpus består af 11 tekster, der tilhører tekstsorтер *selskabsretlige vedtægter*, helt konkret subtekstsorтерne A/S-vedtægter og ApS-vedtægter. Følgelig opererer jeg med to parallelle korpora for tekstsorтер *selskabsretlige vedtægter*, nemlig et parallelt korpus, der består af subtekstsorтер A/S-vedtægter, og et parallelt korpus, der består af subtekstsorтер ApS-vedtægter. Disse korpora kalder jeg i det følgende for henholdsvis ParKorp-A/S og ParKorp-ApS. Teksterne er stillet til min rådighed af danske og tyske advokater og er således retsgyldige vedtægter, der fungerer i praksis i dag. Der er tale om parallelle tekstkorpora, der består af danske kildetekster, som er oversat til tysk. At tekstmaterialet alene består af 11 teksteksemplarer (7 A/S-vedtægter og 4 ApS-vedtægter) beror på det forhold, at jeg ganske enkelt ikke har været i stand til

⁶² Den form for tekstkorpus, som jeg har valgt at kalde for *referencekorpus*, kaldes på engelsk for *comparable corpus*. Saml. Bowker & Pearson 2002: 93 ff. og Peters & Picchi 1997b for en udførlig behandling af referencekorpora.

at lokalisere flere på trods af, at jeg har rettet henvendelse til et utal af danske og tyske advokatkontorer og specielt de kontorer, som har specialiseret sig i dansk-tyske retsforhold. Dette kan skyldes, at dansk er et forholdsvist lille sprog, og at der er tale om privatretlige dokumenter, som indeholder fortrolige oplysninger, hvorfor man ikke ønsker, at disse gøres tilgængelige for den brede offentlighed.

I min sammensætning af det parallelle korpus er det forsøgt tilstræbt, at et enkelt advokatfirma kun er repræsenteret en enkelt gang i henholdsvis ParKorp-A/S og ParKorp-ApS, da det dermed tilsikres, at den i korpus indfangede formuleringspraksis ikke kun er udtryk for et meget lille antal advokaters fagsproglige præferencer.

Der sættes ofte spørgsmålstegn ved tekstkorporas repræsentativitet, ligesom det ofte hævdes, at de resultater, der opnås på baggrund af korpusundersøgelser i sidste instans alene har gyldighed for den tekstmængde, som er repræsenteret i et givent korpus. Jeg afviser dog på trods heraf på ingen måde, at de korpora, som udgør afhandlingens empiriske grundlag, besidder en vis udsagnskraft om formuleringspraksis inden for det pågældende fagområde. Da det ikke alene er mit mål at beskrive de data, som er repræsenteret i korporaene, men tillige at kunne arbejde ud fra en hypotese om, at beskrivelsen også har gyldighed for den samme type data uden for korporaene, har jeg forsøgt at sammensætte såkaldte eksemplariske tekstkorpora (saml. Christensen & Vestergård 1996: 5 ff.), idet jeg dog bemærker, at der gælder særlige forhold for det målsproglige referencekorpus (saml. afsnit 3.3.3.2).

I dette afsnit beskriver jeg indledningsvist den overordnede tekstsart *selskabsretlige vedtægter* og behandler dernæst subtekstsorterne *A/S-vedtægter* og *ApS-vedtægter*. I det efterfølgende afsnit præsenterer jeg det tekstmateriale, som skal udgøre referencekorpuset til det parallelle korpus.

Under henvisning til Engbergs definition af tekstsart kan *selskabsretlige vedtægter* entydigt bestemmes som en tekstsart. Teksteksemplarerne, som tilhører denne tekstsart,

har som fælles mål at stifte et selskab og fastlægge det pågældende selskabsforms interne juridiske grundlag.⁶³ Stiftelsen af et selskab og fastlæggelsen af det interne retsgrundlag udgør dermed den tilbagevendende kommunikationssituation. Ligeledes anvendes der i denne tekstsart et bestemt sprogligt mønster, som jeg vil komme nærmere ind på i det følgende.

Med udgangspunkt i Busses overvejelser kan det konstateres, at *selskabsretlige vedtægter* er en juridisk tekstsart i snæver forstand – også selv om tekstsorten ikke produceres inden for rammerne af retsvæsenet i snæver forstand. At tekstsorten figurerer som en juridisk tekstsart i snæver forstand beror på det forhold, at et selskab i Danmark kun kan opnå status som juridisk person, hvis Erhvervs- og Selskabsstyrelsen godkender selskabets konstituerende dokumenter, bl.a. selskabets vedtægter, og på det grundlag registrerer selskabet. Tekstsorten er altså en juridisk tekstsart i snæver forstand, fordi dansk ret og interne og organisatoriske retsforhold i selskabet nødvendiggør en formel bekræftelse fra en juridisk myndighed. Tekstsortens professionelt funderede tekstfunktion, det vil sige den funktion, som er dominerende i det juridiske univers, er dermed at skabe et selskabs retsgrundlag. Der er derfor tale om en form for normative tekster. Tekstsorten er dog ikke normativ i den snævre betydning. Den opstiller nemlig ikke regler for handlinger eller definerer juridiske institutioner med almengyldighed. Der er derimod tale om en aftaleretlig tekstsart, som ganske vist funktionelt kan tillægges en normativ virkning, men som bl.a. i kraft af dens situative elementer (se længere nede), som ikke er identiske med f.eks. en lovteksts situative elementer,⁶⁴ hos Busse betegnes som en

⁶³ Selskabsretlige vedtægters funktion beskrives hos Creifeld (1996: 1060) som 'die Feststellung einer Grundordnung einer Gesellschaft'.

⁶⁴ Lovtekster er tekster med en kompleks kommunikationssituation samt plurifunktion. Lovtekster produceres nemlig af juridiske embedsmænd, der som lovens indirekte afsender, agerer talerør for lovens direkte afsender, som i Danmark er Folketinget og Regenten. Lovens direkte modtagergruppe består af almindelige borgere, men teksten produceres med den juridiske fagekspert for øje, som bruger teksten som værktøj i sit daglige virke (saml. Busse 1998: 1384).

aftaleretlig tekstsart, fordi tekstsartens dominerende funktion er omfattet af Aftaleloven og dermed er af aftaleretlig karakter.

En aftale adskiller sig bl.a. fra lovttekster ved, at den indgås på frivillig basis. Lothar Hoffmann (1998: 534) definerer således en aftale som et middel til frivillig koordinering af forskellige interesser. For så vidt angår *selskabsretlige vedtægter* koordineres f.eks. selskabets interesser med aktionærernes/anpartshavernes interesser. Et andet destinktivt og situativt træk ved tekstsarten *aftale* består i en todimensionel kommunikationssituation. En aftale er en bilateral juridisk handling, hvor de kontraherende parter på samme tid kan opfattes som både afsender og modtager. Ydermere er det karakteristisk for denne tekstsart, at den retsorden, som udgør den juridiske ramme, ligeledes bør betragtes som en part, der er med til at konstituere kommunikationssituationen, idet en aftale alene i kraft af den bagvedliggende retsorden tillægges retskraft. En aftale vil altid tage udgangspunkt i og relatere sig til den retsorden, som i det tilfælde, at aftalens indhold måtte blive genstand for prøvelse ved f.eks. domstolene, vil udgøre sagens retlige fikspunkt. Tekstsarten er således karakteriseret ved en primær kommunikationssituation, der konstitueres af aftalens parter, mens tekstsartens sekundære kommunikationssituation udgøres af på den ene side advokaten, der udarbejder teksten, og på den anden side en advokat og retsordenen som aftalens retlige ramme (saml. Madsen 1997: 20 ff. og Larsen 1998: 90).

Sammenholdes ovenstående redegørelse for tekstsarten *aftale* med Engbergs model til klassifikation af juridiske tekster, vil man se, at redegørelsen relaterer til mange af de faktorer, som Engberg opererer med til beskrivelse af de juridiske tekstsarter. Tekstsartens funktion er således at *bestemme* et selskabs interne retsgrundlag i form af en koordinering af de interesser, som de to primære parter i denne form for aftale har. For så vidt angår de situative faktorer, bør det nævnes, at de kontraherende parter rolle i høj grad er institutionaliseret, altså givet på forhånd i den konkrete kommunikationssituation, samt at det følger af den selskabsretlige lovgivning inden for de forskellige subområder, hvilke anvisninger, der skal eller kan gives i den konkrete tekstsart. Dette

behandles mere indgående i næste afsnit. En anden væsentlig situativ faktor er tekstsortens kombination af modtagere.

Realiseringen af sproghandlinger i tekstsorten *selskabsretlige vedtægter* vil, som Engberg (1993a: 35) pointerer, være en specifik og typisk kombination af sproghandlinger, som realiseres gang på gang i denne tekstsort, fordi emne og kommunikationssituation er uforandrede fra gang til gang. I den konkrete tekstsort består de typiske sproghandlinger i at specificere og definere. Det enkelte teksteksemplar kan dog i sagens natur tillige realisere sproghandlinger i praksis, som normalt ikke realiseres i den konkrete tekstsort.

På niveauet for struktur- og formuleringsmønstre kan det fastslås, at tekstsortens overfladestruktur i stort omfang er konventionaliseret. For det første anvendes altid en bestemt tekstsortdeklaration i form af ordet *vedtægter*. Derudover er tekstsorten karakteriseret ved en konventionaliseret tekststruktur og et bestemt indhold i de enkelte tekstdele. At der i høj grad er tale om en konventionaliseret tekststruktur fremgår for så vidt angår henholdsvis et A/S og et ApS af nedenstående fig. 6 og fig. 7, i hvilke figurer jeg har sammenholdt lovkravet til indholdssegmenterne i vedtægterne for henholdsvis et A/S og et ApS med rækkefølgen af indholdssegmenter i de enkelte korpustekster.

Fig. 6 Empirisk funderede indholdssegmenter i A/S-vedtægter

ParKorp-A/S1-A/S4

	Indholdssegmenter i A/S-loven⁶⁵	ParKorp-A/S1	ParKorp-A/S2	ParKorp-A/S3	ParKorp-A/S4
§ 1	Navn + eventuelle binavne	Navn + hjemsted	Navn	Navn + binavn	Navn + binavn + hjemsted
§ 2	Hjemsted	Formål	Hjemsted	Hjemsted	Formål
§ 3	Formål	Aktiekap. + pålydende + navneaktie + ikke-omsætningspapir	Formål	Formål	Aktiekap. + pålydende + navneaktie + ikke-omsætningspapir + pligt til indløsning af aktier + indskrænkning i omsættelighed + særlige rettigheder
§ 4	Aktiekapitalens størrelse	Pligt til indløsning af aktier + indskrænkning i omsættelighed + særlige rettigheder	Aktiekap. + pålydende + ikke-omsætningspapir + navneaktie + indskrænkninger i aktiernes omsættelighed	Aktiekap. + pålydende	<i>Notering i aktiebog</i>
§ 5	Aktiernes pålydende + stemmeret	Indkaldelse til generalforsamling	Indkaldelse til generalforsamling + dagsorden	Navneaktie + ikke-omsætningspapir	Overdragelse af aktier
§ 6	Bestyrelse	Dagsorden	Stemmeret	Indkaldelse til generalforsamling	<i>Udbytte</i>
§ 7	Revisor	Stemmeret	Bestyrelse	Dagsorden for generalforsamling	Indkaldelse til generalforsamling
§ 8	Indkaldelse til generalforsamlinger	<i>Stemme flerhedsregler</i>	Ledelse	Stemmeret	Dagsorden
§ 9	Dagsorden for generalforsamlingen	Bestyrelse	Tegningsregel	Bestyrelse	<i>Stemme flerhedsregler</i>
§ 10	Regnskabsår	Tegningsregel	Revisor	Tegningsregel	Stemmeret

⁶⁵ Lovens officielle navn er 'lov om aktieselskaber af 9. januar 2002, jf. lovbekendtgørelse nr. 324 af 7. maj 2000, med de ændringer, der følger af § 1 i lov nr. 449 af 7. juni 2001.

§ 11	Om aktierne skal lyde på navn eller på ihændeher	Revisor	Regnskabsår	Revisor	<i>Protokolførelse</i>
§ 12	Om aktierne skal være ikke-omsætningspapirer	Regnskabsår	<i>Regnskabsprincipper</i>	Regnskabsår	Ledelse
§ 13	Pligt til indløsning af aktier			<i>Henvisning til aktionæroverenskomst</i>	Bestyrelse
§ 14	Indskrænkning i aktiernes omsættelighed				Tegningsregel
§ 15	Særlige rettigheder				Revisor
§ 16	Begrænsninger i tegningsret				Regnskabsår
§ 17	Direktion på flere end tre medlemmer				<i>Regnskabsprincipper</i>
§ 18	Højeste og laveste antal direktører				

ParKorp-A/S5-A/S7

	Indholdssegmenter i A/S-loven	ParKorp-A/S5	ParKorp-A/S6	ParKorp-A/S7
§ 1	Navn + eventuelle binavne	Navn	Navn + binavn + hjemsted	Navn + binavne
§ 2	Hjemsted	Hjemsted	Formål	Hjemsted
§ 3	Formål	Formål	Aktiekap. + pålydende + navneaktie + ikke-omsætningspapir + stemmeret + særlige rettigheder	Formål
§ 4	Aktiekapitalens størrelse	Aktiekap. + pålydende + pligt til indløsning af aktier	Indkaldelse til generalforsamling	Aktiekap. + pålydende + ikke-omsætningspapir + navneaktie + særlige rettigheder
§ 5	Aktiernes pålydende + stemmeret	Ikke-omsætningspapir	Dagsorden	<i>Mortificering</i>
§ 6	Bestyrelse	<i>Mortificering</i>	<i>Valg af dirigent</i>	Indkaldelse til generalforsamling +

				dagsorden + stemmeret
§ 7	Revisor	Indkaldelse til generalforsamling + dagsorden	Ret til deltagelse i generalforsamling	<i>Ekstraordinær generalforsamling</i>
§ 8	Indkaldelse til generalforsamlinger	Stemmeret	Bestyrelse	<i>Stemmeferhedsregler</i>
§ 9	Dagsorden for generalforsamlingen	Bestyrelse	Tegningsregel	Bestyrelse
§ 10	Regnskabsår	Tegningsregel	Revisor	Tegningsregel
§ 11	Om aktierne skal lyde på navn eller på ihændebarer	Revisor	Regnskabsår	Revisor
§ 12	Om aktierne skal være ikke-omsætningspapirer	Regnskabsår	<i>Regnskabsprincipper</i>	Regnskabsår
§ 13	Pligt til indløsning af aktier	<i>Regnskabsprincipper</i>	<i>Bemyndigelse til at foretage ændringer af vedtægterne</i>	
§ 14	Indskrænkning i aktiernes omsættelighed			
§ 15	Særlige rettigheder			
§ 16	Begrænsninger i tegningsret			
§ 17	Direktion på flere end tre medlemmer			
§ 18	Højeste og laveste antal direktører			

Til figuren bemærker jeg indledningsvist, at rækken af indholdssegmenter består af henholdsvis præskriptive (§ 1 – 12) og deskriptive elementer (§ 13 – 18). Jeg tager her udgangspunkt i Kjær (1990: 59 ff.) normeringsbegreb, som udtrykker graden af forpligtelse til at udtrykke noget bestemt i en bestemt situation. Graden af et udtryks normering afhænger af graden af indflydelse, som det juridiske univers har på sprogbrugerens valg af udtryksmidler i en bestemt situation. At et tekstsegment er præskriptivt normeret betyder, at segmentet skal være realiserede i en tekst, for at teksten kan opnå juridisk gyldighed, mens deskriptivt normerede tekstsegmenter ikke er lovpligtige og derfor ikke nødvendigvis skal være realiseret, men alligevel tit er det i en bestemt tekstsort (jf. afsnit 5.2.3). Af figuren fremgår det, at de lovpligtige indholdssegmenter vel nærmest selvfølgelig er realiseret i samtlige korpustekster. Hvad rækkefølgen af disse segmenter angår, kan det konstateres, at A/S-vedtægterne indledes med rækkefølgen: *navn*,

(binavne), hjemsted, formål, aktiekapitalens størrelse og aktiernes pålydende, mens de resterende indholdssegmenter ikke følger i en fuldstændig ensartet rækkefølge i de enkelte korpustekster, hvorfor det kan fastslås, at den rækkefølge, der aktualiseres i lovteksten, ikke er udtryk for en præskriptiv norm. Generelt kan det siges, at de enkelte korpustekster dog indbyrdes realiserer en rækkefølge af indholdssegmenter, som er mere ensartet, end når den rækkefølge, der aktualiseres i korpusteksterne, holdes op mod rækkefølgen i lovteksten. Således realiseres lovtekstens deskriptive indholdssegmenter f.eks. i samtlige korpustekster integreret i det præskriptive segment, som vedrører aktiekapitalens størrelse. Desuden kan det fastslås, at samtlige korpustekster indeholder segmenter, som ikke foreskrives i medfør af Aktieselskabsloven. Disse segmenter er anført med kursiv i figuren.

Fig. 7 Empirisk funderede indholdssegmenter i ApS-vedtægter

	Indholdssegmenter i ApS-loven⁶⁶	ParKorp-ApS1	ParKorp-ApS2	ParKorp-ApS3	ParKorp-ApS4
§ 1	Selskabets navn og eventuelle binavne	Navn	Navn	Navn + hjemsted	Navn + hjemsted + formål
§ 2	Hjemsted	Hjemsted	Hjemsted	Formål	Anpartskapital
§ 3	Formål	Formål	Formål	Anpartskapital	<i>Generalforsamling</i>
§ 4	Anpartskapitalens størrelse	Anpartskapital	Anpartskapital	<i>Overdragelse af anparter</i>	<i>Dagsorden for generalforsamling</i>
§ 5	Stemmeret	<i>Generalforsamling</i>	<i>Overdragelse af anparter</i>	<i>Generalforsamling</i>	<i>Stemmeferhedsregler</i>
§ 6	Ledelse	Stemmeret	<i>Generalforsamling</i>	<i>Dagsorden for generalforsamling</i>	Stemmeret
§ 7	Regnskabsår	Ledelse + revisor	Stemmeret	Stemmeret	<i>Protokolførelse</i>
§ 8	Revisor	<i>Tegningsregel</i>	Ledelse	<i>Stemmeferhedsregler</i>	Ledelse
§ 9		Regnskabsår	<i>Tegningsregel</i>	Ledelse	<i>Tegningsregel</i>

⁶⁶ Lov om anpartsselskaber af 9. januar 2002, jf. lovbekendtgørelse nr. 325 af 7. maj 2000, med de ændringer, der følger af § 2 i lov nr. 449 af 7. juni 2001.

§ 10		<i>Regnskabsprincipper</i>	Revisor	<i>Tegningsregel</i>	Regnskabsår
§ 11			Regnskabsår	Revisor	Revisor
§ 12				Regnskabsår	<i>Regnskabsprincipper</i>

Af figuren fremgår det, at lovkravet til indholdssegmenterne i ApS-vedtægter, som det kunne forventes, er overholdt i alle korpusteksterne. Kigger man udelukkende på rækkefølgen af disse præskriptivt normerede indholdssegmenter i korpusteksterne, vil man se, at rækkefølgen stort set er overholdt, idet alene indholdssegmenterne *revisor* og *regnskabsår* i ParKorp-ApS1-3 har byttet plads i forhold til den rækkefølge, der realiseres i lovtæksten. Ydermere kan det fastslås, at samtlige korpustekster indeholder segmenter, som ikke foreskrives i medfør af Anpartsselskabsloven. Disse segmenter har jeg markeret med kursiv i figuren. Derved bliver det tydeligt, at disse indholdssegmenter udgør en forholdsvis homogen gruppe, idet der, med undtagelse af segmentet *protokolførelse* i ParKorp-ApS4, er tale om indholdssegmenter, som mindst optræder i 2 af de 4 vedtægter.

Det er altså helt tydeligt, at både A/S-vedtægter og ApS-vedtægter realiserer juridiske handlinger, som udføres igen og igen med disse subtekstsorter. Jeg vil dog ikke her redegøre nærmere for indholdet af de enkelte indholdssegmenter/paragraffer eller disses sproglige realiseringsform, men alene konstatere, at der også på udtrykkssiden er tale om en konventionaliseret praksis. Subtekstsorterne A/S-vedtægter og ApS-vedtægter kan derfor bestemmes som tekstsorter, der er karakteriserede ved en stærk normering både hvad angår de handlinger, som udføres med teksterne, subtekstsorternes makrostruktur og de enkelte indholdssegmenters sproglige realiseringsform.

3.3.3.2 *Det målsproglige referencekorpus*

I dette afsnit præsenterer jeg det målsproglige tekstmateriale, som skal udgøre tertium comparationis til det parallelle tekstkorpus. Det målsproglige (tyske) referencekorpus skal tjene som grundlag for en påvisning af den indholdsmæssige og sproglige nytte-

værdi af et referencekorpus for den juridiske oversætter. Det målsproglige korpus vil ligeledes blive brugt til at tjekke adækvansen af oversættelserne af de juridiske rutineformler (saml. afsnit 5.2.3.1), der realiseres i det parallelle korpus' målsproglige materiale.

Som beskrevet i afsnittet om universalitet er juridiske tekstsor­ter ikke universelle, men derimod kulturbundne enheder. Både dansk og tysk ret opererer ganske vist med en tekstsor­te (henholdsvis *vedtægter* og *Satzung/Gesellschaftsvertrag*), der har til formål at stifte et selskab og fastlægge selskabets interne juridiske grundlag, altså tekster, der er teksttematisk og tekstpragmatisk sammenlignelige, men dette er ikke ensbetydende med, at der er tale om universelle tekstsor­ter.⁶⁷ For indholdet i juridiske tekster udledes nemlig ikke kun af den konkrete tekst. Indholdet bestemmes i lige så høj grad i kraft af indholdet i andre juridiske tekster (intertekstualitet), f.eks. lovtekster. Derudover udarbejdes de enkelte teksteksemplarer i overensstemmelse med de sproglige mønstre (f.eks. juridiske formularer), som gennemgående anvendes i den retssystem­specifikke juridiske diskurs. Essensen af dette er, at den juridiske tekstproduktion er underkastet bestemte, men indbyrdes forskellige skrevne og uskrevne regler i de enkelte retssystemer. Som følge heraf vil det i et interlingvalt perspektiv altid være svært at afgøre, hvorvidt de tekstsor­ter, der produceres i de forskellige sprogsamfund eller i juraen i de forskellige retssystemer, er direkte sammenlignelige. Ligeledes vil kriterierne for sammensætningen af et referencekorpus til korpusset, der består af danske kildesproglige vedtægter og deres oversættelser til fremmedsproget, altid kunne diskuteres. Indledningsvist definerer jeg i forlængelse af det i afsnit 3.3.3.1 fremførte et referencekorpus som et monolingvalt, originalt tekstmateriale på et fremmedsprog, som oversætteren bl.a. kan bruge til at validere sine oversættelser med og søge inspiration i.

⁶⁷ Om de sproglige mønstre, der realiseres i juridiske tekstsor­ter, siger Sandrini (1998: 866): [Sie, red.] sind stets auf eine spezifische Rechtsordnung zugeschnitten. Ausprägung und Vorkommen der Textsorten sind also nicht universell, sondern kulturspezifisch [...] A priori muß demnach davon ausgegangen werden, daß rechtliche Textsorten systemspezifisch sind.

På grund af juraens kulturbundethed er jeg af den opfattelse, at juridiske tekstsor­ter i et interlingvalt perspektiv bedst sammenholdes på baggrund af et funktionelt tertium comparationis, idet juridiske tekstsor­ters karakteristiske træk (næsten) aldrig vil være iden­ tiske på tværs af retssystemernes grænser. Med et funktionelt tertium comparationis me­ ner jeg en sidestilling af retssystemspecifikke tekstsor­ter med udgangspunkt i de enkelte tekster og tekstsor­ters dominante funktion og dermed i en teksts specifikke kommunika­ tive handlingsstruktur inden for rammerne af et bestemt område. Først i det øjeblik, hvor man inddrager et teksteksemplars kontekst i vid betydning og den konkrete kom­ munikationssituation, vil man nemlig være i stand til at sammenligne tekstsor­ter fra for­ skellige retssystemer på et funderet grundlag (saml. Sandrini 1998: 867 ff.). For tekst­ sorten *selskabsretlige vedtægter* gælder det f.eks., at den er udtryk for en kommunikativ handling, der i det juridiske univers gentages, hver gang man ønsker at stifte et selskab, altså en kommunikativ handling, der falder inden for rammerne af det selskabsretlige fagområde. Tekstsor­ tens kontekst i vid betydning udgøres bl.a. af de lovtekster, der re­ gulerer området. Efterfølgende sidestiller jeg indholdet af dansk ret på området med tysk ret med udgangspunkt i dansk ret, da kernen i de parallelle korpora består af danske A/S- og ApS-vedtæger.

I dansk ret udgør Aktieselskabsloven den primære juridiske rammebetingelse for stif­ telsen af et A/S. Lovens § 3 foreskriver for så vidt angår stiftelsen af et aktieselskab, at et A/S kan oprettes af en eller flere stiftere, som skal underskrive et stiftelsesdokument, der bl.a. skal indeholde udkast til selskabets vedtægter. Det fremgår altså, at vedtægter er en tekstsor­ t, der er underordnet og integreret i tekstsor­ ten *A/S-stiftelsesdokument*. Aktieselskabslovens § 4 indeholder bestemmelser om, hvilke tekstelementer, der skal indgå i A/S-vedtægter, altså hvilke indholdssegmenter, der er præskriptivt normerede.

Som tertium comparationis til det danske korpus af A/S-vedtægter vælger jeg at lade mit målsproglige referencekorpus bestå af teksteksemplarer, der tilhører den tyske tekstsor­ t A/G-Satzung, som jeg i det følgende vil kalde for AG-vedtægter. Dette be­ grunder jeg med, at A/S-vedtægter og AG-vedtægter har en identisk kommunikativ

funktion og i en vis udstrækning desuden er teksttematisk sammenlignelige,⁶⁸ hvilket bl.a. kan fastslås på baggrund af tekstsorternes tekstelementer (fig. 8). Tekstsorterne falder desuden i begge retssystemer ind under selskabsretten som en privatretlig disciplin.

I det konkrete tilfælde har jeg på anbefaling af den tyske advokat Christian Sagawe⁶⁹ fra Hamborg valgt at lade det tyske referencekorpus bestå af en enkelt formulartekst. Begrundelsen herfor skal i henhold til Christian Sagawe ses i det forhold, at der ved produktionen af AG-vedtægter i tysk retspraksis gennemgående tages udgangspunkt i formulartekster. Tyske aktie- og anpartsselskaber er så store, at de fleste er børsnoterede selskaber, som har pligt til at offentliggøre deres retlige grundlag, f.eks. deres vedtægter. Juridiske forhold, som selskaberne ikke ønsker at offentliggøre, nedfældes derfor ikke i vedtægterne, men i de dokumenttyper, som selskaberne ikke har pligt til at vise offentligheden, bl.a. i aktionæroverenskomsterne. De tyske AG- og GmbH-vedtægter, som selskabernes ledelse lader offentligheden få at se, er følgelig i praksis yderst standardiserede og opfylder kun de juridiske mindstekrav til disses indhold. Helt konkret består referencekorporaene af formulartekster fra formularsamlingen 'Münchener Vertragshandbuch', Band 1, Gesellschaftsrecht, 4. Auflage, München 1996, Heidenhain/Meister, da denne formularsamling ifølge Christian Sagawe er den formularsamling, der oftest finder anvendelse i tysk ret. Referencematerialet til de danske A/S-vedtægter kalder jeg i det følgende for RefKorp-A/S.

⁶⁸ Et dansk aktieselskab er på en lang række punkter næsten identisk eller er i hvert fald sammenligneligt med et tysk Aktiengesellschaft:

AktG § 1: "Die Aktiengesellschaft ist eine Gesellschaft mit eigener Rechtspersönlichkeit. Für die Verbindlichkeiten der Gesellschaft haftet den Gläubigern nur das Gesellschaftsvermögen", saml. aktieloven § 1, *Stk. 2.* "Aktionærerne i et aktieselskab hæfter ikke personligt for selskabets forpligtelser". Ud over en identisk hæftelsesform er de to selskabsformer bl.a. karakteriserede ved at grundkapitalen sammensættes af aktier, og at selskabet har en direktion og en bestyrelse, selv om disses kompetencer er forskellige i danske og tyske aktieselskaber.

⁶⁹ I henhold til telefonsamtale med Rechtsanwalt Christian Sagawe den 5. august 2002.

Referencekorpusset funderer således på et meget smalt dokumentationsgrundlag. Da der er tale om formulartekster inden for det pågældende fagområde, er det dog min opfattelse, at en formulartekst trods alt kan tjene som referencekorpus. Formulartekster er nemlig per definition udtryk for et givent fagområdes tekstkonventioner og dermed for de typiske sproglige handlingsmønstre, hvorfor jeg mener, at kunne gøre de nødvendige sproglige iagttagelser på dette grundlag.

For så vidt angår AG-vedtægternes kommunikative situation kan det fastslås, at man i tysk ret sidestiller *A/G-vedtægter* med selve stiftelsesdokumentet, som i den juridiske diskurs oftest bare kaldes *Satzung*. AktG⁷⁰ § 2 bestemmer nemlig, at et tysk aktieselskab kan oprettes af en eller flere stiftere: *'an der Feststellung des Gesellschaftsvertrags (der Satzung) müssen sich eine oder mehrere Personen beteiligen, welche die Aktien gegen Einlagen übernehmen.'* Stiftelsesdokumentet/vedtægternes normerede tekstelementer fremgår af lovens § 23. Selv om den kommunikative handling 'at stifte et aktieselskab' afstedkommer to tekstsorarter i dansk ret og kun en enkelt i tysk ret, anser jeg dog AG-vedtægter for at være de danske A/S-vedtægters funktionelle tertium comparationis, fordi der er tale om en identisk dominant kommunikative handlinger, nemlig at stifte et aktieselskab.

I nedenstående fig. 8 har jeg sidestillet de præskriptivt og deskriptivt normerede tekstelementer i aktieselskabsretlige vedtægter i en kontrastiv oversigtsform. At et tekstelement er præskriptivt normeret betyder som beskrevet, at lovgivningen eksplicit stiller krav om realiseringen af dette segment. Deskriptivt normerede tekstelementer er heroverfor ikke-lovpligtige indholdssegmenter, der ikke skal være realiserede i A/S-vedtægter, for at en sådan tekst kan tillægges juridisk retskraft. Tallene i parentes angiver tekstelementernes rækkefølge i lovteksten. Da den tyske tekstsart AG-ved-

⁷⁰ Lovens officielle titel er Aktiengesetz (AktG) vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089) zuletzt geändert am 25. März 1998 durch Artikel 1 des Gesetzes über die Zulassung von Stückaktien (Stückaktiengesetz - StückAG) (BGBl. I S. 590).

tægter i dansk ret realiseres i form af to tekstsor­ter (stiftelsesdokument og vedtægter), kan det forventes, at en del af de indholdssegmenter, som i tysk ret er normerede i AG-vedtægter, ikke er indeholdt i de danske A/S-vedtægter, men derimod i det overordnede stiftelsesdokument, hvorfor jeg har integreret lovkravet til danske A/S-stiftelsesdokumenter i tabellen:

Fig. 8 Indholdssegmenter i A/S-vedtægter og AG-vedtægter

Præskriptivt normerede tekstdele i medfør af Aktieselskabsloven § 4, stk. 1	Præskriptivt normerede tekstdele i medfør af AktG § 23
(1) selskabets navn og eventuelle binavne,	(1) die Gründer;
(2) den kommune her i landet, hvor selskabet skal have hjemsted (hovedkontor),	(2) bei Nennbetragsaktien der Nennbetrag, bei Stückaktien die Zahl, der Ausgabebetrag und, wenn mehrere Gattungen bestehen, die Gattung der Aktien, die jeder Gründer übernimmt;
(3) selskabets formål,	(3) der eingezahlte Betrag des Grundkapitals.
(4) aktiekapitalens størrelse. I tiden indtil den konstituerende generalforsamling kan aktiekapitalen angives med det mindste beløb, der skal tegnes, og det største beløb, der kan tegnes,	(4) die Firma und den Sitz der Gesellschaft;
(5) aktiernes pålydende (det nominelle beløb) og aktionærernes stemmeret,	(5) den Gegenstand des Unternehmens; namentlich ist bei Industrie- und Handelsunternehmen die Art der Erzeugnisse und Waren, die hergestellt und gehandelt werden sollen, näher anzugeben;
(6) antallet eller mindste og højeste antal af bestyrelsesmedlemmer og eventuelle bestyrelsessuppleanter samt bestyrelsesmedlemmernes valgperiode,	(6) die Höhe des Grundkapitals;
(7) antallet eller mindste og højeste antal af revisorer og revisorerens valgperiode,	(7) die Zerlegung des Grundkapitals entweder in Nennbetragsaktien oder in Stückaktien, bei Nennbetragsaktien deren Nennbeträge und die Zahl der Aktien jeden Nennbetrags, bei Stückaktien deren Zahl, außerdem, wenn mehrere Gattungen bestehen, die Gattung der Aktien und die Zahl der Aktien jeder Gattung;
(8) indkaldelse til generalforsamlinger,	(8) ob die Aktien auf den Inhaber oder auf den Namen ausgestellt werden;
(9) hvilke anliggender der skal behandles på ordinær generalforsamling,	(9) die Zahl der Mitglieder des Vorstands oder die Regeln, nach denen diese Zahl festgelegt wird.
(10) hvilken periode selskabets regnskabsår skal omfatte,	(10) Die Satzung muß ferner Bestimmungen über die Form der Bekanntmachungen der Gesellschaft enthalten.

(11) hvorvidt aktierne skal lyde på navn eller kan lyde på ihændehaber, og	
(12) hvorvidt selskabets aktier skal være ikke-omsætningspapirer.	
Deskriptivt normerede tekstdele i medfør af Aktieselskabsloven § 4	Deskriptivt normerede tekstdele i medfør af AktG § 23 Abs. 5
1) pligt for aktionærer til at lade selskabet eller andre indløse deres aktier helt eller delvis, jf. § 20 a,	”Die Satzung kann von den Vorschriften dieses Gesetzes nur abweichen, wenn es ausdrücklich zugelassen ist. Ergänzende Bestimmungen der Satzung sind zulässig, es sei denn, daß dieses Gesetz eine abschließende Regelung enthält.”
2) indskrænkninger i aktiernes omsættelighed, jf. §§ 19 og 20,	
3) særlige rettigheder for nogle aktier, jf. § 17,	
4) begrænsninger i bestyrelsesmedlemmers og direktørers tegningsret i henhold til § 60, stk. 3, eller	
5) en direktion på flere end tre medlemmer, jf. § 51, stk. 1.	
<i>Stk. 3.</i> I det i stk. 2, nr. 5, angivne tilfælde skal højeste og laveste antal direktører oplyses.	
Stiftelsesdokumentet skal i henhold til § 5 og 7 indeholde:	
<p>§ 5:1) stifternes navn, stilling og bopæl, 2) tegningskursen for aktierne, 3) fristerne for tegningen og indbetalingen af aktierne, 4) tiden, inden hvilken den konstituerende generalforsamling skal afholdes, samt på hvilken måde og med hvilket varsel indkaldelsen skal finde sted, medmindre generalforsamlingen ifølge § 9 afholdes uden indkaldelse, og 5) hvorvidt selskabet skal afholde omkostningerne ved stiftelsen, og i bekræftende fald de anslåede omkostninger.</p> <p>§ 6: Bestemmelser, der måtte være truffet om: 1) at aktier skal kunne tegnes mod indskud af andre værdier end kontanter (apportindskud), 2) at selskabet skal overtage sådanne værdier på anden måde end mod vederlag i aktier,</p>	<p>→ svarer til A/G-Satzungens pkt. (1)</p>

3) at der skal tilkomme stiftere eller andre særlige rettigheder eller fordele, samt

4) at der med stiftere eller andre skal indgås aftale, hvorved der påføres selskabet en væsentlig økonomisk forpligtelse.

Stk. 2. Apportindskud skal have en økonomisk værdi. Sådant indskud kan dog ikke bestå i forpligtelse til at udføre arbejde eller erlægge tjenesteydelser. Fordringer på stiftere eller aktietegnere kan ikke indskydes eller overtages, uanset om fordringerne er sikret ved pant.

Stk. 3. I stiftelsesdokumentet skal redegøres for de omstændigheder, der er af betydning for bedømmelsen af de bestemmelser, der er truffet i henhold til stk. 1. I redegørelsen angives navn og bopæl for de personer, der er omfattet af bestemmelserne.

Stk. 4. Dokumenter, hvis hovedindhold ikke er gengivet i stiftelsesdokumentet, men hvortil der henvises i stiftelsesdokumentet, skal vedhæftes dette.

Stk. 5. Aftaler angående de forhold, der er omhandlet i stiftelsesdokumentet, men som ikke godkendes ved dette, har ikke gyldighed over for selskabet.

§ 6 a. Skal selskabet overtage værdier i henhold til § 6, stk. 1, nr. 1 eller 2, fra stiftere eller andre, skal stiftelsesdokumentet vedhæftes en vurderingsberetning. Beretningen skal indeholde:

- 1) en beskrivelse af hvert indskud eller erhvervelse,
- 2) oplysning om den anvendte fremgangsmåde ved vurderingen,
- 3) angivelse af det for overtagelsen fastsatte vederlag og
- 4) erklæring om, at den ansatte værdi mindst svarer til det aftalte vederlag, herunder den pålydende værdi af de aktier, der skal udstedes, med tillæg af eventuel overkurs.

Stk. 2. Overtager selskabet i forbindelse med stiftelsen en bestående virksomhed, skal vurderingsberetningen endvidere indeholde en åbningsbalance for selskabet forsynet med en revisionspåtegning uden forbehold. Nævnte åbningsbalance skal udarbejdes i overensstemmelse med bestemmelserne herom i lov om erhvervsdrivende virksomheders aflæggelse af årsregnskab m.v. (årsregnskabsloven).

Stk. 3. Vurderingen skal være foretaget umiddelbart inden den konstituerende generalforsamling.

Af tabellen fremgår det helt tydeligt, at lovkravene til indholdet af selskabsretlige A/S-vedtægter og AG-vedtægter ikke er identiske. For det første er rækken af præskriptivt normerede tekstelementer længere i dansk ret end i tysk ret, det vil sige, at dansk ret inden for dette område eksplicit stiller krav om realiseringen af flere indholdssegmenter og dermed er mere præceptiv end tysk ret. Af de præskriptivt normerede 12 danske indholdssegmenter nævnes alene 5 (se pilene) indholdssegmenter i det tyske lovgrundlag, idet jeg bemærker, at (1) og (2) i dansk ret er sammenfattet under (4) i tysk ret. Omvendt indeholder det tyske lovgrundlag bestemmelser, som ikke fremgår af lovkravet til danske vedtægter (tyske eksempler (1), (3), (7), (9) og (10)). Pkt. (1) er dog omfattet af lovkravet til danske stiftelsesdokumenter. For så vidt angår krav til den makrostrukturelle realisering i form af en bestemt rækkefølge af indholdssegmenter bemærker jeg, at denne ikke er præskriptivt normeret, hvorfor man altså frit kan vælge makrostruktur. Udarbejdelsen af selskabsretlige vedtægter er dog ikke alene påvirket af lovkravet til tekstsorten. Den er tillige under indflydelse af eksistensen af de tekstuelle skabeloner, såkaldte juridiske formularer, som ofte finder anvendelse i den juridiske praksis. For så vidt angår kravet til en bestemt makrostruktur kan der således siges at foreligge en deskriptiv norm, hvorfor den professionelle retsudøver næsten altid vil foretrække den konventionelle makrostruktur. Hvad angår de alene deskriptivt normerede indholdssegmenter, kan det konstateres, at alene dansk ret nævner eksempler på disse. I det øjeblik, hvor et konkret eksemplar af A/S-vedtægter aktualiserer et indhold af en karakter som de nævnte deskriptive elementer, vil indholdssegmentet gå over til at være præskriptivt normeret. For tysk rets vedkommende gælder det i henhold til AktG § 23, stk. 5, at alle tænkelige typer indholdssegmenter kan realiseres i AG-vedtægter, medmindre AktG indeholder præceptive bestemmelser på området.

For så vidt angår subtekstsorten *ApS-vedtægter*, kan det fastslås, at tekstens dominante funktion svarer til A/S-vedtægternes funktion, nemlig at stifte et selskab og fastlægge den pågældende selskabsforms interne juridiske grundlag. At der i det juridiske univers ikke kun realiseres én type selskabsretlige vedtægter beror på det forhold, at f.eks. et

aktieselskab adskiller sig fra et anpartsselskaber på en lang række områder,⁷¹ hvorfor de specifikke juridiske handlinger, der foretages med de forskellige subtekstsorster, på trods af den fælles overordnede funktion, ikke i alle henseender er identiske. Med afsæt i min definition af tertium comparationis lader jeg derfor ikke begge typer af selskabsretlige vedtægter indgå i et og samme korpus. Jeg anfører desuden, at den terminologi, der realiseres i de to tekstsorster, er udtryk for en subtekstsorsterspecificitet. Opereres der derfor i TM-sammenhænge med en fælles database for de to subtekstsorster, vil det betyde, at mønstergenkaldelsen muligvis reduceres, da søgningen efter identiske sætninger i TM-hukommelsen kan påvirkes negativt af forekomsten af inkonsistent terminologi i hukommelsen (saml. afsnit 6). Oprettelsen af de to parallelle korpora er derfor udtryk for min bestræbelse på at skabe et så optimalt tekstgrundlag som muligt til TM-formål, selv om et sådant tekstgrundlag ikke altid vil være givet i den juridiske oversætterpraksis. Jeg er nemlig af den opfattelse, at de svagheder, som måtte blive påvist ved et TM-system til juridiske oversættelsesformål, derved vil fremstå som dokumenterede og faktiske problemer, som ikke kan relativiseres under henvisning til et problematisk eller mangelfuldt testningsgrundlag.

Et anpartsselskabs primære juridiske rammebetingelse udgøres af ApS-loven. Lovens § 4 foreskriver, at et anpartsselskab kan oprettes af en eller flere stiftere, som skal underskrive et stiftelsesdokument, der bl.a. skal indeholde selskabets vedtægter. Som det var tilfældet med et aktieselskab, er ApS-vedtægterne ligeledes integreret i og underordnet tekstsorsten *ApS-stiftelsesdokument*. ApS-vedtægternes normerede tekstelementer fremgår af ApS-lovens § 5 og fig. 9.

⁷¹ Et ApS adskiller sig primært fra et A/S i kraft af en anden finansieringsform, idet selskabet alene skal have en anpartskapital (indskudskapital) på mindst 125.000 kr. Anpartshaverne i et anpartsselskab hæfter ligesom i et A/S ikke personligt for selskabets forpligtelser (saml. Anpartsselskabslovens § 1).

Som referencekorpus til det parallelle danske korpus, der består af ApS-vedtægter, bruger jeg et tekstmateriale bestående af en formulartekst for en GmbH-Gesellschaftsvertrag, da disse tekstsorтер i et kontrastivt perspektiv er kendetegnede ved en identisk kommunikativ funktion og i en vis udstrækning desuden er teksttematisk sammenlignelige. Tekstsorтерne hører i begge retssystemer derudover ind under selskabsretten som en privatretlig disciplin. Begrundelsen for at vælge en formulartekst som referencemateriale til ParKorp-ApS er den samme som beskrevet under redegørelsen for RefKorp-AS. Referencematerialet til belysning af GmbH-vedtægters tekstskonventioner kalder jeg i det følgende for RefKorp-ApS.

Et tysk anpartsselskab (GmbH) reguleres af en tysk anpartsselskabslov (GmbHG).⁷² Et tysk anpartsselskabs stiftende dokument kaldes for *Gesellschaftsvertrag*. Når jeg taler om denne tekstsorтер, kalder jeg det for GmbH-vedtægter. Tekstsorтерens kommunikative situation er kendetegnet ved, at selskabet stiftes af en eller flere personer (§ 1), som tegner indskud, altså anparter (Stammeinlagen) i selskabet (§ 3). Som det var tilfældet med et tysk aktieselskab resulterer denne konstituerende handling i tysk ret kun i en enkelt tekstsorтер, mens der i dansk ret er tale om to tekstsorтер. Jeg betragter på trods heraf GmbH-vedtægter som de danske ApS-vedtægters funktionelle tertium comparationis, da der er tale om en identisk dominant kommunikativ handling, nemlig at stifte et anpartsselskab.

I nedenstående fig. 9 gør jeg kontrastivt rede for de præskriptivt og deskriptivt normerede tekstelementer for anpartsselskaber. Tallene i parentes angiver tekstelementernes rækkefølge i lovtæksten. I tabellen er desuden integreret lovkravet til danske ApS-stiftelsesdokumenter:

⁷² Lovens officielle titel er: GmbH-Gesetz (GmbHG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 20. Mai 1898 (RGBl. 1898 S. 846), zuletzt geändert am 22. Juni 1998 (BGBl. I S. 1474).

Fig. 9 Indholdssegmenter i ApS-vedtægter og GmbH-vedtægter

Præskriptivt normerede tekstdele i medfør af Anpartselskabsloven § 5, stk. 1	Præskriptivt normerede tekstdele i medfør af GmbHG § 3 Abs. 1
(1) selskabets navn og eventuelle binavne,	(1) die Firma und den Sitz der Gesellschaft,
(2) den kommune her i landet, hvor selskabet skal have hjemsted (hovedkontor),	(2) den Gegenstand des Unternehmens,
(3) selskabets formål,	(3) den Betrag des Stammkapitals,
(4) anpartskapitalens størrelse,	(4) den Betrag der von jedem Gesellschafter auf das Stammkapital zu leistenden Einlage (Stammeinlage).
(5) anpartshavernes stemmeret,	
(6) selskabets ledelse,	
(7) selskabets regnskabsår og	
(8) valg af revisor.	
Deskriptivt normerede tekstdele i medfør af Anpartsselskabsloven §	Deskriptivt normerede tekstdele i medfør af GmbHG § 3 Abs. 2
	"Soll das Unternehmen auf eine gewisse Zeit beschränkt sein oder sollen den Gesellschaftern außer der Leistung von Kapitaleinlagen noch andere Verpflichtungen gegenüber der Gesellschaft auferlegt werden, so bedürfen auch diese Bestimmungen der Aufnahme in den Gesellschaftsvertrag."
Stiftelsesdokumentet skal i medfør af § 6 og 7 indeholde:	
1) navn og bopæl for selskabets stiftere, ledelse og revisor, 2) anparternes fordeling på stifterne, 3) tegningskursen for anparterne og 4) de omkostninger ved stiftelsen, som selskabet skal betale.	
Stiftelsesdokumentet skal indeholde oplysning om	

de bestemmelser, der måtte være truffet om, at anparter kan tegnes mod indskud af andre formueværdier end kontanter (apportindskud), eller at selskabet på anden måde skal overtage sådanne værdier. Apportindskud skal kunne vurderes økonomisk. Apportindskud kan ikke bestå i pligt til at udføre et arbejde eller levere en tjenesteydelse. Fordringer på stiftere kan ikke indskydes eller overtages, uanset om fordringerne er sikret ved pant.	
---	--

For så vidt angår den indholdsmæssige lighed mellem ApS-vedtægter og GmbH-vedtægter, viser tabellen, at de to tekstsorтер har de præskriptivt normerede indholdssegmenter (1) – (4) til fælles. Det danske pkt. (1) og (2) er i tysk ret sammenfattet under pkt. (1), og rækkefølgen af elementerne er identisk. Dansk ret må også inden for anpartsselskabsretten siges at være mere præceptiv end tysk ret, da danske ApS-vedtægter faktisk skal indeholde dobbelt så mange, det vil sige i alt 8, tekstelementer som tyske GmbH-vedtægter. Omvendt indeholder det danske lovgrundlag på området ingen krav om deskriptivt normerede tekstdele, hvilket er tilfældet i tysk ret, idet jeg i den forbindelse bemærker, at indholdet af de tyske deskriptive tekstdele ikke, som det måske kunne forventes, er identiske med indholdet af de præskriptivt normerede tekstdele (5) - (8), som gælder for dansk ret. Endelig indeholder tyske GmbH-vedtægter en præskriptiv tekstdel (4), som ikke indgår i den danske subtekstsorтер, men derimod er indeholdt i tekstsorтерens overordnede tekstsorтер, nemlig stiftelsesdokumentet. For så vidt angår tekstdelenes indbyrdes rækkefølge og deres overgang fra at være deskriptive til at blive præskriptive, gælder det samme som anført under gennemgangen af A/S-vedtægter versus AG-vedtægter.

Af ovenstående redegørelse for de præskriptivt og deskriptivt normerede tekstelementer i A/S-vedtægter/AG-vedtægter og ApS-vedtægter/GmbH-vedtægter fremgår det med al tydelighed, at tekstsorтерne ikke er universelle. For det første indeholder tekstsorтерne kun i et vist omfang sammenlignelige indholdssegmenter som udtryk for de juridiske handlinger, der udføres med tekstsorтерne, og for det andet kan det konstateres, at en

identisk bagvedliggende kommunikationssituation afspejles i forskellige antal af realiserede tekstsorтер i de to retssystemer. I dansk ret medfører stiftelsen af både et aktie- og et anpartsselskab aktualiseringen af to tekstsorтер, nemlig et stiftelsesdokument, der er overordnet subtekstsorтерen vedtægter. I tysk ret udmøntes samme bagvedliggende kommunikationssituation dog kun i en enkelt tekstsorтер, nemlig vedtægterne.

4. JURIDISK OVERSÆTTELSE

På baggrund af de foranstående afsnit kan det fastslås, at den juridiske oversætter, såfremt han oversætter mellem forskellige retssystemers sprog, f.eks. dansk og tysk, må se sig selv konfronteret med en kildetekst, der er udtryk for ét retssystems kultur- og retstradition, og kravet om gengivelse af dette indhold inden for rammerne af et andet retssystem, der ligeledes er karakteriseret ved en særegen og dermed divergerende kultur- og retstradition. De forskellige 'verdensbilleder' vil være reflekteret i retssystemernes respektive juridiske tekster i form af f.eks. forskellige tekstsorтер, disses makrostruktur og realiserede juridiske begreber. Begreber dækker måske ikke over helt det samme indhold i de forskellige retssystemer eller eksisterer kun i det ene retssystem. I dette kapitel vil jeg forsøge at redegøre for konsekvensen af bl.a. den manglende universalitet i relation til valg af oversættelsesstrategi og for, hvad vi overhovedet skal forstå ved juridisk oversættelse. I den sammenhæng vil jeg diskutere ækvivalensbegrebet ud fra en juridisk indfaldsvinkel.

4.1 OVERSÆTTELSESSTRATEGI PÅ TEKSTNIVEAU

De fleste forstår vel ved oversættelse noget i stil med:

« *Translation is the act of taking a text in one language, known as the source language, and re-creating it in another language, referred to as the target language* (Bowker & Pearson 2002: 193).

Ligeledes vil de fleste formentlig være tilbøjelige til at mene, at genskabelsen af en tekst, der udspringer af én sproglig ramme, i en anden sproglig ramme forudsætter, at oversætteren realiserer den terminologi og den stil, der er typisk for den pågældende tekstsorтер på målsproget. Oversættelse fremstår ved denne beskrivelse som en temmelig simpel proces, men de, der på et eller andet tidspunkt selv har skullet oversætte en fag-

tekst ved, at dette ikke er tilfældet. Fagsproglig oversættelse er en meget kompleks og problematisk størrelse. I dette afsnit vil jeg specifikt se på de parametre, som udgør rammen for oversættelse af en juridisk tekst, altså fokusere på de oversættelsesstrategiske faktorer, som udgør den juridiske oversætters beslutningsgrundlag.

I henhold til skoposteorien skal alene det formål, som en måltekst skal opfylde i relation til en eller flere bestemte modtagere, tillægges den altafgørende betydning for oversættersens oversættelsesstrategiske valg (Reiß og Vermeer 1984: 96 ff.).⁷³ I skoposteorien skal en måltekst altså kun bedømmes efter, om den kan opfylde det intenderede formål med den oversatte tekst, hvilket i mine øjne er et for begrænset overensstemmelseskriterium, da den juridiske kildetekst nødvendigvis også må tillægges betydning.⁷⁴ Retten som institution er som beskrevet i afsnittet om juridisk sprog kendetegnet ved specielle tekstfunktioner, som nødvendigvis bør være afspejlet i en oversættelsesstrategi. Det er efter min opfattelse således ikke underordnet, om kilde- og måltekst har en performativ eller informativ funktion. Ligeledes er det ikke uvæsentligt, hvilken juridisk ramme i form af retssystem, der er gældende for en konkret oversættelse, eller hvem, der er den intenderede modtager. Nord (1997: 47) fremfører derfor i relation til skoposteorien helt rigtigt, at det kun er acceptabelt, at formålet med en måltekst bestemmer oversættelsesstrategien, når måltekstens funktion er sammenfaldende med den oprindelige afsenders intention for kildeteksten. I de tilfælde, hvor der ikke er tale om sammenfald, vil favoriseringen af måltekstens formål som udslagsgivende for valg af oversættelsesstrategi i henhold til Nord kunne betyde et uendeligt antal mulige rea-

⁷³ ”Als oberste Regel einer Translationstheori setzen wir die ’Skoposregel’ an: Eine Handlung wird von ihrem Zweck bestimmt (ist eine Funktion ihres Zwecks)” (Reiß og Vermeer 1984: 101).

⁷⁴ Saml. Engberg (2003: 7): ”Die Argumentation läuft darauf hinaus zu behaupten, dass bei der Übersetzung von juristischen Texten die Qualität des Ausgangstextes, ein (in einer bestimmten Rechtsordnung performativ verankerter) juristischer Text zu sein, von vorne herein die Zahl der möglichen einsetzbaren Übersetzungsverfahren begrenzt. Damit wäre die Idee der Skopostheorie, dass die Zielsituation (und nicht der Ausgangstext) die Auswahl der Übersetzungsstrategie bestimmt, für juristische Texte widerlegt [...]”

liseringsformer, hvilket efter min mening ikke tager højde for bl.a. juridiske teksters funktion og karakteristika. I Nords oversættelsesteori, som hun kalder for 'Funktionales Übersetzen' (Nord 1993) opererer hun derfor ikke alene med ren og skær funktionalisme som i skoposteorien, men ligeledes med et *loyalitäts*-begreb, som dækker over det ansvar, som oversætteren har over for sin ordregiver og modtager:

« *Die Verpflichtung zur 'Loyalität' bedeutet, daß Übersetzer und Übersetzerinnen gegenüber ihren Handlungspartnern, also sowohl gegenüber den Auftraggebern und den Ziltextempfängern als auch gegenüber dem Autor/Autorinnen des Ausgangstexts, in der Verantwortung steht. Diese haben eine auf kulturspezifischen Konventionen begründete Erwartung an die Übersetzung, können aber nicht beurteilen, ob die Übersetzung diesen Erwartungen wirklich entspricht. Es liegt daher in der Verantwortung der Übersetzer, ihre Handlungspartner nicht bewußt zu täuschen, sondern eventuelle Abweichungen vom konventionellen Übersetzungsverständnis offenzulegen und zu begründen* (Nord 1993: 18).

Nord gør altså realiseringen af et oversat tekstbudskab afhængigt af både kilde- og målsproglige faktorer og understreger vigtigheden af, at man som oversætter loyalt forholder sig til både kilde- og målsproglige konventioner for oversættelse.

For så vidt angår en målteksts funktion, anfører Nord (1993: 49), at denne er en pragmatisk størrelse, som modtageren af oversættelsen personligt tillægger målteksten med udgangspunkt i en bestemt kommunikationssituation, hvorfor en oversat tekst kan tilskrives uendeligt mange funktioner. Jeg mener dog ligesom bl.a. Madsen (1997: 22), at fagtekster i form af deres tilhørsforhold til bestemte konventionelle tekstsor-ter, der tillægges bestemte formål og funktioner, ikke frit udlægges af modtageren, der tilhører et bestemt, f.eks. det juridiske, videnssamfund, Antallet af mulige udlægninger begrænses af de konventioner, der findes inden for det pågældende fagområde.

Indlysende er det dog, at en kildeteksts funktion altid vil være produktet af kommunikation i en kildesproglig kommunikationssituation, mens en måltekst produceres i en specifik målsproglig situation, hvorfor Nord efter min opfattelse helt korrekt bemærker, at

en måltekst ikke automatisk kan tillægges samme funktion som kildeteksten. Af loyalitetstanken følger dog, at kilde- og måltekstens funktion(er) nødvendigvis må være kompatible og dermed stå i relation til hinanden.

Målteksten er i henhold til Nord (1997: 51 ff.) altså potentielt multifunktionel. Hun opererer dog med to overordnede relationer mellem kilde- og måltekst, hvor *translatets*⁷⁵ funktion er:

- at dokumentere eller gengive indholdet af en kildetekst på et målsprog uden at tilpasse de kildesproglige konventioner, der kommer til udtryk i kildeteksten, til målsprogets konventioner. *Translatet* skal informere om den kommunikationssituation, der udgør kildetekstens ekstralingvistiske ramme, og dermed lade modtageren se, at der er tale om en oversat tekst.

eller

- at fungere som instrument/forbillede i en (ny) kommunikationssituation, hvor en kildesproglig afsender via målteksten kommunikerer med en målsproglig modtager under hensyntagen til dennes konventioner. *Translatet* skal kunne læses som enhver anden ikke-oversat tekst (Nord 1997: 51 ff.).

Med denne skelnen gør Nord valget af oversættelsesstrategi afhængig af tekstens kommunikationssituation og fikserer oversættelsen i tid. Bestemmelsen af *translatets* funktion som enten dokumenterende eller instrumental afhænger således af, om *translatet* (1) alene beskriver en kildetekst i en ganske vist ny kommunikationssituation (dokumenterende) eller (2) er en del af den oprindelige kommunikationssituation eller udgør en ny selvstændig kommunikationssituation (instrumental). Hendes overvejelser må sammenlignet med skoposteorien således siges at være fagsprogs- og dermed praksisorienterede, da ikke alene *translatets* funktionalitet gøres til målestok for dets adækvathed. Inddragelsen af loyalitetsaspektet tilfører nemlig skoposteorien, som er Nord's videnskabelige

⁷⁵ Oversættelse bruges normalt som betegnelse for både oversættelsens produkt og selve oversættelsesprocessen. For at kunne adskille disse, opererer jeg i det følgende med *translat* for produktet og *oversættelse* for processen.

grundlag, et situativt element, der kan danne grundlag for en nærmere bestemmelse af et translats funktion.

Anvendelsen af skoposteorien på fagtekster har været meget omdiskuteret. Vlachopoulos (1999: 138) anbefaler i sin artikel om oversættelse af juridiske aftaler brugen af skoposteorien, mens Madsen (1997: 17) understreger, at skoposteorien alene er en generel oversættelsesteori. Som begrundelse herfor anfører hun for det første skoposteoriens opfattelse af en tekst som et informationstilbud (Reiß og Vermeer 1984: 19), og for det andet, at skoposteorien postulerer, at en oversættelse i alle tilfælde er en form for *transkulturel transfer* (op.cit. 27), altså at den oversatte tekst altid bliver en del af målkulturen. Madsen (ibid.) ser formentlig opfattelsen af en tekst som et informationstilbud som en generalisering, da enhver tekst i sagens natur kan opfattes som et tilbud om information. Madsen foreslår derfor, at der skelnes mellem informationstilbud og informationsfunktion. Følgelig modificerer hun oversættelsens transkulturalitet, da f.eks. en juridisk tekst, der oversættes til informative formål (informationsfunktion), på ingen måde kan siges at blive en del af målkulturen. Translatet skal ene og alene tjene som et dokument, der informerer om kildeteksten og dens ekstralingvistiske ramme.

Madsen udbygger derfor skoposteorien, så den bliver anvendelig på tekster fra det juridiske univers, hvilket kræver, at der bl.a. opereres med forskellige kommunikationssituationer som udslagsgivende for valg af oversættelsesstrategi.

Med udgangspunkt i Kurzons (1989) skelnen mellem *language of the law* og *legal language* (jf. afsnit 3), opererer Madsen (1997: 23) med to typer juridiske teksttyper, nemlig de performative tekster (*legal text-for-legal-order-X-over a given period of time*), der er retsskabende tekster, og de informative tekster (*legal text-for-specialist-recipient X-at a given moment*), som er tekster, der på akademisk vis behandler juridiske emner. Madsen specificerer dermed skoposteoriens dynamiske definition af en tekst som informationstilbud (*text-for recipient X-at a given moment*). I henhold til Madsen bør valg af oversættelsesstrategi altså tage udgangspunkt i en bestemmelse af følgende

strategiparametre: kilde- og måltekstens legal setting⁷⁶ (juridiske rammebetingelser; saml. afsnit 4.2.3) og disses fortolkningsmetoder og desuden i translatets relation til kildetekstens kommunikationssituation. Med Nords ord er der således tale om en bestemmelse af, om oversættelsens funktion er at dokumentere et kildesprogligt indhold (altså fungere som informativ tekst) i målsprogs-kulturen eller virke som et selvstændigt instrument (fungere som performativ tekst) i målkulturen.

Sandrini (1998: 870) anfører i overensstemmelse med Kjær og Madsens overvejelser følgende to kommunikationssituationer, som generelt gælder for og illustrerer oversættelse af juridiske tekster:

a) oversættelse mellem to (eller flere) retsordener

1) udgangstekst = retsorden 1 måltekst = retsorden 1 modtager = retsorden 2

2) udgangstekst = retsorden 1 måltekst = retsorden 2 modtager = retsorden 2

b) oversættelse inden for rammerne af den samme retsorden

udgangstekst = retsorden 1 måltekst = retsorden 1 modtager = retsorden 1

⁷⁶ Som eksemplificerende begrundelse for, at oversættelsens juridiske rammebetingelser bør udgøre et oversættelsesteoretisk parameter, siger Madsen (1997: 20): "The contract is a bilateral legal transaction, and therefore the parties must be considered to be at the same time both text sender and recipient in the communication situation. One party confers rights on the other, and vice versa. When the parties sign a contract, they create a legal relationship between them. The communicative situation 'conclusion of contract' is a unique communicative event. However, as it is the legal order which furnishes the contract with its performative function, the parties cannot, all by themselves, 'complete' the communicative action by receiving the text in a certain function. The function of the contract is contingent upon the existence of a legal order, and consequently the communicative situation in itself, with its unique constellation of text sender and recipient, cannot constitute the text. The force of text constitution presupposes a legal order which acknowledge the contract as a legal transaction that operates as a private obligation to the parties involved instituting rights and obligations. Hence, it is the legal order which – as a social structure – constitutes the contract. Accordingly, the legal order must also be considered to be part of the communicative situation 'conclusion of contract'."

I eksempel a1 oversættes en kildetekst til målsproget, hvor translatets funktion er at dokumentere den kildesproglige situation for en målsproglig recipient. I eksempel a2 tjener kildeteksten alene som model eller forbillede for den sproglige produktion af målteksten; måltekstens funktion er altså instrumental. Eksempel b kunne f.eks. være oversættelse inden for den tyske retskreds. Denne type oversættelse vil jeg dog ikke komme nærmere ind på, da denne kommunikationssituation ikke er relevant i denne afhandlings kontekst.

Den største forskel mellem skoposteorien og Madsens bidrag består i, at Madsen lader oversættelsestrategi afhænge af, hvilken retsordens regler, der skal gælde som translatets retlige fortolkningsgrundlag, mens skoposteorien alene baserer afgørelsen på translatets funktion.

Konsekvensen af skoposteoriens fokusering på translatets funktion må logisk være den, at translater med dokumenterende funktion orienteres mod kildesproget, mens translater med instrumental funktion orienteres mod målsproget.

På basis af sine strategiparametre (bestemmelse af (1) gældende ret for translatet og (2) translatets instrumentale eller dokumenterende funktion) anfører Madsen (1997: 23 ff.) - i overensstemmelse med skoposteorien - at et *translat med dokumenterende funktion* bør orienteres mod kildesproget, fordi dette lands lovgivning finder anvendelse i det tilfælde, at translatet gøres til genstand for en retstvist og derfor skal fortolkes af en dommer. *Translater med instrumental funktion* skal dog ikke nødvendigvis - som fremført i skoposteorien - orienteres mod målsproget. Som eksempel anfører hun en salgsaftale, der indgås i Danmark mellem en dansk og en spansk virksomhed. Salgsaftalen udarbejdes på dansk, men oversættes som del af den oprindelige kommunikationssituation til spansk. Om translatet skal orienteres mod enten kilde- eller målsproget afhænger af, om dansk eller spansk ret finder anvendelse på forholdet og dermed tillægger translatets dets performative funktion. Er dansk ret gældende, orienteres translatet mod kildesproget. Skal derimod spansk ret være gældende, orienteres translatet mod målsproget. Selv om translatet altså er karakteriseret ved en instrumental funktion, bør oversætteren

i det tilfælde, hvor kildesproglig ret gælder på forholdet, tilstræbe en orientering mod kildesproget, det vil sige dokumentere kildetekstens performative funktion, fordi en dommer ved eventuel fortolkningen af salgsaftalen ville tage udgangspunkt i den danske kildetekst. Madsen påviser hermed, at skoposteorien er for unuanceret og for generaliserende.

For mig at se indeholder Madsens juridisk funderede oversættelsesstrategi de parametre, som bør indgå i fastlæggelsen af oversættelsesstrategi i forbindelse med oversættelse af juridisk dokumentation. Inddragelsen af translatets juridisk fikspunkt i form af gældende ret betyder bl.a., at oversætteren nødvendigvis på forholde sig loyalt over for sine medspillere, hvorved oversætteren for at blive i det juridiske begrebsunivers bliver til en loyal dommer over outputtet af interkulturel juridisk kommunikation. Hos Sandrini hedder det i overensstemmelse hermed:

« *Die entscheidend durch die vertraute Rechtsordnung geprägte Erwartungshaltung des Zielrezipienten beeinflusst somit die Strategie eines verantwortlich agierenden Übersetzers* (Sandrini 1998: 871).

I Azars (2001: 735ff.) øjne består en loyal oversætters fornemste rolle dog ikke i at udføre pragmatiske situationsbestemmelser, fortolke teksten og bestemme dens funktion, men derimod ene og alene i at bevare enhver juridisk kildeteksts plurifunktionalitet og abstraktion på målsproget. Derfor anbefaler han en *literal* oversættelsesstrategi,⁷⁷ hvis formål det alene er at gengive kildetekstens semantiske indhold på målsproget, altså en udpræget orientering mod kildesproget. Denne strategi er efter min bedste overbevisning for unuanceret og alene praktikabel, hvis modtageren er en professionel bruger med et meget højt juridisk fagsproglighedsniveau med stort kendskab til det kildesproglige retssystem. Oftest vil selv en professionel bruger nemlig have brug for, at translatet

⁷⁷ ”Literal translation does not mean word-to-word translation, it means, according to Nord (1997: 52) an intention ’to reproduce the words of the original text, adapting syntactic structures and idiomatic use of vocabulary to the target language’” (Azar 2001: 736).

relateres til de tekstkonventioner og det retssystem, som han er vant til og fortrolig med (saml. desuden afsnit 5.2.3.1).

4.1.1 Sammenfatning

Det er forsøgt tydeliggjort, at der ikke hersker enighed om, hvilke parametre, der bør tillægges størst vægt i forbindelse med en fastlæggelse af en juridisk oversættelsesstrategi. Der skal dog ikke herske tvivl om, at jeg er fortaler for, at Madsens strategi praktiseres i forbindelse med juridisk oversættelse, da hendes teori tager udgangspunkt i det juridiske univers' karakteristika. Den manglende enighed om praktisk diskurs betyder dog, at der på tekstniveau forventeligt realiseres oversættelser i overensstemmelse med forskellige strategier. Orienteres oversættelsen af en kildetekst mod kildesproget, er translatets funktion at dokumentere og beskrive, hvilket formentlig resulterer i aktualiseringen af en bestemt type af sproglige realiseringsformer, f.eks. tilføjelse af forklaringer og noter. Orienteres samme oversættelse derimod mod målsproget vil det formentlig resultere i helt andre sproglige realiseringsformer, som er i overensstemmelse med de målsproglige konventioner. Sat i relation til TM-problematikken betyder det faktum, at der ved juridiske oversættelse kan vælges mellem forskellige strategier på tekstniveau, at der i korpus meget vel kan være realiseret forskellige oversættelser af samme kildesætning, hvilket stiller krav til TM-systemets rummelighed.

4.2 HVAD ER EN JURIDISK OVERSÆTTELSE?

I dette afsnit vil jeg i lyset af de overvejelser og konklusioner, som fremgik af det foranstående afsnit, argumentere for at ækvivalensbegrebet ikke er holdbart i en juridisk kontekst. Jeg vil derfor diskutere, hvad vi skal forstå ved en juridisk oversættelse.

Spørgsmålet er nemlig, hvordan vi definerer den relation, der skal tilstræbes mellem en kilde- og en målttekst. Denne relation omtales almindeligvis som *ækvivalens*, der f.eks. defineres som:

« *The relationship between a source text (ST) and a target text (TT) that allows the TT to be considered a translation of the ST in the first place* (Kenny 1998: 77).

I oversættelsesteorien har man altid diskuteret arten af denne relation, og det må konstateres, at meningerne er mange og delte.⁷⁸ Fælles for de oversættelsesteoretiske bidrag er dog, at diskussionen altid på en eller anden måde drejer sig om ækvivalens-begrebet, som i bredere sammenhænge ukritisk bruges som betegnelse for en eller anden form for overensstemmelse mellem en kilde- og en måltekst, det vil sige uden at gøre rede for, på hvilket niveau eller i relation til hvilke faktorer målteksten er at betragte som overensstemmende med kildeteksten.

Ud fra en historisk betragtning har oversættelsesteorien beskevet relationen eller oversættelsesbegrebet ved hjælp af tre overordnede typer af oversættelsesmodeller, nemlig komparative, processuelle og kausale modeller (Olohan: 2000: 16 ff.). De tidligste redegørelser for relationen mellem en kilde og en måltekst, de såkaldte komparative modeller, fokuserede på, at relationen var statisk og produktorienteret, altså fokuserede på 'hvad' der skal oversættes. Relationen kan simplificerende illustreres som $x = y$,⁷⁹ hvilket overført på oversættelsesteorien forudsætter betydnings**identitet**, altså fuld-

⁷⁸Diskussionen har primært taget udgangspunkt i *begreberne invariants, ækvivalens og adækvans*. Det bemærkes, at der så vidt jeg er i stand til at bedømme, ikke kan siges at herske terminologisk konsistens i de forskellige teoretiske bidrag inden for området, hvilket gør en egentlig sammenholdelse af disse vanskelig. Saml. Nord (1997: 43): "Linguistic translation theories hinge on the concept of equivalence, which have been one of the most ambiguous concepts in translation studies from the start. Consequently, it has been interpreted in very different ways, depending on which aspects of source and target text are required to remain invariant in the translation process."

⁷⁹ Den komparative oversættelsesmodel kommer f.eks. til anvendelse i korpusundersøgelser, som sammenligner translater med referencetekster på målsproget, idet oversatte tekster \cong parallelle tekster. I denne sammenhæng bliver det helt tydeligt, at ækvivalensrelationen ikke kan være udtryk for identitet, men alene for ligeværdighed.

stændig overensstemmelse, mellem kilde- og måltekst (kildetekst = måltekst). (Saml. Reiß og Vermeer 1984).

I oversættelsesteorien gik man dog senere bort fra denne identitets-relationstype, der fremstod som et idealistisk og nærmest urealistisk forsøg på at spejle den sproglige virkelighed. At det ikke er muligt hænger primært sammen med tekstuniversets manglende universalitet på tværs af sprog- eller kulturgrænser. Man modificerede derfor ækvivalens-begrebet, så det kom til at dække over en **ligeværdigheds**relation, hvor $x \cong y$. Hos Reiß og Vermeer (1984: 135) er ligeværdighed mellem en kilde- og måltekst realiseret, når målteksten i målkulturen kan tillægges samme kommunikative værdi som kildeteksten i udgangskulturen. Et translat har den samme kommunikative værdi som dets kildetekst, hvis læseren ikke kan se, at teksten er en oversættelse af kildeteksten. Translatet skal således umiddelbart kunne fungere som en kommunikativ tekst i målkulturen. Translatets sproglige realiseringsform bør så vidt muligt i alle dimensioner spejle den sproglige realiseringsform i kildeteksten. Ved bevarelse af den kommunikative værdi forstår jeg følgelig, at oversætteren på baggrund af en kildetekst skal skabe en ny tekst (målteksten), idet formålet er at overføre kildetekstens budskab til målteksten.

Af ligeværdighedstanken følger altså, at ækvivalens ikke nødvendigvis er udtryk for *invariants*. Dette betyder, at de faktorer og dimensioner, der er realiserede i en given kildetekst, ikke nødvendigvis skal realiseres på samme måde i målteksten, for at man kan tale om overensstemmelse mellem disse.

Reiß og Vermeer påpeger, at ækvivalens er en relation mellem kilde- og måltekst, der er kendetegnet ved *funktionskonstans*, altså at kilde- og måltekst har samme objektive funktion:

« *Äquivalenz ist in unserer Definition Sondersorte von Adäquatheit, nämlich bei Funktionskonstanz zwischen Ausgangs- und Zieltext* (Reiß og Vermeer 1984: 140).

Tekstfunktion bruges her i betydningen: en teksts kommunikative funktion i en konkret situation, der består af afsender/afsenderens rolle, afsenderens intention, modtager/modtagerens forventninger, medium, sted, tid og realiseringsårsag for den kommunikative handling. Heraf følger at en tekst ikke er 'født' med en funktion, men derimod tillægges en konkret funktion med udgangspunkt i en konkret situation (saml. Nord 1993: 9).

I modsætning til Reiß og Vermeer er Albrecht (1990: 78) af den teoretisk funderede opfattelse, at funktionskonstans er reglen, nærmere end undtagelsen. I praksis forholder det sig dog ikke sådan, at translatet af f.eks. en normetablerende tekst, f.eks. et selskabs vedtægter, altid på målsproget vil have en normetablerende funktion, idet det ligeledes er tænkeligt, at en oprindelig normetablerende tekst oversættes til informative formål. Jeg er derfor enig med Reiß og Vermeer i, at et translat ikke som en tommelfingerregel er ækvivalent i betydningen funktionskonstant med kildeteksten, hvorfor Albrechts kritik på dette punkt ikke under alle omstændigheder er berettiget.⁸⁰

Reiß og Vermeer (1984: 133) afviser netop på det skarpeste den anskuelse, at formålet med enhver oversættelse er at opnå funktionskonstans, altså ækvivalens mellem kilde- og måltekst, fordi der i praksis ofte ses eksempler på, at der i en måltekst er realiseret et funktionsskifte i forhold til kildeteksten, uden at der af den grund er belæg for at betvivle, at målteksten er at betragte som et translat.

Den processuelle oversættelsesmodel betragter oversættelsen som en proces i stedet for et produkt, hvorfor der er tale om en dynamisk model, der opererer med faktoren tid. Modellen kan dermed siges at repræsentere en situationsændring, altså en udvikling fra situation A til situation B over en bestemt tidsperiode (A (t1) -> B (t2)). En forenklet

⁸⁰ Samstemmende hermed siger f.eks. Nord (1993: 12): Daß die Funktion des Texts durch die Übersetzung eine andere wird, ist nicht von vornherein negativ zu bewerten. Es kommt wahrscheinlich sogar häufiger vor als die exakte 'Bewahrung' der Ausgangstextfunktion(en)."

variant af denne type oversættelsesmodel kunne være afsender -> budskab -> modtager, idet jeg dog understreger, at langt de fleste af denne type modeller tager højde for, at oversættelse er en kompleks proces, hvor der bl.a. opereres med den feedback, der kan forekomme i enhver form for kommunikation. Processuelle modeller er særligt anvendelige, når man er interesseret i relationerne mellem oversættelsesprocessens enkelte faser. Modellerne giver bl.a. svar på, hvordan oversætteren handler. (Jf. f.eks. Hansen (1999) om TRANSLOG-projektet eller Krings (1986) om oversætterens beslutningsproces).

Komparative og processuelle oversættelsesmodeller beskriver og forklarer translatets beskaffenhed og dets relationer til kildeteksten, men de er ikke i stand til at forklare f.eks., 'hvorfor' et translat ser ud, som det gør, og hvilken virkning det har. Det gør derimod de kausale modeller, der simplificerende kan illustreres som årsag -> oversættelse -> effekt. Rækken af mulige årsager er naturligvis lang, men eksemplificerende anfører jeg kognitive (oversætternes viden eller måske humør o.l.), situative (formål med oversættelsen, kildeteksten, modtager osv.) og socio-kulturelle årsager (normer, sprogpar, kultur o.l.). Skoposteorien kan nævnes som et eksempel på denne type oversættelsesmodel, der sætter fokus på formålet (skopos) med translatet (jf. afsnit 4.1).

Juridiske tekstsorarter, der produceres i forskellige retsordener, er på grund af juraens kulturbundethed oftest kun universelle i begrænset omfang. Sandrini mener derfor, at juridisk oversættelse bør sidestilles med:

« *Übertragung rechtlicher Inhalte einer Rechtsordnung und damit einer Kulturgemeinschaft zur Verwendung in einer anderen Rechtsordnung* (Sandrini 1999b: 15, min omskrivning).

Jeg er enig med Sandrini i, at juridisk oversættelse overordnet set kan sidestilles med kulturformidling, fordi juraen i høj grad er kulturafhængig, da enhver form for juridisk oversættelse jo sker under påvirkning af og via de involverede retssystemers (rets-)

kultur.⁸¹ Egentlig kulturtransfer i den betydning, at målteksten bliver en del af målkulturen, finder dog kun sted, hvis der er tale om en måltekst, der har en performativ tekstfunktion.

Oversættelse af juridiske tekster forudsætter følgelig (rets-)kulturkendskab, f.eks. kendskab til juridiske normer og traditioner, hvorfor en oversættelsesteori, der kan gælde for juridisk oversættelse, under alle omstændigheder skal omfatte kognitive og sociokulturelle årsager. Oversættelse af en juridisk tekst er desuden under stærk påvirkning af den situation, som oversættelsen er en del af, f.eks. translatets funktion, afsender og modtager og ikke mindst gældende ret, hvorfor altså tillige situationelle faktorer bør indgå i en juridiske oversættelsesmodel. Da juridiske tekster er tekster i funktion mener jeg ikke, at der kan herske tvivl om, at alene en kausal oversættelsesteori- og model er anvendelig til beskrivelse af den juridiske oversættelsesdisciplin, idet jeg anfører, at den komparative og processuelle model er indeholdt i den kausale model, da kildeteksten ('hvad') altid vil være en kausal faktor, og det dynamiske element 'tid' automatisk indgår i enhver årsag-effekt-relation.

At en oversættelsesmodel med gyldighed for det juridiske univers således stiller krav om inddragelse af en lang række faktorer resulterer i, at ækvivalensbegrebet mister sin relevans, da juridisk oversættelse i mine øjne som følge af ovenstående hverken kan være udtryk for identitet eller ligeværdighed mellem kilde- og måltekst, idet jeg bemær-

⁸¹ Sandrini (1998: 871) hævder derfor ligesom andre, der har beskæftiget sig med juridisk oversættelse, at det i forbindelse med oversættelse inden for rammerne af forskellige retsordner er irrelevant at tale om ækvivalens i betydningen indholdsmæssig og formel overensstemmelse mellem kilde- og måltekst (jf. fodnote 86). På dette punkt er bl.a. de Groot (1999b: 21) af samme opfattelse som Sandrini, idet han dog i forlængelse heraf bemærker, at der dog kan tales om fuldstændig ækvivalens på begrebsniveau, når der retssystemer imellem kan konstateres en standardisering af retsområderne, eller når et begreb fra ét retssystem er blevet overført til et andet retssystem, hvor det bruges i den oprindelige retssystemeksterne betydning, altså uden at være blevet påvirket af det retssystem, som har overtaget det. de Groot gør dog opmærksom på, at fuldstændig ækvivalens er at betragte som en undtagelse i forbindelse med oversættelse af juridisk dokumentation.

ker, at der dog er tale om ligeværdighed mellem kilde- og måltekst i den ovenfor fastlagte betydning, hvis der er tale om translater med instrumental funktion, hvor målsproglig ret finder anvendelse på forholdet, der omhandles i den oversatte tekst.

Der er derfor behov for at udvikle et alternativt begreb til beskrivelse af relationen mellem kilde- og måltekst. Begrebet skal kunne rumme og afspejle de mange faktorer (kognitive, situationelle, socio-kulturelle o.l.), som influerer på oversætterens valg af oversættelsesstrategi. Følgelig bør juridisk oversættelse repræsenteres i en form for kausal oversættelsesmodel.

En sådan kausal model introduceres af Reiß og Vermeer under betegnelsen *adækvans* (Adäquatheit):

« *Adäquatheit bei der Übersetzung eines Ausgangstextes (bzw. –elements) bezeichne die Relation zwischen Ziel- und Ausgangstext bei konsequenter Beachtung eines Zweckes (Skopos), den man mit dem Translationsprozeß verfolgt* (Reiß/Vermeer 1984: 139).

Adækvans-begrebet er at betragte som en dynamisk, procesorienteret og pragmatisk betegnelse for relationen mellem kilde- og måltekst; det vil sige overensstemmelse på tekstniveau. I ordets oprindelige betydning betegner adækvans relationen mellem en tekst og dens kommunikative ramme (Albrecht 1990: 76).⁸² Reiß og Vermeer overfører dette på oversættelsesteorien, således at adækvans i denne kontekst på den ene side betegner relationen mellem kilde- og måltekst og på den anden side denne relations relation til dens kommunikative ramme. Den kommunikative ramme skal i den sammenhæng ses som en teksts kommunikationssituation, hvor funktionen (formålet) tillægges dominans.

⁸² Paepcke (1986: 139) taler ligeledes for en anvendelse af adækvans-begrebet i forbindelse med oversættelse, da oversætter/recipientens rolle og kommunikationssituationen medinddrages.

Jeg påpeger, at Reiß og Vermeer underordner ækvivalensbegrebet det dynamiske eller elastiske adækvans-begreb, således at der ikke er tale om et egentligt modsætningsforhold, men derimod om forskellige grader af overensstemmelse.

At et translats adækvans i henhold til Reiß og Vermeer primært baseres på, at formålet⁸³ med oversættelsen overholdes,⁸⁴ er dog for så vidt angår det juridiske tekstunivers en for ensidig tilgang, idet også andre faktorer end translatsets funktion skal iagttages ved juridisk oversættelse, f.eks. stilistiske og tekstkonventionelle faktorer samt ikke mindst gældende ret.

Paepcke (1986: 139 f.) foreslår ligeledes, at ækvivalenskriteriet erstattes af et adækvans-kriterium, uden at han dog siger andet om dette kriterium, end at der er tale om en form for analogi-begreb, der tager udgangspunkt i *ligheder* og *forskelligheder* og tillader en sammenholdelse af kilde- og målsprogstekst med udgangspunkt i kommunikationssituationen, hvorfor kriteriet altså er tekstrelateret. Denne opfattelse tilgodeser det forhold, at det, der oversættes, netop er tekster i funktion. Adækvans er således også hos Paepcke en meget relativ størrelse. Jeg ser det som positivt, at hans adækvans-kriterium er funderet i en teksts fulde kommunikationssituation, fordi det derfor kan postuleres, at adækvans-bestemmelsen baseres på brugssituationen.

Realisering af oversættelser i form af en adækvansrelation forudsætter således ikke kun sproglig viden hos oversætteren, men derimod i lige så høj grad kendskab til den objektive virkelighed eller den såkaldte ekstralingvistiske ramme. Dette kendskab forudsættes nemlig hos modtageren af en konkret oversættelse og er derfor grundlaget for, at denne kan afkode budskabet. Dermed forudsættes tillige den nødvendige tekstuelle og

⁸³ Det er dog værd at holde fast i, at skopuskonceptet (skopus = formål) i den Reiß og Vermeer'ske terminologi alene omfatter translats(ions)formålet og recipientsiden. De anfører dog efter min mening ganske rigtigt, at det ikke er muligt at bestemme funktionen, med mindre man ved, hvem recipienten er (Reiß og Vermeer 1984: 102).

⁸⁴ ”Es ist wichtiger, daß ein gegebener Translats(ions)zweck erreicht wird, als daß eine Translation in bestimmter Weise durchgeführt wird (Reiß og Vermeer 1984: 100).

kontekstuelle viden hos oversætteren.⁸⁵ Det der oversættes, er således i alle henseender tekster i funktion.

Bl.a. Albrecht opererer med en kategori for tekstuel overensstemmelse, der er næsten identisk med adækvans-begrebet, som det forstås af Reiß og Vermeer. Med udgangspunkt i ligeværdighedsudlægningen af ækvivalens-begrebet kalder han den dog ikke for adækvans, men lader den derimod omfatte af ækvivalens-begrebet, som han sætter i relation til *invarians*-aspektet:

« *Äquivalenz ist immer dann hergestellt, wenn die größtmögliche Invarianz im Bereich derjenigen Faktoren vorliegt, für die man sich zuvor entschieden hat* (Albrecht 1990: 76).

I hans terminologi er det således muligt at realisere fuldstændig ækvivalens, hvis man angiver i relation til hvilket *tertium comparationis* ækvivalensen tilstræbes (ibid. 74). Ækvivalensen er altså afhængig af, hvilke faktorer – stil, indhold, virkning på modtageren o.l. – der bør holdes invariante i en måltekst, der står i relation til sin kildetekst. Til forskel fra Reiß og Vermeer fremhæver han dog ikke tekstfunktionen frem for andre faktorer.

Af citatet fremgår, at Albrecht er af den opfattelse, at realiseringen af ækvivalens alene er afhængig af oversætterens subjektive valg af invarians-faktorer. Denne form for ækvivalens kaldes ofte for *functional equivalence*⁸⁶ (1998: 77). På trods af sine

⁸⁵ Efterhånden defineres tekst derfor ikke længere som en udelukkende sproglig enhed, men derimod som "Äußerungsmenge-in-Funktion" (Diller 1978: 1), det vil altså sige, at kommunikationssituationen inddrages.

⁸⁶ 'Functional equivalence' adskiller sig alene fra 'translational equivalence' i relation til subjektivitetsaspektet. Sidstnævnte er realiseret, "when STs and TTs are relatable to at least some of the same features of this extralinguistic reality, that is when ST and TT have approximately the same referents" (Kenny 1989: 78).

I oversættelsesteorien opereres med bl.a. kategorier som (a) referenciel eller denotative ækvivalens (ordene på L1 og L2 refererer til den samme ting i den objektive virkelighed), (b) konnotativ ækvivalens (på både L1 og L2 vækker ordene samme

indvendinger mod indførelsen af adækvans-relationen sætter Albrecht alligevel ækvivalens-begrebet i betydningen *functional equivalence* i relation til adækvans, idet han anfører:

« *Es geht um Entscheidungen, die der Übersetzer natürlich nicht völlig willkürlich trifft, sondern in Abhängigkeit davon, was er unter den gegebenen Umständen für angemessen, adäquat hält* (Albrecht 1990: 75, min understregning).

Ækvivalens afhænger i denne udlægning således af intersubjektive beslutninger, som oversætteren under inddragelse af kommunikationssituation er alene om at træffe.⁸⁷ Selv om han understreger, at oversætteren naturligvis ikke træffer vilkårlige valg, må der sættes spørgsmålstejn ved, om der dermed er stillet garanti for, at et realiseret translat under alle omstændigheder kan betegnes som en adækvat oversættelse af en given kilde-tekst.

I øvrigt kan det fastslås, at Reiß og Vermeers definition af adækvans i mange henseender synes identisk med Albrechts opfattelse af ækvivalens, hvilket fremgår af følgende citat:

eller lignende associationer), (c) tekst-normativ ækvivalens (ord, der anvendes i en identisk eller lignende kontekst på både L1 og L2), (d) pragmatisk eller dynamisk ækvivalens (ordene på L1 og L2 har samme virkning på deres respektive recipienter), (e) formel ækvivalens (ordene på L1 og L2 har en identisk ortografi eller fonologi), (f) tekstuel ækvivalens (tekstkonventionerne på L1 og L2 inddrages og informationsindholdet i kilde- og måltekst er overensstemmende), (g) translationel ækvivalens (når kilde- og måltekst har nogle faktorer til fælles i relation til den ekstralingvistiske ramme og (h) funktionel ækvivalens (oversætteren vælger subjektivt de faktorer, som i en given kommunikationssituation synes at være forudsætningen for, at translateret kan opfattes som en korrekt gengivelse af kildeteksten). (Saml. Kenny 1989: 77 ff./Reiß og Vermeer 1984: 130.)

⁸⁷ Således siger f.eks. de Groot (1999a: 23) om disse beslutninger: ”Entscheidungen, die der Übersetzer immer wieder ad hoc treffen muß.”

« *Adäquatheit = Angemessenheit der Sprachzeichenwahl in der Zielsprache in bezug auf die gewählte Dimension des Ausgangstextes* (Reiß og Vermeer 1984: 133).

For oversætteren betyder den elastiske opfattelse af, hvornår en måltekst kan siges at være en adækvat gengivelse af kildeteksten, at der ikke forefindes en eksplicit tjekliste til brug i forbindelse med oversættelse, men derimod alene en i en given oversættelsessituation implicit og subjektiv liggende rettesnor.

Diller forsøger med udgangspunkt i J.R. Searle at præcisere adækvans-begrebet, idet han siger:

« *Eine Übersetzung gilt dann als adäquat, wenn in ihr die gleiche Referenz, die gleiche Prädikation und der gleiche illokutionäre Akt vorgenommen wird* (Diller 1978: 10).

Adækvans er således i henhold til Diller realiseret i en oversættelse, når der tages udgangspunkt i det samme objekt/begreb (referencen), og det i prædikatoren liggende indhold (det vi tilskriver objekterne) er det samme, samt når der i målteksten realiseres de samme sproghandlinger som i originalteksten.

Diller tager i mine øjne helt rigtigt det forbehold, at disse typer brugsbetingelser, som er tænkt som en slags tjekliste, ikke i alle situationer er tilstrækkelige som vurderingsgrundlag for en adækvans-bestemmelse, da rækken af mulige relevante brugsbetingelser er uendelig, hvorfor der heller aldrig vil kunne siges, at der kun findes én korrekt oversættelse af en kildetekst. Faktorerne, som Diller her tager udgangspunkt i, relaterer primært til oversættelsens sproglige aspekter, idet alene bestemmelsen af sproghandlingstyper kan siges at involvere egentlige kommunikative og situative aspekter, hvorfor denne form for adækvansbestemmelse i forbindelse med oversættelser af tekster i funktion i mine øjne er for begrænset i sin tilgang.

Endelig bemærker jeg, at størsteparten af de teoretiske bidrag, der beskæftiger sig med ækvivalens- og adækvansbegrebet, ikke eksplicit nævner betydningen af stilistikken eller det konkrete fagområde, hvilke aspekter i mine øjne dog ikke kan lades ude af betragtning, når det skal vurderes, hvorvidt en kildetekst er gengivet korrekt på et målsprog. Stilistiske faktorer bør medinddrages, da sproghandlinger, hvad angår form, kan realiseres på forskellige måder, hvorfor netop realiseringsmåden bliver en afgørende målestok for adækvansbestemmelsen. Dette behandles mere indgående i afsnittet om tekstkonventioner, f.eks. rutineformler (jf. afsnit 5.2.3.1).

En oversættelse betegner jeg med udgangspunkt i det foranstående med generel gyldighed for fagsproglig oversættelse som realisering af **relevant lighed** mellem en kilde- og en målttekst.⁸⁸ Det er således op til oversætteren at træffe relevansbegrundede valg. Gutt udtrykker det således:

« ..., the essence of the relation between the translation and the original is one of interpretive resemblance, not of some given notion of 'quasi identity', like 'equivalence'. Resemblance is by nature a matter of degree, spanning a continuum between the extremes of complete and zero resemblance. Thus, whatever the translator is going to do, s/he has to decide what position on the continuum s/he will aim for (Gutt 2000: 172).

Sammenfattende kan det konstateres, at begreberne ækvivalens og adækvans på baggrund af ovennævnte fremstilling i mange henseender kan siges at være beslægtede. Da det efter min mening – bl.a. på grund af kulturbetingede forhold specielt i relation til juridisk oversættelse - er praktisk at kunne operere med forskellige grader af overensstemmelse mellem en kilde- og målttekst, vil jeg efterfølgende operere med:

- **ækvivalens** – måltteksten er ækvivalent med kildeteksten, når der ikke i måltteksten kan registreres et kommunikativt funktionsskifte i forhold til kildeteksten.

⁸⁸ Saml. Engberg (2002c: 7): ”Denn auch die Fachübersetzung (und darunter auch die juristische Übersetzung) besteht darin, einen neuen Kommunikationsakt zu schaffen, der so präzise wie in der Zieltexysituation gefordert relevante Teile des Ausgangskommunikationsakts wiedergibt [min understregning].”

Målteksten recipieres og forstås således i målkulturen som kildeteksten i udgangskulturen.

- **adækvans** – målteksten er en adækvat oversættelse af kildeteksten, når målteksten realiseres i overensstemmelse med et subjektivt bestemt mål for oversættelsen.

For så vidt angår definitionen af adækvans-begrebet bemærker jeg, at denne i relation til det juridiske univers alene skal betragtes som en generel og foreløbig definition.

4.2.1.1 Et adækvansbegreb med gyldighed i det juridiske univers

Overensstemmelsesgraden mellem en juridisk kilde- og måltekst kan med udgangspunkt i foranstående alene være udtryk for adækvans, hvilket begreb dog bør præciseres. I min terminologi er der - med udgangspunkt i Rayar (1988: 452) - tale om adækvans,

når kildeteksten oversættes loyalt, og af oversætteren subjektivt udvalgte parametre er holdt konstante i målteksten, idet der ved bestemmelsen af parametrene relevans skal tages højde for, at relevansen varierer fra oversættelse til oversættelse. Parametrene bestemmes med udgangspunkt i:

1. den konkrete tekstsart, som betinger realiseringen af bestemte stilistiske træk i overensstemmelse med det sproglige register, som er karakteristisk for den tekstsort.
2. afsenderens (forfatteren af originalteksten) intention
3. translatets funktion (skopos-aspektet), hvilket inddrager en bestemmelse af modtageren, af målsproget i relation til et bestemt retssystem samt af det konkrete juridiske fagområde.
4. gældende ret på det forhold, som er omhandlet i translatet.

Subjektivitets- og loyalitetsaspektet gælder efter min mening generelt for oversættelse af fagsproglige tekster. Det, der adskiller oversættelse af juridiske tekster fra oversæt-

telse af tekster fra andre fagområder, er betydningen af gældende ret, altså hvilket lands lovgivning, der skal gælde som translatets retlige fortolkningsgrundlag. Subjektivitetsaspektet betyder, at en oversætter kan vælge at oversætte meget frit. Loyalitetsaspektet indsnævrer denne frihed noget, da oversætteren har et ansvar over for sin ordregiver og modtager. Subjektiviteten begrænses dog primært og helt afgørende af gældende ret, hvilket har den konsekvens, at juridisk oversættelse er en mere bunden disciplin end oversættelse inden for de fleste andre fagområder.

I lyset af ovenstående er der i min terminologi således tale om en oversættelse, når relationen mellem kilde- og måltekst er udtryk for adækvans (relevant lighed) i den ovenstående definerede betydning. Den juridiske oversætters funktion vil jeg derfor med en metafor betragte som dommer over outputtet af interkulturel, juridisk kommunikation.

4.2.2 Sammenfatning

Ækvivalens mellem en juridisk kilde- og måltekst kan med udgangspunkt i ovenstående ikke realiseres, såfremt der oversættes inden for rammerne af forskellige retsordner med individuelle retskulturer, fordi det statiske ækvivalensbegreb i overvejende grad forudsætter, at de involverede retssystemer er hinandens spejlbillede. Baseres vurderingen af overensstemmelsen mellem en juridisk kilde- og måltekst derimod på det elastiske adækvansbegreb, som lader overensstemmelsen være afhængig af oversætterens subjektive valg og gældende ret, kan translatet, såfremt dette realiseres i overensstemmelse med disse faktorer, udmærket betegnes som en overensstemmende oversættelse, der realiserer en relevant lighedsrelation mellem den juridiske kilde- og måltekst.

4.2.3 Ækvivalens på begrebsniveau

Den foranstående redegørelse for ækvivalens/adækvans-problematikken tillader stort set kun en anvendelse af disse begreber på tekstniveau.⁸⁹ Jeg bemærker dog i den sammenhæng, at både Sandrini (1998 og 1999b) og de Groot (1999a) behandler ækvivalensbegrebet med udgangspunkt i terminologiske overvejelser, altså på begrebsniveau. Ikke desto mindre konkluderer f.eks. Sandrini på baggrund heraf, at juridiske tekstsorter ikke er karakteriserede ved universalitet, hvorfor ækvivalens på tekstniveau, som beskrevet i foregående afsnit, ikke kan realiseres i forbindelse med oversættelse inden for rammerne af forskellige retsordener.

I forbindelse med juridisk oversættelse er det dog – afhængigt af valg af oversættelsesstrategi på tekstniveau - ikke altid tilstrækkeligt at kunne vurdere, hvorvidt et translat er en adækvat oversættelse af kildeteksten på tekstniveau, selv om jeg tilslutter mig den generelle opfattelse, at realiseringen af det intenderede formål med en oversættelse i de fleste tilfælde må have forrang frem for realiseringen af 'ækvivalens' på begrebsniveau, hvilket niveau jeg således underordner tekstniveauet.

I foregående afsnit redegjorde jeg for ækvivalens-begrebets manglende anvendelighed som betegnelse for overensstemmelsesrelationen mellem en juridisk kilde- og måltekst på tekstniveau, hvilket dog ikke nødvendigvis betyder, at begrebet ikke bør anvendes på begrebsniveau. Ligesom de Groot⁹⁰ vælger jeg at bruge betegnelsen *ækvivalens* om et muligt forhold mellem en kilde- og en målsproglig term, selv om fuldstændig ækvivalens tillige på ordniveau nærmere er undtagelsen end reglen, hvorfor der i teorien opereres med forskellige ækvivalenstyper eller –grader, hvilket behandles i det følgende.

⁸⁹ Tekstniveauet omfatter i min terminologi henholdsvis sætninger, afsnit og fuldtekster.

⁹⁰ Således siger de Groot (de Groot 1999a: 21): ”Sobald die Ausgangssprache und die Zielsprache sich auf unterschiedliche Rechtssysteme beziehen, scheint (nahezu) völlige Äquivalenz jedoch problematisch zu sein. Trotzdem werden bestimmte sich auf unterschiedliche Rechtssysteme beziehende Begriffe in der (Übersetzungs-) Praxis gewöhnlich allgemein als Äquivalenten betrachtet”.

Da det juridiske univers altså ikke alene er karakteriseret ved manglende universalitet i relation til tekstsorter, men også i relation til begrebsapparat, er det således ligeledes påkrævet, at den juridiske oversætter inddrager overvejelser om ækvivalensen på begrebsniveau i oversættelsesprocessen. Oversætteren skal således bestemme, hvorvidt begreber, der realiseres på målsproget, er betydningsdækkende i relation til deres kildeproglige referencebegreber. Oversætteren skal derfor udføre praktisk terminologiarbejde.

Sandrini anfører i den forbindelse, at arbejdsmetoder, der udelukkende tager afsæt i traditionelle terminologiske principper, ikke bør finde anvendelse i forbindelse med lingvistiske undersøgelser inden for det juridiske fagområde. Begrundelsen er, at juridiske begreber netop på grund af deres kulturbundethed og den høje grad af abstraktion kan have forskelligt semantisk indhold i forskellige retssystemer. De juridiske begrebers abstraktionsgrad betyder tillige, at begreberne ikke kan tillægges én endegyldig eller statisk betydning,⁹¹ hvorved terminologiarbejdes vanskeliggøres.

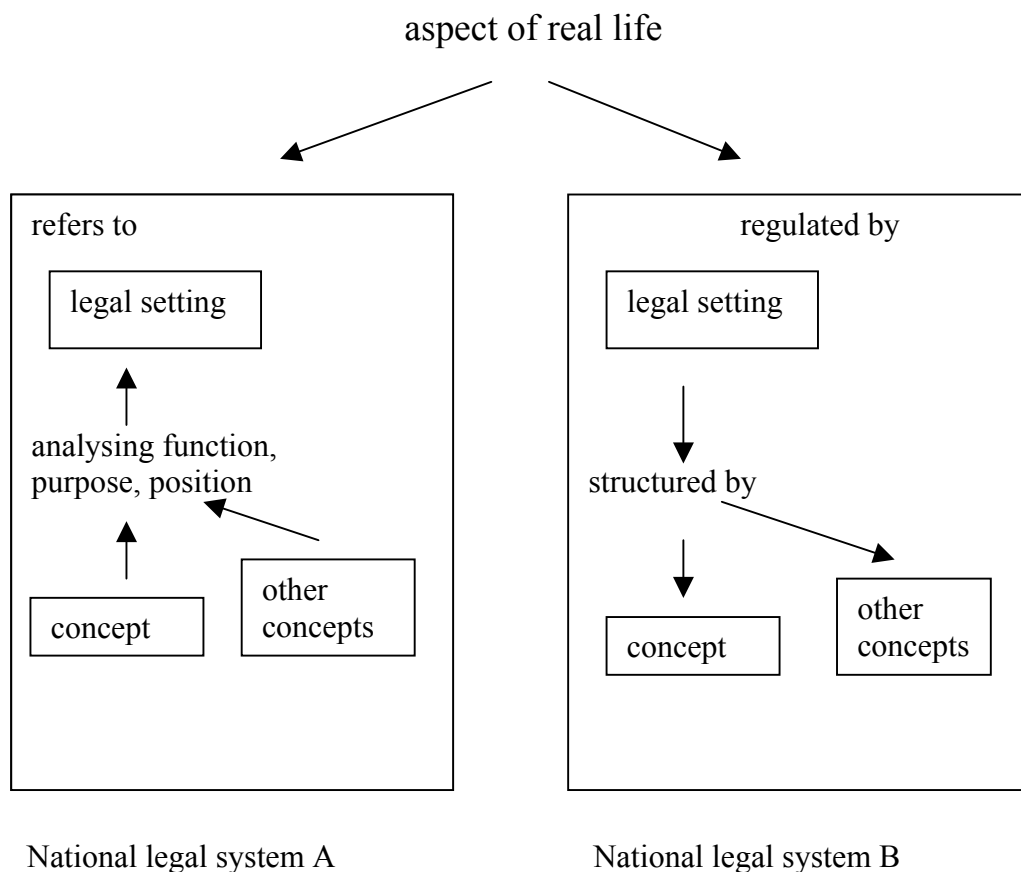
Juridiske begrebers semantiske indhold lader sig ifølge Sandrini (1999a: 105) alene bestemme, hvis en konkret juridisk tekst i funktion lægges til grund for betydningsbestemmelsen, hvilket nødvendiggør en egentlig juridisk fortolkning af den konkrete tekst. Som det fremgår af afsnit 2.2 er ethvert retssystem karakteriseret ved egne fortolkningsmetoder, hvilket yderligere vanskeliggør en ækvivalensbestemmelse af de juridiske begreber.

Sandrini er af den opfattelse, at en ækvivalensbestemmelse af juridiske begreber fra forskellige retssystemer ikke alene vanskeliggøres, men nærmest umuliggøres af disse for-

⁹¹ Saml. Kjær (1995: 41 ff.): "Wenn Wortschatzelemente der Rechtslexik zweier Sprachen und zweier Rechtsordnungen zu vergleichen sind, ist es nicht sinnvoll, wie mit der ersten Annahme vorausgesetzt, den Vergleich als einen von lexikalischen Einheiten, als reinen Sprachvergleich durchzuführen. Das wäre ein Vergleich zweier Eisberge. [...] Die Rechtsprache lebt von der Realität, in der sie verwendet wird. Sie läßt sich nicht betreiben, wenn sie aus ihrem rechtlichen Zusammenhang gerissen ist. Eine Analyse von Rechtssprache erfordert also die Einbeziehung von 'Recht'."

hold, hvorfor han påpeger, at en sammenligning af forskellige retssystemers terminologi bør foregå som en form for komparativ (sammenlignende ret), hvor et givent juridisk begreb fra retssystem A ganske vist i retssystem B undersøges med henblik på en bestemmelse af fælles karakteristika, men altså ikke med det formål at fastslå utopiske og almengyldige ækvivalensrelationer. Formålet er alene at opstille relaterede begrebs-systemer for hvert enkelt retssystem (fig. 10):

Fig. 10. Sandrinis model til beskrivelse af juridiske begreber i et kontrastivt perspektiv

« *The description of a legal concept starts from a single concept but takes account of all the relations this particular concept has with its surrounding concepts, i.e. with all concepts that contribute to create a special legal setting intended to regulate or provide the legal basis for a particular aspect of real life* (Sandrini 1999a: 106).⁹²

Da juridiske begreber som beskrevet ikke er direkte sammenlignelige (saml. ligeledes Kjær 1995: 39) tager Sandrini i sin model udgangspunkt i en konkret 'piece-of-real life-situation' (aspect of real life), da sådanne objekter i modsætning til de juridiske begreber netop ikke er direkte nævnt i lovtekster, når de er genstand for lovregulering. Sådanne situationer er derfor uafhængige af nationale retssystemer. Et eksempel på en sådan situation kunne være en person, der ønsker at etablere et selskab med begrænset økonomisk ansvar. Fremgangsmåden består således i med udgangspunkt i denne situation at opbygge et begrebssystem i retssystem A - inden for rammerne af den konkrete *legal setting*⁹³ (de juridiske rammebetingelser) - og tilsvarende i retssystem B. Det egentlige sammenligningsgrundlag udgøres af *funktionelle definitioner*, der bestemmes med udgangspunkt i begrebets funktion og beskriver begrebets rolle inden for rammerne af den konkrete legal setting.⁹⁴ I essensen består metoden altså i at sammenligne og etablere links⁹⁵ mellem henholdsvis begreber og begrebssystemer fra individuelle retssystemer med udgangspunkt i deres funktion. For begrebernes vedkommende tages der udgangspunkt i deres position i et begrebshieraki og den konkrete legal setting. Det er min opfattelse, at Sandrini er på rette spor, idet disse 'piece-of-real life'-situationer helt rigtigt

⁹² Saml. Ligeledes Mayer (1997: 319), som redegør for, hvordan juridisk terminologi kan fastholdes i en terminologisk database.

⁹³ "The legal setting – understood as the totality of laws, regulations, customs for this particular situation" (Sandrini 1999a: 107).

⁹⁴ Kjær (1995: 49) er helt enig med Sandrini heri: "Nicht der 'natürliche Wortsinn', sondern die **gleiche Funktion der Wortverbindungen** in ihren jeweiligen Rechtsordnungen ermöglicht die Gegenüberstellung."

⁹⁵ Sandrini (1999a: 109) taler for etableringen af en terminologisk database, som tillader etableringen af følgende links: 1) links mellem **begreber**: *direct relation, functional relation* og *indirect relation*. 2) links mellem **begrebssystemer**: *concept structure, legal setting* og *classification*.

er forskellige retssystemers eneste berøringsflade eller fællesnævner. En sammenligning af juridisk terminologi på tværs af retssystemers grænser kan og bør derfor tage udgangspunkt i netop sådanne situationer. På baggrund af det erhvervede kendskab til, hvilke udtryk og begreber den målsproglige modtager er vant til, sættes oversætteren nemlig ved denne arbejdsmetode i stand til at træffe tekstuelle beslutninger, der tager højde for den konkrete sags omstændigheder.

I relation til TM-systemer bør det i den sammenhæng fremføres, at den foreslåede metode nødvendiggør inddragelsen af originaltekster på målsproget. Denne form for korpus tekster er ikke indeholdt i TM-konceptet, der alene er funderet på kildesproglige tekster og deres paralleltekster, det vil sige oversættelser til et målsprog. Dette understreger nødvendigheden af i TM-konceptet at inkorporere et korpus, der består af målsproglige originaltekster, der kan udgøre en form for legal setting.⁹⁶

Sandrini afviser altså en alene traditionel terminologisk arbejdsmetode, hvor der med udgangspunkt i ordet eller ordforbindelser som den primære oversættelsesenhed udarbejdes forskellige overensstemmelsestyper mellem begreber på flere sprog, med den begrundelse, at begrebernes realisering i form af sproglige udtryk ikke nødvendigvis er betydningsdækkende.⁹⁷

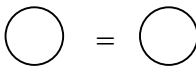

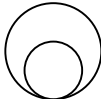
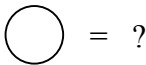

Jeg er enig med Sandrini i, at en ækvivalensbestemmelse bør tage udgangspunkt i en konkret tekst i funktion i en bestemt legal setting, idet de begreber, der optræder i den

⁹⁶ Således siger Hanne Grøn (1992: 130): "Usually the translator's concern and difficulties are on the conceptual level, however, and for a watertight result there are no short cuts: Research into the target language's own legal concepts in the same field must normally be undertaken - at least when an area is approached for the first time. The dictionaries (mono-lingual) may be helpful here, combined with sets of forms and precedents which are indispensable in the search for authentic terms."

⁹⁷ "Begriffe sind nicht an einzelne Sprachen gebunden, sie sind jedoch von dem jeweiligen gesellschaftlichen und kulturellen Hintergrund einer Sprachgemeinschaft beeinflusst" (DIN 2342, s. 1, citeret hos Stolze 1999: 37). Rayar (1988: 452) tilføjer: "in many cases the translator will realise to his dismay that strict equivalence in legal terminology does not exist due to conceptual differences between legal systems."

konkrete tekst, på baggrund af den juridiske fortolkning formentligt i stort omfang monosemeres. De traditionelle terminologiske arbejdsmetoder bør dog ikke af den grund lades helt ude af betragtning i forbindelse med kortlægningen af juridisk terminologi. Afvises den terminologiske tilgang helt, vil det resultere i, at der ikke kan udarbejdes f.eks. juridiske ordbøger i traditionel forstand. Konsekvensen af Sandrinis arbejdsmetode ville være, at man alene ville kunne sammen- og fastholde den juridiske terminologi for konkrete tekster i funktion (tekstsorser). I mine øjne har den juridiske oversætter behov for begge tilgange, da lingvisten kun i de færreste tilfælde tillige er uddannet som jurist.

Stolze (1999: 38) påpeger, at begreber på forskellige sprog i traditionel terminologisk forstand ikke kan betegnes som ækvivalenter, såfremt de pågældende begreber ikke har en fælles denotativ identitet – også kaldet kongruens, men anfører at følgende overensstemmelsestyper vil være mulige relationer ved en terminologisk funderet sammenligning af begreber på forskellige sprog:

1. kongruens/ækvivalens =
2. inklusion
3. begrebshul
4. delvis ækvivalens

Om disse relationer siger retslingvisten Ciola (2001: 744), at ækvivalensdiskussionen primært drejer sig om at fastlægge begrebers ligeværdighed, idet han, ligesom det frem-

går af Sandrinis model (fig. 10), understreger, at bestemmelsen altid vil være afhængig af konteksten, altså den realitet, som et begreb optræder i.

I den oversættelsesteoretiske litteratur, der tematisk behandler juridisk oversættelse, beskæftiger man sig sjældent med bestemmelsen af forskellige ækvivalenstyper, hvilket formentlig skyldes, at ækvivalens mellem kilde- og målbegreb i forbindelse med juridisk oversættelse som følge af juraens kulturbundethed kun i meget begrænset omfang er realiserbar. En undtagelse er dog bl.a. Lind (1998: 41),⁹⁸ som arbejder med følgende betegnelser for overensstemmelsesgraden:

5. fuld ækvivalens
6. delvis/acceptabel ækvivalens
7. delvis/ikke acceptabel ækvivalens/manglende ækvivalens.

Jeg vil ikke her komme ind på indholdsmæssige forskelle/ligheder mellem Stolze og Linds opstillinger, men alene konstatere, at den mest iøjnefaldende forskel består i, at Linds opstilling, der refererer til juridisk terminologi, formentlig netop som følge af, at juraen er kulturbunden, og at det, der oversættes, er tekster i funktion, opererer med elastiske grænser, hvorfor ækvivalensbestemmelsen således – ligesom adækvansbestemmelsen på tekstniveau - afhænger af oversætterens subjektive valg. Med udgangspunkt i Sandrinis model ønsker jeg dog at understrege, at jeg efterfølgende alene opfatter begrebspaar for ækvivalente, som på baggrund af en terminologisk undersøgelse, som den foreslås af Sandrini, hvis begreberne i de begrebssystemer, der udarbejdes for det

⁹⁸ Denne fremgangsmåde bruges også af bl.a. Sandro Nielsen (1993) i hans engelsk-danske juridiske ordbog.

konkrete fagområde i de respektive retssystemer, befinder sig på samme niveau i begrebssystemet og dermed relaterer sig til det samme objekt (Ciola 2001: 742).⁹⁹

Sandrini fastslår således, at der i forbindelse med oversættelse inden for rammerne af forskellige retsordener alene kan opnås ækvivalens i betydningen:

« *It states that two concepts can be regarded as equivalents in two texts with a particular background, i.e. a defined class of addressees and a defined scope and purpose of the target text. This type of equivalence is not absolute, it is situational and depends on the purpose or on the legal environment of the translation*
(Sandrini 1999a: 102).

Af ovennævnte citat fremgår det, at Sandrini kæder tekst- og ordniveauet sammen, idet juridiske begreber i henhold til ham alene kan entydiggøres, hvis teksteksterne faktorer som f.eks. tekstens funktion og modtager(e) inddrages i bestemmelsen af ækvivalensen.

4.2.4 Oversættelsesstrategi på begrebsniveau

I forlængelse af det fremførte vedrørende Sandrini's model bemærker jeg, at det forhold, at Sandrini i sin sammenligning fokuserer på begrebernes funktionelle definitioner, ikke må opfattes som en anbefaling fra Sandrini's side om, at et kildesprogligt begreb under alle omstændigheder bør gengives på målsproget ved en funktionel ækvivalent. Om brugen af funktionelle ækvivalenter siger bl.a. de Groot:

« *Wenn man einen Begriff aus einer Zielrechtsordnung als Äquivalent für einen Begriff aus der Ausgangsrechtsordnung auswählen will, muß nicht nur eine funktionale Äquivalenz, sondern auch eine ähnliche systematisch-strukturelle Einbettung vorhanden sein* (de Groot 1999a: 24).

⁹⁹ Saml. Arnzt/Picht (1991: 159): "zwei Termini sind grundsätzlich dann als äquivalent zu betrachten, wenn sie in sämtlichen Begriffsmerkmalen übereinstimmen, d.h. wenn begriffliche Identität vorliegt."

Han understreger således på linje med Sandrini vigtigheden af at sammenholde begrebs-hierakierne og den konkrete legal setting. I den forbindelse påpeger han, at funktionelle ækvivalenter ikke i alle tilfælde er egnede som oversættelsesforslag, fordi de involverede retssystemer kan udvise så betydelige forskelle, at en funktionel gengivelse af et begrebsindhold på målsproget ikke er fyldestgørende (saml. de Groot 1999a).

I relation til funktionel ækvivalens inden for disciplinen juridisk oversættelse siger Sarcevic i modsætning hertil, at funktionelle ækvivalenter bør tilstræbes:

« *In legal translation the search for equivalents should lead to a corresponding term in the TL designating an concept or a institution, the function of which is the same or similar to that of the source term. This is known as a functional equivalent*
(Sarcevic 1988: 455).

Samtidig bemærker hun dog, at denne oversættelsesstrategi kan føre til misforståelser, samt at det i forbindelse med juridisk oversættelse ofte er tilfældet, at der ikke findes en funktionel ækvivalent i det målsproglige retssystem, hvilket specielt forekommer i relation til systembundne udtryk, der repræsenterer begreber og juridiske institutioner, som er specielle for det kildesproglige retssystem, altså er udtryk for en form for kulturbetingethed.

På grund af juridiske begrebers systembundethed siger Kjær (1995: 51 ff.) på linie med Madsen (1997), som beskrevet i afsnit 4.1, at valg af oversættelsesstrategi også på begrebniveau bør afhænge af, om kilde- eller målsproglig ret i tilfælde af en retstvist ville blive lagt til grund for fortolkningen af den tekst, som de juridiske begreber optræder i. Såfremt kildesproget er gældende, orienteres translatet mod kildesproget (verfremden- de Übersetzung). Udlægges translatet derimod med udgangspunkt i det målsproglige retssystem, orienteres translatet mod målsproget (angleichende Übersetzung).

I erkendelse af, at en fuldstændig ækvivalensrelation på grund af rettens kulturbundethed også på begrebsniveau¹⁰⁰ kun sjældent lader sig realisere i forbindelse med oversættelse inden for rammerne af forskellige retssystemer, vælger bl.a. de Groot at sætte fokus på en praksisorienteret oversættelsesstrategi i de tilfælde, hvor der ikke er tale om fuldstændig ækvivalens. Han foreslår følgende tre alternative løsninger:

1. overførelse af det kildesproglige udtryk til translatet (lån). Begrebet forklares eventuelt i en parentes/fodnote i form af en direkte oversættelse eller en henvisning som f.eks., jf. o.lign.
2. målsproglig omskrivning af det kildesproglige begreb (parafrasering).
3. dannelse af en neologisme; det vil sige man benytter på målsproget et udtryk, der ikke normalt bruges i det målsproglige retssystem. Neologismen kan eventuelt forklares i en fodnote.

(de Groot 1999a: 27).¹⁰¹

Efter min mening er disse alternativer alle udtryk for en orientering mod kildesproget (Verfremdung), da der er tale om realiseringsformer, som ikke ville blive aktualiseret i en original målsproglig juridisk tekst. Oversætteren, der f.eks. skal oversætte en performativ tekst i form af et translat, der skal fungere som instrument i målkulturen, bør derfor ikke gøre brug af alternativerne.

Hos Sarcevic (1988: 456 ff.) finder man en opstilling af alternativer, der på nogle punkter er identisk, idet hun dog i modsætning til de Groot opererer med en prioriteret liste:

A: målsprogsorienterede ækvivalenter

4. neutral målsprogsorienteret ækvivalent¹⁰²

¹⁰⁰ Saml. ligeledes Grøn (1992: 113): "It is impossible to set up standards of translation performance and equivalence which will apply to any legal translation because the 'languages of law' are as varied as the cases that reach the court every day."

¹⁰¹ Saml. ligeledes Lind 1998: 41 samt Simonnæs 2001a: 761.

5. deskriptiv ækvivalent

B: kildesprogsorienterede ækvivalenter

6. lån¹⁰³ og

7. literal equivalents.¹⁰⁴ Eventuelt tilføjelse af fodnoter, kommentarer, anførelse af funktionelle ækvivalenter, definitioner, forklaringer i parenteser.

Sarcevic understreger, at en ideel oversættelsesstrategi i forbindelse med oversættelse af juridiske udtryk som nævnt består i at gengive det kildesproglige begreb i form af en funktionel ækvivalent på målsproget. Kun i de tilfælde, hvor målsproget ikke råder over en funktionel ækvivalent til det kildesproglige begreb, eller hvor en funktionel ækvivalent ville skabe misforståelser i målsystemet, tilråder hun brugen af alternative oversættelsesstrategier. Samtidig påpeger hun, at det forhold, at en funktionel ækvivalent ikke bør eller ikke kan realiseres på målsproget, ikke betyder, at oversætteren primært skal ty til kildesprogsorienterede ækvivalenter. Oversætteren bør derimod altid tilstræbe en målsprogsorienteret ækvivalent, helst i form af en neutral målsprogsorienteret ækvivalent (4), som kan formidle den målsproglige recipient en generel ide om det kildesproglige begrebs semantiske indhold, uden at der er risiko for, at den neutrale ækvivalent bliver identificeret som et eksisterende målsprogligt begreb.

Er der slet ingen hjælp at hente i målsprogssystemets terminologi, kan oversætteren gengive det målsproglige begreb i form af en deskriptiv ækvivalent (5), som forklarer indholdet af det kildesproglige begreb. Denne oversættelsesstrategi er helt identisk med de

¹⁰² ”In the process of producing equivalents or nearequivalents the translator should seek to avoid reference to terms which have a unique conceptual status in the target language’s substantive law and the choice of a ’neutral’ term is preferable” (Grøn 1992: 113).

¹⁰³ Lån (borrowing) definerer Jensen (1999: 109 ff.) som: ”The carry-over of lexical items from the source language to the target language, normally without formal or semantic modification”.

Groots alternativ (2), som han uddyber som en forklarende ækvivalent, der består af flere ord.

Endelig understreger Sarcevic, at oversætteren kun bør gøre brug af kildesprogsorienterede ækvivalenter i de tilfælde, hvor alternativ (4) og (5) ikke kan omsættes i praksis. I relation til låneordene siger Sarcevic, at brugen af disse kun er tilladelig, når deres betydning kan udledes af konteksten, fordi låneordene kun giver en mening hos den mål-sproglige modtager, som allerede har et kendskab til det kildesproglige retssystem. I den sammenhæng gør de Groot ligeledes opmærksom på, at denne metode, som i hans fremstilling er indbefattet i (1), resulterer i, at translatet bliver uforståeligt for modtageren. I modsætning til Sarcevic opererer han i forbindelse med låneordene med muligheden for brugen af forklaringer i fodnoter eller parenteser, hvorved ikke-oversættelsen kombineres med de Groots alternativ (2) og (3).

Sarcevic's alternativer antyder efter min mening, at hun ikke gør sig overvejelser om, hvorvidt et translats juridiske rammebetingelser i form af bl.a. gældende ret bør spille ind på valg af oversættelsesstrategi, hvorfor hendes redegørelser i mine øjne fremstår som udokumenterede og alene som udtryk for hendes praktiske diskurs ved juridisk oversættelse.

Både de Groot og Sarcevic begår efter min opfattelse den fejl, at de ikke fikserer oversættelsen i tid og bestemmer kommunikationssituationen. Med udgangspunkt i redegørelserne for oversættelsesstrategi på teksthiveau mener jeg at kunne fastslå, at oversættelse af juridisk dokumentation ikke kan praktiseres unuanceret, hvilket både de Groot og Sarcevic gør. På grund af bl.a. translaternes forskellige funktioner bør de alternative strategier tage afsæt i disse. Sarcevic opererer ganske vist med kilde- og målsprogsorienterede ækvivalenter, men relaterer dem ikke til kommunikationssituationen, herunder funktionen. Derudover er det min opfattelse, at hendes tildeling af realiserings-

¹⁰⁴ Jensen (1999: 109 ff.) definerer literal translation som: ”The replacement of source language syntactic structure by target language structure which is isomorphic or almost isomorphic”.

former 4 – 7 til kategorierne kilde- eller målsprogsorienterede ækvivalenter er fejlagtig, da f.eks. en deskriptiv ækvivalent på grund af dens fikspunkt i kildesproget i mine øjne afgjort må betegnes som et kildesprogsorienteret alternativ. Endelig må hendes opfordring til uden videre at tilstræbe en målsprogsorienteret oversættelse afvises med den begrundelse, at kommunikationssituationen og gældende ret altid bør afgøre valg af oversættelsesstrategi.

I Stolzes fremstilling af mulige strategier til oversættelse af juridiske begreber tages der udgangspunkt i de Groots tilgang til emnet, men derudover bemærker hun helt rigtigt, at en yderligere strategi altid kan bestå i at gengive et kildesprogligt begreb, der ikke har en pendant i det målsproglige system, i form af et overbegreb, idet et overbegreb altid indbefatter et underbegreb. Denne strategi kalder hun for *Prinzip des gemeinsamen Minimums* (Stolze 1999a: 170).

4.2.5 Sammenfatning

Af ovenstående fremgår det, at strategierne til oversættelse af juridiske begreber på grund af de juridiske begrebers kulturbundethed og manglende universalitet er mange. Det kan derfor forventes, at én juridisk kildesproglig sætning - formentlig primært med udgangspunkt i oversætterens personlige præferencer - i praksis gengives på mange forskellige måder på et målsprog. Sat i relation til TM-konceptet betyder dette, at et sådant system bl.a. skal kunne rumme flere oversættelser til en og samme kildesætning, for at kunne betegnes som et anvendeligt sprogteknologisk værktøj til juridiske oversættelsesformål.

Hvad angår de alternative strategier, blev det understreget, at disse ikke ukritisk kan anvendes i flæng i alle juridiske oversættelsessituationer, da netop kommunikationssituationen og kilde- og måltekstens funktion implicerer en enten kilde- eller målsprogsorienteret fremgangsmåde, der hver især aktualiseres i form af bestemte, men indbyrdes forskellige realiseringsformer.

5. JURIDISKE OVERSÆTTELSESPROBLEMER

Beskrivelsen og diskussionen af den juridiske oversætters univers, som var genstand for afhandlingens kapitel 2 – 4, viste bl.a., at juridisk(e) sprog er karakteriseret ved at være kulturbestemt og dermed systemspecifikt¹⁰⁵ – og desuden abstrakt og plurifunktionelt. Det er f.eks. retssystemerne med deres respektive kulturarv, der afstikker rammerne for indholdsbestemmelsen af bl.a. de juridiske begreber. Juridisk oversættelse vanskeliggøres dermed af, at der ikke bare oversættes fra et sprog til et andet, men derimod fra ét retssystems sprog til et andet retssystems sprog, netop fordi der til ethvert retssystem er knyttet et selvstændigt juridisk sprog og følgelig en specifik juridisk sprogbrug. Juridisk sprogs systembundethed afstikker dog ikke kun rammerne for fagområdet terminologi. Systembundetheden medfører i lige så høj grad et krav om realisering af bestemte juridiske tekstsorter¹⁰⁶ i bestemte juridiske situationer, en bestemt stil og fastlægger systemrelaterede tekstkonventioner. Således siger Sandrini:

« *Rechtsordnungen als kulturelle Einheiten bedingen nicht nur eigenständige rechtliche Inhalte und Rechtsvorschriften, sondern auch eine eigene Tradition der sprachlichen Exteriorisierung dieser Inhalte [...] sowie der Kommunikation über diese Rechtsinhalte im allgemeinen. Dies betrifft vor allem einmal die Schriftlichkeit des Rechts, die in den verschiedenen Kulturen sehr unterschiedlich ausgeprägt ist, aber auch die Form der schriftlichen Fixierung des Rechts, die Art der entstandenen Texte (Textsortenkonventionen) und die Differenziertheit der verwendeten Terminologie* (Sandrini 1999b: 10).

¹⁰⁵ Saml. Carballal (1988: 448): "Different cultures, different systems, different languages, all these are elements that make the translation of legal texts such a difficult task."

¹⁰⁶ Jeg henviser f.eks. til afsnit 3.3.3.2., hvor jeg redegjorde for det forhold, at den kommunikative handling 'at stifte et selskab' i dansk ret afstedkommer to tekstsorter (*vedtægter* + *stiftelsesdokument*), men kun én tekstsort i tysk ret (*Satzung*). Et andet eksempel er, at en dansk civilretlig *stævning* indeholder både selve indkaldelsen til at give møde samt begrundelsen for indkaldelsen, altså selve klagen. I tysk civilret modsvares den danske tekstsort *stævning* af to selvstændige dokumenter, nemlig *Ladung* og *Klageschrift*.

Juridisk sprog og sprogbrug samt retten som institution er altså alt andet end universelle størrelser, hvilket selv sagt afstedkommer en specifik juridisk oversættelsesproblematik.

I dette kapitel vil jeg med udgangspunkt i den teoretiske oversættelsesteori, der beskæftiger sig med juridisk oversættelse, konkretisere og eksemplificere de problemer, der opstår i forbindelse med oversættelsen af juridiske tekster. Jeg vil således fokusere på de oversættelsesproblemer, der fremføres i den juridiske oversættelsesteori som karakteristiske for netop juridisk oversættelse, samt begrunde og diskutere problemtypernes eksistens. På den baggrund vil jeg opstille de krav, som et sprogteknologisk værktøj som en TM burde kunne opfylde for at kunne fungere som et fyldestgørende hjælpemiddel til juridiske oversættelsesformål.

At jeg baserer min vurdering af TM-systemers anvendelighed som oversættelsesværktøj til juridiske oversættelsesformål på systemernes 'evne' til at håndtere de problemtyper, som er typiske for juridisk oversættelse, begrunder jeg med, at den juridiske oversættelseskompetence – human som maskinel – efter min mening må bestå i at kunne det, der er nødvendigt, for at kunne løse en juridisk oversættelsesopgave og ikke mindst løse de problemer, som opstår.

I det efterfølgende afsnit 5.1 vil jeg kort redegøre for, at man taler om forskellige sværhedsgrader for juridisk oversættelse, der netop er begrundet i juraens kulturbundethed.¹⁰⁷

¹⁰⁷ For en uddybende behandling af teksters fagligt betingede sværhedsgrad med udgangspunkt i deres vertikale og horisontale kompleksitet henvises til Arntz & Eydam 1993: 190 ff.

5.1 JURIDISK OVERSÆTTELSES FORSKELLIGE SVÆRHEDSGRADER

Antallet af potentielle oversættelsesproblemer og hyppigheden, hvormed disse optræder, vil naturligvis afhænge af bl.a. tekstsart og fagområde, og ikke mindst af sprogkombination og dermed de involverede sprog og retssystemers beslægtethed:

« *Zu Übersetzungsschwierigkeiten kommt es, wenn für den Zieltext eine andere Rechtsordnung gilt als für den Ausgangstext oder der Adressat des Zieltextes aus einer anderen Rechtsordnung kommt. Die Übersetzbarkeit steht dabei in direktem Verhältnis zur Verwandtschaft der Rechtsordnungen: Gehören beide Rechtsordnungen demselben Rechtskreis an, kann eine relative Nähe der Rechtsinhalte angenommen werden; bei unterschiedlichen Rechtskreisen führen Tradition und Rechtsauffassung zu völlig verschiedenen Rechtslösungen mit entsprechenden Auswirkungen auf die Übersetzbarkeit* (Sandrini 1999b: 17).

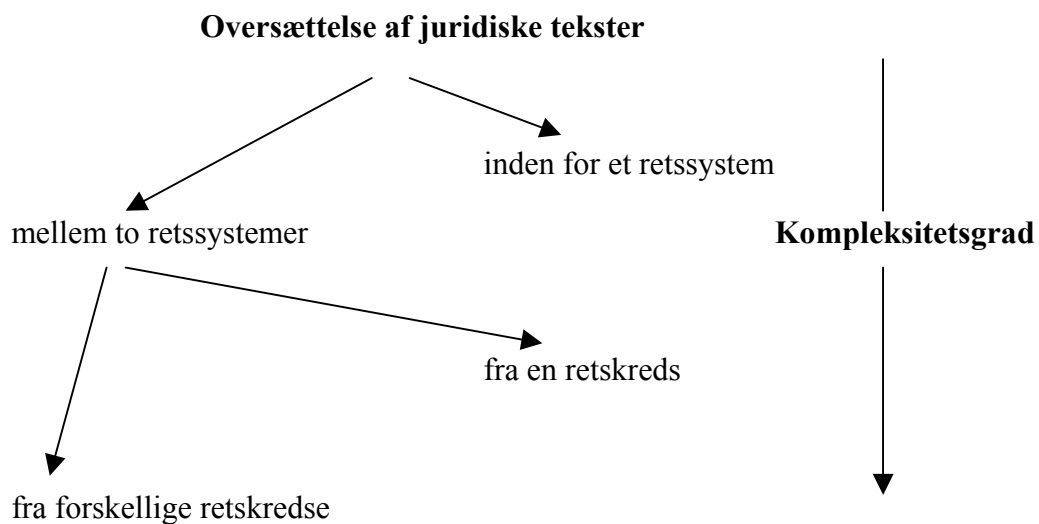
Sandrini siger dermed, at de involverede retssystemers grad af beslægtethed afgør, hvorvidt en juridisk kildetekst kan eller ikke kan oversættes til målsproget. Kjær (1999: 65) anfører med udgangspunkt i graden af retssystemers beslægtethed følgende typer af juridiske oversættelsessituationer, der er kendetegnede ved stigende sværhedsgrad:

1. Oversættelse af tekster inden for et nationalt retssystem med flere retssprog, f.eks. Schweiz, Finland, Belgien og Canada.
2. Oversættelse af internationale eller supranationale tekster, f.eks. internationale aftaler og traktater samt oversættelse af EU-retsakter.
3. Oversættelse af tekster, der tilhører et monolingvalt, nationalt retssystem, til et andet sprog, f.eks. oversættelse af en tysk retstekst til engelsk.

Kjær betegner situation 3 som den vanskeligste juridiske oversættelsessituation, fordi oversættelsesprocessen i dette tilfælde ikke alene består i at sammenligne de involverede sprog, men derudover også i at sammenligne de involverede retssystemer.

Sandrini (1999b: 18) illustrerer forholdet mellem oversættelsens sværhedsgrad og graden af beslægtethed for kilde- og måltekst således:

Fig. 11 Oversættelsessituationens juridiske rammebetingelser

Illustrationen (fig. 11) viser, at oversættelsesprocessens kompleksitetsgrad, som jeg opfatter som ensbetydende med sværhedsgrad, er mindst, når der oversættes inden for ét retssystem, hvilket svarer til Kjærs eksempel 1 og delvist 2. Oversættelse af f.eks. EU-tekster foregår nemlig inden for rammerne af et retssystem med en fælles retsopfattelse, men i modsætning til oversætteren, der oversætter inden for rammerne af ét nationalt retssystem og derfor alene skal relatere sin oversættelse til dette ene retssystem, skal EU-oversætteren ud over EU-ret forholde sig til EU-medlemslandenes nationale lovgivninger, som er udtryk for forskellige retsopfattelser. Kjærs eksempel 3, hvor der oversættes mellem forskellige nationale retssystemer, er hos Sandrini specificeret, idet han påpeger, at denne oversættelsessituation problematiseres yderligere, hvis de involverede retssystemer tilhører hver sin retskreds. Denne oversættelsessituation er i henhold til Sandrini kendetegnet ved den højeste sværhedsgrad.

Oversættelsen af juridiske kildetekster fra dansk til tysk, hvilket udgør sprogekombinationen og –retningen i afhandlingens parallelle korpus, må i henhold til Sandrini betegnes som den vanskeligste form for juridisk oversættelse, da dansk og forbundstysk ret hver især har rod i nationale retssystemer, der tilhører hver sin retskreds (jf. afsnit 2.2).

Juraen er som beskrevet ikke universel, hvorfor juridiske sprog bl.a. ikke generelt er kendetegnede ved ækvivalensrelationer. Da dette i oversætterpraksis ikke får den konsekvens, at muligheden for at oversætte juridiske tekster konsekvent afvises, mener jeg i lighed med bl.a. Koller (1997: 164 ff.), at man altid vil kunne tale om en relativ eller praksisorienteret *Übersetzbarkeit*. Jeg accepterer altså ikke, at nogle tekster skulle være helt umulige at oversætte som følge af, at den juridiske virkelighedsopfattelse er forskellig, f.eks. i de tilfælde, hvor der oversættes mellem forskellige retssystemer. I de tilfælde, hvor der oversættes mellem forskellige retssystemer eller retskredse, må oversætteren blot forsøge at kompensere for den manglende universalitet, det vil sige løse de kulturbetingede oversættelsesproblemer på en måde, som i størst muligt omfang tilgodeser oversættelsens kommunikationssituation og funktion.

Afsluttende bemærker jeg, at afstanden mellem de retssystemer, som danner den juridiske oversættelses ekstralingvistiske ramme, ikke under alle omstændigheder er proportionel med oversættelsens sværhedsgrad. Oversættelse mellem juridisk og sprogligt nært beslægtede retssystemer, som i henhold til Sandrini er kendetegnet ved en forholdsvis lav sværhedsgrad, kan meget vel netop på grund af denne beslægtethed være problematisk. Et eksempel herpå kunne være eksistensen af 'falske venner'.

5.2 I DEN JURIDISKE OVERSÆTTELSESTEORI FREMFØRTE TYPISKE OVERSÆTTELSESPROBLEMER

I dette afsnit vil jeg som beskrevet i introduktionen til kapitel 5 redegøre for og begrundede eksistensen af de oversættelsesproblemer, der i den juridiske oversættelseslitteratur fremføres som typiske for juridisk oversættelse. Bestemmelsen af disse problemer vil efter gennemgangen af hver enkelt type oversættelsesproblem munde ud i en specifikation af de krav, der følgelig bør stilles til et oversættelsesværktøj, der bruges til juridisk oversættelse.

I den forbindelse præciserer jeg, at jeg ikke kun anvender betegnelsen *oversættelsesproblem* i betydningen 'oversætteruafhængigt problem', altså problemer, der hidrører fra den konkrete tekst beskaffenhed og sproglige indhold generelt. Jeg lader tillige udtrykket omfatte personrelaterede aspekter (saml. Simonnæs 2001a: 760).¹⁰⁸ Termen anvendes dermed i denne kontekst i betydningen 'tekst- og oversætterrelaterede' problemer, der også kaldes prospektive og retrospektive problemer (jf. Presas 1997: 587 f.).

Jeg anfører endvidere, at de problemtyper, der medtages, ikke grupperes og behandles (rets-)systemafhængigt. Problemerne vil dermed uanset den tilgrundliggende sprogekombination og -retning blive behandlet under ét og således blive betragtet som værende af generel gyldighed for oversættelse af juridisk dokumentation. Problemtyperne behandles ligeledes ikke tekstsortspecifikt. Relaterer en problemstilling alene til en bestemt sprogekombination eller juridisk tekstsart, vil der dog udtrykkeligt blive gjort opmærksom på dette forhold.

Det er imidlertid vigtigt at holde sig for øje, at de anførte problemtyper alene er af generel gyldighed for juridisk oversættelse, og derfor ikke nødvendigvis er karak-

teristiske for samtlige juridiske tekstsor­ter eller måske kendetegner juridiske tekstsor­ter i forskelligt omfang. Omvendt betyder den manglende kobling mellem bestemte tekst­sor­ter og problemtyper, at enkelte tekstsor­ters individuelle problematik fejlagtigt kan opnå status som en almengyldig sandhed om juridisk oversættelse, altså at de proble­mer, der optræder i enkelte tekstsor­ter eller måske endda kun i en enkelt tekstsor­te, kom­mer til at fremstå som generelle juridiske oversættelsesproblemer.

Endelig bemærker jeg, at langt de fleste teoretiske bidrag alene redegør for et enkelt eller få løstrevne oversættelsesproblemer. Min behandling af problemtyperne vil derfor til dels bestå i en opsamling og kategorisering af disse. Jeg understreger, at min oplis­ting af oversættelsesproblemer i forbindelse med juridisk oversættelse på ingen måde gør krav på at være udtømmende i sin behandling, og at repræsentationen af de 'indsam­lede' problemtyper meget vel kan være udtryk for tilfældighed; saml.:

« *Als weiteres Problem tritt hinzu, daß Übersetzungsschwierigkeiten – sprachliche wie fachliche – sich nur in begrenztem Maße objektivieren lassen, weil die Person des Übersetzers sowie die jeweiligen Rahmenbedingungen in die Betrachtung einbezogen werden müssen* (Arntz & Eydam 1993: 190).

Ikke desto mindre mener jeg dog, at min redegørelse besidder en vis udsagnskraft om juridiske oversættelsesproblemer generelt.

Som sagt er det meget få bidrag, der forsøger at give et samlet eller større overblik over de juridiske problemtyper. Undtagelser er dog bl.a. Stolze (1992 og 1999), Cao (1997), Garre (1999), Sandrini (1999b) og Simonnæs (2001a), der hver især, om end ikke alle lige uddybende, fremkommer med en form for inventarliste over de problemer, der op­træder i den juridiske oversætters univers.

¹⁰⁸ Bl.a. Simonnæs (2001a: 760) gør opmærksom på forskellen mellem *Übersetzungsschwierigkeit* (oversætterafhængigt) og *Übersetzungsproblem* (oversætteruf­hængigt).

I det følgende vil jeg primært tage udgangspunkt i redegørelserne hos Stolze og Sandrini, fordi de præsenterer de mest eksemplificerende og dybdegående behandlinger.

I henhold til Stolze er juridisk oversættelse karakteriseret ved tre hovedproblemområder:

« *Das Verstehen und Übersetzen juristischer Texte ist [...] schwerpunktmäßig mit drei Problemkreisen konfrontiert: der Auslegung des individuellen Textsinns wie bei jedem Text, dem Umgang mit den Standardformeln und der Übersetzung der rechtsförmigen Begriffswörter* (Stolze 1992: 177, mine understregninger).

De problemer, der typisk opstår i forbindelse med juridisk oversættelse, er i henhold til Stolze altså.¹⁰⁹

1. at bestemme tekstens betydning (interpretation).
2. at oversætte de juridiske begreber.
3. at håndtere de juridiske rutineformler.

Problemtype 1 relaterer til interpretationen og forståelsen af juridiske tekster. Dette forstår jeg på den måde, at man som fagoversætter nødvendigvis må være i stand til at forstå sammenhængene i en juridisk tekst, og desuden kunne relatere disse sammen-

¹⁰⁹Garre (1999: 101) opererer med stort set identiske problemtyper, saml. f.eks: ”Studies of and guidelines for legal translation focus on how important it is for the translator to acquire factual knowledge about different legal systems, different legal fields within each system, document layout and special legal concepts which exist in one system but not in another”. Saml. ligeledes Cao (1997: 661): ”... the difficulties of legal translation stems from the objective obstacles which are (1) due to the fact that the legal language is a technical language; (2) due to the specific nature of this particular technical language, and (3) due to the fact that the legal language is not a universal technical language, but one tied up with a national legal system.” I henhold til Cao er juridisk oversættelse altså vanskelig, fordi juridiske sprog er fagsprog med helt specielle kommunikationssituationer og karakteristika og desuden koblet til nationale retssystemer.

hænge til den ekstralingvistiske juridiske ramme. Dette forudsætter kendskab til de fortolkningsregler og arbejdsmetoder, der finder anvendelse i de retssystemer, som indgår i den konkrete oversættelsessituation.¹¹⁰

Problemtype 2 er en kategori, der omfatter de problemer, som opstår på det terminologiske plan som følge af, at juridisk sprog i bi- og multilingviale sammenhænge ikke kan opfattes som en begrebsmæssig fællesmængde, det vil sige, at der til ethvert retssystem er knyttet udtryk, der er karakteristiske for netop det pågældende retssystem.

Problemtype 3 betegner den form for tekstkonventioner, som kaldes rutineformler. Disse definerer jeg foreløbigt som 'præfabrikerede ordforbindelser – ofte med syntaktisk struktur som sætninger, som produceres igen og igen på samme plads i bestemte juridiske tekstarter' (Kjær 1997: 159). Hos Wiesmann defineres tekstkonventioner således:

« *Textsortenkonventionen sind diejenigen konventionellen Verhaltensregularitäten von Mitgliedern einer Sprach- und Kultur- (in bezug auf Fachtextsorten ist zu ergänzen: einer Fach-) gemeinschaft, die bei der Abfassung von Texten als Vertretern von Textsorten zum Tragen kommen und die folglich auch die Zuordnung von Texten zu Textsorten ermöglichen* (Wiesmann 1999: 164).

Under henvisning til Wiesmanns definition opfatter jeg rutineformler som en underkategori til tekstkonventioner.

Den efterfølgende behandling af de juridiske problemtyper vil ske med udgangspunkt i nedenstående overordnede kategorisering af problemtyperne, som også udgør rammen for Sandrinis (1999b: 26 ff.) redegørelse for juridiske oversættelsesproblemer:

1. interpretation

¹¹⁰ "Legal interpretation is the practice developed by the legal profession within a legal culture, that is the way in which the profession understands legal documents" (Garre 1999: 101).

2. juridisk terminologi
3. tekstkonventioner.

I oversættelsesteorien har man ganske vist igennem en længere årrække beskæftiget sig med de forskellige typer af oversættelsesproblemer, men fokus har oftest kun været rettet mod oversættelsens sprogligt betingede problemer, der følger af sprogs individuelle strukturer. De problemer, som er begrundet i teksters tematiske indhold og deres fagsproglighedsgrad samt tekstens sproglige realiseringsform, kan dog efter min mening under ingen omstændigheder lades ude af betragtning. Interesserer man sig for det juridiske univers som helhed, som er stærkt institutionaliseret og norm-baseret, synes en ensidig fokusering på den juridiske oversættelsesproces' sproglige aspekter derfor for unuanceret; saml.:

« *Die rechtssprachliche (terminologische) Dimension ist nur ein Aspekt sinntragender Übersetzung. Andere Dimensionen sind insbesondere interaktionelle, stilistische, grammatische und syntaktische Mittel, Standardformeln, Textproduktions- und Textrezeptionsbedingungen, Textbaupläne und Textsortenkonventionen, Sachkenntnisse, Rechts-tradition, Rechtsinstitution sowie kulturspezifische Wahrnehmung. Übersetzen ist multidimensional und nicht auf eine einzige Dimension reduzierbar* (Luttermann 1999: 57).

I min behandling vil jeg som en konsekvens af den juridiske oversættelsesproces' flerdimensionalitet inddrage alle tre problemtyper i min vurdering af TM-systemernes anvendelighed i forbindelse med juridisk oversættelse. Jeg anfører dog, at jeg ikke kommer ind på oversætterens individuelle mentale eller kognitive aspekter, altså prøver at forklare, hvad der sker i oversætterens hoved, når han oversætter.¹¹¹

De her introducerede juridiske oversættelsesproblemer vil i det efterfølgende blive yderligere belyst, således at de eksempler på oversættelsesproblemer, som jeg er stødt

¹¹¹ Jf. fodnote 16.

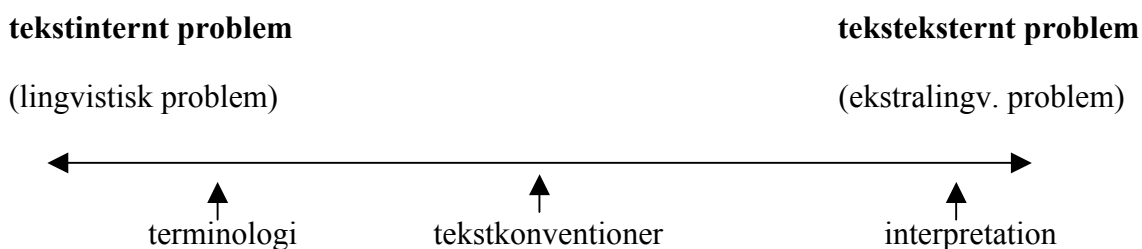
på under min læsning af juridisk oversættelsesteori, medtages og konkretiseres inden for rammerne af de respektive kategorier. Præciserende anfører jeg, at jeg opfatter de tre problemtyper som kategorier med glidende overgange, samtl:

« *Wer den Versuch unternimmt, einen Text ausschließlich im Hinblick auf die fachlich motivierten Schwierigkeiten zu beurteilen, die sich bei seiner Übersetzung ergeben, stellt bald fest, daß es, obwohl ein klarer Unterschied zwischen sprachlichen und fachlichen Schwierigkeiten besteht, im Einzelfall nicht immer leicht ist, eine eindeutige Grenze zwischen beiden Kategorien zu ziehen; der Grund liegt letztlich darin, daß auch fachliche Schwierigkeiten sich nur aufgrund sprachlicher Äußerungen bestimmen lassen* (Arntz & Eydam 1993: 190).

Min rubricering af de enkelte detailproblemer sker derfor med udgangspunkt i sondringen af, om det konkrete problem er et primært lokalt problem, det vil sige et tekstinternt (lingvistisk) problem, eller om problemet primært er globalt og dermed et teksteksternt (ekstralingvistisk) problem (saml. Hansen 1999: 44). *Problemtype 1* (interpretationen) opfatter jeg som et teksteksternt problem, da det er betinget i faginterne forhold. *Problemtype 2* (terminologien) kategoriseres som et primært tekstinternt problem, da problemets realiseringsform kan aflæses i den konkrete kildetekst. *Problemtype 3* (tekstkonventioner) betragter jeg derimod som et både tekstinternt- og eksternt problem, da tekstkonventioner på den ene side er begrundet i ekstralingvistiske forhold, men på den anden side aktualiseres i form af bl.a. sproglige registre, altså en specifik funktionalstil,¹¹² som er realiseret sprogligt i en tekst. Den glidende overgang er forsøgt illustreret i form af en skala i fig. 12.

¹¹²”Unter dem funktionalen Stil verstehen wir die historisch veränderliche, funktional und expressiv bedingte Verwendungsweise der Sprache auf einem bestimmten Gebiet menschlicher Tätigkeit, objektiv verwirklicht durch eine zweckentsprechend ausgewählte und gesetzmäßig geordnete Gesamtheit lexikalischer, grammatischer und phonetischer Mittel” (Riesel 1963: 10, citeret hos Gläser 1998: 200). Den funktionelle stilistik undersøger således de sproglige varianter, der realiseres i en konkret

Fig. 12 Skalær problemtypebestemmelse

På skalaen optræder den juridiske terminologi som et sprogligt problem, interpretation som et fagligt problem og tekstkonventionerne som et blandingsprodukt, nemlig som et fagsprogligt problem.

5.2.1 Problemtype 1: interpretation

Juridisk oversættelse i den generelle betydning af retskulturtransfer forudsætter en høj grad af faglig viden hos den juridiske oversætter, der i overensstemmelse med den konkrete oversættelsesordre, det vil sige loyalt, skal oversætte en juridisk tekst.

Stolze (1999: 12) gør i den forbindelse opmærksom på, at et problem, som den juridiske oversætter ofte står overfor, er, at ordregiveren ikke giver oversætteren de oplysninger, der er nødvendige, for at oversætteren kan drage begrundede slutninger i oversættelsesprocessen.¹¹³ Ordregiveren risikerer derved, at oversætteren ikke sættes i stand til at oversætte kildeteksten loyalt. Dette problem vil jeg dog ikke komme nærmere ind på i afhandlingen.

kommunikativ situation og betragter således funktionalstile som sproglige subsystemer til standardsproget. Jeg opfatter funktionalstil som sproglige registre.

¹¹³ Forudsætningen for at den juridiske oversætter kan træffe adækvate valg er, at han kender oversættelsessituationens konstituent. En indholdsmæssigt fyldestgørende oversættelsesordre kunne se sådan ud: ”Jeg skal anmode Dem om at oversætte stævningen og bilagene til tysk i forbindelse med at stævningen skal fremsendes til de tyske myndigheder med henblik på forkyndelse” (skrivelse af 22. januar 2002 fra advokat Søren Ellerbæk, Esbjerg, til dansk translatør).

Opfattelsen af oversættelse som en form for kulturformidling betyder, at fokus bliver rettet mod oversættelsens kommunikative handling og dermed mod selve kommunikationssituationen, der primært bestemmes af de involverede retssystemer og de heri anvendte retssprog, translatets juridiske fikspunkt i form af gældende ret, modtageren og kildetekstens norm-tekst-relation.

Alle disse faktorer stiller krav om kendskab til retssystemer samt kulturkendskab generelt hos oversætteren, fordi det bl.a. er disse faktorer, der bør bestemme den konkrete oversættelses sproglige realisering. Kravet til den sproglige realisering er omvendt, at modtageren får de oplysninger, som han har brug for at kunne forstå translatets indhold, hvilket forudsætter, at oversætteren har været i stand til at forstå, det vil sige fortolke, kildeteksten og gennemskue dens retsfølger.

Azar (2001; saml. afsnit 4.1) mener ganske vist, at det ikke er fagoversætters opgave at fortolke kildeteksten. Oversætters opgave bør i henhold til Azar alene bestå i at gengive kildetekstens semantiske indhold, plurifunktionalitet og abstraktionsniveau på målsproget. På baggrund af de nationale retssprogs kulturbundethed og det deraf følgende manglende begrebsmæssige fællesskab retssprogene imellem er det dog efter min mening en illusion at tro, at denne form for oversættelse overhovedet kan praktiseres, da den juridiske oversætter nødvendigvis må træffe fortolkningsbaserede og desuden oversættelsesstrategiske valg for at kunne gengive kildetekstens indhold i en målt tekst, som en modtager fra et andet retssystem skal kunne forstå. Hvis Azars fremgangsmåde overhovedet kan praktiseres, må det være i forbindelse med oversættelse mellem forskellige retssprog inden for samme retssystem, f.eks. fra svensk til finsk inden for rammerne af det finske retssystem, fordi begrebssystemerne er identiske. I forbindelse med oversættelse mellem forskellige retssystemer mener jeg på baggrund af juridisk sprogs specificitet, at fremgangsmåden er helt umulig at følge i oversætterpraksis. Oversætteren skal ved denne form for oversættelse med udgangspunkt i den konkrete oversættelsesordre og dermed i overensstemmelse med ordregiverens instrukser tilstræbe retssikkerhed, altså på loyal vis tilsikre, at målt teksten får den tilsigtede

retsvirkning. I mine øjne er det derfor uomtvisteligt, at den juridiske oversætter skal være i stand til at interpretere en juridisk kildetekst og dens ekstralingvistiske ramme.

Samstemmende hermed siger Luttermann:

« *Übersetzungen sind Träger von Interkulturalität. Eine kulturgebundene Wissensbasis ist zusammen mit fachlich-institutionellen und methodologischen (besonders pragmatischen und textlinguistischen) Kenntnissen grundlegend für das Übersetzen von Rechtstexten* (Luttermann 1999: 48).

Den juridiske oversætter skal således være i besiddelse af en grundlæggende kulturel viden og have indgående kendskab til retten som institution samt de juridiske arbejdsmetoder, i hvilken forbindelse især pragmatiske og tekstlingvistiske, altså tekstkonventionelle, aspekter træder i forgrunden.¹¹⁴

Helt i overensstemmelse hermed anfører Faber (1997: 7 ff.), at juridiske oversættere er nødt til at lære at afkode¹¹⁵ juridiske tekster, altså interpretere dem, og desuden beherske den juridiske sprogbrug i det kilde- og målsproglige retssystem. Den juridiske oversætter skal dermed være i besiddelse af:

- **faktuel viden**, som muliggør en indholdsmæssig sammenligning af de juridiske forhold i de to sprogområder, bl.a. med henblik på at fremdrage ligheder og forskelle systemerne imellem,

og

¹¹⁴ Saml. Simonnæs (2001a: 762): "Es besteht allgemein Einvernehmen darüber, dass das Fachwissen des Übersetzters [...] eine sehr zentrale Rolle bei Übersetzungen rechtssprachlicher Texte spielt. Erst das Fachwissen ermöglicht es dem Übersetzer, fachsprachliche Probleme selbst zu erkennen bzw. in Gesprächen mit Juristen zu klären."

¹¹⁵ Saml. (Rayar 1988: 451): "Legal translation distinguishes itself clearly from other types of translation, in that the message is laid down in codes. These codes represent particular legal concepts. It must be kept in mind that the presentation of the content of these codes depends on the method and purpose of interpretation."

- **tekstuel viden** om det juridiske univers' tekster og deres funktion, struktur og sproglige realisering.

Jeg er helt enig med Faber i, at den juridiske oversætter nødvendigvis må trække på begge former for viden for at kunne producere en acceptabel juridisk oversættelse.¹¹⁶

For selv om det er tekstens sproglige materiale, der formidler dens budskab, kan dette kun afkodes, hvis bl.a. teksternes funktion i det juridiske univers analyseres. En sådan afkodning forudsætter, at man lingvistisk og pragmatisk analyserer de juridiske tekstsorter i form af en bestemmelse af kommunikationssituationen.

At det er nødvendigt at afkode en juridisk teksts betydning hænger sammen med, at der er indbygget betydelige kommunikative problemer i retssystemet. For det første er juridisk kommunikation kendetegnet ved mangfoldige adressater og for det andet ved springet mellem kilde og norm. Den retlige norm er som tidligere nævnt fortolkede retskilder, hvilket har den konsekvens, at man kun kan slutte sig til en norm, altså kende betydningen, hvis man kender de fortolkningsprocedurer, der praktiseres i det konkrete retssystem (Blume 1997: 49). I overensstemmelse hermed definerer Busse *interpretation* som

« *das Aktive Herstellen einer Textbedeutung im Rahmen einer methodisch geregelten (Auslegungs-)Praxis* (Busse 1992: 32),

idet han netop understreger, at målet med enhver fortolkning er at finde frem til virkningen af en juridisk tekst, altså tekstens funktion. Interpretation er dermed langt mere

¹¹⁶ Saml. Sandrini (1999b: 12): "Das Übersetzen von Rechtstexten kann nicht allein auf einem sprachlichen Verständnis beruhen, sondern muß, um seine kommunikative Funktion zu erfüllen, das Handlungsumfeld sowie die Einbettung des Textes in das Spannungsfeld der involvierten Rechtsordnungen miteinbeziehen. In diesem Sinne kommen pragmatische Gesichtspunkte, Übersetzungssituation und –auftrag, zeitliche

end blot bestemmelse af f.eks. juridiske begrebers betydning, selv om en juridisk teksts sproglige materiale altid vil være udgangspunktet for en fortolkning. Interpretation har altså udviklet sig til en fagspecifik og hermeneutisk aktivitet, der tager afsæt ikke bare i ordlyden, men derimod tillige i tekstens retsvirkning (saml. Sandrini 1999b: 27). Da den juridiske oversætter i de fleste tilfælde ikke tillige er uddannet som jurist og derfor ikke besidder juristens faglige kompetence, vil oversætteren af juridiske tekster som hovedregel være underlagt faglige kompetencebegrænsninger og oftest ikke være i stand til at fortolke en juridisk tekst på samme måde som den juridiske fagekspert, oftest en dommer. Sandrini mener, at det i denne kontekst er tilstrækkeligt, hvis oversætteren er i stand til at fortolke en juridisk tekst på et abstrakt niveau:

« *Die Auslegung des Übersetzers bleibt auf der abstrakten Ebene stehen und muß das Interpretationspotential des Ausgangstextes abschätzen, um daraus Kriterien für die Wahl der sprachlichen Mittel und die Gestaltung des Zieltextes zu gewinnen* (Sandrini 1999b: 29).

Den abstrakte form for interpretation forudsætter kendskab til de arbejdsmetoder og fortolkningsprocedurer, der praktiseres i det juridiske univers, men modsat juristen kan den juridiske oversætter i henhold til Sandrini ofte nøjes med at forholde sig til den konkrete kildeteksts mulige fortolkninger. Det forstår jeg på den måde, at oversætteren alt andet lige vil være i stand til at oversætte en juridisk tekst uden nødvendigvis at forstå dens retlige konsekvens til bunds.

I sine bestræbelser på at gengive indholdet af en kildetekst for en målsproglig modtager på en loyal måde vil oversætteren ud over fortolkningsaspektet efter min mening dog også skulle tage formidlingsaspektet med i betragtning, altså gøre sig klart, hvem der skal modtage den oversatte kommunikation. En målsproglig modtager vil i de fleste tilfælde ikke have den baggrundsviden om det kildesproglige system, som har været den

Aspekte sowie die spezifische Kompetenz des Übersetzers von Rechtstexten zur Sprache.”

oprindelige tekstforfatters kommunikative ramme. Derfor består den juridiske oversætters opgave også i at forklare den målsproglige modtager indholdet af kildeteksten i form af transparente oversættelsesvalg,¹¹⁷ Oversætteren skal følgelig udvide modtagerens videnshorisont. Dette lader sig dog kun realisere, hvis oversætteren tager udgangspunkt i modtagerens videnskompleks, som selvfølgelig er forskelligt fra den oprindelige kildesproglige modtagers videnskompleks.¹¹⁸ Den i relation til den målsproglige modtager manglende implicite kildesprogligt formidlede viden kan oversætteren dog efter min erfaring meget sjældent råde bod på alene på grundlag af den konkrete kildetekst. Han skal derimod oftest relatere den konkrete tekst til det juridiske tekstunivers, altså med Busses (1992: 188) ord aktualisere sin intertekstuelle juridiske viden. Oversætteren skal dermed under alle omstændigheder være i stand til at sætte den enkelte juridiske tekst ind i en større juridisk sammenhæng eller kontekst og dermed agere intertekstuel. Behovet for at kunne agere intertekstuel vil dog naturligvis afhænge af, hvor meget information, der er ekspliciteret i den tekst, der skal oversættes.

Jeg er bevidst om, at en jurist og en oversætter som hovedregel ikke vil læse en juridisk tekst med samme sigte. Den fagkompetente juridiske læser vil læse en juridisk tekst med henblik på at udlede den retligt relevante information af teksten, som sætter ham i stand til retligt at fortolke og viderebehandle teksten (saml. Engberg 2002b: 2). Oversætteren vil som hovedregel læse den juridiske tekst med det formål at forstå indholdet, så han bliver i stand til at gengive tekstens indhold på adækvat vis på et målsprog. Halskov Jensen (1999: ii) mener, at forskellen i essensen består i, at juristen har brug for

¹¹⁷ Saml. Sandrini (1999b: 26): "Das Handeln des Übersetzers ist geprägt von Entscheidungen. Transparent ist sein Handeln, wenn der Auftraggeber oder in bestimmten Fällen der Rezipient es aufgrund der zur Verfügung stehenden Entscheidungsgrundlagen nachvollziehen können. Die Durchführung einer Übersetzung darf nicht eine Black Box darstellen, sondern muß möglichst nachvollziehbar und objektiv begründbar gehandhabt werden."

¹¹⁸ Saml. Stolze (1999: 53): "Der Übersetzer hat seine Vorlage nur dann verstanden, wenn seine zielsprachlichen Formulierungen ein Hindurchblicken auf die außersprachliche Situation ermöglichen." Denne form for oversættelse kalder hun 'transparentes Übersetzen'.

at træffe faglige konklusioner og lære af teksten, hvilket ikke er tilfældet med oversættelsen. Med udgangspunkt i overstående mener jeg dog, at der ikke kan herske tvivl om, at den juridiske oversætter i bedste fald bør drage faglige konklusioner, når han oversætter. Den mest kompetente juridiske oversætter må derfor ideelt set være en person, som har både en juridisk og lingvistisk baggrund. Dermed ikke være sagt, at en ikke-jurist ikke kan eller bør oversætte juridiske tekster. Uagtet det forhold, at juristen og oversættelsen læser den juridiske tekst med forskelligt sigte, bør en oversætter, der beskæftiger sig med juridisk oversættelse, dog under alle omstændigheder være klar over, at denne beskæftigelse forudsætter en faglig forståelse, der rækker langt ind i det juridiske univers, uden at jeg dog er i stand til at sige, hvor stor henholdsvis den lingvistiske og den juridiske viden bør være. Ved f.eks. EU-Domstolen i Luxembourg ansætter man kun jurister som juridiske oversættere, hvilket i henhold til chefen for den danske oversættelsestjeneste ved EU-Domstolen, Jørgen Frausing,¹¹⁹ begrundes med, at 'ikke-jurister i juridiske sammenhænge producerer ordbogsoversættelser og ikke har kendskab til den juridiske kontekst.' Ordbogsoversættelser forklarede han som oversættelser, der ikke aktualiserer f.eks. faste juridiske ordforbindelser og rutineformler samt en adækvat terminologi, hvilket resulterer i, at der ikke skabes de 'rigtige' associationer hos den danske, professionelle modtager. Adspurgt om betydningen af en juridisk oversættelses lingvistiske adækvathed, tilføjede Frausing, at 'juristerne tilstået ikke har den sproglige uddannelse, men at – sat på højkant – det juridiske indhold er vigtigere end stilistiske faktorer'. Jeg tilføjer, at Frausings vægtning af betydningen af juridisk viden versus lingvistisk viden bør ses i lyset af det faktum, at oversætterne ved Domstolen alene oversætter fra fremmedsprog til modersmålet. Havde sprogretningen været den omvendte, ville betydningen af lingvistisk viden antageligt have været større, da juristen i dette tilfælde ikke ville råde over en 'medfødt' sprogkompetence på målsproget.

Sammenfattende kan det konkluderes, at den juridiske oversættelsesproces' interpretative problem er et teksteksternt problem, som primært er begrundet i juraens insti-

¹¹⁹ Interview med Jørgen Frausing i EU-Domstolen i Luxembourg den 21. juni 2002.

tutionelle og derudover i dens ikke-universelle karakter. At der ikke er et begrebs- og fortolkningsmæssigt fællesskab retssystemer imellem betyder, at den juridiske oversætter i sin bestræbelse på at opnå retssikkerhed nødvendigvis må tænke kreativt (i betydningen nytænkende), fordi han skal bygge bro mellem indbyrdes forskellige retssystemer. Forudsætningen for at den byggede bro er holdbar er dog, at oversætteren har eller tilegner sig et indgående kendskab til de parametre, der udgør den konkrete oversættelsessituation, herunder de involverede retssystemer og i de tilfælde, hvor der oversættes fra modersmålet til fremmedsproget,¹²⁰ vel især det målsproglige system. I den forbindelse siger Grøn (1992: 113), at den første forudsætning for en vellykket juridisk oversættelse er en undersøgelse og analyse af det målsproglige retssystems juridiske dokumentation. I relation til bedømmelsen af anvendeligheden af TM-systemer i forbindelse med juridisk oversættelse kan Grøns opfattelse derfor argumentere for bl.a. inddragelsen af originalsproglige referencekorpora i oversættelsesprocessen.

Et sådant materialegrundlag vil dog ikke i alle tilfælde være et fyldestgørende dokumentationsgrundlag, da oversætteren på et sådant grundlag kun kan foretage en sammenligning med målsproglige forhold i de pågældende tekstsorser. Han vil naturligvis tillige kunne hente inspiration til sin målsproglige realisering af kildeteksten, men tekstuel og sproglig kompetence i betydningen beherskelse *'af de midler, som sproget stiller til rådighed til at udtrykke forskellige indholdsdele'* (Colliander 2000/2001: 10) er dog ikke et tilstrækkeligt solidt fundament at træffe oversættelsesvalg på for oversætteren af juridiske tekster. På grund af bl.a. springet mellem retskilde og retlig norm samt retsprogenes høje abstraktionsgrad bliver netop intertekstuel fagviden en ubetinget forudsætning for at kunne levere veludført oversættelsesarbejde inden for det juridiske fagområde. Den juridiske oversætter skal derfor tilegne sig den nødvendige juridiske fag-

¹²⁰ Saml. Luttermann (1999: 52), der citerer den tidligere leder af sprogtenesten i 'Auswertiges Amt' i Bonn: "Wenn nämlich das, was an Übersetzungen entsteht, kaum noch verständlich ist, so ist der Grund dafür nicht (jedenfalls nicht im Ansatz) in mangelhafter Leistung ungenügend qualifizierten Übersetzungspersonals zu suchen, sondern es ist in erster Linie die Folge der Trennung der sprachlichen Arbeit vom muttersprachlichen Sach- und Fachwissen."

viden, herunder viden om retten som institution og de juridiske arbejds- og fortolkningsmetoder, som kommer til anvendelse inden for rammerne af de retssystemer, som udgør den konkrete oversættelsesopgaves ekstralingvistiske rammer. Dette forudsætter bl.a., at han er i stand til at relatere den konkrete kildetekst til det juridiske tekstunivers, det vil sige handle intertekstuelt.

Jeg mener ikke, at der kan være tvivl om, at den juridiske oversætter skal være i besiddelse af en stor portion intertekstuelt funderet viden og dermed kunne relatere det konkrete objekt for en oversættelse til den gældende ekstralingvistiske ramme. Denne viden kan oversætteren ikke skaffe sig udelukkende ved at studere autentiske, funktionelt sammenlignelige referencetekster på målsproget, men disse vil give oversætteren mulighed for at iagttage målsproglige konventioner inden for det pågældende område og dermed udgøre det nødvendige tekstuelle og sproglige fundament for oversætterens oversættelsesstrategiske valg, idet jeg dog bemærker, at brugbarheden af referencetekster naturligvis forudsætter, at oversætteren er i besiddelse af den nødvendige fagviden.

Skal et TM-system derfor være et anvendeligt sprogteknologisk værktøj til juridiske oversættelsesformål, skal dette for så vidt angår det interpretative problem stille faciliteter til rådighed, som kan hjælpe oversætteren med at forstå både kilde- og måltekst samt disses ekstralingvistiske rammer.

5.2.2 Problemtype 2: juridisk terminologi

At det juridiske fagsprog og dermed den juridiske fagviden volder den juridiske oversætter vanskeligheder, kan i høj grad tillægges den juridiske terminologi og dermed de juridiske begreber:

« *Ein hermeneutisches Verstehensproblem bieten [...] die unbestimmten Rechtsbegriffe, die im Rahmen einer Rechtsordnung als Grundbegriffe die Rechtsgüter bezeichnen* (Stolze 1999a: 170; saml. ligeledes Simonnæs 1998: 219).

Som i enhver anden tekstsammenhæng skal en juridisk teksts betydningsindhold nemlig i høj grad søges i de begreber, der realiseres i den konkrete tekst. Således siger Sandrini om de juridiske begreber:

« *Sie stellen die Hauptinformationsträger im Text und konstituieren anhand ihrer Beziehung zueinander den fachlich-kognitiven Hintergrund des Textes; Rechtsbegriffe repräsentieren die Inhalte der Rechtsordnung* (Sandrini 1999b: 30).

Sandrini synes dermed at være af den opfattelse, at juraen kan betragtes som en fuldstændig systematiseret begrebsstruktur, hvilket i høj grad svarer til begrebsjurisprudens-tanken, som netop opfatter juraen som et system af juridiske begreber, som skal defineres og afgrænses indbyrdes (saml. Busse 1992: 23). Den faghermeneutiske oversættelsesproblematik er altså ikke alene betinget af den juridiske arbejdsmetode og juraens institutionalitet, altså pragmatikken, men også af det faktum, at en juridisk forståelse forudsætter kendskab til juridiske begrebers definition og indbyrdes afgrænsning (saml. Simonnæs 1998: 219). Jeg er enig med Sandrini i, at juridiske begreber er betydningsbærende elementer i juridisk sprog, men understreger, at juridiske begreber ikke er statiske, men dynamiske størrelser (saml. Puuronen 1996: 220), hvorfor en eviggyldig juridisk begrebssystematik altså ikke synes mulig. Som følge af juraens og dermed de juridiske begrebers høje abstraktionsgrad, er juridiske begrebsdefinitioner nemlig altid foreløbige, approximative og åbne for diskursfortolkning (jf. Engberg 2002c: 4). Den sproglige abstraktion er affødt af kravet om, at det skal være muligt at argumentere ud fra det abstrakte mod det almene i en given konkret juridisk situation (induktiv slutningsmåde) – og omvendt samtidig muligt at bevæge sig fra et konkret juridisk sagsforhold mod det abstrakte (deduktiv slutningsmåde), altså inddrage f.eks. lovtekster ved at citere disse (jf. Schmidt-Wiegand 1998: 281). Konsekvensen af de juridiske begrebers høje abstraktionsgrad er, at definitioner af juridiske begreber ikke kan betegnes som 'rigtige eller forkerte', men derimod alene som mere eller mindre formålstjenlige. Derfor burde man i juridiske sammenhænge måske slet ikke tale om en juridisk termi-

nologi, men alene om en juridisk begrebsstruktur.¹²¹ Juridiske begrebers semantiske indhold er nemlig i fortsat udvikling. Hver gang, der finder en ny fortolkning sted, tildeles begreberne nye karakteristiske træk.¹²² Dette forhold vanskeliggør naturligvis oversættelsesprocessen,¹²³ da den juridiske oversætter følgelig reelt ikke råder over et fikserbart tertium comparationis. Jeg bemærker i den sammenhæng, at det oversættelsesstrategiske grundlag for valg af oversættelsesalternativ i tilfælde af manglende eller delvis ækvivalens på begrebsniveau netop forudsætter, at et juridisk begreb lader sig definere præcist, hvilket relativiseres af ovenstående. Efter min opfattelse har den juridiske oversætter dog ikke noget andet valg end at tage udgangspunkt i de kun relativt definerbare juridiske begreber, når han i praksis stilles over for kravet om at transferere et juridisk budskab fra et retssystem til et andet. Ellers bliver juridisk oversættelse simpelthen et umuligt forehavende.

Stolze (1999b: 47ff) gør i sin redegørelse for juridisk oversættelse opmærksom på, at den juridiske oversættelses interpretative problem beror på de juridiske begrebers egenart. Hun siger således, at den juridiske begrebsstruktur volder den juridiske oversætter problemer, fordi juridiske begreber er abstrakte og dermed kun relativt definerbare, hvilket antageligt dækker over det forhold, at mange juridiske begreber repræsenteres i

¹²¹ Saml. Schmidt-Wiegand (1998: 281): "Was für andere Fachsprachen der Terminus ist, ist für die Rechtssprache der Begriff." Og Busse (1998: 1383): "Die Semantik von Gesetzesbegriffen ist daher nicht eindeutig in der Weise, daß der für andere Fachsprachen übliche Begriff „Terminologie“ in der normalen Verwendungsweise darauf zuträfe; vielmehr entfaltet sie sich in komplexen fachlichen Wissensrahmen, die entscheidungsbezogen und nicht sprachbezogen sind, und die eine mehrstufige Hierarchie von Auslegungsakten (und Auslegungen von Interpretationen/ Definitionen, die wiederum ausgelegt werden usf.) bilden, auf die die üblichen Präzisions- und Eindeutigkeitsvorstellungen nicht mehr anwendbar sind.

¹²² Saml. Kjær (1999: 70): Rechtsbegriffe entstehen [...] im Laufe juristischer Argumentationsprozesse und im Zuge vielfältiger Wiederholungen in jeweils anderen Entscheidungslagen. Die aus den entscheidungen entstandenen Regelungen werden dann zu Komponenten des Begriffs, dessen Sinn bei jeder Entscheidung angereichert wird."

¹²³ Således anfører Vlachopoulos (1999: 148): "Der Fachwortschatz [...] stellt wegen seiner Systemzugehörigkeit die größte Übersetzungsschwierigkeit dar."

form af immaterielle genstande. Derudover anfører hun, at forståelsen af de juridiske begreber kompliceres af, at der findes forskellige typer af juridiske begreber.

Som beskrevet i afsnit 3.1 er juraen og dermed juridisk sprog tæt relateret til almensproget, da juraen er videnskaben om konkrete 'piece-of-life'-situationer. Juraen gør derfor i høj grad brug af almensproget, det vil sige bruger almensproglige udtryk i en faglig betydning. Man kan således vel tale om en slags almensproglige termer. Der er tale om juridiske udtryk, der ud fra deres overfladeform er identiske med almensproglige udtryk (f.eks. *uagtsomhed*, *hensigt*, *køb*), men det betydningsindhold, der aktualiseres i en juridisk sammenhæng, kan variere fra det almensproglige udtryks indhold (saml. Stolze 1999b: 47). For mig at se er denne type af juridiske begreber alene problematiske i den henseende, at de i det juridiske tekstunivers optræder sammen med andre typer af juridiske begreber i ét sammensurium og derfor kan være svære at identificere.¹²⁴ Tilegnelsen af de specifikt juridiske begrebers semantiske indhold er nemlig forholdsvis simpel, da begrebernes semantiske indhold i det juridiske univers er fastlagt i form af legaldefinitioner, det vil sige definitioner, som formuleres af lovgiveren og dermed aktualiseres i lovtekster (jf. de Groot 1999a: 15). Denne type af juridiske begreber kalder Stolze (1999b: 47 ff.) for *bestemte retsbegreber*, som ligeledes i henhold til hende kan indholdsbestemmes med udgangspunkt i beskrivelsen af de karakteristiske træk, som fremstår som værende af retlig betydning i retssystemernes respektive lovtekster. Heroverfor står de *ubestemte retsbegreber*, som betegner retsgoder (f.eks. *god forretningsskik*, *tro og love*, o.l.), som i den enkelte juridisk sag udlægges inden for rammerne af det konkrete retssystem. Denne form for juridiske begreber er naturligvis svære at håndtere for den juridiske oversætter, som uden indgående kend-

¹²⁴ Således siger Vlachopoulos (1997: 11), der i sin artikel beskæftiger sig med oversættelsen af en common law-aftale til et ikke specificeret kontinentaleuropæisk retssystem (civil law): "Die Hauptschwierigkeit liegt unseres Erachtens in der Entlarvung und Identifizierung der mit gemeinsprachlichen Benennungen getarnten Termini." Saml. Stolze (1999b: 47): "Verständnisschwierigkeiten für den Laien [og vel også oversætteren, red.] entstehen, wenn gemeinsprachliche Wörter [...] durch den juristischen Gebrauch auf einige spezifische Verwendungsweisen festgelegt werden.

skab til de(t) konkrete retssystem(er)s fortolkningsprocedurer og retspraksis, ikke har en reel chance for at forstå begrebernes semantiske indhold. En tredje kategori af begreber udgøres i henhold til Stolze de *abstrakte juridiske begreber*, som er fænomener, som alene kan defineres *gedanklich* (altså begreber forstået som tankeenheder),¹²⁵ f.eks. udtryk for juridiske handlinger som f.eks. *skadesgæld* for 'erstatning for økonomisk tab' og *tvangsfuldbyrdelse* for 'de handlinger, hvormed bl.a. et domsresultat gennemføres ved hjælp af statens myndigheder (fogedretten), normalt gennem en tvangssikring af kravet' (jf. von Eyben 1999). Denne type af juridiske begreber er ganske vist oftest dokumenteret fyldestgørende i juridiske ordbøger, men håndteringen af denne problemtype vanskeliggøres af det faktum, at de konkurrerer med deres enslydende almenproglige udtryk og dermed er polyseme. Værd at bemærke er, at disse abstrakte juridiske begreber primært adskiller sig fra de bestemte juridiske begreber i kraft af et højere abstraktionsniveau og det faktum, at de ikke er defineret i form af legaldefinitioner.¹²⁶ Her indskyder jeg, at Stolze antageligt ikke er af den mening, at kun denne kategori af juridiske begreber er udtryk for abstraktion, da abstraktion jo netop er et karakteristisk træk ved begrebsbegrebet (jf. Picht 1996a: 208).

På et endnu højere abstraktionsniveau finder man i henhold til Stolze *retsvidenskabelige begreber* som f.eks. *subsidaritet* og *negatorisk søgsmål*.

Schmidt-Wiegand (1998: 280 ff.) taler i sin behandling af begreber, som optræder i juridisk sprog, om: *juridiske udtryk i snæver forstand* (udtryk, som betegner en retspecifik genstand o.l., f.eks. *domstol* og *dommer*), *juridiske udtryk i bred forstand*

¹²⁵ I min opfattelse bør juridiske begreber generelt betragtes som erkendelsesenheder, altså 'som et redskab i en proces, der skal føre frem til ny eller mere sikker viden om et begreb. Begrebet forandres i takt med erkendelsesprocessens fremadskriden ...' (Picht 1996a: 216). I sin artikel diskuterer Picht anvendelsen af udtrykket 'tankeenhed', 'vidensenhed' eller 'erkendelsesenhed' for begrebsbegrebet.

¹²⁶ Det juridiske begreb 'at være juridisk ansvarlig' betyder efter dansk ret, at man ved fejl eller forsømmelse er skyld i en skade. Denne betydning står ikke skrevet i nogen lov, men er opstået gennem århundreders retspraksis. Er skadevolderen uden skyld i

(udenretslige udtryk, som har fået en retlig betydning, f.eks. *stævning og erklære på tro og love*) samt *ikke-juridiske begreber*, som er almensproglige udtryk, der anvendes i en juridisk kontekst uden at have en egentlig juridisk betydning. Sidstnævnte kategori vil jeg dog i det følgende se bort fra. Sammenfattende kan de to fremstillinger illustreres således:

Fig. 13 Juridiske begrebstyper

Juridiske begreber i snæver forstand (retsspecifikke begreber)	Juridiske begreber i bred forstand (udenretlige begreber med retlig betydning)
- retsvidenskabelige begreber	- bestemte retsbegreber
	- ubestemte juridiske begreber
	- abstrakte juridiske begreber

Af fig. 13 fremgår det med al tydelighed, at retssproget i høj grad gør brug af almensproget, hvorfor polysemi (flertydighed) er fremtrædende i retssproget. Juridisk sprog gør altså brug af udtryk, som kan have mere end en betydning og ligeledes ved en pluralitet af mulige fortolkninger. Polysemi optræder bl.a. i det juridiske univers, fordi de enkelte sprogs ordforråd slet ikke er store nok til at kunne afdække og beskrive virkeligheden i dens mangfoldighed (jf. Clauss 1974: 23). At et enkelt udtryk kan dække over flere begreber, kan forlede den juridiske oversætter til at tro, at forskellige begrebsindhold sprogligt kan behandles ens, hvorfor polysemien afgjort udgør en mulig fejlkilde

skaden, kaldes den hændelig, og for hændelig skade er han ikke ansvarlig (set i forsikringspolice).

og dermed et potentielt faghermeneutisk betinget oversættelsesproblem.¹²⁷ Den juridiske terminologi er med udgangspunkt i ovenstående en kompleks og abstrakt størrelse, idet juridisk sprog ikke er karakteriseret ved entydighed. Her indskyder jeg, at man inden for terminologilæren normalt ikke betragter polysemi som et problem, da de forskellige betydninger optræder inden for forskellige fagområder. Dette gælder ligeledes for nogle juridiske udtryk, der kan bruges inden for flere forskellige tematiske retsområder med forskelligt semantisk indhold. Det er dog min opfattelse, at fagpolysemi afgjort udgør et oversættelsesproblem, da de bagvedliggende juridiske begreber ofte udviser så små begrebsmæssige nuanceforskelle, at forskellene er meget svære at forstå for den juridiske oversætter.¹²⁸

Som beskrevet i kapitel 3 er jeg af den opfattelse, at juridiske udtryks betydning oftest vil kunne bestemmes med udgangspunkt i deres kontekst i enten snæver eller vid betydning, hvorfor forudsætningen for en vellykket oversættelse i mine øjne bl.a. består i at tilvejebringe og benytte originale referencekorpora på begge de involverede sprog, hvor et givet målsprogligt udtryk kan ses i eller sættes i relation til en kontekst.

For den juridiske oversætter er de juridiske begreber dog ikke udelukkende et faghermeneutisk problem. For ud over at skulle kunne forstå den juridiske kildetekst består hans opgave jo også i at transfere kildeteksten og de deri realiserede begreber til et målsprog,

¹²⁷ Stolze (1999a: 87) gør opmærksom på, at det polysemantiske problem er særligt fremtrædende i forbindelse med oversættelse til tysk. Eriksen (2002: 212 ff.) nævner bl.a. følgende polyseme udtryk, der alle alt afhængig af, om de anvendes i en faglig eller almensproglig kontekst, har forskelligt semantisk indhold: *Klage* (Streitgesuch / Äußerung des Schmerzes/der Trauer), *Tenor* (entscheidender Spruch eines Gerichts/ Sänger mit hoher Stimmlage), *Gericht* (rechtssprechende Behörde, erkennendes Gericht oder Spruchkörper/Speise oder Gerichtsgebäude).

¹²⁸ Eriksen (2002: 219) siger således om det juridiske udtryk *Sache*: ”Im deutschen Recht wird beispielsweise das Wort *Sache* in verschiedenen Rechtsgebieten unterschiedlich verwendet. Die Subsprachen – u.a. des Zivilrechts, des Strafrechts, des Verwaltungsrechts sowie die deutsche Terminologie des Europarechts – interpretieren unterschiedliche Bedeutungen hinein, die jedoch weitestgehend den zivilistischen Begriff des § 90 BGB zum Ausgangspunkt nehmen.”

som ligeledes er kendetegnet ved en egen juridisk terminologi.¹²⁹ Juraen og juridisk sprog er som beskrevet kulturbundne størrelser, hvilket resulterer i, at man i forskellige retssystemer ikke nødvendigvis har en fælles mening om, hvordan virkeligheden skal kategoriseres, og f.eks. de juridiske begreber skal indholdsbestemmes.¹³⁰ Interlingval juridisk oversættelse er derfor ikke blot et spørgsmål om at substituere et kildesprogligt begreb med et målsprogligt begreb (jf. Luttermann 1999: 56). Denne form for juridisk oversættelse er simpelthen ikke mulig, når der oversættes inden for rammerne af forskellige retssystemer. Således siger Kjær:

« *auf terminologisch-begrifflicher Ebene besteht die Hauptschwierigkeit des juristischen Übersetzens nach allgemeiner Auffassung darin, dass Rechtsbegriffe an Rechtsordnungen gebunden sind [...] Wegen dieser Systemgebundenheit juristischer Begriffe besteht nur selten (wenn überhaupt jemals) vollständige Äquivalenz zwischen Begriffen zweier oder mehrerer Rechtsordnungen. In der Regel besteht entweder partielle Äquivalenz oder Nulläquivalenz, auch bei verwandten Rechtsordnungen* Kjær 1999: 72).¹³¹

¹²⁹ Saml. de Groot (1999b: 203), som fastslår, ”daß die Rechtssprache eine stark systemgebundene Terminologie hat und eine juristische Übersetzung demzufolge aus der Terminologie eines bestimmten Rechtssystems in die Terminologie eines bestimmten anderen Rechtssystems zu erfolgen hat.”

¹³⁰ Saml. Kjær (1999: 65): ”Die nationalen Rechtsordnungen sind entwickelte Rechtsbegriffskulturen, die durch die Dichte und Tiefe ihrer Begriffssysteme und durch die lange Geschichte rechtlicher Erfahrungen gekennzeichnet sind.”

¹³¹ Saml. Simonnæs (2001a: 761): ”Das besondere Problem für den Übersetzer juristischer Terminologie besteht darin, dass er für einen Begriff aus dem AS-Rechtssystem einen entsprechenden Begriff mit *sämtlichen* gleichen Merkmalen im dem ZS-Rechtssystem finden muß, was wegen der besonders engen Systemgebundenheit juristischer Begriffe ’unmöglich’ ist (de Groot 1999: 287). Diese absolute Unmöglichkeit gilt nur, wenn man davon ausgeht, dass auf allen Ebenen vollständige begriffliche Äquivalenz vorzuliegen hat; in vielen Fällen wird man jedoch mit partieller Äquivalenz vorlieb nehmen müssen.” Saml. desuden Pescatore (1999: 97): ”In allen sprachlichen Richtungen [gibt] es unübersetzbare Begriffe [...]. Dieses Problem kommt von der systematischen ’Befangenheit’ aller Rechtsbegriffe her, die, sogar bei lexikalischer Übereinstimmung, je nach Rechtssystem verschiedene Bedeutungen oder Bedeutungsschattierungen haben können.” (Jf. ligeledes Lind 1998: 41).

Som beskrevet i afsnittene om ækvivalens er overensstemmelse mellem en juridisk kilde- og målttekst på alle niveauer en illusion, hvorfor den juridiske oversætter alene kan tilstræbe adækvans i betydningen relevant lighed. På begrebsniveau betyder det, at oversætteren oversættelsesstrategisk vælger eller udarbejder et udtryk, der siger modtageren så meget som overhovedet muligt om det kildesproglige og dermed ukendte begrebs indhold (saml. Simonnæs 2001a: 761). Det sker ved, at oversætteren trækker mest muligt på modtagerens viden om området, samtidig med at han med udgangspunkt i den konkrete oversættelsessituation giver modtageren så stor viden om kildesprogets retssystem som muligt (jf. Faber 1997: 18 ff.), idet jeg understreger, at oversætteren på ingen måde bør gøre brug af f.eks. funktionelle ækvivalenter, hvis der er risiko for, at den målsproglige modtager på det grundlag fejlagtigt kan identificere det valgte udtryk med et målsprogligt begreb, der allerede eksisterer. Der stilles altså store krav til det enkelte udtryk.

I sin søgen efter det adækvate udtryk må oversætteren derfor nødvendigvis tage afsæt i en analyse eller en sammenligning af terminologien i de retssystemer, der udgør oversættelsessituationens ramme. Således siger Luttermann:

« *Folglich bedingt das Übersetzen von Rechtstexten eine differenzierte Institutionenanalyse im heimischen wie im fremden Recht, welche Besonderheiten der juristischen Sprachproduktion rechtssystematisch und sprachrechtsvergleichend aufdeckt* (Luttermann 1999: 55).

Uddybende anfører hun, at juridisk oversættelse dermed skal anskues ud fra en vinkel, der tager højde for, at juridiske tekster er produkter af en både sproglig, juridisk og kulturel kontakt mellem de involverede retssystemer. I praksis kunne oversætteren meget vel gøre brug af den terminologiske arbejdsmetode, som Sandrini arbejder med og anbefaler (jf. afsnit 4.2.3). Sandrini's metode tilsigter nemlig ikke at fastslå utopiske ækvivalensrelationer mellem juridiske begreber, men derimod alene at opstille begrebs-systemer for de involverede retssystemer og etablere links mellem disse, hvor det er muligt. Ved hjælp af denne fremgangsmåde, hvor terminologien i de respektive rets-

systemer undersøges uafhængigt af hinanden, vil oversætteren være i stand til at vurdere, hvilke kildesprogligt realiserede begreber, der har en adækvat funktionel ækvivalent i det målsproglige retssystem, og hvilke kildesprogligt realiserede begreber, der i mangel af en funktionel ækvivalent, skal aktualiseres i målteksten i form af en parafrasering eller andre oversættelsesstrategiske alternativer.

Grøn (1992: 130) giver et bud på, hvilket materiale, der kunne danne grundlag for denne form for arbejdsmetode. Hun nævner i den sammenhæng alene målsproglige værktøjer, som i henhold til hende kunne bestå af monolingvale ordbøger, formularsamlinger og præcedens generelt, hvorved jeg forstår de dokumenter, der inden for det konkrete fagområde på en eller anden måde har juridisk relevans i lyset af den konkrete oversættelses kontekst i både snæver og vid betydning, saml.:

« Usually the translator's concern and difficulties are on the conceptual level, however, and for a watertight result there are no short cuts: Research into the target language's own legal concepts in the same fields must normally be undertaken – at least when an area is approached for the first time. The dictionaries (mono-lingual) may be helpful here, combined with sets of forms and precedents which are indispensable in the search for authentic terms (Grøn 1992: 130).

Der kan med udgangspunkt i ovenstående således ikke herske tvivl om, at den juridiske oversætter nødvendigvis bør gøre brug af referencedokumentation, hvis målet er en adækvat og loyal oversættelse. Jeg bemærker dog, at oversætteren ikke kun har brug for målsproglig referencedokumentation. Han vil naturligvis også kunne have behov for at tilvejebringe kildesprogsorienteret fagviden på grundlag af kildesproglig dokumentation. Afhængigt af om oversætteren oversætter til eller fra modersmålet vil behovet for mål- eller kildesprogligt referencemateriale efter min mening således variere. Alt afhængigt af, om man i en konkret oversættelse oversætter mål(rets-)sprogs- eller kilde(rets-)sprogsorienteret vil relevansen af målsproglige, autentiske udtryk naturligvis ligeledes variere.

At anvende allerede realiserede oversættelser, f.eks. i form af TM-databaser, eller alfabetiske ordlister, der indeholder de oversættelsesenheder, der i tidligere oversættelser er blevet knyttet sammen med udgangspunkt i et kildesprogligt begreb, er efter min opfattelse et utilstrækkeligt referencemateriale. Det er også tilfældet, når der er tale om oversættelser, der tilhører samme tekstsart som kildeteksten, da den juridiske terminologi er dynamisk. Arbejdsmetoden bruges dog i praksis, hvor tidsmæssige og økonomiske parametre langt hen ad vejen bliver udslagsgivende for valg af oversættelsesprocedure. Under alle omstændigheder må arbejdsmetodens anvendelighed kræve, at databasen eller ordlisten løbende opdateres, samt at databasen eller ordlisten oprettes for hver enkelt tekstsart og helt optimalt for tekster med identiske oversættelses- og kommunikationssituationer, for derved at sikre størst mulig sammenlignelighed. Jeg understreger dog, at det på grund af det forhold, at juridiske begreber fra forskellige retssystemer oftest kun er delvist ækvivalente, nærmest er formålsløst at ændre sprogretningen i sådanne databaser eller ordlister, da f.eks. de målsprogligt realiserede oversættelsesforslag i form af f.eks. parafraser som hovedregel ikke vil optræde i en originaltekst på målsproget (jf. de Groot 1999b: 211). Databaserne eller ordlisterne bør derfor generelt kun være uni-direktionale. En ændring af sprogretningen vil i mine øjne kun være nyttig i de tilfælde, hvor der er tale om funktionelle ækvivalenter. I terminologiske databaser o.l. bør det derfor bl.a. altid anføres, om der er tale om en funktionel ækvivalent, så det bliver muligt at rekvirere en selekteret ordliste, som tillige tillader en ændring af sprogretningen. Som følge af den manglende terminologiske 1:1-relation bør som et minimumskrav til bilingvale juridiske ordbøger arten af oversættelsesforslag (primært funktionel ækvivalens) samt udtrykkenes kontekst i vid betydning, primært på tekstsortniveau, fremgå af et ordbogs- eller termbaseopslag.

Som et juridisk oversættelsesproblem på terminologisk niveau kategoriserer jeg ligeledes oversættelsen af juridiske institutionsbetegnelser, hvorved jeg i henhold til Busse (1992: 281) forstår navne på de formelle organisationer, som konstituerer, bærer og udøver juraen. Som formelle organisationer betragter jeg de juridiske instanser, myn-

digheder og institutioner samt disses personale. For så vidt angår oversættelsen af institutionsbetegnelserne siger Grøn:

« *The translation of judicial officers and institutions presents problems of a different kind than substantive law concepts* (Grøn 1992: 132).

De juridiske institutionsbetegnelser adskiller sig fra andre juridiske og dermed systembundne begreber, fordi navnene både skal identificere organisationerne og samtidig give oplysninger om deres opgaveområde, det vil sige give indholdsmæssige informationer, hvor kun det sidstnævnte er tilfældet for juridiske begreber generelt. Det omvendte er derimod tilfældet, når institutionsbetegnelserne sammenholdes med andre typer af proprier, som kun skal identificere.

For oversætteren består vanskeligheden og udfordringen altså i, at han på målsproget både skal identificere og indholdsbestemme en given juridisk kildesproglig institutionsbetegnelse. I den forbindelse anfører Stolze (1999a: 174), at det oftest, selv om denne fremgangsmåde tit anvendes i oversættelsespraksis, ikke er acceptabelt at oversætte juridiske institutionsbetegnelser i form af en neologisme (Verwaltungsrat (de)-> forvaltningsråd (da)), at overføre det kildesproglige udtryk til målsproget i form af sprogligt lån (Verwaltungsrat (de) -> Verwaltungsrat (da) eller vælge et målsprogligt udtryk, der bruges i målsystemet (Verwaltungsrat (de) -> bestyrelse (da)), fordi man derved fejlagtigt kan antyde, at der er tale om begrebsmæssig kongruens. Således siger hun:

« *Auch wenn aber zielstaatliche Bezeichnungen oft eher verständlich wären, so sind sie evt. irreführend oder einfach falsch. Nicht das Vermeiden unüblicher Formulierungen oder unspezifischer Ausdrücke, sondern von Falschaussagen ist hier wesentlich* (Stolze 1999a: 174).

Jeg er enig med Stolze i, at en kildesproglig institutionsbetegnelse under ingen omstændigheder må gengives i målteksten i form af et målsprogligt udtryk for så vidt angår

dokumenterende oversættelser, hvis der dermed postuleres en falsk identitet mellem de to retssystemer. Jeg er ligeledes enig med Stolze i, at den direkte oversættelse (neologismen) eller det sproglige lån isoleret set ikke er fyldestgørende, da den direkte oversættelse i langt de fleste tilfælde vil være direkte uforståelig for den målsproglige modtager, og det sproglige lån ikke vil sige modtageren noget som helst, hvis denne ikke besidder et vist kendskab til kilderetssystemet. Jeg mener, at den loyale oversætter i denne situation bør tage udgangspunkt i translatets juridiske fikspunkt i form af gældende ret. I de tilfælde, hvor translatet orienteres mod kildesproget, mener jeg derfor, at det er acceptabelt at gøre brug af låneord, hvis man samtidig gør brug af forklaringer i f.eks. parenteser eller fodnoter samt evt. med forbehold anfører en funktionel ækvi- valent,¹³² da den målsproglige modtager af en juridisk tekst, der skal dokumentere indholdet af en kildetekst, formentlig vil forvente, at støde på elementer, som virker 'fremmede' i forhold til hans egen juridiske virkelighed. Orienteres translatet derimod mod målsproget, hvor translatet skal fungere i en ny kommunikationssituation, vil oversætteren altid skulle aktualisere målsproglige udtryk.

Hvad den juridiske oversættelsesproces' terminologiske problemer angår, kan det fastslås, at problemerne kan henføres til to overordnede omstændigheder: For det første er det juridiske begrebsapparat abstrakt og indholdsmæssigt dynamisk samt kendetegnet ved forskellige begrebstyper, som i høj grad er behæftede med polysemi. For det andet er de juridiske begreber kulturbundne, hvorfor der sjældent er tale om fuldstændig ækvi- valens mellem begreber fra forskellige retssystemer. Den juridiske oversættelsesproces' terminologiske problem kan dermed siges at være af todimensionel karakter.

Forudsætningen for, at en TM i relation til det terminologiske problem kan betegnes som et brugbart sprogteknologisk værktøj, er derfor primært, at oversætteren får mulighed for at hente terminologisk og begrebmæssig hjælp i systemet. På den ene side skal systemet kunne være med til at monosemere juraens polyseme udtryk, altså de bestemte,

¹³² Saml. Grøn (1992: 132): "The safe procedure with most law officers would be to retain the term in the TL with a brief note of explanation as to status or main

ubestemte og abstrakte retsbegreber, og i det hele taget kunne rumme informationer om de juridiske begreber på både kilde- og målsprog i form af bl.a. definitioner og kontekster i snæver og vid betydning, da betydningen af et juridisk udtryk ofte er identisk med den betydning, som udtrykket har i en bestemt kontekst. Ofte vil det være tilstrækkeligt at tilbyde oversætteren et udtryks kontekst i snæver betydning på f.eks. sætningsniveau, selv om der selvfølgelig altid vil være tilfælde, hvor inddragelsen af konteksten i vid betydning er påkrævet for at kunne indholdsbestemme et juridisk begreb. Dette er f.eks. tilfældet med de ubestemte retsbegreber, som er dynamiske størrelser, der er i fortsat semantisk udvikling, da deres betydningsbestemmelse afhænger af den til enhver tid gældende retsopfattelse og dermed af fortolkningen af begreberne. Vigtigt at bemærke er det, at indholdsbestemmelsen af juridiske begreber kun kan ske på grundlag af autentiske tekster på henholdsvis kilderets- og målretssproget.

Brugen af polyseme, dynamiske og ikke præcist definerede udtryk i det juridiske univers betyder, at det er tænkeligt, at en og samme kildesprogssætning kan gengives på målsproget i form af indbyrdes forskellige målsætninger. Dette underbygges yderligere af, at måltekstens realisering altid vil afhænge af den valgte oversættelsesstrategi, altså orientering mod enten kilde- eller målretssystemet. Affødt heraf må man forlange af et TM-system, at det tillader lagring af flere målsprogssætninger til én kildesprogssætning.

Da forskellige retssystemer er kendetegnede ved en egen terminologi og retssystemspecifikke begrebsapparater (bl.a. retssystemspecifikke institutionsbetegnelser), bør den juridiske oversætter nødvendigvis sættes i stand til at relatere retssystemer, som er med til at konstituere den konkrete oversættelses rammebetingelser, og disses begrebssystemer til hinanden. En mulig fremgangsmåde kunne være den metode, som foreslås af Sandrini. Anvendelsen af denne terminologiske arbejdsmetode kræver inddragelsen af originaltekster på både kilderets- og målretssproget. Derudover er det påkrævet, at kunne gemme de terminologiske data, som måtte blive resultatet af en sådan tekstuel sammenholdelse, i en eller anden form for database, f.eks. en termbase. Forårsaget af de

function, adding an approximate 'equivalent' if the context so requires.”

manglende ækvivalensrelationer rets(system-)sprogene imellem nævner jeg i den sammenhæng, at en sådan termbase skal være fleksibel og kunne rumme de forskellige former for terminologiske data, som måtte være relevante for et givent juridisk begreb eller et givent juridisk udtryk, bl.a. arten af oversættelsesforslag og kontekstoplysninger.

5.2.3 Problemtype 3: tekstkonventioner

Den tredje problemtype udgøres af tekstkonventionelt betingede problemer, som i bund og grund også er kulturbetingede:

« *Kulturspezifische Probleme ergeben sich aus dem Unterschied zwischen den Normen und Konventionen der Ausgangs- und denen der Zielkultur* (Nord 1993: 247).¹³³

Tekstkonventioner blev indledningsvist i afsnit 5.2 beskrevet som et sprogligt mønster, som aktualiseres igen og igen i bestemte kommunikationssituationer - og dermed i bestemte tekstsorтер - af det konkrete fagområdes professionelle brugere.¹³⁴ At alene et

¹³³ Saml. Stolze (1999a: 134): "Oft sind gerade die Textsortennormen zwischen Sprachgemeinschaften sehr unterschiedlich, weil sich kulturell verschiedene Situationsbedingungen herausgebildet haben."

¹³⁴ I henhold til Reiß og Vermeer (1984: 183) er tekstkonventioner 'charakteristische Sprach- und Gestaltungsmuster von Texten als Merkmale von Textsorten, die sich durch ihre Rekurrenz zu sprachlichen Verhaltenregularitäten in bestimmten Kommunikationssituationen entwickelt haben.' Saml. ligeledes Lewis (1975: 79), som er enig i denne opfattelse af tekstkonventioner og ydermere i sit pkt. 5 anfører grunden til, at nye tekstsorтер og konventioner opstår: "Eine Verhaltensregularität R von Mitgliedern einer Gruppe G, die an einer wiederholt auftretenden Situation S beteiligt ist, ist genau dann eine **Konvention**, wenn es wahr ist und wenn es in G zum gemeinsamen Wissen gehört, daß bei nahezu jedem Auftreten von S unter den Mitgliedern von G

- (1) nahezu jeder R folgt;
- (2) nahezu jeder von nahezu jedem andern erwartet, daß er R folgt;
- (3) nahezu jeder hinsichtlich aller möglichen Handlungskombinationen annäherend dieselben Präferenzen hat;

fagområdes professionelle brugere nævnes, begrundet jeg med, at man kun kan forvente, at tekstkonventioner overholdes, hvis tekstproducenten er fagligt funderet inden for området og ofte beskæftiger sig med lignende kommunikative opgaver.

En tekstsart er som tidligere beskrevet en sproglig manifestation af de kognitive handlingsmønstre, som har vist sig effektive til opnåelse af et specifikt kommunikativt formål. Der kan altså kun være tale om en tekstkonvention, hvis der er en relation mellem den sproglige realiseringsform og de handlinger, som udføres med den konkrete tekst. Derfor definerer jeg tekstkonventioner som sproglige handlingsmønstre. At en bestemt handling mere eller mindre altid aktualiseres i form af en bestemt sproglig enhed i en bestemt tekstsart får den konsekvens, at professionelle brugere opfatter disse sproglige enheder som koder, der signalerer bestemte (inden for det juridiske fagområde: juridiske) handlinger. Tekstkonventioner kan dermed betragtes som udtryk for en faglig rutine, som aktualiseres i form af reproduktion af bestemte sproglige midler, altså i form af repetitive realiseringsformer, når bestemte (juridiske) handlinger skal fastholdes i ord. Den fagsprogligt funderede tekstproducent følger dermed et bestemt handlingsmønster, som han altid tager udgangspunkt i, når han skal formulere en tekst, der tilhører en bestemt tekstsart. I den sammenhæng bør det ligeledes nævnes, at det realiserede sproglige handlingsmønster også følges af andre tekstproducenter i en lignende handlingskonstext, hvorved tekstkonventioner opnår almenyldighed og derfor ikke alene skal ses som enkelttekstafhængige realiseringsformer (Engberg 1997b: 40 ff.). At tekstkonventioner optræder i det juridiske univers underbygges af det faktum, at juridiske formular-

(4) nahezu jeder es vorzieht, daß jeder weitere Beteiligte R folgt, sofern alle übrigen R folgen;

(5) nahezu jeder es vorziehen würde, daß jeder weitere Beteiligte R¹ folgt, sofern nahezu alle übrigen R¹ folgten, wobei R¹ eine andere mögliche Verhaltensregularität der Mitglieder von G in S ist, derart daß nahezu jeder in nahezu keinem Fall von S zugleich R¹ und R folgen könnte.” Citeret af Eva Eckrammer på kurset 'Comparative Text Linguistic', der blev afholdt på CBS den 7-8. marts 2002.

samlinger, der kan betegnes som fagområdets tekstskabeloner, ofte kommer til anvendelse i den juridiske praksis.

Tekstkonventioner kan optræde på alle sprog- og tekstniveauer. Wiesmann (1999: 165) nævner følgende eksempler på juridiske tekstkonventioner: makrostruktur (inddeling af en tekst i deltekster), bestemte sætningstyper¹³⁵ og grammatiske midler, fraseologiske vendinger og bestemte leksikalske enheder,¹³⁶ altså funktionalstilen (saml. desuden Reiß und Vermeer 1984: 184). Også hos Stolze (1999a: 176) nævnes funktionalstilen som eksempel på en juridisk tekstkonvention. Stolze fremhæver dog især juridiske rutineformler (se næste afsnit) og anfører, at disse som eksempler på juridiske tekstkonventioner udgør den juridiske oversættelsesproces' største stilistiske oversættelsesproblem. Hun nævner dog også makrostrukturen som et potentielt oversættelsesproblem og begrundet det med, at alle sprogfællesskaber har deres egne normer for teksters interne struktur (Stolze 1999a: 145).¹³⁷

Som eksempel på problemtyper, der er udtryk for den juridiske funktionalstil, nævner de Groot (1999b: 211), realiseringen af **nominativ-verbum kollokationer**, som kan anskuliggøres i form af sætningen *die Übertragung der Aktien ist erfolgt*. Sarcevic (in Sandrini 1999: 108 ff.) nævner realiseringen af **normative sproghandlinger**, som aktualiseres forskelligt i de enkelte retssystemer. Der er her tale om de sproghandlinger, der udtrykker forpligtelse, forbud, rettigheder o.l. Sproghandlingerne realiseres f.eks. i common law-retssystemerne primært i form af performative verber, mens man i tysk ret

¹³⁵ For så vidt angår sætningsopbygningen i tyske lovtekster siger Soffritti (1999: 120 ff.), at hypotetiske (hvis-)sætninger næsten altid realiseres i form af en foranstillet bisætning, der indledes med et verbum, og en efterstillet hovedsætning, der indledes med partiklen *so*, f.eks. *Besteht der Vorstand aus mehreren Personen, so erfolgt die Beschlußfassung ...*

¹³⁶ Engberg (1997b: 10) anskuer netop juridiske tekstkonventioner i form af leksikalske enheder, som hos ham defineres som "die in Texten vorkommenden Wörter mit ihren morfo-syntaktischen und syntaktisch-semantischen Merkmalen."

¹³⁷ Saml. Stolze (1999a: 133): "Neben streng konventionalisierten Textformen sind fixierte Makrostrukturen, wiederkehrende Textbausteine oder Standardformeln zu beachten..."

primært gør brug af modalverbs-konstruktioner som f.eks. *(nicht) müssen, sollen, dürfen* og *sein zu + infinitiv* (saml. Stolze 1999a: 102), men bestemt også gør brug af performative verber som f.eks. *verpflichten, verbieten, erlauben, berechtigen*.

Tekstkonventioner er udtryk for en stilistisk norm, som ganske vist alene er deskriptiv. At normen er deskriptiv betyder, at tekstkonventionerne ikke nødvendigvis skal være realiserede i en tekst, der tilhører en bestemt tekstsart, i form af én bestemt formulering, for at denne tekst kan opnå juridisk gyldighed (saml. Kjær 1990: 13). Efter min mening kan man dog i denne sammenhæng meget vel tale om en norm, da der i den juridiske praksis nærmest som en slags uskreven regel igen og igen aktualiseres bestemte realiseringsformer og –måder for bestemte juridiske handlinger i bestemte juridiske tekstsor-ter. Grunden til, at de professionelle brugere af retssproget følger tekstkonventionerne for de enkelte juridiske tekstsor-ter, er primært for at tilstræbe retssikkerhed. Udtrykkes en bestemt juridisk handling i en bestemt juridisk kontekst nemlig på en måde, som generelt bruges i det juridiske univers, er fortolkningsmuligheden mindre, end hvis man havde valgt at formulere den konkrete og i det juridiske univers velkendte juridiske handling på en helt ny måde. En ny formulering ville nemlig kunne udlægges langt bredere og er derfor behæftet med en langt større usikkerhedsmargen.¹³⁸ Vælger juristen en gængs realiseringsform, ved han, at denne tillægges en specifik juridisk betydning. For så vidt angår nogle af de juridiske tekstsor-ter, f.eks. domme, er disses makrostruk-turer fastlagt i lovtekster, hvorfor enkelte tekstkonventioner altså også kan være udtryk for en præsriptiv norm.

For den juridiske oversætter har det faktum, at de juridiske tekstsor-ter er karakteriserede ved konventionaliserede sproglige handlingsmønstre, den betydning, at han bør have kendskab til og bør kunne aktualisere de tekstkonventioner, som praktiseres i de retssy-stemer, som udgør den ekstralingvistiske ramme for en konkret oversættelsesopgave. Den juridiske oversætter er nemlig ikke kun konfronteret med kravet om at skulle trans-

føre et semantisk budskab fra et retssystem til et andet, han er i lige så høj grad stillet over for kravet om med udgangspunkt i den konkrete oversættelses- og kommunikationssituation at skulle vælge den optimale måde at transfere budskabet på. I mine øjne bør spørgsmålet om sproglig stil nemlig ikke lades ude af betragtning ved vurderingen af et translats adækvans. Begrundelsen herfor er, at et givent budskab i form af realiserede sproghandlinger jo kan aktualiseres på forskellige måder, hvorfor netop realiseringsmåden bør indgå som en faktor i bedømmelsen af et oversættelsesforslags adækvans. At et kildesprogligt formidlet budskab i teorien kan realiseres på målsproget på forskellige sproglige måder betyder dog ikke, at det står oversætteren frit for at vælge måde. Alt afhængig af oversættelses- og kommunikationssituationen for den konkrete oversættelsesopgave vil oversætteren nemlig skulle vælge den realiseringsmåde, som bedst tilgodeser situationens parametre. Oversætteren vil således skulle være i stand til at orientere sin oversættelse mod det retssystem, som skal udgøre translatsets juridiske fikspunkt.

I den efterfølgende redegørelse for tekstkonventionelt betingede oversættelsesproblemer vil jeg udelukkende fokusere på juridiske rutineformler. Med udgangspunkt i disse vil jeg redegøre for dette juridiske oversættelsesproblem og de oversættelsesstrategiske overvejelser, som trænger sig på, når et kildesprogligt dokument er udfærdiget i overensstemmelse med de tekstkonventioner, der gælder for den konkrete tekstsart.

5.2.3.1 *Rutineformler som udtryk for en fagsproglig formuleringsrutine*

I henhold til Kjær definerer jeg indledningsvist rutineformler således:

« *De kan defineres som præfabrikerede ordforbindelser – ofte med syntaktisk struktur som sætninger – som reproduceres igen og igen på samme plads i bestemte juridiske tekstarter. Deres fasthed skyldes ikke, at de er semantisk omtydede som idiomatiske ordforbindelser. [...] Det er deres*

¹³⁸ Således siger Stolze (1999a: 133): ”... nicht nach der Textsortennorm formulierte Texte können u.U. ihren Mitteilungszweck verfehlen.”

positionelle fiksering, altså bindingen til en bestemt plads i en bestemt tekststart, der gør at rutineformler opfattes som faste ordforbindelser. Endelig tenderer de til petrificering i en bestemt form (Kjær 1997: 159).

Med udgangspunkt i Kjær kan det fastslås, at juridiske rutineformler er udtryk for en fagsproglig formuleringsrutine i tekstsor­ter. Af citatet kan desuden udledes, at juridiske rutineformler normalt har en syntaktisk sætningsstruktur, og at de optræder i næsten den samme form i tekster, der er kendetegnede ved en identisk kommunikationssituation. At rutineformlerne realiseres i en bestemt form skyldes det forhold, at antallet af juridiske handlinger, som udføres med en bestemt tekstsor­te, er forholdsvist begrænset, hvorfor den sproglige realisering af de ofte gentagede handlinger sker i form af mere eller mindre identiske syntaktisk-morfologiske strukturer (saml. Stolze 1999a: 93). Et yderligere karakteristisk træk ved de juridiske rutineformler er, at de anvendes igen og igen på en bestemt plads i strukturen i en bestemt tekstsor­te. Det tolker jeg derhen, at bestemte juridiske handlinger og dermed deres sproglige realisering kun kan forventes aktualiseret i bestemte tekstsor­te­dele.

I mine øjne er Kjærs definition af de juridiske rutineformler mangelfuld i den henseende, at hun ikke eksplicit kommer ind på den sammenhæng, der er mellem de konventionelle rutineformler og de bagvedliggende juridiske handlinger, hvilket aspekt i mine øjne ikke bør lades ude af betragtning, da en fagsproglig formulering alene kan være udtryk for en rutine, hvis den er funktionelt betinget. Derfor udvider jeg rækken af karakteristiske træk, så de nu kan bestemmes som:

- sætningsfunktion.
- udtryk for en fagsproglig formuleringsrutine i tekstsor­ter.
- aktualisering i en (næsten) identisk form i en bestemt makrostrukturel tekstposition.
- relation mellem de juridiske handlinger, som udføres med teksten, og de sproglige mønstre.

Sammenfattende kan det dermed konstateres, at juridiske rutineformler er udtryk for en juridisk tekstkonvention, som realiseres i tilbagevendende identiske kommunikationssituationer i form af sætninger, hver gang juristen ønsker at udtrykke en bestemt tilbagevendende juridisk handling. At juristen vælger at udtrykke sig ens, hver gang han mener det samme, altså aktualiserer en bestemt juridisk sproghandling, selv om der ikke hverken sprogligt eller fagligt er noget til hinder for at udtrykke sig på en anden måde, er betinget af en ikke sproglig omstændighed, nemlig alene af den institutionaliserede juridiske formuleringsrutine i den konkrete tekstsart. Udtryksmåden er dermed alene udtryk for en deskriptiv norm, som juristen følger af hensyn til retssikkerheden, bekvemmelighed og tidsøkonomi (saml Kjær 1990: 59 ff.).

Aktualiseringen af normerede rutineformler i juridiske tekster sætter oversætteren i den situation, at han skal afgøre, hvorvidt han ønsker at orientere sin oversættelse mod kilde- eller måltekstens tekstkonventioner. Ifølge Stolze (1992: 191 og 1999: 133 ff.) skal oversætteren, når der er aktualiseret rutineformler i kildeteksten, altid gengive disse i målteksten i form af konventionaliserede målsproglige udtryk for derved at opnå en pragmatisk adækvans. Som begrundelse anfører hun, at rutineformlerne har en signalværdi i det juridiske univers, hvorfor den målsproglige modtager forventer, at bestemte juridiske handlinger i en bestemt kontekst realiseres i form af rutineformler.

Som Engberg (1999b: 100) i mine øjne rigtigt bemærker, tænker Stolze formentlig kun på oversættelser, som er rettet mod den professionelle juridiske sprogbruger, når hun siger, at man ved oversættelsen af rutineformler altid skal orientere sig mod og gøre brug af målsproglige rutineformler.

Oversætter man for den ikke-professionelle bruger, er det min opfattelse, at det er mere eller mindre ligegyldigt, om man gengiver kildesproglige rutineformler i form af målsproglige formuler, altså overholder de målsproglige tekstkonventioner, da de konventionaliserede udtryksmåder ikke besidder en specifik juridisk betydning hos den ikke-professionelle bruger.

Er oversættelsen derimod rettet mod den professionelle bruger, er situationen en anden. Den professionelle bruger, som er uddannet til og måske endda selv udfører juridiske handlinger i praksis, har nemlig andre kognitive forudsætninger end den ikke-professionelle bruger. Han har derfor en forventning om, at målteksten indeholder normerede elementer f.eks. i form af rutineformler og er realiseret i overensstemmelse med det tekstuelle mønster, som på målsproget normalt bruges i forbindelse med en bestemt tekstsart. Den professionelle bruger er med andre ord bevidst om, at der er en sammenhæng mellem tekstsart og de deri indeholdte juridiske sproghandlinger og at et bestemt juridisk indhold normalt forbindes med et bestemt sprogligt mønster. Engberg formulerer denne relation således:

« *Diese Inhaltssegmente sind z.T. an konventionelle Ausdrucksweisen gebunden, und der fachlich versierte Empfänger kennt in seiner eigenen Fachsprache solche fachspezifischen Bedeutungen bestimmter Ausdrücke. Damit verlangen seine kognitiven Voraussetzungen auch eine Dokumentation dieser Ausgangstextelemente* (Engberg 1999b: 91).

Professionelle juridiske sprogbrugere forventer altså, at der i en oversættelse realiseres målsproglige rutineformler, der har en fagspecifik betydning. På den måde kan den professionelle bruger nemlig få informationer om det 'fremmede' retssystem og dets funktioner (saml. Engberg 1999b: 92).

Ved valg af oversættelsesstrategi skal den juridiske oversætter derfor også tillægge den kommunikative ramme betydning, fordi oversættelsens intenderede modtager og dennes kognitive forudsætninger skal imødekommes i oversættelsen for at sikre optimal forståelse hos modtageren. Dette får den konsekvens, at det tidligere fremførte vedrørende oversættelsesstrategi på tekstniveau skal modificeres, for så vidt angår de stilistiske juridiske rutineformler. Det er nemlig ikke længere tilstrækkeligt at fokusere på, om translatets juridiske fikspunkt er kilde- eller målsproglig ret, og om translatet har en enten dokumenterende eller instrumental funktion. Efter min mening bør der i et translat - selv om det skal dokumentere kildesproglige forhold og er underlagt gældende ret i

kilderetssystemet - der skal gengive kildesproglige rutineformler på målsproget, aktualiseres målsproglige rutineformler, hvis modtageren er en professionel juridisk sprogbruger. Denne har brug for at kunne holde de to involverede retssystemer op mod hinanden, hvilket bedst er muligt, når oversætteren kan tage udgangspunkt i de juridiske handlinger og disses realiseringsformer, som han kender og forstår betydningen af.

Men de juridiske rutineformler er ikke alene et oversættelsesstrategisk problem. Oversætteren skal nemlig, hvis kommunikationssituationen kræver det, ud over at træffe strategiske valg være i stand til at identificere de kildesprogligt realiserede rutineformler og kende den bagvedliggende sammenhæng mellem sprogligt mønster og juridisk handling. Ligeledes skal oversætteren kunne identificere og aktualisere en målsproglig formulering, som gengiver indholdet af det kildesproglige udtryk og samtidigt er udtryk for den målsproglige formuleringsrutine på området. De kilde- og målsproglige rutineformler skal naturligvis relatere til identiske juridiske handlinger for at kunne være direkte sammenlignelige.

I oversættelsespraksis implicerer dette inddragelsen af målsproglige referencetekster, da oversætteren nødvendigvis må orientere sig om den målsproglige formuleringspraksis, hvis han skal være i stand til at lokalisere og aktualisere målsproglige rutineformler i sin måltæst. Inden for rammerne af denne afhandling kunne materialegrundlaget bestå af henholdsvis RefKorp-A/S og RefKorp-ApS.

Opsummerende om den juridiske oversættelsesproces' tekstkonventionelle problem kan det siges, at problemet opstår, fordi forskellige retssystemer som en deskriptiv norm har indbyrdes forskellige måder at realisere deres juridiske handlinger på. For anvendeligheden af et TM-system til oversættelse af juridiske tekster betyder forekomsten af tekstkonventionelle sproglige handlingsmønstre i det juridiske univers, at et TM-system nødvendigvis må give oversætteren mulighed for at kunne iagttage og identificere disse konventionelle sprogmønstre. Det betinger inddragelsen af funktionelt sammenlignelige tekstsor-ter på kilde- og målsproget, som oversætteren kan undersøge og analysere med henblik på en beskrivelse af tekstsor-ten. Denne beskrivelse kan redegøre for tekstens

karakteristika og bl.a. fastlægge, hvilke juridiske handlinger, der udføres med en bestemt tekstsart. På baggrund heraf vil oversætteren kunne drage konklusioner om f.eks. en tekstsarts typiske makrostruktur, aktualiseringen af rutineformler o.l. Skal oversætteren være i stand til at identificere f.eks. de juridiske rutineformler, er det nemlig et krav, at han kender den relation mellem sprogligt mønster og juridisk handling, der ligger til grund for aktualiseringen af rutineformlerne.

5.2.4 Sammenfatning

Den juridiske oversætter er konfronteret med tre overordnede typer af oversættelsesproblemer. For det første skal oversætteren kende den givne oversættelses teksteksterne og dermed ekstralingvistiske ramme, for at kunne udlægge og forstå en konkret oversættelsessituation og dermed det semantiske indhold, der er realiseret i en juridisk tekst. At oversætteren oplever interpretationen på både tekst- og begrebsniveau som et oversættelsesproblem er begrundet i juraens institutionelle og i et interlingvalt perspektiv dens ikke-universelle karakter.

Den anden problemtype er af terminologisk karakter. Dette problem betragter jeg som et primært tekstinternt oversættelsesproblem, som dog i vidt omfang er beslægtet med det interpretative problem. På terminologisk niveau består problemet for den juridiske oversætter i, at den juridiske terminologi eller den juridiske begrebsstruktur er dynamisk, altså undergår en stadig semantisk forandring, samt at det juridiske begrebsapparat er karakteriseret ved forskellige begrebstyper (almensproglige termer i fagsproglig betydning: bestemte retsbegreber, ubestemte retsbegreber og abstrakte retsbegreber samt retsvidenskabelige begreber), som i stort omfang er udtryk for polysemi. Således står den juridiske oversætter altså også på begrebsniveau over for kravet om kendskab til de juridiske fortolkningsprocedurer, som skal kunne aktiveres for at kunne finde frem til et begrebs betydning. Problemet forstærkes desuden af, at juridiske begreber er kulturbundne, hvorfor der sjældent er fuldstændig ækvivalens mellem begreber fra forskellige retssystemer, hvilket stiller krav til oversætteren om at være i stand til at agere i

overensstemmelse med alternative oversættelsesstrategier. Som et konkret eksempel på et kulturbundet oversættelsesproblem nævnte jeg oversættelsen af institutionsbetegnelser.

Den sidste problemtype, som jeg kaldte for oversættelsens tekstkonventionelle problem, kategoriserede jeg som et både tekstinternt og -eksternt problem, da problemet på den ene side følger af ekstralingvistiske forhold og dermed af den diskurs, der følges i det juridiske univers, men på den anden side aktualiseres i form bl.a. sproglige registre. Som eksempler på tekstkonventionelt betingede juridiske oversættelsesproblemer blev nævnt: makrostruktur, sætningstyper, grammatiske midler, fraseologiske vendinger, leksikalske enheder og rutineformler. Problemet opstår som følge af, at man i forskellige retssystemer anvender forskellige, accepterede sproglige måder at udføre de juridiske handlinger på.

Efterfølgende vil jeg i fig. 14 i oversigtsform fastholde de problemer, som oversætteren konfronteres med, når han skal oversætte en juridisk tekst:

Fig. 14 Liste over typiske juridiske oversættelsesproblemer

	Problemtype	Beskrivelse eller eksemplificerende begrundelse for problemets eksistens
Teksteksternt (ekstralingvistisk) problem	Interpretation	Krav om kendskab til juraens institutionalitet og arbejdsmetoder, som i et interlingvalt perspektiv tillige er kulturbundne størrelser.
Tekstinternt (lingvistisk) problem	Terminologi	<ul style="list-style-type: none"> • dynamisk begrebsstruktur • forskellige begrebstyper

		<ul style="list-style-type: none"> - bestemte retsbegreber - ubestemte retsbegreber - abstrakte retsbegreber - retsvidenskabelige retsbegreber <p>herunder: polysemi</p> <ul style="list-style-type: none"> • kulturbundne begreber/ manglende ækvivalens - institutionsbetegnelser
Tekstinternt og teksteksternt problem	Tekstkonventioner	<p>Retssystemerne imellem forskellige normer for den sproglige realisering af juridiske handlinger. Der er tale om normer på forskellige sproglige niveauer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • makrostruktur • sætningstyper - f.eks. normative sproghandlinger • grammatiske midler • faste ordforbindelser - f.eks. nominativ-verbum kollokationer • leksikalske enheder • rutineformler

I den efterfølgende behandling og testning af TM-systemers anvendelighed til juridiske oversættelsesformål vil jeg tage udgangspunkt i denne liste over typiske juridiske oversættelsesproblemer, idet jeg for så vidt angår den tekstkonventionelle problemtype tilføjer, at jeg alene vil basere min vurdering af et TM-systems anvendelighed på systemets evne til at håndtere forekomsten af juridiske rutineformler i det juridiske tekstunivers.

6. TRANSLATION MEMORY-SYSTEMER

I afsnit 6.1 beskriver jeg translation memory-systemers (TM) konception og funktionsmåde. I forlængelse heraf vil jeg i afsnit 6.2 diskutere, om en TMs parallelle tekstfundament kan betragtes som et fyldestgørende og pålideligt dokumentations- og arbejdsgrundlag for den juridiske oversætter, der er stillet over for at skulle oversætte juridiske tekster, som er karakteriserede ved den helt specielle problematik, som var genstand for betragtning i kapital 5. Herefter følger i afsnit 6.3 en præsentation og beskrivelse af det TM-system, der sælges under navnet Translator's Workbench (TWB) fra firmaet Trados. På baggrund af en sammenligning af systemets faciliteter og den juridiske oversættelsesproblematik vil jeg dernæst i afsnit 6.4 redegøre for systemets muligheder og begrænsninger som sprogteknologisk værktøj til juridiske oversættelsesformål.

6.1 TM-SYSTEMERS KONCEPTION OG FUNKTIONSMÅDE

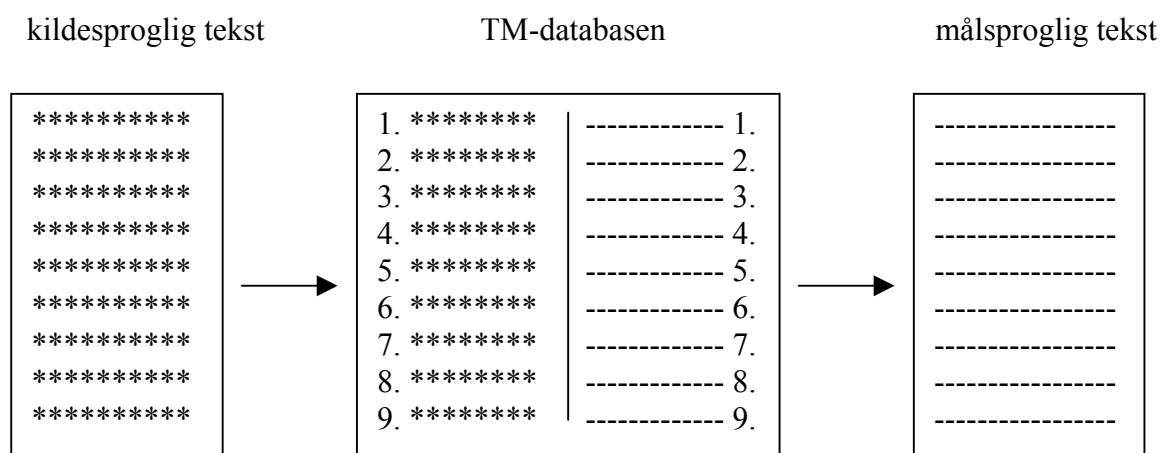
En translation memory – oversat til dansk: en oversættelseshukommelse – er i al sin enkelhed en database, hvor segmenter,¹³⁹ oftest i form af helsætninger, på et kildesprog lagres sammen med deres oversættelse på et målsprog. Hukommelsen bygger altså på et såkaldt alignet parallelt korpus, der i denne sammenhæng skal forstås som tekster på et kilde- og et målsprog, der på sætningsniveau kan henføres til hinanden (saml. Schmitz 2000: 9).

Der er tale om et sprogteknologisk værktøj, der støtter oversætteren ved at gøre den enkelte oversættelse egnet til genbrug på den måde, at systemet lagrer 'ækvivalerende' sætninger på kilde- og målsproget i databaser og genfinder dem efter behov og således kommer med oversættelsesforslag i selve oversættelsesprocessen (saml. Brungs 1996: 2

og Freigang 2000: 153 ff.). 'Ækvivalerende' betyder i denne kontekst blot, at segmenterne af oversætteren eller en anden er blevet gemt og dermed parret eller linket sammen som oversættelsesenheder i hukommelsen. Der er derfor ingen garanti for, at der er en f.eks. semantisk ækvivalensrelation på tekst- eller begrebsniveau. Simplificerende kan det beskrives således: Er udtrykket 'kat' blevet oversat til 'Hund' på tysk, vil systemet opfatte disse udtryk som ækvivalenter.

En TM arbejder på den måde, at systemet med udgangspunkt i en kildesprogssætning er i stand til ved hjælp af 'matching' (mønstergenkendelse) at finde en sætning i hukommelsen, der er fuldstændig identisk med eller delvis ligner den sætning, der oversættes. Oversætteren kan så enten acceptere det tilbudte oversættelsesforslag eller foretage de nødvendige rettelser uden at skulle skrive det hele ind igen. Hos Webb (2001: 7) illustreres arbejdsprocessen i en TM således:

Fig. 15 Mønstergenkendelse

¹³⁹ Udtrykket *segment* kan dække over oversættelsesenheder på bl.a. ord, frase, ledsætnings- eller sætningsniveau.

Mønstergenkendelsen sker som en slags affotografering af sætningens tegnkæde.¹⁴⁰ Der er ene og alene tale om genkendelse af tekst, og ikke som i *machine translation* (MT) – systemer en syntaktisk analyse af kildesprogssætningerne med efterfølgende generering af målsprogssætninger. De fleste TM-systemer arbejder dog tillige med en såkaldt 'fuzzy-logic'-algoritme (saml. McTait 1999), der beregner, i hvilken grad to kildesprogssætninger ligner hinanden. Denne lighedsscore rapporteres til brugeren i form af en procentangivelse ((fuzzy-)matchværdi).¹⁴¹ Ved hjælp af algoritmen kan systemet ikke alene finde identiske sætninger, men også sætninger, der ligner udgangssætningen, det vil sige kun indeholder mindre formuleringændringer eller måske en ændret ord-rækkefølge i forhold til den nye udgangssætning.

En logisk konsekvens af, at TM-systemer funktionelt er baseret på mønstergenkendelsesprincippet, er, at der kan profiteres mest af systemerne, når de anvendes til oversættelse af tekster, der er kendetegnede ved intern repetition eller realiserer standardiserede formuleringer, som reproduceres igen og igen i teksteksemplarerne (jf. Allen 1999, McTait 1999 og Bohm 1997: 362). Som typiske anvendelsesobjekter anføres oftest bl.a. tekniske manualer og betjeningsvejledninger samt opdateringer af tidligere versioner af tekster generelt (saml. Freigang 2000: 155, Brungs 1999 og Schäler 1996: 26). Webb (2001: 14 f.) opererer med to former for tekstuel genbrug. Segmenter fra en oversættelse, der kan bruges i en anden oversættelse, betegner han som *reusability* (opdateringer, revisioner og recykling af tekstmateriale). Denne form for genbrug kalder jeg for

¹⁴⁰ "There are two main aspects which determine the similarity score: the sentence representation (string of characters, sequence of word forms, sequence of lemmatized words, etc.), and the metrics used in the scoring function (density of similar units, order, contiguity, etc.)" (Gaussier 2000: 265).

¹⁴¹ Saml. Brung (1996: 9): "Fuzzy-Match-Algorithmen basieren auf der [...] in den 60er Jahren entwickelten Theorie der unscharfen Mengen, auf deren Grundlage es heute möglich ist, auch vage (fuzzy) Aussagen mathematisch genau zu erfassen und so für den Computer erkennbar zu machen." Saml. desuden Freigang (2000: 153): "[...] ist es auch möglich, dass Wortformen oder Mehrwortbenennungen gefunden werden, die Binnenflexion aufweisen (z.B. "Häuser" -> "Haus", "integrierte Systeme" -> "integriertes System." Saml. dog side 208, hvor jeg beskriver fuzzymatch-funktionens begrænsninger i relation til konkordansfunktionen.

teksttekstern repetition. Som *repetitive content* betragter han det jeg kalder for tekstintern repetition, altså at en tekst i sig selv indeholder gentagelser. Anvendeligheden af en TM er i henhold til Webb primært afhængig af forekomsten af teksttekstern repetition. Som det er fremgået af min præsentation af de tekstsor­ter, der udgør afhandlingen­ens empiriske grundlag, er juridiske tekster meget ofte udtryk for en institutionaliseret og konventionaliseret sprogproduktion, hvilket resulterer i rutineprægede, altså tekst­eksternt repetitive, juridiske tekstsor­ter. Om alignment af institutionaliserede tekster siger Véronis (2000: 372), at denne teksttype generelt relativt simpelt lader sig aligne på sætningsniveau, fordi oversætteren ikke ønsker at løbe en fortolkningsmæssig risiko og derfor oversættelsesstrategisk vælger ikke at afvige fra kildeteksten i sin udformning af måltæksten, herunder i sætningsstrukturen. Disse præmisser synes at begrunde anvendelsen af en TM til oversættelse af juridiske tekster.

6.1.1 Mønstergenkendelse – en eksemplificerende beskrivelse

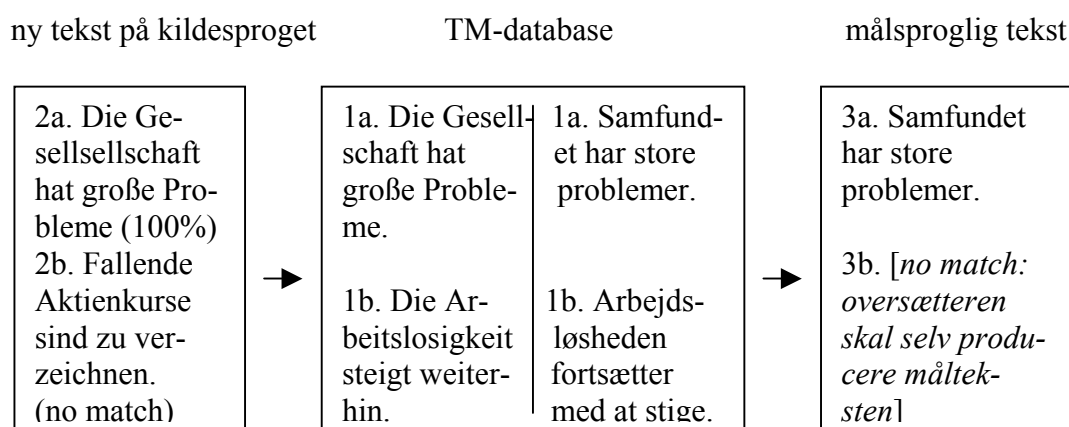
Fuzzy-matching er efter min mening afgjort en hjælp for oversætteren, men man må ikke være blind for de ulemper, der er forbundet med denne mekanisme. Systemet af­fotograferer kun en sætnings overfladestruktur, hvorfor det semantiske indhold ikke indgår som et vurderingselement, når en ny udgangssætning sammenlignes med de sætninger, der ligger i TM-databasen.

Da mønstergenkendelsen alene sker i sætningers overfladestruktur, vil TM-systemer ikke være i stand til at kompensere for forekomsten af bl.a. polyseme udtryk, der som beskrevet optræder hyppigt i juridiske tekster. Systemet kan således ikke skelne mellem et udtryks forskellige betydninger. Problematikken kan illustreres med udgangspunkt i følgende eksempelsætninger:

1. Die Gesellschaft hat große Probleme. Die Arbeitslosigkeit steigt weiterhin.
(-> Samfundet har store problemer. Arbejdsløsheden fortsætter med at stige).
2. Die Gesellschaft hat große Probleme. Fallende Aktienkurse sind zu verzeichnen.
(-> Selskabet har store problemer. Aktiekurserne falder).

Hvis vi forestiller os, at oversætteren har oversat en tekst, der indeholder eksempelsætning 1. Sætningen lagrer han som to segmenter i en TM-database. At der er tale om *Gesellschaft* i betydningen *samfund* fremgår af den kontekst, som er indeholdt i eksempelsætningens anden del (1: Die Arbeitslosigkeit ...). Forestiller vi os videre, at oversætteren efterfølgende skal oversætte eksempelsætning 2. TM-systemet vil fastslå, at der foreligger et 100 %-match for så vidt angår sætningens første del (2: Die Gesellschaft ...) og vil derfor foreslå, at første del af eksempelsætning 2 oversættes som 'Samfundet har store problemer.' Humanoversætteren ville selvfølgelig omgående ud fra konteksten kunne se, at *Gesellschaft* i eksempelsætning 2 er brugt i betydningen *selskabet*. Af dette lille eksempel fremgår det tydeligt, at det er altafgørende for en oversættelses kvalitet, at TM-oversættelserne valideres. TM-systemets behandling af eksempelsætningerne er illustreret i fig. 16.

Fig. 16 Eksempel på mønstergendkendelse

For at et TM-system kan genfinde segmenter i databasen, er det naturligvis en forudsætning, at databasen i det hele taget indeholder nogle oversættelsesenheder. Beslutter man sig for at begynde at oversætte ved hjælp af en TM, skal man dog være opmærksom på, at man (endnu) kun køber en tom TM, hvorfor man altså skal starte på bar bund og selv sørge for input til sin hukommelse. Til oprettelse af en TM kan man vælge mellem to fremgangsmåder. Man kan vælge at

1. starte fra 'scratch' og opbygge sin hukommelse efterhånden, altså akkumulerende, eller
2. inkorporere allerede eksisterende oversættelser, altså parallelle og maskinlæsbare tekster i hukommelsen.

Vælger man (a), foregår oprettelsen ved, at databasen udvides med en oversættelsesenhed, hver gang man har oversat et segment. Der er således tale om en langsommelig proces. Foretrækker man (b), er det en forudsætning, at man råder over et alignment-program, som kan parre kilde- og måltekstsætningerne med hinanden. Disse parrede sætninger importeres derefter i hukommelsen. På denne måde kan man således relativt hurtigt få opbygget en stor hukommelse. Alignment-fasen er dog ikke altid helt uproblematisk, da sætningsstrukturen i bi- eller multilingviale tekster f.eks. ikke altid er udtryk for en 1:1-relation. Jeg vil dog ikke komme nærmere ind på alignment-problematikken.

6.1.2 TM-ideen i et historisk perspektiv

Generelt kan det siges om forskningen inden for elektroniske oversættelsesværktøjer, at den i dag befinder sig på et kontinuum mellem maskinstøttet humanoversættelse og humanstøttet maskinoversættelse (MT).

Oversættelse ved hjælp af TM-systemer skal i den sammenhæng ses som en form for maskinstøttet humanoversættelse. Historisk og forskningsmæssigt kan det tilføjes, at ideen om at genbruge oversættelsesenheder i maskinoversættelsessystemer opstod i 1970'erne (Véronis 2000: 2). Midt i 80'erne ændredes forskningens fokus, idet man nu rettede blikket mod *memory-based MT*, også kaldet *example-based MT* (EBMT), hvor den grundlæggende tanke var

« *to search a translation sample database for fragments similar to certain portions of the text to be translated, and then recombine them in an appropriate way* (Véronis 2000: 12).

Der er her tale om et system, som til en vis grad ligner TM-systemer, da der er tale om genbrug af tekst. Til forskel fra TM-systemer kan den her omtalte type oversættelses-system kun fungere, hvis man definerer en række meget komplekse størrelser for både identificering af segmenter og sammenstykning af disse til nye sætninger. Hos bl.a IBM gik man andre og i den sammenhæng mindre komplicerede veje. Man forsøgte nemlig at omgå problemet med at skulle definere sådanne komplekse regler ved at udarbejde et statistisk baseret system, som automatisk 'lærer' af sine oversættelser, altså den tanke, der ligger til grund for vore dages TM-systemer. IBM Germany baserede det system, som de markedsførte under navnet Translation Manager, på et oversættelsesværktøj *AutoTerm* til 'repetitions processing', som Alan Melby fra Brigham Young University udviklede i 1970'erne.¹⁴² Der var tale om et TM-system uden fuzzy-matching.

TM-ideen opstod uafhængigt heraf også andre steder på stort set samme tid. I 1980 foreslog Kay (1997: 19), at oversætteren skulle kunne bruge computeren til at "*examine ... fragments of text that contain similar material*", og i 1981 foreslog Arthern (1981: 58) en lignende funktion: "*..., the proposal is simply that the organization in question should store all texts it produces in the system's memory, together with their translations into however many languages are required. This information would have to be stored in such a way that any given portion of text in any of the languages involved can be located immediately, simply from the configuration of the words, without any intermediate coding, together with its translations into any or all the other languages ..*".

I kommercielle sammenhænge var IBM Germany de første (1992), der lancerede ideen. Men TM-ideen greb om sig, især i Tyskland, og snart dukkede to andre TM-systemer op på markedet. Et fra firmaet Trados i Stuttgart og et fra firmaet Star i Böblingen. Efterhånden som markedet for sprogværktøjer er vokset, er flere udbydere kommet til, hvoraf

¹⁴² Melbys ide blev i 1981 implementeret i en oversættelsesværktøj hos ALPS (i dag ALPNET corporation).

de største bl.a. er Atril fra Spanien (Déjà Vu), SDLX fra England (SDLX), Cypressoft fra Belgien (TRANS Suite 2000) og Champollion Wordfast fra England (Wordfast).¹⁴³

Fælles for alle disse udbydere er, at man har videreudviklet den grundlæggende TM-tanke, så systemerne i dag er yderst sofistikerede og udstyrede med bl.a. brugerdefineret fuzzy-matching, automatisk import af f.eks. datoer, beløb, grafer og tabeller samt direkte import af termer fra en terminologisk database. Dermed har TM-systemerne implementeret elementer fra EBMT.

En forholdsvis ny udvikling går i retning af at koble TM-ideen med MT. Koblingen blev foreslået allerede tidligt i 80'erne, men er først blevet kommercialiseret inden for de seneste år (saml. Melby 2000: 351 og Freigang 2000: 176). Baggrunden er formentlig den, at man efterhånden har opgivet tanken om *Fully Automated, High-Quality machine translation* (FAHQT), simpelt hen fordi de måltekster, der produceres ved MT, kun meget sjældent er semantisk og grammatisk acceptable oversættelser (saml. Gaussier 2000: 253 og Kay 1997: 4).

6.1.3 TM-ideen i oversætterpraksis

I mine øjne er det indiskutabelt, at brugen af TM-systemer, det vil sige eksisterende kildetekster med deres oversættelser, er en nærmest uvurderlig ressource i oversætterpraksis, hvor systemerne kan være med til at effektivisere den humane oversættelsesproces.¹⁴⁴ Således mener Véronis (2000: 11), at mange praktiske oversættelses-

¹⁴³ For en detaljeret markedsoversigt henvises til Freigang & Reinke 2002.

¹⁴⁴ Hos Bowne Global Solutions Denmark A/S, der primært beskæftiger sig med lokalisering af software, siger man, at oversætteshastigheden er steget med 50 % efter at man er begyndt at bruge Translator's Workbench fra Trados. Derfra skal trækkes 10 % i øget administration (saml. CST 1999a). Saml. Reinke (1997: 102): "Industrielle Anwender berichten [...] von einer Erhöhung des Übersetzungsvolumens um 30 Prozent." Anders Heuberger (2001: 31) siger, at effektivitetsstigningen ligger et sted mellem 10 – 50 % alt afhængig af TM-software og hvilke tekstsorter, der oversættes ved hjælp af TM. Lionbridge (2002), der har fået til opgave at over-

problemer formentlig ville kunne løses, hvis man havde adgang til den kæmpemæssige bunke af allerede eksisterende oversættelser, der givetvis findes. Efter min mening kan et TM-system dog kun være problemløsende i den forstand, at man kan se, hvordan en kildesætning tidligere er blevet oversat. Man får nemlig kun mulighed for at sammenholde en kilde- og en målsætning, som af en eller anden grund er blevet linket sammen i en tidligere oversættelsessituation og gemt som en oversættelsesenhed i hukommelsen. TM-systemerne bidrager dog utvivlsomt med væsentlige belæg i oversættelsesprocessen, fordi oversætteren får mulighed for at identificere et oversættelsesforslag i en kontekst på helsætningsniveau (saml. Bowker & Pearson 2002: 195). Nieper siger således:

« *Letztlich bildet sich die Überzeugung, das eine gute [min understregning] Übersetzung das beste Wörterbuch darstellt. Denn es gibt den erforderlichen Kontext, ohne den jeder Übersetzungsvorschlag nur beschränkten Wert hat* (Nieper 1999: 178).

TM-systemer tilbyder netop oversætteren hele sætninger og dermed en form for kontekst, men ikke desto mindre mener jeg, at TM-systemer i substansen er behæftede med en kvalitativ mangel, bl.a. fordi det målsproglige materiale opstår i kraft af tekster, der foreligger i en kildesproglig udgave. Validiteten af det målsproglige oversættelsesforslag må derfor i højeste grad antages at afhænge af oversætterens faglige og sproglige kompetence, hvilket skal forklare min understregning af 'gute' i ovenstående citat. Kay udtrykker det således:

« *Translation is the reexpression of meaning, and meaning is not an emergent property of text in a single language nor in several languages laid side by side* (Kay 2000: xvii).

sætte det af IBMs tekstmateriale, der ligger på Nettet fra engelsk til syv andre sprog (14.000 dokumenter + 200 opdateringer eller ændringer af dokumenter om ugen), siger: "Using translation memory, Lionbridge has reduced the per word translation cost to IBM by approximately 30% over the first 18 month of the project."

Et TM-system skal dermed ses som udtryk for logikken 'garbage in – garbage out', altså at kvaliteten afhænger af det, der er lagt ind i databasen. Systemet er nemlig ikke i stand til at vurdere kvaliteten af de sætningspar, der gemmes i hukommelsen.¹⁴⁵ Det vil med andre ord opfatte en oversættelse som ækvivalent, hvis blot oversættelsen er gemt som sætningspar i hukommelsen, selv om det er helt åbenlyst, at der er tale om en ukorrekt oversættelse (saml. Piperidis 1999).

I relation til den tilbudte kontekst på sætningsniveau bemærker jeg desuden, at den måske specielt udpræget i juridiske sammenhænge kan være for begrænset.¹⁴⁶ Som det er fremgået af kapitlet om det juridiske univers, kan den juridiske betydningsbestemmelse ikke altid ske alene på grundlag af konteksten i snæver betydning, altså f.eks. på sætningsniveau, som det er tilfældet i TM-systemer, hvor en tekst splittes op i sætningssegmenter og mister sin tekstuelle kontekst. TM-systemerne behandler oversættelsesenhederne løsrevet fra en sammenhæng og dermed som globale segmenter,¹⁴⁷ der meget vel kan betegnes som en slags *metadata*. I TM-hukommelsen lagres oversættelsesenhederne eksempelvis uden angivelse af deres position i en teksts makrostruktur.

I juridiske sammenhænge er dog netop konteksten i vid betydning af overordentlig stor betydning. Den danske oversætter ved EU-Kommissionen i Luxembourg, Uffe Svend-

¹⁴⁵ Freigang (2000: 154) formulerer det således: "... , damit verbunden ist natürlich die Gefahr, dass sich auf diese Weise einmal begangene Übersetzungsfehler immer wieder wiederholen können, weil eventuell die aus dem Translation Memory stammenden Übersetzungen unkontrolliert übernommen werden.

¹⁴⁶ Saml. Caussier (2000: 273): "There is a certain danger with assuming that the sentence is the unit of translation. In many (if not most) situations, important context is missing from the sentence being translated and can be found elsewhere in the document. For this reason, even exact sentence matches from translation memory systems cannot necessarily be used without revisions."

¹⁴⁷ En mulig konsekvens er i henhold til Reinke (1997: 104), at der produceres dårlige oversættelser: "... Übersetzer [neigen, red.] dazu, die Übersetzungen von Sätzen und Teilsätzen, die die Systeme als exakte Übereinstimmung anbieten, unverändert zu übernehmen, ohne auf die Kohäsions- und Kohärenzanforderungen des ZS Textes zu achten. Dies kann sich negativ auf die Verständlichkeit, d.h. die Qualität, des ZS Textes auswirken."

sen,¹⁴⁸ sagde adspurgt om TWBens anvendelighed som værktøj til oversættelse af de forskelligartede tekstsor-ter, som produceres i EU-regi, at de i Oversættelsestjenesten normalt ikke bruger TWB til de juridiske tekstsor-ter, fordi systemets konception betyd-er, at oversætteren risikerer at miste det tekstuelle og indholdsmæssige overblik over hele teksten, hvilket efter hans mening er afgørende for, om juridiske oversættere kan producere adækvate oversættelser. I den forbindelse præciserede han, at de enkelte oversættelsesenheder i en TM ganske vist kan tillægges nogle attributværdier i form af project settings-angivelser, f.eks. angivelse af emneområde eller tekstsor-ter, men at denne type angivelser ikke er tilstrækkelige kontekstoplysninger i forbindelse med juridisk oversættelse, da netop 'de sproglige nuanceforskelle i den omgivende tekst er så vigtige'. Anvendeligheden af project settings i forbindelse med juridisk oversættelse diskuteres i afsnit 6.3. Jurist og oversætter ved EU-Kommissionen Ellen Brinch Jørgensen sagde i den sammenhæng, at brugen af TM-systemer indebærer, at oversætteren i praksis nødvendigvis må have kildeteksten foran sig i papirudgave for at kunne orientere sig i teksten og tilføjede, at man som oversætter vil være tilbøjelig til kun at kigge på det aktuelle segment, der vises på TM-skærbilledet.

Jimmy Stryhn-Meyer, jurist og oversætter ved EU-Domstolen, gav som begrundelse for, at man ved Domstolen har valgt ikke at bruge TWB som oversættelsesværktøj, at TM-konceptet, der opererer med segmenter på sætningsniveau, ikke afspejler den juridiske oversætterpraksis, hvor der på indholdssiden ikke arbejdes på sætningsniveau, men i præmisser (afsnit).

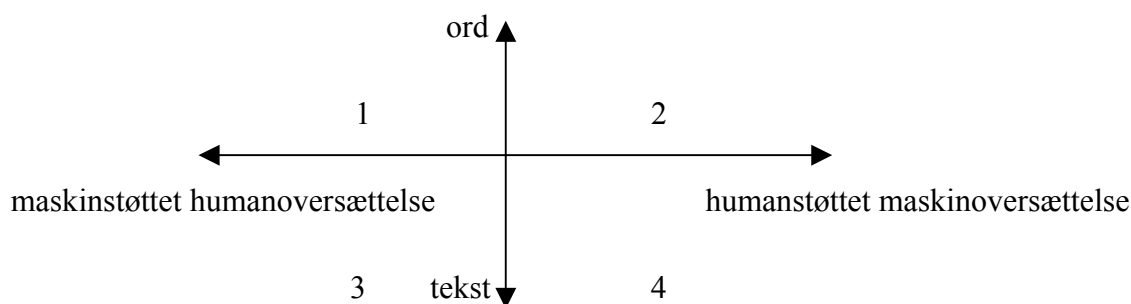
TM-systemers sætningsopdelte tekstfundament tager altså ikke højde for, at den juridiske arbejdsmetode og betydningsbestemmelse ikke sker på sætningsniveau, men minimalt på afsnitsniveau. En mulig løsning af det sidstnævnte problem kunne være, at TM-konceptet udvides med en funktion, som gør det muligt at fremfinde og vise enten det afsnit eller den fulde tekst, som det konkrete segment er en del af.

¹⁴⁸ De citerede EU-oversættere har jeg interviewet i henholdsvis Luxembourg og Brussels i perioden 18.- 21. juni 2001.

Generelt betragtet tillader en TM derudover ikke, at man arbejder i flere oversættelsesenheder på en gang, og det er derfor bl.a. ikke muligt at kombinere tekstuelle fragmenter fra forskellige oversættelsesenheder (som i EBMT). Man kan derfor berettiget hævde, at implicit TM-viden går til spilde. Omvendt kan det anføres, at man ved at kombinere fragmenter fra forskellige oversættelsesenheder løber den risiko, at disse ikke er semantisk eller pragmatisk kompatible (illustreret i fig. 16). De forskellige fragmenters kontekster kan i øvrigt være så forskellige, at en kombination ville være problematisk.

Størrelsen af de oversættelsesenheder, der skal danne grundlag for et TM-systems mønstergenkendelse har været genstand for fortsat diskussion. Diskussionen er gået på, på hvilket niveau de segmenter, der lagres i hukommelsen, skal alignes. Alle de systemer, der udbydes på markedet i dag, opererer med segmenter, der svarer til sætningsniveauet, men fra mange sider har man talt for en reduktion af oversættelsesenheden. I fig. 17 sætter jeg mulige segmentniveauer i forhold til arten af elektronisk oversættelsværktøj.

Fig. 17 Segmentniveauer i oversættelsværktøjer

kilde: egen illustration.

TM-systemer, der opererer med sætningsniveauet som oversættelsesenhed, vil skulle placeres et eller andet sted i felt 1 eller 3. TM-systemer, der opererer med frase- eller ordniveauet som segmentstørrelse, vil også skulle placeres til venstre for den lodrette akse. Alt afhængig af, hvor sætningssegmentet indplaceres på den lodrette akse, vil TM-

systemerne kunne placeres både over og under den vandrette akse. Mellem yderpunkterne ord- og tekstsegment kan man forestille sig TM-segmentniveauer som f.eks. frase- og ledsætningsniveau, hvilke niveauer vil skulle placeres højere oppe i akse-systemet end de traditionelle TM-systemer, der arbejder på sætningsniveau.

I forskningsmæssige sammenhænge fokuserede man i begyndelsen på sætningsniveauet, fordi dette segment eller med andre ord denne oversættelsesenhed relativt simpelt kan defineres og identificeres i en tekst, da sætninger oftest angives i form af sætningsmarkører som f.eks. punktum, kolon, spørgsmålstegn¹⁴⁹ samt udgør meningsbærende elementer. Jeg tillader mig dog at sætte spørgsmålstegn ved simpelheden, da det ved alignment af tekster i praksis forholdsvist ofte sker, at alignmentsystemerne ikke er i stand til at tackle det problem, at f.eks. et punktums funktion ikke alene er at markere slutningen på en helsætning, men tillige indgår i f.eks. datoer, beløbsangivelser, nummereringer og lign.

En helt oplagt ulempe ved alignment på sætningsniveau er dog det forhold, at sætninger kan være temmelig lange, og jo længere en sætning er, desto mindre er sandsynligheden for, at mønstergenkendelsen finder et match i hukommelsen. Sætningsniveauet gør dermed TM-systemet ufleksibelt. For mindre segmenter taler desuden det forhold, at en TM er tænkt som et oversættelsesværktøj, som skal hjælpe oversætteren i oversættelsesprocessen, hvorfor et sådant system navnlig bør tage afsæt i oversætterens normale arbejds måde. Ved hjælp af bl.a. *think aloud-metoden* har man fundet frem til, at en oversætter kognitivt arbejder med mindre tekstuelle fragmenter end sætninger, f.eks. udtryk, fraser eller ledsætninger (Mctait 1999). Alignment på sætningsniveau tilgodeser altså ikke oversætterens kognitive arbejdsproces. Men for både alignment på ord- og frase-niveau ville konsekvensen af mindre segmenter være, at oversætteren ikke får tilbudt den kontekst, som oftest er nødvendig for at kunne bestemme betydningen og dermed

¹⁴⁹ Saml. Romary & Bonhomme 2000: 202: "These [sætninger, red.] have been known as the main elementary units conveying autonomous meaning and as such were expected, by default, to follow a one-to-one correspondence rule. Saml. ligeledes Piperidis et al 2000: 135 og 1999 samt Melby 1982: 542).

adækvatheden¹⁵⁰ af et oversættelsesforslag. I forbindelse med juridisk oversættelse, hvor der på indholdssiden som beskrevet optimalt arbejdes i præmisser, vil segmentering på ord- eller fraseniveau under ingen omstændigheder kunne anbefales.

Som udgangspunkt er systemerne ikke gearede til at operere under sætningsniveau. Enkelte systemer på markedet stiller dog en funktion til rådighed, som kan overføre/oversætte bestemte typer af tekstuelle fragmenter, såkaldte placeables (dato- og beløbsangivelser, navne, grafer, forkortelser og lign.) fra kildesproget til målsproget, og mange systemer råder over en såkaldt konkordans-funktion, som gør det muligt at søge efter dele af sætninger eller udtryk i hukommelsen. I kraft af systemernes alignmentfundament på sætningsniveau vil man dog alene få vist et match på sætningsniveau, som det søgte fragment ganske vist optræder i (Gaussier 2000: 263), men man skal selv finde frem til fragmentets 'ækvivalent' i den eller de viste sætning(er), hvilket kan være ganske krævende, hvis der er tale om en meget lang sætning.¹⁵¹

Betinget heraf har forskningen inden for feltet vist stigende interesse for alignment på lavere niveauer, især frase og ledsætningsniveau. Muligheden for at aligne på ordniveau er ganske vist også forsøgt (Véronis 2000: 3), men er i dag trådt noget i baggrunden. Begrundelsen herfor er, at det har vist sig meget vanskeligt at opstille regelsæt, der er i stand til at linke ordpar sammen på baggrund af parrede sætninger. På forskellige sprog udtrykker man sig f.eks. mere eller mindre komplekst og i mere eller mindre lange sætninger, hvorfor der kun meget sjældent vil være tale om en 1:1-relation på ordniveau. Nogle sprog benytter sig f.eks. af komposita, mens andre til samme formål benytter sig af bl.a. en genitivkonstruktion, der realiseres i form af en ordforbindelse. Ligeledes er det kendt, at man på engelsk ikke sammenskriver sammensatte ord (f.eks. translation

¹⁵⁰ Således siger Peters & Picchi (1997a: 251) : "You shall know a word by the company it keeps", hvoraf det fremgår, at et udtryk skal tillægges betydning i kraft af dens kontekst.

¹⁵¹ Bl.a. Hull (1997: 226) siger således, at alignment på ordniveau ville effektivisere eksisterende TM-systemer.

memory), hvilket man dog gør på en lang række andre sprog, f.eks. dansk (oversættelses hukommelse) og tysk (Übersetzungsspeicher).

Alignment på fraseniveau er underlagt nogle af de samme begrænsninger som alignment på ordniveau, da det tillige er svært at opstille regler, som kan kompensere for, at det bl.a. ikke er muligt at definere grænserne for ordforbindelser på forskellige sprogentydigt. En mulighed ser jeg i at foretage alignment på ledsætningsniveau, idet jeg forestiller mig, at ledsætninger i højere grad lader sig definere ved hjælp af ledsætningsmarkører eller ved grammatisk opmærkning,¹⁵² selv om der heller ikke på dette niveau nødvendigvis er tale om en 1:1-relation sprogene imellem. Til juridiske oversættelsesformål anser jeg ledsætningsniveauet som en mere velegnet segmentstørrelse end f.eks. ord og fraseniveau, idet ledsætninger udgør betydningsbærende elementer. Da ledsætninger desuden er kortere end helsætninger, vil sandsynligheden for at en TM kan finde et match være større end i de eksisterende TM-systemer.¹⁵³ Velegnetheden skal dog alene ses i relation til mønstergenkendelsesfunktionen, idet alignment på ledsætningsniveau i f.eks. tekstkvalitative sammenhænge vil betyde, at oversætteren får tilbudt en endnu mindre kontekst end ved alignment på sætningsniveau, hvorved bestemmelsen af et oversættelsesforslags adækvathed altså vanskeliggøres yderligere.

Som det er fremgået af det foranstående, har alle segmenteringsniveauer fordele og ulemper, hvorfor der er svært at sige, hvilket niveau, der er at foretrække. Endelig må

¹⁵² Brugen af ledsætningsmarkører som segmentafgrænsere er dog ikke helt uproblematisk. På dansk bruger man f.eks. betingelseskonstruktioner, hvor konjunktionerne er udeladt. Indførelsen af systemet 'nyt komma' i dansk retskrivning i 1996, som bedst kan beskrives som grammatisk pausekomma, vanskeliggør ligeledes brugen af ledsætningsmarkørerne, da man ikke skal sætte komma foran ledsætninger, f.eks. foran relativsætninger.

¹⁵³ Éric Gaussier et al (2000: 267) har f.eks. undersøgt værdien af mønstergenkendelse på ledsætningsniveau i tekniske manualer. Dokumentet, der skulle oversættes, bestod af 3422 sætninger. På baggrund af en eksisterende TM på 2522 oversættelsesenheder (helsætninger) fandt systemet 501 matches, men ved at inddеле helsætningerne i ledsætninger + helsætninger fandt systemet i alt 822 matches.

det antages, at det optimale segmenteringsniveau vil afhænge af, hvilket fagområde, der oversættes indenfor.

Om anvendeligheden af en TM som oversættelsesværktøj kan man generelt sige, at systemerne er behæftede med mange kvalitative mangler af forskellig art. Ikke desto mindre er TM-systemer dog at betragte som en uvurderlig håndsækning til oversætteren i praksis, hvis blot man holder sig mangle for øje og kun ser systemerne og deres indhold som en mulig inspirationskilde, der altid skal valideres både lingvistisk og pragmatisk (saml. Hull 2001: 226).

6.2 PARALLELE KORPORA VERSUS REFERENCEKORPORA

Parallele, alignede tekster anvendes efterhånden til mange formål. Som beskrevet er parallelle tekster et muligt fundament til opbygning af en TM, men derudover bruges parallelle tekster bl.a. til at ekstrahere ordbøger og bilingvale termlister, til videns-ekstraktion i form af cross-language information retrieval og til at retrieve eksempel-materiale til forskellige former for computerstøttet undervisning i kontrastiv lingvistik (Véronis 2000: 2).

Opbygningen af et maskinlæsbart, parallelt korpus og inkorporeringen i f.eks. en TM kan unægteligt være en værdifuld håndsækning til oversætteren, fordi han får mulighed for at identificere et oversættelsesforslag i en kontekst. En kvalitativ begrænsende faktor ved parallelle korpora og TM-systemer i særdeleshed er dog, at oversættelsesforslagene ikke kan være bedre end kvaliteten af det tekstmateriale, der er lagt ind i systemet, hvilket man som oversætter altid skal holde sig for øje.¹⁵⁴ Derudover skal oversætteren være opmærksom på, at de tilbudte oversættelsesenheder præsenteres løsrevet fra deres tekstuelle kontekst, hvorfor end ikke et 100 %-match nødvendigvis er garant for, at der

¹⁵⁴ Saml. Kay 1997: 11: "The moral is clear. The overall efficiency of a translation system, human or electronic, is directly related to its reliability."

foreligger en overensstemmelsesrelation. Oversætteren bør derfor altid revidere og validere oversættelsesforslagene.

I relation til de oplyste anvendelsesmuligheder af parallelle korpora bemærker jeg endvidere, at et parallelt dokumentationsgrundlag efter min mening ikke altid vil være et tilstrækkeligt dokumentationsgrundlag for oversætteren. Den sproglige manifestation, som findes i et parallelt korpus, vil alt andet lige altid kun være en delmængde af den fulde sproglige virkelighed. Jo større korpuset er, desto større vil spejlingseffekten naturligvis være. Det er dog min holdning, at en TM-database ikke vil kunne indfange den sproglige virkelighed i sin mangfoldighed og derfor ikke i alle sammenhænge vil kunne udgøre et tilstrækkeligt dokumentationsgrundlag for oversætteren. På grundlag af en TMs parallelle tekstgrundlag vil man f.eks. ikke kunne drage udtømmende konklusioner om tekstsorts-specifikke makrostrukturer og tekstkonventioner generelt, herunder graden af repetition, eller det faglige vidensindhold og man vil ikke kunne opstille begrebsrelationer (jf. Friedbichler 1997: 2). Fordelene og ulemperne ved parallelle korpora sammenfatter Friedbichler således:

« *Although these corpora undoubtedly have the great advantage of providing language equivalents, they are fraught with a number of problems. First, there are fundamental linguistic differences between original and translated texts, second, most source texts are far from flawless and require some editing before they can be translated, third, the decision which of the retrieved translations is most appropriate in a given context requires considerable expertise, fourth, the status and quality of the translation and the competence of the translator are frequently unknown, and, fifth, even excellent translators do not invariably produce model translations.* (ibid.)

Da en måltekst er underlagt de begrænsninger, der følger af dens tilblivelse i kraft af en kildetekst,¹⁵⁵ tilføjer jeg, at alene en kildetekst, der er produceret på kildesproget, kan betragtes som et fuldstændigt pålideligt dokumentationsmateriale. Det målsproglige ind-

¹⁵⁵ Saml.: Peters/Picchi 1997b: 5: "target texts are not true examples of natural language. A translation is always influenced by the source text."

hold af en TM er derfor behæftet med både en kvantitativ og en kvalitativ mangel. Jeg mener følgelig, at man ikke med afsæt i en TM-database vil kunne foretage f.eks. den sammenligning af de retssystemer, der udgør en oversættelses rammebetingelse, som er så påkrævet i forbindelse med juridisk oversættelse. Som tidligere beskrevet (jf. afsnit 4.2.3) er juridisk oversættelse kun mulig, hvis man kortlægger fagområdets begreber og begrebsrelationer på basis af et dokumentationsmateriale, der består af kildesproglige, autentiske tekster, som er forfattet af kompetente personer, som ikke er underlagt de samme kompetencebegrænsninger som oversætteren.

At juridisk oversættelse uundgåeligt implicerer en sammenligning af de involverede retssystemer understreges af bl.a. Luttermann, der citerer den hollandske jurist og lingvist de Groot:

« *Er sieht den Kern der Übersetzung juristischer Terminologie im Vergleich des Ausgangsrechtssystems (der Ausgangsrechtssprache) mit dem Zielsystem (der Zielrechtssprache). Übersetzen – so sein Fazit – ”ist wesentlich Rechtsvergleichung”* (Luttermann 1999: 52).

Konsekvensen heraf er, at den juridiske oversætter nødvendigvis må udføre korpusbaseret terminologiarbejde i form af en slags komparativ ret. Et overblik over det juridiske fagområdes terminologi, tekstkonventioner o.l. kan alene tilvejebringes på grundlag af autentiske modersproglige tekster, altså ikke-oversatte tekster, hvorfor en TM-database ikke er et tilstrækkeligt dokumentationsgrundlag. For inkorporeringen af et sådant monolingvalt korpus taler ligeledes det forhold, at oversætteren i) oftest ikke er fagekspert inden for fagområdet,¹⁵⁶ hvorfor han har brug for bl.a. at tilegne sig viden om det målsproglige retssystem, og ii) såfremt oversætteren oversætter fra modersmålet til fremmedsproget, er underlagt sproglige kompetencebegrænsninger, som et autentisk korpus på målsproget vil kunne kompensere for. Således siger Peters & Picchi:

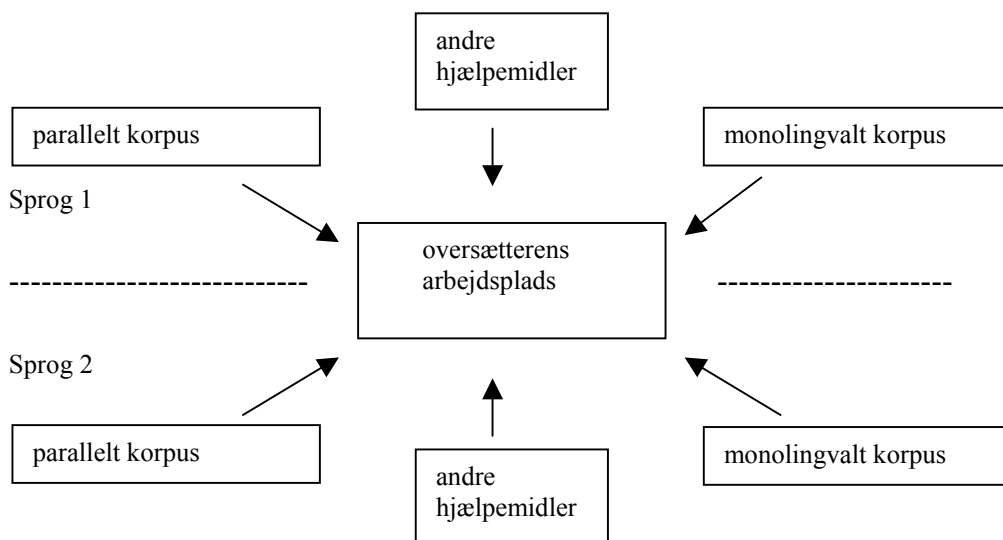
¹⁵⁶ Saml. Friedbichler 1997: 2: ”The more specific a text, the more important it will be for the translator to have resources where s/he can check the language used by the expert.”

« *They [oversætterne, red.] require rapid and reliable access to authoritative sources of reference (both dictionaries and texts) that can provide them with guidance in selecting the most appropriate translation equivalent for a given word or expression used in a given context, to suit the particular text type being treated* (Peters & Picchi 1997a: 247; saml. 1997b: 1).

Et monolingvalt dokumentationsmateriale vil dog være utilstrækkeligt i en oversættelsessituation, fordi der ikke på et sådant grundlag kan drages konklusioner om ækvivalensrelationer, hvilket er delvist muligt med udgangspunkt i et parallelt korpus i form af f.eks. en TM.

Både det bilingvale, parallelle korpus og det monolingvale, autentiske korpus er som her anskueliggjort underlagt visse begrænsninger, hvorfor en kobling af disse former for korpora vil kunne bidrage med nyttige og vel nærmest uundværlige informationer for den juridiske oversætter (jf. Peters & Picchi 1997b: 2 samt Bowker & Pearson 2002: 93). Samme opfattelse kommer til udtryk hos Fung (2000: 223), der siger, at parallelle korpora er en værdifuld ressource for oversætteren, men tilføjer, at værdien af et monolingvalt referencekorpus alt andet lige er meget større. I den sammenhæng bemærker jeg, at det efterhånden er forholdsvis let at få adgang til maskinlæsbart monolingvalt materiale inden for mange fagområder, da udbuddet på web'en bliver stadigt større. Man skal dog være sig bevidst, at der på web'en kan ligge dokumentation af meget ringe kvalitet, f.eks. tekster, der ikke er efterredigerede eller er (dårlige) oversættelser. I hvert enkelt tilfælde bør man derfor forsøge at verificere indholdet af kilder, der er fundet på nettet, i kraft af andre kilder. Oversætterens optimale arbejdsituation har jeg illustreret i fig. 18, som er inspireret af Peters & Picchi 1997a: 270.

Fig. 18 Oversætterens optimale arbejdsplads

Kilde: egen illustration

Ud over at kunne gøre brug af parallelle tekster, som gør det muligt at finde oversættelsesækvivalenter, bør oversætteren have adgang til en monolingval (funktionelt sammenlignelig) database med målsprogstekster, således at han har adgang til autentiske tekster på både kilde- og målsproget, som ”*provide information on common authentic usage not available in even the best bi- or monolingval domain-specific dictionaries, glossaries, databases or any other resources.*” (Fung 2000: 223). Kategorien *andre hjælpemidler* omfatter alle tænkelige former for hjælpemidler, f.eks. bi- eller monolingvale (fag-)ordbøger, World Wide Web (f.eks. konkordans-søgemaskiner), fageksperters bistand o.l.

Det parallelle tekstkorpus af A/S og ApS-vedtægter, der udgør afhandlingens empiriske grundlag, vil dermed for at kunne fungere som et optimalt arbejdsgrundlag for den juridiske oversætter skulle suppleres med et monolingvalt korpus, der består af tekster, der udgør det parallelle korpus’ funktionelle tertium comparationis. I afsnit 3.3.3.2 foreslår jeg anvendelsen af autentiske tyske vedtægter for henholdsvis et *Aktiengesell-*

schaft og et *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* som funktionelt sammenlignelige tekstsorster.

6.3 TRANSLATOR'S WORKBENCH

I de foregående afsnit har jeg henholdsvis beskrevet TM-konceptets ide og historie og i forlængelse heraf redegjort for konceptets anvendelighed og begrænsninger generelt set. I dette afsnit vil jeg præsentere det TM-koncept, som lanceres af firmaet Trados under navnet *Translator's Workbench*. Helt konkret beskriver jeg Trados 3 Freelance edition, som blev frigivet i maj 2000. Trados har ganske vist frigivet en version (Trados 5.5.) i maj 2001, hvilken opdatering jeg dog ikke har anskaffet mig, da de to versioner primært adskiller sig fra hinanden i relation til antallet af understøttede sprog og i kraft af, at version 5 er udstyret med en workflow-/fil-managementkomponent,¹⁵⁷ der er tænkt som et værktøj til større oversættelsesenheder, der bl.a. har brug for at kunne outsource og opdele de enkelte oversættelsesprojekter. Da den grundlæggende mønstergenkendelsesfunktion og øvrige TM-egenskaber ikke er blevet ændret i forhold til version 3 (saml. TRADOS 2002 og Freigang & Reinke 2002), mener jeg ikke, at der er noget til hinder for at lægge version 3 til grund for testningen af mine hypoteser. Min version 3 er en såkaldt freelance-udgave, hvilket betyder, at systemet i modsætning til team-udgaven ikke er beregnet til bruger-netværk, men til oversætteren, der arbejder alene. Forskellen mellem de to udgaver udspringer altså ikke af forskellige basis-TM-funktioner,¹⁵⁸ hvorfor jeg er af den opfattelse, at det er metodisk forsvarligt at bruge freelance-ud-

¹⁵⁷ Language International, april 2001: 30: "TRADOS5 is an open content management platform that supports all production and management process involved in the translation and localization cycle. It is built around an intuitive WorkSpace that acts as launchpad for the individual applications."

¹⁵⁸ Helt konkret består forskellen i, (i) at freelance-udgaven kun kan bruges af en enkelt bruger, (ii) at kun 5 sprog efter eget valg kan understøttes, at (iii) funktionen 'oprette et TM-projekt' ikke kan benyttes (saml. TRADOS 2000, 1-2). (iii) dækker over det forhold, at man i teamversionen kan vælge at oprette en TM, som består af netop de segmenter, som er relevante for en bestemt oversættelse.

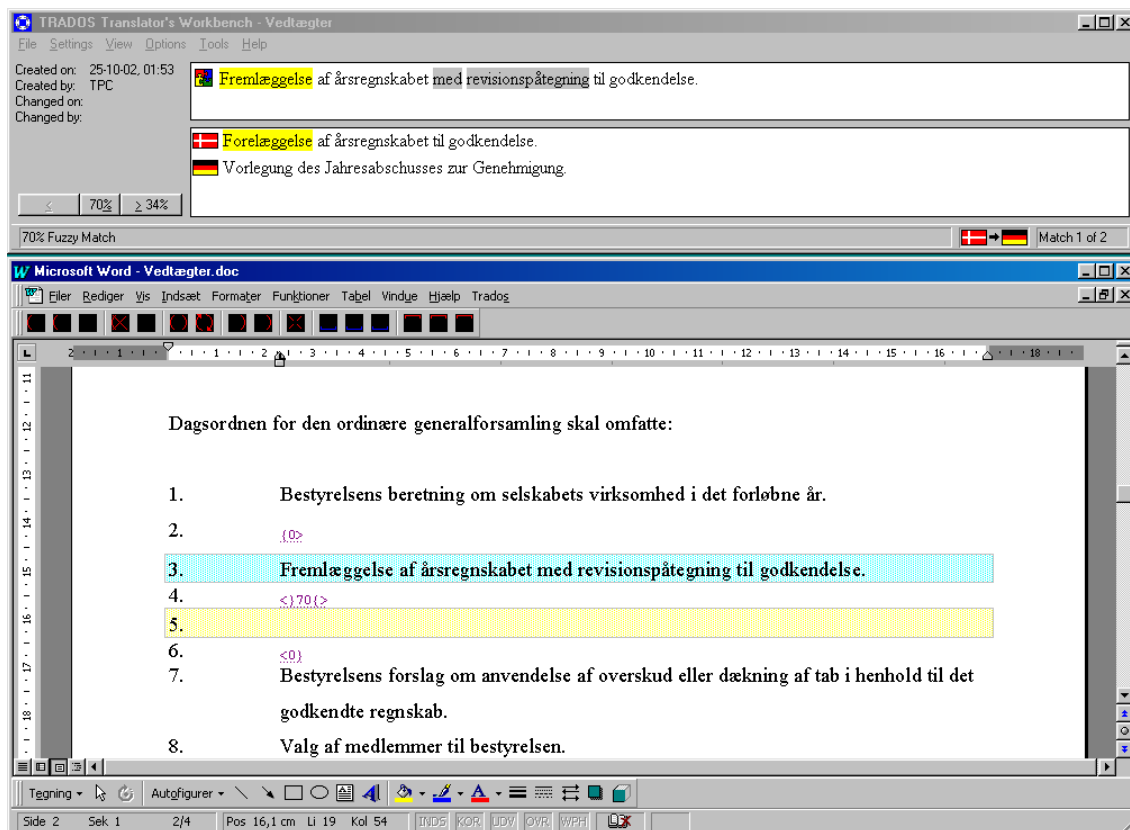
gaven til mit formål. Den efterfølgende beskrivelse af Translator's Workbench 3 (TWB) sker primært med udgangspunkt i netværksversionen af brugervejledningen til systemet (TRADOS 2000).

TRADOS-konceptet er et integreret oversættelsessystem, som tilbyder forskellige former for oversættelses-software, som ifølge TRADOS selv tilsammen skal kunne fungere som oversætterens funktionelle arbejdsplads. Jeg vil i min beskrivelse af Trados fokusere på selve TM-enheden og kun kort redegøre for de øvrige software-komponenter, da TM-enheden udgør det integrerede systems kernefunktion, mens de øvrige komponenter alle kan betegnes som hjælpeprogrammer.

TWBen er en oversættelseshukommelse, der opererer med segmenter på sætningsniveau. Arbejdsmetoden er den, at teksten, der skal oversættes, åbnes i Word og oversættes sætning for sætning. Hver gang oversætteren har oversat en sætning, gemmes kildeprogssætningen sammen med sin oversættelse i form af en sætning på målsproget i en database. Hukommelsen opdateres dermed løbende. Databasen udgør sammen med et neuralt netværk (algoritme) selve oversættelseshukommelsen. Det neurale netværk sætter systemet i stand til at 'lære' af sine tidligere handlinger ved at indsamle bestemte, men ikke nærmere definerede 'signaler'. Som udgangspunkt er systemet kun i stand til at gemme én målsproglig sætning per kildeprogssætning. Men man kan dog indstille sine TM-options, så man til en og samme kildeprogssætning får mulighed for at gemme flere målsprogssætninger, som kaldes *multiple translations* (saml. TRADOS 2000: 2-6).¹⁵⁹

¹⁵⁹ Det foregår på den måde, at der i hukommelsen gemmes flere oversættelsesenheder, der indeholder identiske kildeprogssætninger. Oversættelsesenhederne kan derfor tilknyttes forskellige project settings (jf. TRADOS 2000: 2-33).

Fig. 19 Translator's Workbench

Under selve oversættelsesprocessen med TWB arbejder man i Word. Skærbilledet opdeles, så man øverst i skærbilledet ser selve workbenchen, mens Word-vinduet optager den nederste del af skærbilledet. Arbejder man med MultiTerm kørende i baggrunden, vil workbench-vinduet i højre side indeholde et lille vindue til terminologiske angivelser. Når workbenchen installeres, tilføjes der en workbenchspecifik værktøjslinie til den traditionelle værktøjslinie i Word. Det er denne værktøjslinie, der etablerer kontakten til de øvrige programmer.

Når man påbegynder sin oversættelse, stiller man i Word-filen cursoren i det segment, der skal oversættes, og aktiver TWB via symbolerne i værktøjslinien. I den øverste rude i TWB-vinduet ses det kildesproglige segment (udgangssætningen), der skal oversættes. Finder TWB et match i den aktuelle TM til det åbnede segment, vises matchet sammen

med en oversættelse til målsproget i den nederste rude i TWB-vinduet. Yderst til venstre i vinduet ses de administrative informationer (dato for oprettelsen, ophavsmand, seneste anvendelse o.l.), som er gemt sammen med den enkelte oversættelsesenhed. I statuslisten nederst i TWB-billedet ses matchværdien. Finder TWB flere matches, vil man ved at aktivere < eller >-knappen kunne bladde igennem de fundne matches. Det match, der har den største match-procent, overføres automatisk til word-dokumentet, hvor segmentet kan bearbejdes, inden det godkendes som oversættelsesforslag og sammen med udgangssætningen gemmes som oversættelsesenhed i den aktiverede TM-hukommelse. Indeholder udgangssætningen afvigelser i forhold til den sætning, som TWB kombinerer udgangssætningen med, vil disse afvigelser ved hjælp af forskellige farver være markeret i ruden med udgangssætningen.

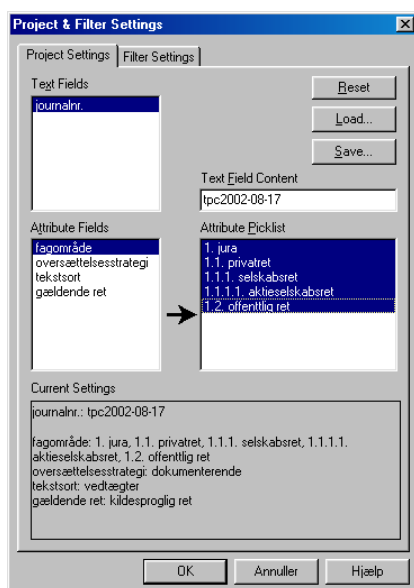
Sammen med de enkelte sætningspar lagres såkaldte *project settings*, som er de informationer, som oversætteren vælger at knytte til de enkelte sætningspar. Det kunne f.eks. være information om emneområde, kundenavn, ophavsmand, dato o.s.v. Det bemærkes, at man ikke i løbet af oversættelsesprocessen frit til de enkelte sætningspar kan tilføje metadata, som man synes er relevante, men alene forsyne en del-TM som helhed med oplysninger. Og har man først oprettet en TM, kan attributværdierne ikke ændres. Project settings kan derfor bedst betegnes som en delhukommelses fælles karakteristiske træk. De enkelte sætningspar og de predefinerede project settings kaldes for oversættelsesenheder og lagres som sådanne i hukommelsen. Ved at definere disse project settings bliver det muligt på et senere tidspunkt at skelne mellem forskellige undergrupper af data i TMen, hvis man f.eks. ønsker kun at få vist de oversættelsesforslag, der ligger inden for et bestemt emneområde eller er kundespecifikke. På den måde kan man desuden sikre, at der i oversættelserne realiseres en konsistent terminologi.

Ved en struktureret anvendelse af project settings er det min opfattelse, at man langt hen ad vejen bl.a. kan råde bod på, at oversættelsesenhederne i en TM fremstår som metadata, hvilket her betyder sproglige data uden kontekst i vid betydning. Project settings kan nemlig udgøre den pragmatiske kontekst, som sætter oversætteren i stand til at be-

dømme, om en udgangssætning er pragmatisk sammenlignelig eller identisk med en sætning i TM-hukommelsen. I TWB opereres der med to felttyper til pragmatisk klassificering af en konkret opgave: tekstfelter og attributfelter. Tekstfelter anvendes, når man ikke på forhånd kan definere feltets mulige indhold (f.eks. dokumentnavn eller nr.). Attributfelterne anvendes, når man på forhånd kan definere feltets indhold (f.eks. fagområde). Der er tale om oplysninger, der gemmes sammen med hver ny oversættelsesenhed i TMen.

Inden for juraen ville de optimale project settings til klassificering af en konkret oversættelsesopgave kunne være: (tekstfelt:) journalnr., (attributfelter:) emneområde (f.eks. jura -> privatret -> selskabsret -> aktieselskabsret), tekstsart (f.eks. vedtægter,) oversættelsessituation (instrumentel eller dokumenterende oversættelse) og gældende ret (kilde- eller målsproglig ret). Fig. 20 viser disse project settings i TWB. Skal project settings fungere optimalt, er det naturligvis en forudsætning, at angivelserne gennemtænkes og struktureres i overensstemmelse med de konkrete oversættelsesopgavers karakteristika. Dette forudsætter stor fagviden hos den systemansvarlige eller den person, som står for oprettelsen af en TM eller for implementeringen af TM generelt.

Fig. 20 Project settings

Oplysningerne vil uden tvivl være af stor nytteværdi for oversætteren, som ved hjælp af disse sættes i stand til at vurdere, hvorvidt oversættelsesforslagenes pragmatiske situation er identisk med den situation, som udgør den ekstralingvistiske ramme for en konkret oversættelsesopgave. Efter min mening betyder muligheden for pragmatisk at kunne kontekstbestemme oversættelsesenhederne ved hjælp af project settings, at de udtryk, der optræder i de enkelte enheder, kan monosemeres. Gøres der ikke brug af detaljerede project settings, vil en monosemering ofte ikke kunne finde sted. Havde eksempelsætningerne i fig. 16 været behæftet med project settings som f.eks. fagområde, havde man kunnet mindske risikoen for en semantisk fejlfortolkning.

TWBen er i stand til at søge i hukommelsen i todimensionel forstand. Ved at definere sine søgekriterier i form af project settings, som kan fungere som en slags søgefilter, kan man for det første få vist netop de oversættelsesforslag, som har førsteprioritet i forbindelse med en bestemt oversættelsesopgave. I praksis foregår det på den måde, at systemet i hele hukommelsen først søger efter matches med project settings, der stemmer overens med filteret. Finder systemet ikke en matchende oversættelsesenhed, eller har man ikke anført et søgefilter, vil systemet for det andet søge efter oversættelsesenheder alene på basis af mønstergenkendelsesfunktionen på sætningsniveau.

Da det er forholdsvist sjældent, at en sætning forekommer i helt samme ordlyd igen og igen, er TWB gearet til ikke kun at finde sætninger, som er helt identiske med udgangssegmentet. For at kunne finde frem til sætninger i hukommelsen, som kun er delvist identiske med udgangssegmentet (fuzzy-matches), foretager systemet ikke en semantisk analyse af sætningerne. Genkendelsen er alene baseret på en 'fuzzy logic-algoritme', der beregner, i hvor høj grad to kildesprogssætninger ligner hinanden. Lighedsscoren rapporteres til brugeren i form af en procentangivelse, den såkaldte fuzzymatch-værdi. Fuzzymatch-beregningen foretages af systemet på grundlag af en sammenligning af sætningernes overfladestruktur. Systemet beregner og vægter betydningen af ændrede sætningsled og ord og tildeler forskellige (brugerdefinerede) strafpoint for afvigelser. Systemet undersøger f.eks., om en ændring alene vedrører et såkaldt variabelt element

(f.eks. tal, datoer, navne o.l.), der ikke har egentlig tekstuel betydning, eller om den vedrører elementer, som har egentlig tekstkarakter.

Som udgangspunkt opererer TWB som beskrevet på sætningsniveau. For at imødekomme oversætterens behov for ligeledes at kunne søge på mindre segmenter, har man indbygget en *konkordans-funktion*, med hjælp af hvilken man kan søge efter dele af sætninger/udtryk i hukommelsen. Som følge af, at systemets søgegrundlag er sætningsniveauet får man ved at søge efter dele af sætninger, f.eks. udtryk, dog som tidligere nævnt alene vist et match på sætningsniveau, som indeholder det søgte fragment. Oversætteren skal altså derfor selv være i stand til at finde det ækvivalerende fragment, f.eks. et bestemt ord, i det målsproglige segment, hvilket i sig selv kan være både vanskeligt og tidskrævende, hvis systemet finder mange matchende segmenter i hukommelsen. Konkordanssøgningen foregår ligesom søgning generelt i hukommelsen som en fuzzy-søgning i kildesprogsteksten, hvorfor systemet finder både de tekstuelle fragmenter, som er helt identiske med søgefragmentet, og de fragmenter, som kun er delvist identiske (saml. TRADOS 2000: 3-12). Anvendeligheden af konkordansfaciliteten begrænses dog af, at kun de fragmenter identificeres, som er mindst 30 % identiske med søgefragmentet. I følge Michael Grøn fra Oversætterhuset A/S betyder dette i praksis, at en konkordanssøgning ofte ikke giver noget resultat. Er der f.eks. tale om et meget kort søgeord eller søgefragment, vil selv mindre ændringer (f.eks. ændrede bøjningsendelser på et verbum) betyde, at systemet ikke er i stand til at finde et match. Hos Oversætterhuset har bl.a. dette forhold betydet, at man anser det for nødvendigt at råde over en terminologisk database, der kan tilbyde oversætteren de nødvendige oplysninger.¹⁶⁰

Som beskrevet udgør TWB kernen i Trados-konceptet. For at systemet kan fungere, skal oversætteren dog også have adgang til software, som kan klargøre dokumenterne til oversættelse ved hjælp af en TM, og programmer, som sammen med TWB, understøtter oversætteren i selve oversættelsesprocessen. Trados-systempakken omfatter derfor komponenterne: MultiTerm (terminologisk database), WinAlign (alignment-software),

¹⁶⁰ Telefon-interview med udviklingsdirektør Michael Grøn den 20. juni 2002.

Tag-Editor (editor til oversættelse af dokumenter med tags, f.eks. HTML/SGML-dokumenter), T-Window for PowerPoint (til oversættelse af powerpoint-præsentationer ved hjælp af TWB) og TRADOS S-Tagger for FrameMaker, TRADOS S-Tagger for Interleaf, TRADOS Story Collector and Filter Pack.¹⁶¹

Det eneste hjælpeprogram, som understøtter oversætteren i den egentlige sprogproduktion, er MultiTerm, som er en flersproget og begrebsorienteret terminologisk applikation, som kan anvendes både som en integreret del af TWB og separat. Interfacen mellem MultiTerm og TWB sikrer, at udtryk, der er indlæst i MultiTerm som ækvivalenter, automatisk foreslås i et separat vindue i TWB. Det betyder, at i de tilfælde, hvor TWB ikke finder et match i TM-hukommelsen, kan MultiTerm muligvis komme med oversættelsesforslag på termniveau, hvilket naturligvis kun sker under den forudsætning, at man har brugt tid på at lægge terminologiske ækvivalensrelationer ind i termbasen.¹⁶²

Set i relation til oversætterens optimale arbejdsplads kan det konstateres, at TWBens sproglige materiale alene udgøres af parallelle tekster, som kan være behæftede med kvalitative mangler. Integrationen af en termbase betyder efter min mening, at det er muligt at højne oversættelsernes kvalitet. For at oversætteren kan råde over en helt optimal arbejdsplads, skal han dog ligeledes have adgang til tematisk relevant referencemateriale i TWBen, hvilket ikke er muligt i dag. TWB tillader ganske vist, at man kan udvide søgningen til at omfatte en reference-TM,¹⁶³ men dette dokumentationsgrundlag

¹⁶¹ De tre sidstnævnte er alle konverteringsværktøjer, som kan konvertere tekst fra et DTP-program til et TWB-kompatibelt format.

¹⁶² Saml. Webb (2001: 13): "Without a terminology database that is compatible with translation memory, the TM user cannot easily obtain suggested translations for individual words without opening a separate electronic dictionary or looking through a conventional dictionary."

¹⁶³ Reference-TMen kan kun bruges til konkordanssøgninger. Det er således ikke muligt ved denne fremgangsmåde at få vist oversættelsesforslag fra to forskellige hukommelser, ligesom det ikke er muligt at importere tekstfragmenter eller hele sætninger fra reference-TMen til det konkrete dokument, som man er i gang med at oversætte (saml TRADOS 2000 2-37).

består ligesom den primære TM af parallelle tekster, hvorfor der ikke er tale om et pålideligt, målsprogligt dokumentationsgrundlag.

6.4 TM-SYSTEMERS BEGRÆNSNINGER I FORBINDELSE MED OVERSÆTTELSE AF JURIDISKE TEKSTER

Beskrivelsen af TWBs konception og funktionsmåde vil i dette afsnit blive sammenholdt med de krav til et oversættelsesværktøj, som i kapitel 5 blev specificeret på baggrund af de problemtyper, som typisk opstår, når man oversætter juridiske tekster. På grundlag af denne sammenholdelse vil jeg diskutere og påvise TWBs begrænsninger som sprogteknologisk værktøj til oversættelse af juridisk dokumentation samt primært tage stilling til, om en inkorporering af et monolingvalt autentisk tekstkorpus på målsproget vil kunne bidrage med væsentlige oplysninger for oversætteren og således udvide TWBs mulige anvendelsesområder samt højne oversættelseskvaliteten. Diskussionen af systemets muligheder og begrænsninger vil ske for hver enkelt problemtype.

Resultatet af sammenholdelsen vil afstikke rammerne for afhandlingens empiriske del, idet alene de konkretiserede problemtyper, der ikke entydigt kan fastslås at ligge enten uden eller inden for TM-systemets rammer, vil blive relateret til og afprøvet i TWB i praksis. I de tilfælde, hvor jeg har kendskab til mulige løsninger af et problem, vil jeg redegøre for disse og fremkomme med mine overvejelser omkring de beskrevne metoder til løsning af problemet. Da jeg ikke er datalingvist, er jeg desværre ikke i stand til at fremkomme med detaljerede og afprøvede tekniske løsningsforslag, hvorfor mine overvejelser primært skal ses som en indikation af lingvistens og oversætterens ønsker for fremtidens sprogteknologiske værktøjer.

Jeg anfører indledningsvist, at grundforudsætningen for at en TM er et anvendeligt værktøj vel nærmest selvfølgelig er, at teksterne, der skal oversættes, foreligger i maskinlæsbar form og kan åbnes i TM-editoren (hos TWB: i Word). Anvendeligheden af en TM som oversættelsesværktøj vil dermed stige i takt med, at antallet af elektroniske dokumenter stiger.

6.4.1 Problemtype 1: Interpretation

For så vidt angår det interpretative problem, må det fastslås, at et TM-systems konception og funktionsmåde ikke tilgodeser det forhold, at juridisk oversættelse er en disciplin, som forudsætter en høj grad af faglig og intertekstuel viden hos den juridiske oversætter, forstået på den måde, at oversætteren overordnet set ikke vil kunne hente faglig eller tekstuel viden om hverken kilde- eller målsproglige forhold i en TM. Kendskab til de retssystemer, der f.eks. udgør en oversættelsesopgaves ekstralingvistiske ramme, og de juridiske arbejds- og fortolkningsmetoder, der finder anvendelse i disse, må den juridiske oversætter derfor tilegne sig på anden vis. Interpretationen af den tekst, der skal oversættes, og tillige af translatet, der jo skal udarbejdes og dermed også interpreteres i overensstemmelse med det formål, der er intenderet af ordregiveren, understøttes dermed ikke af TM-konceptet. En TM kan allerhøjest betragtes som en samling af allerede erhvervet viden på sætningsniveau, der lagres med genbrug for øje. Værdien af denne viden begrænses dog af det forhold, at den erhvervede viden ikke nødvendigvis er udtryk for egentligt kendskab til fagområdet, men alene for oversætterens handlinger i en konkret oversættelsessituation, hvilke handlinger normalt ikke specificeres nærmere eller fastholdes i et TM-system.

Det kan dog hævdes, at TM-systemet hjælper oversætteren med at bestemme betydningen af bl.a. de juridiske begreber, da TM-konceptet tilbyder oversætteren den sproglige kontekst, som de juridiske begreber er en del af. Oversætteren ser altså ikke et udtryk fuldstændig løsrevet fra en indholdsmæssig sammenhæng. Årsagen er, at TM-systemer opdeler kildeteksten i segmenter på sætningsniveau. Som jeg tidligere har skrevet, er

den betydning, der kan udledes af konteksten ofte identisk med den betydning, som et udtryk har i et konkret retssystem. På begrebsniveau er det min opfattelse, at kontekst-oplysninger i snæver forstand derfor ofte vil kunne dokumentere betydningen af et realiseret begreb. TM-systemer må derfor siges til dels at kunne understøtte oversætteren, når han skal bestemme juridiske begrebs betydning.

Dette er dog kun ubetinget tilfældet for så vidt angår det kildesproglige materiale i en TM. De målsprogligt realiserede pendanter til de udtryk, der er aktualiseret i kildesprogssætningerne, vil nemlig ikke under alle omstændigheder kunne dokumentere betydningen af et realiseret begreb i det målsproglige retssystem, og den målsproglige sætning vil dermed ikke kunne fungere som en autentisk kontekst i snæver forstand. De målsproglige segmenter, der er indeholdt i en TM, er nemlig ikke en spejling af det målsproglige 'verdensbillede'. De målsproglige segmenter er alene udtryk for de handlinger, som oversætteren af det konkrete TM-segment har foretaget i forbindelse med en tidligere oversættelse af en tekst, der er udtryk for det kildesproglige verdensbillede. Oversætteren kan f.eks. have valgt at gengive et kildesprogligt realiseret udtryk i form af en neologisme på målsproget, hvorfor det målsproglige TM-segment ikke aktualiserer udtryk, der repræsenterer det begrebsapparat, der normalt bruges i det målsproglige retssystem. En TMs målsproglige indhold kan som udgangspunkt desuden ikke dokumentere autentiske, målsproglige tekstkonventioner. De målsproglige segmenter skal derfor alene betragtes som tekst, der er opstået i kraft af en anden tekst (kildeteksten) med de risici, som dette indebærer. Anvendeligheden af TM-systemer til juridisk oversættelse begrænses altså af, at systemets målsproglige indhold er et arbejdsgrundlag, der ikke i nødvendig omfang beskriver og dokumenterer det målsproglige retssystems karakteristika, herunder indfanger en eventuel uensartet begrebsstruktur eller forskelligartede tekstkonventioner retssystemer imellem.

Tekstfundamentet i en TM kan derfor alene være udgangspunkt for sproglige iagttagelser af tidligere trufne oversættelsesvalg på sætningsniveau. Hertil skal knyttes den kom-

mentar, at værdien af de målsproglige TM-segenter altid vil afhænge af oversættelsens validitet.

På den kildesproglige side kan det konstateres, at TM-indholdet er udtryk for den juridiske sprogbrug, der kommer til anvendelse i det kildesproglige retssystem. Der er dermed tale om tekster, som afspejler kilderetssystemets retsopfattelse og 'verdensbillede.' De kildesproglige segmenters anvendelighed som fortolkningsgrundlag begrænses dog af, at teksterne splittes op i sætningssegmenter, hvoraf følger, at de enkelte segmenter mister deres fulde tekstuelle kontekst, altså tekstens kommunikative og pragmatiske aspekt. Det pragmatiske aspekt kan dog tilgodeses ved at gøre brug af fyldestgørende project settings. Funktions- og situationsadækvate project settings kan nemlig i stort omfang tilgodese oversætterens behov for at have adgang til metasproglige data, der giver pragmatisk information om de enkelte TM-segenter. Har oversætteren f.eks. kendskab til, hvilken tekstsart et bestemt segment optræder i, vil han i langt højere grad være i stand til at bestemme det semantiske indhold af de begreber, der aktualiseres i et bestemt segment.

Sammenfattende kan det konkluderes, at et TM-system ikke råder over faciliteter, som kan hjælpe den juridiske oversætter med at forstå og fortolke en juridisk tekst, hvis vi ser bort fra muligheden for at anføre project settings. Jeg mener af den grund, at det interpretative problem ikke kan løses endegyldigt inden for rammerne af TM-konceptet, da den fulde forståelse af det juridiske univers ikke alene er et tekstuel anliggende, men derimod et sammenspil mellem mange forskellige faktorer, bl.a. mellem den konkrete tekst og den ekstralingvistiske ramme.

Det interpretative problem ligger med udgangspunkt i ovenstående uden for TM-systemets rammer, hvorfor denne problemtype ikke vil blive relateret til og afprøvet i TWB i praksis.

6.4.1.1 *Mulig løsning på problemet*

En udvidelse af TM-systemers tekstfundament i form af f.eks. originale kilde- og målsproglige referencetekster vil efter min mening være af stor gavn for den juridiske oversætter, der skal forstå og oversætte en juridisk tekst. Får oversætteren mulighed for at sammenholde funktionelt sammenlignelige, autentiske referencetekstsorter, er det min opfattelse, at oversætteren vil kunne drage begrundede, oversættelsesstrategiske slutninger på både det terminologiske og tekstkonventionelle plan, da han får tilbudt den kontekst, der er nødvendig for at kunne bestemme betydningen af et bestemt udtryk og tillige forudsætningen for at kunne træffe stilistisk adækvate valg.

Den indholdsmæssige nytteværdi af referencekorpora, altså spørgsmålet om 'hvad' man kan hente af information i et referencekorpus, vil blive undersøgt i afsnit 7.4.

6.4.2 Problemtype 2: Juridisk terminologi

Det terminologiske problem betegnede jeg tidligere som et problem af todimensionel karakter. På den ene side kunne det konstateres, at juraen realiserer forskellige begrebstyper, der er karakteriserede ved en høj abstraktionsgrad, semantisk dynamik og for størstedelens vedkommende tillige ved polysemi. På den anden side er et juridisk begrebsapparat altid knyttet til et bestemt retssystem og den heri herskende retsopfattelse, hvorfor juridiske begreber er kulturbundne. Et eksempel på kulturbundne begreber er rettens institutioner. Det betyder, at der kun i de færreste tilfælde er en terminologisk 1:1-relation retssystemer imellem. Kravet til et sprogteknologisk værktøj, der anvendes til juridiske formål, må derfor være, at oversætteren for det første skal have adgang til terminologiske og begrebsmæssige oplysninger, og for det andet at oversætteren får mulighed for at udøve en form for komparativ ret. Oversætteren har nemlig brug for at kunne sammenligne bl.a. begrebsstrukturen i de retssystemer, som udgør den pågældende oversættelsesopgaves ekstralingvistiske ramme. Alene på den baggrund bliver han i stand til at drage begrundede, oversættelsesstrategiske slutninger samt tillige sat i stand

til at finde de nødvendige informationer om et begrebs semantiske indhold i det hele taget.

For så vidt angår det terminologiske oversættelsesproblems første dimension, altså at oversætteren har behov for at kunne få terminologisk eller begrebmæssig assistance i form af semantiske data, kan det fastslås, at et TM-system i sin grundsubstans ikke hjælper oversætteren. Da TM-systemers tekstmateriale er alignet på sætningsniveau, vil oversætteren nemlig ikke kunne finde egentlige terminologiske data (f.eks. oplysninger om et begrebs karakteristiske træk) om et givent begreb i selve TM-hukommelsen. Ved hjælp af konkordansfunktionen er det dog muligt at finde et autentisk, kildesprogligt konteksteksempel til et kildesprogligt søgeord eller en ordforbindelse. Via konteksten vil det alt andet lige ofte være muligt at indholdsbestemme et sprogligt udtryk, der optræder i en ny udgangssætning.

En måde, hvorpå man kan sikre, at oversætteren kan hente egentlig terminologisk eller begrebmæssig hjælp under oversættelsesprocessen er at ved at gøre brug af en terminologisk database (f.eks. MultiTerm).

Forekomsten af polyseme udtryk inden for det juridiske fagområde betyder i relation til en TM, at systemet skal kunne rumme eksistensen af forskellige semantiske udlægnings af et udtryk. Da det er muligt af indstille sine TM-options, så man til en og samme kildesprogssætning kan gemme flere målsprogssætninger (multiple translations), må TWB siges at være gearet til forekomsten af polysemi. Ved en selekteret og struktureret anvendelse af project settings vil det for øvrigt ske yderst sjældent, at en og samme sætning tillægges forskellige betydninger. Sætninger, der er ens i overfladestrukturen, men aktualiserer et forskelligt semantisk indhold, vil oftest være lagret i forskellige TM-hukommelser. Skulle det forekomme, at der optræder flere oversættelser til en og samme kildesprogssætning i en og samme TM-hukommelse vil TWB markere dette ved at anføre '100 %-match, -1 %, flere 100 %-matches' i symbolbjælken.

Med udgangspunkt i ovenstående kan det konkluderes, at de oversættelsesproblemer, der er omfattet af den terminologiske problemtypes første dimension, entydigt enten kan eller ikke kan løses inden for rammerne af selve TWBen. De enkelte problemtyper vil derfor ikke blive afprøvet i TWB i praksis. En mulig løsning af problemet præsenteres i afsnit 6.4.2.1.1.

For så vidt angår den terminologiske problemtypes anden dimension, altså den juridiske oversætters behov for at kunne udøve komparativ ret i form af en sammenligning af de involverede retssystemers begrebsapparat, kan det fastslås, at en sådan sammenligning ikke kan finde sted inden for rammerne af TWB, da systemet tekstuel alene er funderet på et parallelt tekstmateriale, hvor de målsproglige tekster ikke er autentiske, målsproglige tekster. Der er alene tale om tekster, der er udarbejdet på målsproget med udgangspunkt i en kildesproglig tekst, hvorfor det målsproglige indhold i et TM-system ikke spejler den målsproglige virkelighed og derfor ikke kan gælde som en autoritativ dokumentationskilde. Dette problem kan efter min mening i stort omfang løses ved at inkorporere et funktionelt tertium comparationis på tekstsorniveau til den kildetekst, der oversættes, fordi der er tale om tekster på forskellige sprog, der har en lang række fællestrekk, selv om de er opstået uafhængigt af hinanden: funktion, fagområde og emne. Den juridiske arbejdsmetode og efterfølgende betydningsbestemmelse af f.eks. juridiske udtryk finder som tidligere beskrevet ganske vist ikke kun sted med afsæt i en enkelt tekstsart, da juraen er kendetegnet ved en høj grad af intertekstualitet. Det er dog min opfattelse, at oversætteren i kraft af et dokumentationsgrundlag, der består af funktionelt sammenlignelige tekstsorarter på kilde- og målsprog, langt hen ad vejen sættes i stand til at drage de nødvendige faglige og dermed terminologiske konklusioner, selv om disse alene baseres på de tekstuelle og sproglige kompetencer, som oversætteren tilegner sig med udgangspunkt i en tekstsorartspecifik sammenligning. Det er altså min opfattelse, at den terminologiske viden, der er nødvendig hos den juridiske oversætter, for at han kan oversætte, i stort omfang kan hentes i et funktionelt tertium comparationis på tekstsorniveau. Oversætteren skal dog være bevidst om, at et autentisk korpus på målsproget ikke som et parallelt korpus leverer data om oversættelsesækvivalenter i traditionel

forstand, men alene giver information om den målsproglige formuleringspraksis inden for et bestemt fagområde og tekstsart.¹⁶⁴

Af ovenstående fremgår det, at TWBs tekstfundament, som alene består af autentiske tekster på den kildesproglige side, ikke kan udgøre et fyldestgørende sammenligningsgrundlag til brug for terminologiske undersøgelser, altså udøvelsen af komparativ ret. Den terminologiske problemtypes anden dimension afprøves derfor heller ikke i eller relateres til TWB i praksis.

6.4.2.1 *Mulige løsninger på problemet*

Nedenfor redegør jeg for mulige løsninger af det terminologiske problems to dimensioner, der behandles hver for sig:

6.4.2.1.1 Terminologiske databaser til lagring af juridisk viden

Terminologiske databaser anvendes generelt med to forskellige formål: på den ene side som en vidensbase og/eller på den anden side som en bi- eller multilingval database til lagring af ækvivalenter på forskellige sprog. I en terminologisk database er det muligt at fastholde et begrebs karakteristiske træk samt kontekster o.l. på flere sprog.¹⁶⁵

Spørgsmålet er dog, om de juridiske begrebstyper er af en sådan beskaffenhed, at en terminologisk database egner sig til lagring af denne form for viden.

¹⁶⁴ Saml. Peters/Picchi 1997b: 2: "Ideally the translator should have access to large systematic collections of reliable data attesting the usage of semantically equivalent lexical items over languages, according to variations in style, genre, domain ..."

¹⁶⁵ Heribert Picht (1992: 57 - 59) skelner mellem følgende fem vidensarter, der kan konstateres i eksisterende terminologiske databaser: genstandsviden, begrebsviden, relationsviden, propositional viden og viden om repræsentationsformer, herunder sproglig viden og viden om ikke-sproglige repræsentationsformer. Som typiske informationskategorier i en terminologisk database nævner han: administrative, begrebsrelaterede og sprogligrelaterede oplysninger.

Juridiske begrebers høje abstraktionsgrad og dynamik betyder som tidligere nævnt, at de er svære at definere endegyldigt. De er åbne for diskursfortolkning. Retten som institution åbner nemlig op for muligheden for i enhver retssag at lægge stadig nye fortolkninger af et givent begreb til grund for betydningsbestemmelsen. Definitionerne af de juridiske begreber er derfor ofte approximative. Af de fire juridiske begrebstyper (jf. fig. 13) kan alene de bestemte begreber tillægges en fast betydning, da disse begreber defineres endegyldigt i lovtekster. Definitionerne på de tre øvrige begrebstyper (ubestemte, abstrakte og retsvidenskabelige retsbegreber) er alle foreløbige. Den logiske konsekvens heraf er efter min mening, at juraens sproglige realiseringsformer generelt set ikke egner sig til lagring i en terminologisk database, der i sig selv er statisk. Ved at opdatere og videreudvikle den lagrede viden, kan en terminologisk database dog tillægges et dynamisk element. Mod brugen af terminologiske databaser til indlæsning af bi- eller multilingvale terminologiske data taler ligeledes det forhold, at juridisk terminologi i et retssystemoverskridende perspektiv på grund af juraens kulturbundethed ikke er udtryk for en terminologisk 1:1-relation, hvorfor entydige ækvivalensrelationer sjældent foreligger retssystemerne imellem. Det er således både juraens monolingvale og bilingvale karakteristika, der relativiserer anvendeligheden af terminologiske databaser til lagring af juraens sproglige realiseringsformer.

I relation til det bilingvale aspekt mener jeg på grund af juraens kulturbundethed, at den juridiske oversætter bør anvende en terminologisk arbejdsmetode, som den blev foreslået af Sandrini (jf. afsnit 4.2.3). Metoden baserer på en terminologisk analyse af forskellige retssystemers 'piece-of-life'-situationer, som er den eneste åbenlyse berøringsflade mellem forskellige retssystemer. En sammenligning af forskellige retssystemers begrebsstruktur kan ikke ske inden for rammerne af en TM eller en terminologisk database. Dette forudsætter nemlig bl.a. en tilgrundlæggelse af originaltekster på både kilde- og målsprog. Der er dog intet til hinder for, at en terminologisk database bruges til lagring af de data, som Sandrini's arbejdsmetode fører frem til. Således forestiller jeg mig, at de juridiske begreber, herunder de retssystemspecifikke institutioner, og deres funktionelle definitioner samt de begrebsstrukturer, der udarbejdes for de enkelte rets-

systemer, kan linkes tværsprogligt i en terminologisk database f.eks. ved hjælp af notationsnummerering. I MultiTerm er der mulighed for at lægge links ind i databasen, således at man f.eks. kan linke et underbegreb til et overbegreb eller omvendt, men så vidt jeg ved, er det ikke muligt at få vist f.eks. en træstruktur eller et begrebssystem i listeform i MultiTerm, da systemet er funderet på en flad lagringsstruktur. Ved Handelshøjskolen i København arbejder man i øjeblikket på udviklingen af en terminologisk applikation CAOS (Computer Aided Ontology Structuring),¹⁶⁶ der modellerer begrebs karakteristiske træk som træk-værdi-specifikationer. Det tillader også en opstilling i listeform, og kan håndtere beregningen af notationsnumre, nedarvning af karakteristiske træk og flytning af begreber i strukturen. Netop muligheden af at kunne flytte rundt på, slette eller tilføje karakteristiske træk, tilgodeser det forhold, at juridiske begreber er dynamiske og dermed i fortsat semantisk udvikling. CAOS er den eneste mig bekendte applikation, som er råder over denne funktion. Derudover tillader systemet at nogle underbegreber har flere overbegreber, idet et underbegreb kan indgå i flere hierarkier; det man kalder polyrelationelle begrebssystemer (saml. Nistrup Madsen 1999: 36). I relation til juridisk terminologi er netop muligheden for realiseringen af polyrelationelle begrebssystemer af stor værdi, da det forholdsvist ofte forekommer, at et underbegreb indgår i flere hierarkier. Således vil f.eks. underbegrebet *generalforsamling* figurere i begrebssystemerne for de fleste selskabsformer. For mig at se er denne form for terminologisk database ideel til lagring af den form for viden om de juridiske begreber, som Sandrinis terminologiske metode fører frem til. Skal MultiTerm geares til juridisk oversættelse, er det min opfattelse, at systemet bør tilbyde faciliteter som dem, der er indeholdt i CAOS-systemet. Jeg nævner i den forbindelse, at CAOS-applikationen er udviklet med udgangspunkt i forsikringsretlige tekster.

For så vidt angår det monolingvale aspekt er det min opfattelse, at en terminologisk database med fordel kan anvendes på trods af de juridiske begrebs egenart. Forudsætningen for at den terminologiske database er anvendelig til juridiske oversættelsesfor-

¹⁶⁶ Indlæg ved Hanne Erdman Thomsen på den afsluttende DANTERM-

mål er dog, at der i databasen gives mulighed for at kunne tildele de enkelte begrebers definitioner forskellig status. I kraft af på den ene side de juridiske begrebers abstraktionsgrad og semantiske dynamik samt på den anden side deres kulturbundethed er der nemlig behov for at kunne lagre oplysninger om bl.a. begrebstype, arten af ækvivalensrelation samt ækvivalensrelationens status, det vil sige oversættelsesforslagets validitet.

6.4.2.1.2 Inkorporering af autentisk referencekorpus på målsproget

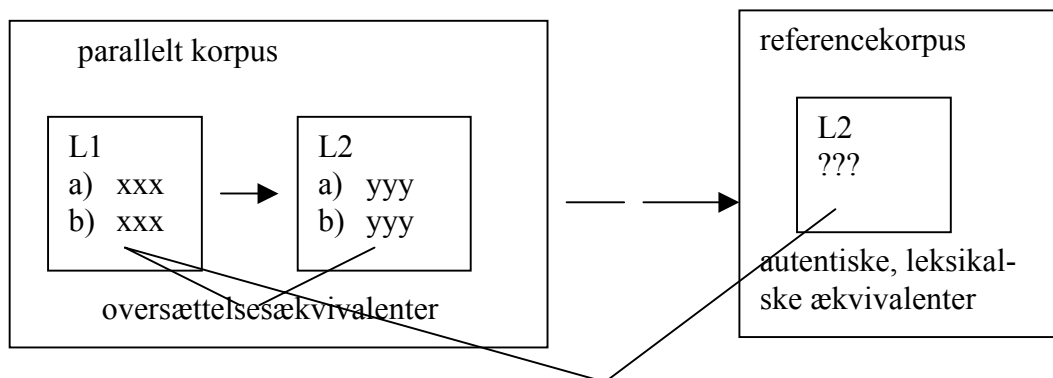
Behovet for inkorporering af et autentisk referencemateriale på målsproget rejser en række spørgsmål af teknisk karakter. Spørgsmålet er nemlig, hvordan man linker et autentisk, målsprogligt korpus sammen med et parallelt korpus.

Markedet for sprogteknologiske værktøjer byder i dag på en lang række systemer, der med udgangspunkt i et parallelt korpus kan ekstrahere f.eks. bi- og multilingval terminologi på ord- eller fraseniveau (se bl.a. Gaussier 2000: 253 samt Bowker & Pearson 2002: 217). For mig at se er spørgsmålet dog, om der findes værktøjer, som gør det muligt at linke et parallelt korpus sammen med et referencekorpus, der består af funktionelt sammenlignelige tekster, således at det bliver muligt på f.eks. termniveau at relatere en term i en kildesproglig tekst til en term i en autentisk tekst på målsproget, der er realiseret uafhængigt af den kildesproglige tekst. Forskningen er inden for dette område stadig i sin vorden, saml:

« Research in this area is still relatively new, but when such tools are available, they will be very helpful for LSP learners and also for other language applications such as machine translation (Bowker & Pearson 2002: 220).

Den omtalte problemstilling illustrerer jeg således:

Fig. 21 Samarbejde mellem parallelt korpus og referencekorpus

Den brudte pil mellem de to former for korpora skal indikere, at der er behov for et værktøj, som kan identificere og retrieve kontekster og termer fra et autentisk, målsprogligt korpus, som refererer til et bestemt sprogligt indhold, der er realiseret i et givent udsagn på et kildesprog, uden at man kender den præcise ækvivalent til udsagnet.

Én måde, hvorpå man kan identificere oversættelsesækvivalenter i et referencekorpus på målsproget, der ikke er alignet med det kildesproglige, parallelle korpus, er ved at søge efter ord, der staves på samme måde eller har (næsten) identiske ordstammer på de to sprog (op. cit.). Efter min mening vil denne metode kun kunne retrieve en forholdsvis lille del af de ordpar, som reelt kan betragtes som ækvivalenter, da en søgning, der alene tager afsæt i ordenes overfladestruktur, umuligt kan indfange samtlige ordparkandidater. Metoden må betegnes som simpel og tillige behæftet med den mangel, at 'falske venner' fejlagtigt kan opnå status som ækvivalenter. En anden indvending mod metoden er, at den kun synes umiddelbart anvendelig, hvis de involverede sprog er beslægtede med hinanden.

Andre metoder benytter sig af mere sofistikerede teknikker. Peters og Picchi (1997b) fra Istituto di Linguistica Computazionale i Pisa arbejder med systemet Bilingual Corpus System (herefter BCS), som omfatter faciliteter til management og søgning i både parallelle korpora og referencekorpora. Inden for rammerne af min afhandling vil jeg ikke

redegøre detaljeret for systemets arbejdsmåde og funktionalitet, men alene i overordnede træk beskrive systemets metodiske fundament.

Til fremfindning af oversættelsesækvivalenter på basis af et parallelt korpus bruger BCS morfologiske komponenter og en bilingval elektronisk ordbog, der er udarbejdet til dette formål. Med udgangspunkt i de ordpar, der er indeholdt i ordbogen, parres de (i dette tilfælde: engelske og italienske) referencetekster. I et næste trin finder systemet de sætningspar, som ordparrene optræder i. På både kilde- og målsprog vises ordene som *keyword in context* (KWIC). Hvis der i en kontekst til et ord på kildesproget er ord, der ligeledes er indeholdt i ordbogen og derfor linket sammen, vil disse linkede ord samt deres kontekster på kilde- og målsproget ligeledes blive vist. Hvis søgeordet ikke er indeholdt i ordbogen, vil systemet undersøge, om de ord, der optræder i søgeordets kontekst, er indeholdt i ordbogen og i givet fald matche disse. Disse kontekster vil herefter udgøre en indirekte kontekst til det oprindelige søgeord. Herefter finder systemet ud af, hvad der udgør kernen i de indirekte kontekster og konstruerer konteksten til søgeordet på målsproget.

Brugeren kan søge efter ordet i en bestemt bøjningsform eller ved hjælp af et morfologisk værktøj efter alle bøjningsformer af et givent lemma. Hvis der findes et direkte link, ser brugeren konteksten/-erne med det linkede ord anført mellem asterisker * *. Optræder søgeordet ikke i ordbogen, vises resultatet som kontekster til flere potentielle oversættelsesækvivalenter, der er beregnet ud fra kerne-konteksterne til det oprindelige søgeord. Søgeresultaterne kan printes ud eller gemmes i en separat fil til fremtidig brug.

Til etablering af links mellem parallelle tekster og referencetekster på målsproget bygger BCS på den antagelse, at det er muligt at etablere ækvivalensrelationer mellem termer, der optræder i forskellige kontekster, fordi det er sandsynligt, at de to kontekster i sig selv er indholdsmæssigt sammenlignelige:

« *Given a particular term or set of terms found in the texts of one language (L1), we attempt to identify contexts which treat the same argument in the*

texts of the second language (L2). To do this, we isolate the vocabulary related to the term in the L1 corpus – hypothesising that the word will be surrounded by a similar vocabulary in L2 (Peters/Picchi 1997b: 6).

Følgelig foregår linkningen af de to former for korpora ved at man finder frem til de kontekster på de to involverede sprog, som indeholder fleste mulige fælles leksikalske enheder. Fremgangsmåden er den, at systemet finder alle de sætninger, hvori et søgeord optræder på kildesproget. Dernæst finder systemet frem til de ord, som oftest optræder i de fundne kontekster til søgeordet. Peters & Picchi mener, at disse ord netop på grund af deres hyppighed karakteriserer søgeordet. Beregningen af frekvensen (f) sker ved, at man sammenligner hyppigheden af bestemte ordsammensætninger med, hvor ofte det ord, der findes i konteksten til søgeordet, er realiseret i hele L1-basen.

Selve linkningen sker ved at systemet ved hjælp af den elektroniske bilingvale ordbog og det morfologiske lemmatiseringsværktøj finder frem til ordbogsoversættelserne af søgeordet og de ord, der optræder hyppigst sammen med søgeordet. Ordbogsoversættelserne samt alle oversættelsesforslag under det søgte indgangsort i ordbogen tildeles derefter hver en værdi, der afhænger af (f)-beregningen. Disse værdier bruges til at anslå de enkelte oversættelsesforslags realiseringshyppighed i L2-basen, når man søger efter kontekster, der indeholder søgeordet.

Dernæst foretages en søgning i L2-basen efter de ord, som kan opfattes som autentiske, leksikalske ækvivalenter til den valgte søgeterm i L1-teksterne. Dette sker ved at søge efter de L2-kontekster, som indeholder en signifikant del af de L2-oversættelsesforslag, som blev linket med søgetermen på L1. Signifikansen beregnes med udgangspunkt i antallet af oversættelsesforslag (leksikalske enheder), der optræder i L2-konteksterne, og disses anslåede realiseringshyppighed.

Sammenfattende kan det konstateres, at systemet finder frem til de autentiske kontekster på målsproget, som systemet har beregnet til at være de mest repræsentative kontekster til et givent ord i korpusset.

De autentiske, leksikalske ækvivalenter til søgeordet kan vises på skærmen eller gemmes i en fil. Brugeren har mulighed for at 'udvide' en valgt kontekst ved at klikke på den. Han får derved vist hele den tekst, som den er en del af i referencekorpuset. Inden for det juridiske fagområde må dette vægtes positivt, da visningen af en termkandidat i en kontekst, der går ud over sætningsgrænserne, i nogle tilfælde er forudsætningen for at kunne afgøre, om der foreligger ækvivalens eller adækvans. Derudover betyder dette, at oversætteren kan få et overblik over bl.a. makrostrukturen i en autentisk tekst og tillegne sig anden relevant tekstuel og sproglig viden om det målsproglige retssystemets sproglige realiseringsformer.

Ulempen ved det præsenterede system er efter min mening helt klart, at proceduren med at oversætte søgetermen og de leksikalske enheder, som typisk optræder i konteksterne til denne term, vil resultere i et antal irrelevante termer på målsproget. Jeg formoder dog, at der i langt de fleste tilfælde vil blive fremfundet relevante termer og kontekster på målsproget, da en kontekst kun opfattes som en repræsentativ kontekst til L1-ordet, hvis oversættelsesforslagene indeholder flere af de leksikalske enheder, som har vist sig at være karakteristiske for søgeordet.

Friedbichler (1997) behandler ligeledes betydningen af at anvende referencekorpora i oversættelsesprocessen og foreslår, at man opvejer 'the missing interlingual link' ved at gøre brug af en fagområdespecifik nøgleordsliste, som kan danne grundlag for en slags indirekte aligning af indbyrdes uafhængige kilde- og målsproglige tekster. Der redegøres ganske vist ikke nærmere for den foreslåede metode, men efter min mening virker det, som om der er tale om en enkel og anvendelig metode, der forholdsvist ukompliceret kan omsættes i praksis.¹⁶⁷ Desforuden spejler metoden den tankegang, der ligger til grund for den terminologiske arbejdsmetode, som foreslås af Sandrini inden for det juridiske fagområde. Den fagområdespecifikke nøgleordsliste kunne i mine øjne nemlig meget vel opstilles med udgangspunkt i en konkret 'piece-of-real life situation' og de

begrebssystemer, der er knyttet til de involverede, respektive retssystemer. Sandrini foreslår, at begrebssystemerne udarbejdes inden for rammerne af den fulde legal setting, hvilket også i mine øjne er det optimale sammenligningsgrundlag, da juridiske begreber kun lader sig beskrive fyldestgørende, hvis samtlige begrebets karakteristiske træk er inddraget i sammenligningen. Opbygningen af et sådant eksemplarisk sammenligningsgrundlag vil dog efter min mening være en næsten uoverkommelig opgave for oversætteren, hvis denne ikke tillige er jurist med indgående kendskab til fagområdet. Jeg foreslår derfor, at man i første omgang tager udgangspunkt i et sammenligningsgrundlag, der består af funktionelt sammenlignelige tekstsorter. Jeg forventer nemlig, at det er muligt i form af funktionelle definitioner at definere de begreber, der optræder i en bestemt tekstsart, og tillige relatere de sproglige udtryk til hinanden, der bruges til at realisere et juridisk begreb i en konkret tekstsart, hvis de pågældende tekstsorter har sammenlignelige pragmatiske kontekster i de involverede retssystemer. Den pågældende tekstsorts centrale kildesproglige udtryk linkes dernæst med de udtryk, der er centrale i den funktionelt sammenlignelige tekstsart i det målsproglige retssystem. De linkede nøgleord kan herefter udgøre grundlaget for konkordanssøgninger.

En anden løsning ville kunne være at foretage en linkning via den terminologiske database (MultiTerm) i TWB. Efter min mening kan resultatet af den ovenfor skitserede terminologiske arbejdsmetode nemlig også lagres i en multilingval termbase. F.eks. ville man i termbasen kunne anføre et udtryks funktionelle ækvivalenter og på den måde foretage en linkning af det parallelle korpus og referencekorpusset. Helt konkret forestiller jeg mig, at man, mens man oversætter ved hjælp af TWB, har åbenet MultiTerm-komponenten og aktiveret 'term recognition' (termgenkendelse). Hver gang systemet støder på et kildesprogligt udtryk, som er indeholdt i den terminologiske database og opmærket som funktionel ækvivalent, vil systemet gøre opmærksom på, at der i det målsproglige referencekorpus findes en funktionel ækvivalent, som oversætteren får

¹⁶⁷ Saml. f.eks. ParaT-projektet ved DantermCenteret og Institut for Datalogistik ved Copenhagen Business School, hvor de undersøger forskellige parallelliseringsværktøjer.

mulighed for at se i en fulltext-kontekst, der er lagret i en separat database og linket til TM-databasen.

Hos bl.a. Oversætterhuset A/S er man bevidst om behovet for autentisk dokumentationsmateriale på både kilde- og målsproget, selv om man ikke som sådan har integreret autentisk dokumentationsmateriale i fulltext-størrelse i oversættelsesprocessen. Udviklingsdirektør Michael Grøn sagde dog under mit interview, at autentisk dokumentationsmateriale står på ønskesedlen over fremtidige hjælpemidler. I den forbindelse oplyste han, at Oversætterhuset A/S er gået lidt en anden vej end den, der foreslås af mig. Oversætterhuset A/S har nemlig valgt at lagre autentisk dokumentationsmateriale direkte i MultiTerm, hvor kontekster i større eller mindre omfang lægges ind i kontekstfeltet. For mig at se har denne metode den svaghed, at en terminologisk database altid vil have en øvre kapacitetsgrænse, og at systemet alt andet lige vil arbejde langsommere, jo større termbasen er.

6.4.3 Problemtype 3: Tekstkonventioner i form af juridiske rutineformler

Den efterfølgende vurdering af et TM-systems anvendelighed til løsning af det tekstkonventionelle oversættelsesproblem vil alene blive baseret på systemets evne til at håndtere forekomsten af rutineformler i det juridiske univers.

Valget af rutineformlerne som undersøgelsesobjekt skal ses i lyset af to forhold: For det første aktualiserer rutineformler per definition nogle af de egenskaber, som er en grundlæggende forudsætning for TM-systemets anvendelighed. Rutineformler har således en syntaktisk sætningsstruktur og realiseres i form af sproglig reproduktion, altså i form af repetitive realiseringsformer. For det andet udgør rutineformlerne det største stilistiske oversættelsesproblem i forbindelse med oversættelse af juridiske tekster.

De professionelle brugeres tendens til at udtrykke sig ens, hver gang de ønsker at udføre den samme juridiske handling, betyder, at brugerne opfatter rutineformler som koder, der signaliserer bestemte handlinger. At de professionelle brugere gør brug af koder

skyldes hensynet til retssikkerheden. For ligeledes at tilgodese retssikkerheden må den juridiske oversætter have kendskab til og kunne aktualisere de funktionelt sammenlignelige rutineformler, der realiseres i de retssystemer, som udgør en oversættelses ekstralingvistiske ramme. I oversætterpraksis implicerer dette, at oversætteren nødvendigvis må gøre brug af målsproglige referencetekster. I referenceteksterne kan oversætteren orientere sig om den målsproglige formuleringspraksis i den konkrete tekstsort og identificere de konventionelle sprog mønstre, altså bl.a. finde ud af, hvilke autentiske sætninger på målsproget, der er udtryk for en tilbagevendende juridisk handling i det målsproglige retssystem. Derudover må oversætteren have mulighed for at sammenligne de rutineformler, der realiseres i de enkelte retssystemer for at kunne fastslå, om der i de enkelte retssystemer realiseres funktionelt sammenlignelige rutineformler, altså om rutineformlerne i de forskellige retssystemer relaterer til identiske juridiske handlinger. For oversætteren består problemet altså helt konkret i, at han

1. skal kunne identificere rutineformlerne i en kildesproglig tekst og
2. skal være i stand til at identificere og om påkrævet aktualisere en målsproglig realiseringsform, der realiserer et semantisk indhold, der er identisk med det kildesprogligt formidlede indhold og samtidig udtryk for den målsproglige formuleringspraksis på området.

Hvad angår (1) antager jeg, at et TM-system i kraft af på den ene side sit tekstfundament på sætningsniveau og på den anden side det forhold, at TM-systemers idegrundlag jo er at udnytte tekstens repetitive indhold, altså tekstuel genbrug, vil være i stand til at identificere de segmenter, der er at betragte som juridiske rutineformler, som netop aktualiseres i form af repetitive realiseringsformer. Da jeg med udgangspunkt i den teoretiske beskrivelse af TM-systemer ikke med sikkerhed kan sige, at rutineformler rent faktisk lader sig identificere ved hjælp af en TM, vil jeg i afsnit 7.2 empirisk undersøge, om dette er tilfældet i praksis.

For så vidt angår (2) mener jeg, at TM-systemet, som alene baserer på kildesproglige tekster med disses oversættelser, som jo ikke er originale tekster, ikke kan spejle den

målsproglige formuleringspraksis. Da det autentiske dokumentationsgrundlag ikke er en del af TM-konceptet, og fremgangsmåden til identifikation af de målsproglige rutineformler tillige vil være den samme som til bestemmelse af de kildesproglige rutineformler, vil disse aspekter ikke blive relateret til TWB i praksis.

Om det tekstkonventionelle oversættelsesproblem kan det konkluderes, at et TM-systems tekstfundament ikke omfatter målsproglige tekster, som er forudsætningen for, at oversætteren kan få indsigt i den målsproglige formuleringspraksis. I relation til rutineformlerne er det dog min opfattelse, at et TM-system kan bruges til at identificere formlerne og derfor på trods af sine begrænsninger kan bidrage til løsningen af dette specifikke oversættelsesproblem.

6.4.3.1 Mulig løsning på problemet

Skal den juridiske oversætter sættes i stand til at identificere og sammenholde juridiske rutineformler fra forskellige retssystemer, er det en forudsætning, at han har rådighed over kilde- og målsproglige tekster, der tilhører funktionelt sammenlignelige tekstsor-ter. Rutineformler fra forskellige retssystemer kan nemlig kun være sammenlignelige, hvis de bagvedliggende handlinger er identiske. Da rutineformlerne er udtryk for en tekstkonvention, altså et tilbagevendende sprogligt handlingsmønster, er betingelsen for at kunne identificere formlerne på de enkelte retssprog, at man har mulighed for at sammenholde flere tekster, der tilhører samme retssystemspecifikke tekstsor-ter. En sådan retssystemintern sammenholdelse af tekster er nemlig den eneste måde, hvorpå man kan få vished for, om der vitterligt er tale om tekstsegmenter, der realiseres igen og igen i den konkrete tekstsor-ter og dermed er udtryk for en fagsproglig formuleringsrutine. I oversætterpraksis vil oversætteren dog tillige have brug for at kunne iagttage den målsproglige formuleringspraksis inden for et bestemt område. Dette gælder i hvert fald, hvis han oversætter fra modersmålet til fremmedsproget, da han i så fald vil være i besiddelse af en vis portion viden om den modersproglige formuleringspraksis.

Det er således min opfattelse, at en udvidelse af TM-systemers tekstfundament i form af originale kilde- og målsproglige referencetekster vil sætte oversætteren i stand til at drage begrundede, oversættelsesstrategiske slutninger på det tekstkonventionelle plan og således træffe stilistisk adækvate valg.

6.4.4 Sammenfatning

I fig. 22 har jeg i skemaform sammenfattet konklusionerne fra de foregående afsnit. Formålet med figuren er på en overskuelig måde at redegøre for TM-systemets muligheder og begrænsninger i forbindelse med juridisk oversættelse samt anføre mulige løsningsforslag. Som det fremgik af problemformuleringen, tager jeg primært stilling til, om en inkorporering af et monolingvalt, autentisk korpus på målsproget vil kunne bidrage med væsentlige oplysninger for fagoversætteren.

Fig 22 TWB-systemets muligheder og begrænsninger

Problemtype	Beskrivelse eller eksemplificerende begrundelse for problemets eksistens	Kan problemet løses inden for rammerne af TWB? + evt. kommentarer	Løsningsforslag
Interpretation	Krav om kendskab til juraens institutionalitet og arbejdsmetoder, som i et interlingvalt perspektiv tillige er kulturbundne størrelser.	Nej, men: - den pragmatiske kontekst til et konkret TM-segment kan dog angives ved hjælp af fyldestgørende project settings. - oftest muligt at bestemme det semantiske indhold af de realiserede, kilde-	Inkorporering af autentisk tekstmateriale på kilde- og målsprog.

		sproglige begreber med udgangspunkt i konteksten i snæver forstand.	
Terminologi	<p>Første dimension:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dynamisk begrebsstruktur • forskellige begrebstyper <p>Anden dimension:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kulturbundne begreber/manglende ækvivalens, bl.a.: - institutionsbetegnelser 	<p>Nej</p> <p>Dog: polyseme udtryk kan håndteres af TWB, da det er muligt at angive multiple translations.</p> <p>Nej</p>	<p>Anvendelse af terminologisk database a'la CAOS. Behov for angivelse af f.eks. begrebstype, oversættelsesforslag samt forslagens validitet (f.eks. funktionel ækvivalent samt godkendt/ikke godkendt term, anbefalet term osv.)</p> <p>Anvendelse af autentisk tekstmateriale på kilde- og mål-sproget som udgangspunkt for terminologisk sammenligning af de involverede retssystemer, samt brug af software til linkning af det bilingvale tekstmateriale, f.eks. BCS.</p>
Tekstkonventioner	Retssystemerne imellem forskellige normer for den sproglige realisering af juridiske handlinger. Der er tale om normer på forskellige sproglige niveauer.	Nej, men: kan dog i kraft af TM-systemets alignment på sætningsniveau formentlig være med til at identificere rutineformler i tekstsorterne	Anvendelse af autentisk tekstmateriale på kilde- og mål-sproget som udgangspunkt for sammenligning af de tekstkonventioner, der gælder i de respektive retssystemer.

Af figuren fremgår det tydeligt, at et TM-system, hvis dets anvendelighed måles ud fra systemets evne til at bidrage til løsningen af de problemtyper, der typisk opstår i forbindelse med juridisk oversættelse, som udgangspunkt ikke er et fyldestgørende værktøj til oversættelse af juridisk dokumentation, da det kun i begrænset omfang hjælper oversætteren med at løse de specifikke juridiske oversættelsesproblemer. At systemet ikke er i stand til at bidrage til løsningen af samtlige problemer, der typisk opstår ved juridisk oversættelse, er dog ikke ensbetydende med, at jeg endegyldigt afviser systemets brugbarhed til juridisk oversættelse. For spørgsmålet er vel i bund og grund, om man overhovedet med rimelighed kan forlange, at et enkelt sprogteknologisk værktøj kan afhjælpe samtlige problemtyper. Juridisk oversættelse er som beskrevet en meget kompleks størrelse, der stiller krav til både oversætterens viden og sproglige kompetence, hvorfor man næppe kan forvente, at behovene kan indfries af et enkelt sprogværktøj, der oven i køber er tænkt som et oversættelsesværktøj inden for det tekniske fagområde. En ting er det selvfølgelig at fastslå, at et TM-system ikke kan løse oversættelsesproblemerne, men noget helt andet er det på det grundlag definitivt at afvise anvendeligheden af systemet til juridisk oversættelse. Systemet kan jo på trods af dets mangler bidrage positivt til løsningen af nogle af problemerne, hvis anvendelsen af systemet blot sker under iagttagelse af de forhold, som gør sig gældende i forbindelse med juridisk oversættelse.

Jeg mener derfor, at man i højere grad bør fokusere på systemets muligheder og se på, hvad systemet kan bidrage med i den juridiske oversættelsesproces. Et TM-system er en form for vidensbank, som er af uvurderlig værdi for oversætteren, fordi den husker tidligere oversættelseshandlinger af et omfang, som den menneskelige hjerne ikke uden videre kan rumme og genfinde efter behov. Et TM-systems alignmentniveau sikrer derudover oversætteren de kontekstoplysninger, som ofte kan bestemme det semantiske indhold af et begreb, der optræder i et bestemt segment. Oversætteren ser med andre ord aldrig en term løsrevet fra en kontekst i snæver forstand, hvilket i juridiske sammenhænge er af stor betydning for betydningsbestemmelsen. Gør oversætteren brug af funktionelle og situative project settings, herunder anførelse af tekstsart, vil han tillige have adgang til segmenternes pragmatiske kontekst, hvorved betydningsbestemmelsen til-

godeses yderligere. En struktureret anvendelse af TM-systemet betyder altså, at det interpretative og terminologiske problem langt hen ad vejen kan afhjælpes for så vidt angår den kildesproglige side. Det tekstkonventionelle problem tilgodeses derimod overhovedet ikke af et TM-system, da det i kraft af sit tekstuelle fundament, der alene består af parallelle tekster, på ingen måde besidder udsagnskraft om den målsproglige formuleringspraksis på området. Til løsningen af alle tre problemtyper vil oversætteren dog kunne profitere af en udvidelse af systemets tekstfundament. Udvides det med et referencekorpus på målsproget, vil oversætteren nemlig få adgang til den viden, som sætter ham i stand til at drage konklusioner, der relaterer til både den faglige, terminologiske og tekstkonventionelle (fagsproglig) viden, og derved hæve kvaliteten af det målsproglige indhold i en TM, da en TM under alle omstændigheder ikke kan være bedre end de menneskelige ressourcer, som TMen opstår af.

Jeg mener med andre ord, at det er ansvarligt at bruge et TM-system til juridisk oversættelse, hvis man er opmærksom på systemets svagheder og tilpasser opsætningen af systemet til den juridiske oversættelses karakteristika.

7. EMPIRISKE UNDERSØGELSER

På baggrund af den teoretiske sammenholdelse af den juridiske oversættelsesproblematik og et TM-systems konception og funktionalitet og de overordnede problemstillinger, som blev introduceret i problemformuleringen, vil jeg i dette afsnit fokusere på følgende fire aspekter, som vil blive empirisk belyst:

1. kan de selskabsretlige dokumentationstyper bl.a. med udgangspunkt i deres rutineformler siges at være kendetegnede ved en så tilstrækkelig høj repetitionsgrad, at det er ansvarligt og hensigtsmæssigt at oversætte teksterne ved hjælp af et TM-system?
2. er en TM i stand til at identificere de juridiske rutineformler, der aktualiseres i kildeteksten?
3. hvordan kan det tilsikres, at systemet i højere grad er i stand til at finde et match til rutineformlerne i hukommelsen?
4. er de rutineformler, der realiseres i det parallelle korpus' målsproglige materiale, at betragte som adækvate oversættelser, der afspejler det målsproglige retssystemets formuleringspraksis?

De fire spørgsmål vil efterfølgende blive undersøgt og besvaret i hver sit afsnit, da bl.a. den metode, der vil blive anvendt til besvarelse af spørgsmålene, afviger fra spørgsmål til spørgsmål. De metoder, der lægges til grund for besvarelsen af de enkelte spørgsmål, vil blive præciseret i de enkelte afsnit, idet jeg dog bemærker, at spørgsmålene for så vidt muligt vil blive undersøgt og besvaret med udgangspunkt i de faciliteter og funktioner, som er indeholdt i TWB, da dette er en oplagt mulighed for at vise eksempler på systemets praktiske anvendelighed eller mangel på samme.

7.1 SPØRGSMÅL 1 – JURIDISKE TEKSTERS REPETITIONSGRAD

Hvad der konkret forstås ved *repetitionsgrad*, har jeg ikke set defineret nogen steder. Logisk betragtet er begrebet i min opfattelse udtryk for en gennemsnitlig matchværdi

for to tekster, der sættes i forhold til hinanden på sætningsniveau. Da begrebet oftest bruges til belysning af, om det er formålstjenligt og rentabelt at oversætte en tekst ved hjælp af et TM-system, må begrebet nødvendigvis relatere til ligheden mellem to teksters overfladestruktur på sætningsniveau. Repetitionsgrad er derfor ensbetydende med den gennemsnitlige matchværdi for minimalt to teksters overfladestruktur på sætningsniveau.

Hvorvidt de juridiske tekster, der udgør det kildesproglige korpusmateriale, er karakteriserede ved en så høj repetitionsgrad, at brugen af en TM som oversættelsesværktøj er formålstjenlig, vil blive undersøgt ved hjælp af den analyse-funktion, som TWB stiller til rådighed til sammenligning af forskellige teksters overfladestrukturer (Trados 2000: 8-6 ff.). Ved hjælp af analysefunktionen kan man sammenligne et eller flere dokumenter med indholdet i en bestemt TM-hukommelse. Analysen sker ved, at TWB segmentvist læser de respektive dokumenter og undersøger, om disse indeholder sætninger, der er identiske med eller blot ligner de sætninger, der er indeholdt i den konkrete TM. Samtidig undersøger TWB, om der i de enkelte dokumenter realiseres interne repetitioner.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Første gang et segment optræder, som ikke har et identisk match i TMen, vil det blive kategoriseret som enten fuzzy-match eller no match. Forekommer et sådant segment flere gange i samme dokument, vil det blive talt med som en intern repetition. Oversætterten skal altså kun oversætte det pågældende segment én gang. Forekommer samme segment nemlig igen, vil TWB genkende det som et 100 %-match. (Trados 2000: 8-6).

Fig. 23. Analyse-funktionen i TWB

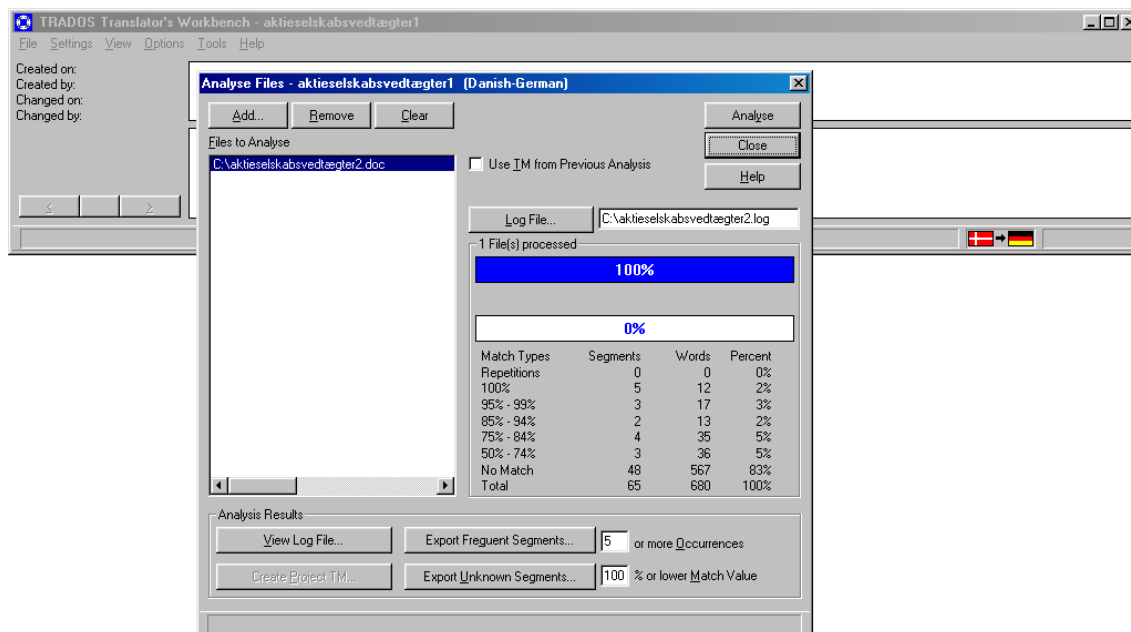

Fig. 23 viser dialogfeltet *analyse* i TWB. I den øverste bjælke kan man se den TM, der skal udgøre sammenligningsgrundlaget for den eller de dokumenter, der skal analyseres. I det konkrete tilfælde er der tale om en TM for ParKorp-A/S1. I listefeltet *files to analyze* anføres den eller de konkrete filer, der skal sammenlignes med TM-indholdet. I feltet *log file* angiver man, hvor analysens statistiske informationer skal gemmes. Fig. 24 viser log-filen med analyseresultatet for ParKorp-A/S2.

Fig. 24 - Resultat af analysen i TWB

Translation Memory: C:\aktieselskabsvedtægter1.tmw
C:\aktieselskabsvedtægter2.doc

Match Types	Segments	Words	Percent	Placeables
Repetitions	0	0	0	0
100%	5	12	2	0
95% - 99%	3	17	3	0
85% - 94%	2	13	2	0
75% - 84%	4	35	5	0
50% - 74%	3	36	5	0
No Match	48	567	83	0
Total	65	680	100	0
Chars/Wo	6.40	6.40		

Man får ikke vist matchværdierne som enkeltværdier for samtlige segmenter i teksten, der skal oversættes. Log-filen viser alene de indeholdte segmenters intervalgrupperede matchværdier. I ovenstående tilfælde kan det konstateres, at der i teksten, der skal oversættes, f.eks. er indeholdt 3 segmenter, som matcher TM-hukommelsens indhold med 95 – 99 %. Videre kan det aflæses, at disse tre segmenter indeholder i alt 17 ord, hvilket udgør rundt regnet 3 % af alle de ord (680), der indgår i tekstens totale antal segmenter. I nederste række er det beregnet, at dokumentets gennemsnitlige ordlængde er på 6,4 tegn. Ser vi på antallet af identiske matches (100 %) kan det fastslås, at TWB finder 5 af slagsen. Samtidig kan det konstateres, at disse 5 segmenter alene aktualiserer 12 ord, hvilket svarer til gennemsnitligt 2,4 ord pr. segment/sætning. Heraf kan udledes, at 100 %-matches ofte realiseres i form af meget korte sætninger eller f.eks. overskrifter. Alene 100 %-matches anført som enkeltværdier. I sidste kolonne ses antallet af indeholdte *placerbare elementer*, som er elementer uden egentlig tekstfunktion (f.eks. tal, grafer, datoer). Endelig er det værd at bemærke, at de matches, som er mindre end 50 %, såkaldte no matches, er sammenfattede i en enkelt gruppe. Konsekvensen af dette er, at repetitionsgraden i betydningen *den gennemsnitlige matchværdi for minimalt to teksters overfladestruktur på sætningsniveau* ikke kan beregnes ved hjælp af TWBs analysefunktion, der jo gør brug af interval- og gennemsnitsberegninger. Repetitionsgraden modificerer jeg derfor, så den herefter dækker over hyppigheden af tekstekstern reproduktion af sproglige enheder på sætningsniveau. Repetitionsgraden er dermed i min terminologi identisk med antallet af 100 %-matches i forhold til det totale antal segmenter i en tekst. Repetitionsgraden for en tekst_a beregnes følgelig som antallet af sætninger, som tekst_A har til fælles med tekst_B i forhold til det samlede antal sætninger, der realiseres i tekst_A. Ved at sammenholde dataene i log-filerne for de enkelte TM-hukommelser og sammenfatte disse i en tabel mener jeg således at kunne gøre illustrative iagttagelser vedrørende korpusteksternes repetitionsgrad. Log-filerne viser nemlig antallet af 100% matches og indikerer arten og omfanget af den realiserede repetition. Som det kan ses af fig. 24, er antallet af placerbare elementer lig med en nulforekomst, hvilket gælder for alle de log-filer, som jeg har udarbejdet for de enkelte hukommelser. Derfor vil jeg i mine videre beregninger se bort fra disse elementer, ligesom jeg ikke vil

komme yderligere ind på antallet af ord i de enkelte segmenter, da dette er irrelevant til belysning af repetitionsgraden. I fig. 25 har jeg udarbejdet en tabel, som sammenfatter analyseresultatet for de TM-hukommelser, som jeg har oprettet på basis af de enkelte ParKorp-A/S-tekster. Jeg har ved hjælp af analysefunktionen i TWB foretaget en beregning af matchværdierne i de enkelte korpustekster på baggrund af TM-hukommelser for de øvrige tekster i korpus. I lyset af ParKorp-A/S' forholdsvist smalle tekstgrundlag anfører jeg de faktiske forekomster. Da tabellen skal tjene som sammenligningsgrundlag anfører jeg dog ligeledes forekomsterne i procent. Procenttallene er anført i parentes.

Fig. 25 Samletabel – arter og omfang af repetition i ParKorp-A/S

ParKorp-A/S	ParKorp A/S1	ParKorp A/S2	ParKorp A/S3	ParKorp A/S4	ParKorp A/S5	ParKorp A/S6	ParKorp A/S7	Total ²
Repetitioner	32 (8)	27 (8)	27 (8)	40 (12)	33 (9)	44 (12)	21 (6)	224 (9)
100 %	25 (7)	27 (8)	26 (7)	14 (4)	22 (6)	10 (3)	33 (9)	157 (6)
95 – 99 %	9 (2)	3 (1)	3 (1)	4 (1)	7 (2)	1 (0)	8 (2)	35 (1)
85 – 94 %	9 (2)	12 (3)	8 (2)	11 (3)	12 (3)	4 (1)	17 (5)	73 (3)
75 – 84 %	19 (5)	21 (6)	19 (5)	8 (2)	20 (5)	17 (5)	22 (6)	126 (5)
50 – 74 %	33 (9)	38 (10)	28 (8)	48 (14)	39 (10)	30 (8)	34 (9)	250 (10)
No match	254 (67)	232 (64)	251 (69)	221 (64)	246 (65)	254 (71)	227 (63)	1685 (66)
Total ¹	381 (100)	360 (100)	362 (100)	346 (100)	379 (100)	360 (100)	362 (100)	2550 (100)

Tabellen indeholder både den tekstin- og teksteksterne form for repetition. I øverste række (total 2) ses det, at 9 % af de fundne matches således er udtryk for tekstintern repetition. Der er tale om matches som i den teksteksterne sammenligning enten ikke har et match i hukommelsen eller måske et fuzzy-match, som dog genbruges i samme tekst, det vil sige tekstinternt. Den tekstinterne repetition har som beskrevet i kapitel 6 ganske vist betydning for anvendeligheden af TM-oversættelsværktøjer, men da den tekstinterne repetition er irrelevant for repetitionsgraden i den tidligere definerede betydning, og den teksteksterne form for repetition, det vil sige at identiske segmenter går igen i bestemte tekstsorter, tillige er af størst betydning for TM-systemets anvendelig-

hed, har jeg i fig. 26 valgt at trække den tekstinterne repetition ud af regnestykket, således at alene den teksteksterne repetition fremgår. Alene denne siger nemlig noget om, i hvor høj grad juridisk dokumentation er standardiseret og institutionaliseret.

Fig. 26 Arten og omfang af tekstekstern repetition i ParKorp-A/S

ParKorp-A/S	ParKorp A/S1	ParKorp A/S2	ParKorp A/S3	ParKorp A/S4	ParKorp A/S5	ParKorp A/S6	ParKorp A/S7	Total ²
100 %	25 (7)	27 (8)	26 (8)	14 (4)	22 (6)	10 (3)	33 (9)	157 (7)
95 – 99 %	9 (3)	3 (1)	3 (1)	4 (1)	7 (2)	1 (0)	8 (2)	35 (2)
85 – 94 %	9 (3)	12 (4)	8 (2)	11 (4)	12 (3)	4 (1)	17 (5)	73 (3)
75 – 84 %	19 (5)	21 (6)	19 (6)	8 (3)	20 (6)	17 (5)	22 (6)	126 (5)
50 – 74 %	33 (9)	38 (11)	28 (8)	48 (16)	39 (11)	30 (8)	34 (9)	250 (11)
No match	254 (73)	232 (70)	251 (75)	221 (72)	246 (71)	254 (71)	227 (63)	1685 (72)
Total ¹	349 (100)	333 (100)	335 (100)	306 (100)	346 (100)	316 (100)	341 (100)	2326 (100)

Af figuren fremgår det med al tydelighed, at juridiske A/S-vedtægter på trods af forventningen om, at juristerne gør brug af en standardiseret sprogbrug, kun i begrænset omfang aktualiserer 100 %-matches. Juristerne udtrykker sig altså ikke så formaliseret, som man kunne forvente. Repetitionsgraden er alene på 7%. Jeg bemærker dog, at antallet af fundne 100 %-matches varierer fra hukommelsestekst til hukommelsestekst og derfor i høj grad afhænger af, hvilken konkret tekst, der udgør hukommelsesgrundlaget. Samtidig kan det konstateres, at antallet af no matches er meget højt, nemlig gennemsnitligt 72 %. Jeg anfører, at no matches i en analyse-kontekst defineres som matches på <50 % (default). Om oversættelsesforslag med en matchværdi på <50% er brugbare oversættelsesforslag eller kan bidrage med nyttige oplysninger for oversætteren i en konkret oversættelsessituation eller sagt med andre ord, hvor grænsen mellem anvendelige og ikke-anvendelige matches ligger, vil jeg behandle i afsnit 7.2, hvor jeg tillige diskuterer, om alene 100 %-matches kan og bør opfattes som brugbare oversættelsesforslag.

På tilsvarende måde som ved ParKorp-A/S har jeg nedenfor i fig. 27 udarbejdet en tabel, som sammenfatter analyseresultatet for de enkelte ParKorp-ApS-hukommelser:

Fig. 27 Samletabel – arter og omfang af repetition i ParKorp-ApS

ParKorp-ApS	ParKorp ApS1	ParKorp ApS2	ParKorp ApS3	ParKorp ApS4	Total ²
Repetitioner	2 (1)	3 (2)	6 (4)	5 (3)	16 (3)
100 %	13 (9)	14 (9)	12 (8)	12 (8)	51 (9)
95 – 99 %	1 (1)	4 (3)	2 (2)	2 (2)	9 (1)
85 – 94 %	3 (2)	2 (1)	5 (3)	5 (3)	15 (2)
75 – 84 %	2 (1)	7 (5)	7 (5)	6 (4)	22 (4)
50 – 74 %	25 (16)	12 (8)	14 (10)	14 (10)	65 (11)
No match	106 (70)	109 (72)	98 (68)	103 (70)	416 (70)
Total ¹	152 (100)	151 (100)	144 (100)	147 (100)	594 (100)

Den tekstinterne repetition er i ParKorp-ApS lig med 3 %, hvilket er noget lavere end omfanget af den interne repetition i ParKorp-A/S (9 %). En mulig forklaring er, at ApS-vedtægter generelt er kortere end A/S-vedtægter, hvorfor den statistiske sandsynlighed for intern repetition alt andet lige er størst i A/S-vedtægter. A/S-vedtægter aktualiserer i gennemsnit 54 sætningssegmenter, mens ApS-vedtægter alene aktualiserer 44 sætningssegmenter.¹⁶⁹

¹⁶⁹ De alignede hukommelser for ParKorp-A/S-teksterne A/S1 – A/S7 indeholder henholdsvis 44, 60, 47, 69, 42, 59 og 57 oversættelsesenheder, mens de tilsvarende tal for ParKorpApS-teksterne ApS1 – ApS4 er 33, 42, 53 og 48 oversættelsesenheder.

Fig. 28 Arten og omfang af tekstekstern repetition i ParKorp-ApS

ParKorp-ApS	ParKorp ApS1	ParKorp ApS2	ParKorp ApS3	ParKorp ApS4	Total ²
100 %	13 (9)	14 (9)	12 (9)	12 (8)	51 (8)
95 – 99 %	1 (1)	4 (3)	2 (1)	2 (1)	9 (2)
85 – 94 %	3 (2)	2 (1)	5 (4)	5 (4)	15 (3)
75 – 84 %	2 (1)	7 (5)	7 (5)	6 (4)	22 (4)
50 – 74 %	25 (16)	12 (8)	14 (10)	14 (10)	65 (11)
No match	106 (71)	109 (74)	98 (71)	103 (73)	416 (72)
Total ¹	150 (100)	148 (100)	138 (100)	142 (100)	578 (100)

Fig. 28 viser, at ApS-vedtægter har en tekstekstern repetitionsgrad på 8 %, hvilket stort set svarer til det tilsvarende tal for A/S-vedtægter (7 %). No matches realiseres ligesom i A/S-vedtægter i 72 % af tilfældene. Kigger man på den procentuelle fordeling af matches (total²), kan det konstateres, at A/S- og ApS-vedtægterne aktualiserer en næsten identisk fordeling (jf. fig. 26 og 28). Dette tyder på, at A/S-vedtægter og ApS-vedtægter er standardiserede og institutionaliserede i stort set samme omfang. Som følge af den konstaterede lighed mellem A/S- og ApS-vedtægter i den syntaktiske overfladestruktur, vil jeg alene inddrage ParKorp-A/S i de øvrige empiriske undersøgelser. ParKorp-ApS har med udgangspunkt i ovenstående dog kunnet tjene som målestok for ParKorp-A/S' repræsentativitet.

7.1.1 Sammenfatning

Repetitionsgraden i korpusteksterne må for både ParKorp-A/S og ParKorp-ApS' vedkommende siges at være så forholdsvis lille, at brugen af en TM som oversættelsesværktøj ikke kan anbefales kun af den grund. I oversætterbranchen er der udbredt prak-

sis for alene at acceptere 100 %-matches som acceptable oversættelsesforslag,¹⁷⁰ da mindre matchværdier indebærer en øget risiko for, at oversætteren fejlagtigt sidestiller to kontekster, som ikke er identiske, hvorfor oversættelsesforslaget følgelig ikke er adækvat. Spørgsmålet er dog, om oversætteren af juridisk dokumentation på trods af den lave repetitionsgrad ikke alligevel kan profitere af et TM-system, f.eks. i form af konkordansfunktionen, og om ikke også oversættelsesforslag med en lavere matchværdi kan være til nytte for den juridiske oversætter. Som det blev beskrevet i afsnit 5.2.3.1 er bestemte juridiske tekstsorтер, bl.a. selskabsretlige vedtægter, kendetegnede ved, at juristerne med denne tekstsorтер foretager de samme juridiske handlinger igen og igen og derfor gør brug af bl.a. juridiske rutineformler, når de skal formulere disse handlinger. Jeg antager derfor, at også oversættelsesforslag med en matchværdi på under 100 % kan være af værdi for oversætteren. Problemet er blot, at TM-systemer ikke er i stand til at se, at mange af de sætninger, der realiseres i tekstsorteren, er identiske i relation til det semantiske basisindhold og derfor brugbare oversættelsesforslag, selv om de afviger fra hinanden i overfladestrukturen. Dette problem vil jeg undersøge nærmere i næste afsnit.

7.2 SPØRGSMÅL 2 – IDENTIFIKATION AF JURIDISKE RUTINEFORMLER

Opsummerende kan juridiske rutineformler siges at være udtryk for en juridisk tekstkonvention, der realiseres i tilbagevendende, identiske kommunikationssituationer i form af næsten identiske sætninger, hver gang juristen ønsker at udtrykke en bestemt juridisk handling. Netop det forhold, at rutineformlerne realiseres i form af sætninger, der er stort set identiske i overfladestrukturen, gør det sandsynligt, at TWB er i stand til at lokalisere dem, da TWB jo opererer med segmenter på sætningsniveau, og genkendelsesprocessen i TWB tager udgangspunkt i sætningernes overfladestrukturer. Som sæt-

¹⁷⁰En freelance-oversætter, der arbejder for et oversætterbureau, får i forbindelse med et konkret oversættelsesprojekt ofte kun tilsendt en TM-hukommelse, som indeholder 100 %-matches.

ninger betegner jeg i denne kontekst sådanne sproglige enheder, som optræder mellem to sætningsmarkører (punktum, kolon o.l.), da disse sætningsmarkører er identiske med de segmentgrænser, som TWB lægger til grund for sin alignment.

At juristerne gør brug af en konventionaliseret sprogbrug stiller naturligvis krav til oversætterne og derfor også til deres hjælpemidler. I det følgende undersøges, om et TM-system er i stand til at lokalisere rutineformlerne i kildeteksten, idet jeg bemærker, at brugbarheden af en TM til et hvilket som helst oversættelsesformål jo normalt defineres ud fra systemets evne til på baggrund af matchværdien at finde matches i hukommelsen (saml. Christensen 2002a).

Den juridiske oversætter må spørge sig selv, hvad det er for en slags handlinger, juristen udfører igen og igen i bestemte tekstsorтер. I mit tilfælde har jeg kigget på de tilbagevendende handlinger, der udføres med tekstsorтер A/S-vedtægter. Tekstsorтер har som beskrevet til formål at stifte et aktieselskab og fastlægge selskabets interne juridiske grundlag. For at kunne identificere de rutineformler, der aktualiseres i denne tekstsorтер, har jeg på den ene side fokuseret på det forhold, at de realiseres som sætninger, og på den anden side at der skal være tale om tilbagevendende juridiske handlinger. For at kunne være helt sikker på, at de sætninger, som jeg betragter som eksempler på rutineformler, er udtryk for tilbagevendende juridiske handlinger, har jeg begrænset mig til alene at se nærmere på de indholdssegmenter i A/S-vedtægterne, som er præskriptivt normerede, altså lovpligtige i medfør af Aktieselskabslovens § 4, stk. 1. De skal således altid skal være realiserede, for at teksten kan opnå retsvirkning (jf. afsnit 3.3.3.1). De præskriptivt normerede indholdssegmenter i A/S-vedtægter har jeg i fig. 29 stillet over for den sproglige realisering af indholdssegmenterne i mit empiriske materiale. Jeg understreger i den forbindelse, at det sagtens kan være tilfældet, at andre end tekstsorтерnes præskriptivt normerede indholdssegmenter i praksis kan være realiseret som rutineformler. Men disse ser jeg dog bort fra her. Af figuren fremgår ligeledes matchværdien for de enkelte segmenter. Matchværdien er i figuren beregnet for tekst ParKorp-A/S2 – A/S7 med udgangspunkt i en TM-hukommelse for ParKorp-A/S1. Metoden til frem-

finding af matchværdierne har bestået i at foretage en interaktiv oversættelse i TWB på basis af TMen for ParKorp-A/S1.

Det er værd at bide mærke i, at jeg har nedsat fuzzy-matchværdien til 30 % (default: 70 %) ¹⁷¹, hvilket naturligvis resulterer i, at jeg får vist flere matches end i den typiske oversættelsessituation. Den nedsatte værdi øger risikoen for at få vist matches, som ikke er semantiske pendanter til søgesegmentet. ¹⁷² Disse definerer jeg her foreløbigt som matches, som ikke realiserer det samme semantiske basisindhold som udgangssegmentet. I figuren har jeg markeret de segmenter, som ikke er semantiske pendanter til udgangssegmentet med #.

Fig. 29 Sproglig realisering af lovpligtige indholdssegmenter i A/S-vedtægter - TM for AS1

ParKorp-A/S2 – A/S4

Indholds-krav i medfør af Aktieselskabsloven	ParKorp- A/S1	ParKorp-A/S2	ParKorp-A/S3	ParKorp-A/S4
	= TM			
Navn + event. binavne	Selskabets navn er .	Selskabets navn er . (100 %)	Selskabets navn er . (100 %) Selskabet driver tillige virksomhed under binavnene. (<30 %)	Selskabets navn er , med binavnene og . (56 %)
Hjemsted	Dets hjemsted er .	Selskabets hjemsted er Kolding kommune. (#47 %)	Selskabets hjemsted er i Århus kommune. (#47 %)	Selskabets hjemsted er Kommune. (#60 %)

¹⁷¹ I TWB er den minimale matchværdi ved den interaktive oversættelse 30 %.

¹⁷² Mønstergenkaldelsen definerer f.eks. følgende sætninger som 47 %-matches: ”Selskabets hjemsted er .” (A/S1) og ”Selskabets navn er .” (A/S2). Sætningerne ”Valg af revisor.” (A/S1) og ”Valg af dirigent” (A/S2) anføres som et 75 %-match. Der er her tale om sætninger, som i overfladestrukturen er delvist sammenlignelige, men ikke i den semantiske struktur.

		(#47 %)	(#47 %)	
Formål	Selskabets formål er handel og dermed i forbindelse stående virksomhed.	Selskabets formål er at forestå handel, produktion, service og rådgivning vedrørende industrihjul, slibe-, save-, fræse- og polérmaterialer og – værktøjer samt dertil knyttede aktiviteter. (<30 %)	Selskabets formål er at drive handel og industri samt hermed beslægtet virksomhed. (45 %)	Selskabets formål er handel, herunder agenturvirksomhed, im- og eksport, produktion af teknisk udstyr og maskinanlæg, herunder processtyringsanlæg m.v. og dermed beslægtet virksomhed. (<30 %)
Aktiekapitalens størrelse	Selskabets aktiekapital er DKK 500.000,-,	Selskabets aktiekapital andrager kr. 5.000.000,00,	Selskabets aktiekapital udgør kr. 5.000.000,00,	Selskabets aktiekapital er kr. 10.000.000,00, skriver kroner timillioner 00/100 –
Aktiernes pålydende + stemmeret	fordelt i aktier á DKK 500,- og multipla heraf. Hvert aktiebeløb på DKK 500,- giver en stemme.	fordelt i aktier á kr. 1.000,00 eller multipla heraf. (<30 %) På generalforsamlingen giver hvert aktiebeløb på kr. 1.000,00 én stemme. (<30 %)	fordelt på aktier á kr. 1.000,00 eller multipla heraf. (48 %) Hvert aktiebeløb på kr. 1.000,- giver en stemme. (84 %)	fordelt i aktier á kr. 1.000,00 eller multipla heraf. (57 %) På generalforsamlingen giver hver aktie på kr. 1.000,00 én stemme. (55 %)
Ledelse	Selskabet ledes af en af generalforsamlingen valgt bestyrelse på 3-5 medlemmer. Bestyrelsen vælges for et år ad gangen, men kan genvælges.	Selskabet ledes af en på generalforsamlingen valgt bestyrelse på 3-5 medlemmer. (93 %) Bestyrelsen vælges for 1 år ad gangen og afgår samlet på den ordinære generalforsamling. (45 %)	Selskabet ledes af en bestyrelse på 3-7 medlemmer valgt af generalforsamlingen for tiden indtil næste ordinære generalforsamling. (67 %) Genvalg kan finde sted. (<30 %)	Selskabet ledes af 1 til 3 direktører der ansættes af bestyrelsen. (48 %) Bestyrelsen består af 4 generalforsamlingsvalgte medlemmer. (<30 %) Bestyrelsen vælges for et år ad gangen og genvalg kan finde sted. (66 %)
Revisor	Revisionen af selskabets regnskaber foretages af en af generalforsamlingen for et år ad gangen valgt statsautoriseret eller registreret revisor.	Selskabets regnskab revideres af en på generalforsamlingen for et år ad gangen valgt registreret eller statsautoriseret revisor. (72 %)	Selskabets regnskaber revideres af én eller to statsautoriserede revisorer eller registrerede revisorer, der vælges af den ordinære generalforsamling for tiden indtil næste ordinære generalforsamling. (<30 %)	Revision af selskabets regnskaber foretages af en på hvert års ordinære generalforsamling valgt registreret eller statsautoriseret revisor. (58 %)

Indkaldelse til generalforsamlinger	Generalforsamlinger indkaldes af bestyrelsen med mindst 14 dages varsel og højst 4 ugers varsel ved anbefalet brev til de noterede aktionærer efter den af dem til selskabets aktiebog opgivne adresse.	Generalforsamlinger indkaldes med 14 dages varsel ved brev til de noterede aktionærer samt til revisor. (<30 %)	Generalforsamlinger indkaldes af bestyrelsen med mindst 8 dages og højst 4 ugers varsel ved almindeligt brev eller telefax til hver enkelt aktionær. (39 %)	Generalforsamlingen indkaldes af bestyrelsen med højst 4 ugers og mindst 14 dages varsel ved anbefalet brev, pr. telefax eller bekræftet e-mail med angivelse af dagsorden til de i selskabets aktiebog noterede aktionærer. (52 %)
Dagsorden for generalforsamlingen	Dagsordenen for den ordinære generalforsamling skal omfatte: 1. Bestyrelsens beretning om selskabets virksomhed i det forløbne år. 2. Fremlæggelse af årsregnskabet med revisionspåtegning til godkendelse. 3. Bestyrelsens forslag om anvendelse af overskud eller dækning af tab i henhold til det godkendte regnskab. 4. Valg af medlemmer til bestyrelsen. 5. Valg af revisor. 6. Eventuelle forslag fra bestyrelse eller aktionærer.	Dagsordenen for den ordinære generalforsamling skal omfatte: (67 %) 1. Valg af dirigent. (#75 %) 2. Forelæggelse af årsregnskab med årsberetning og revisionspåtegning til godkendelse, samt fastlæggelse af goodwill-beløb for det kommende år. (<30 %) 3. Beslutning om anvendelse af overskud eller dækning af tab i henhold til det godkendte årsregnskab. (81 %) 4. Valg af bestyrelse. (#75 %) 5. Valg af revisor. (100 %) 6. Eventuelt. (<30 %)	Dagsordenen for den ordinære generalforsamling skal indeholde: (84 %) 1. Bestyrelsens beretning om selskabets virksomhed i det forløbne år. (100 %) 2. Fremlæggelse af årsregnskab og eventuelt koncernregnskab med revisionspåtegning til godkendelse samt årsberetning. (56 %) 3. Beslutning om anvendelse af overskud eller dækning af tab i henhold til det godkendte årsregnskab. (81 %) 4. Valg af revisor. (100 %) 5. Eventuelle forslag fra bestyrelse eller aktionærer. (100 %)	På den ordinære generalforsamling skal foretages: (58 %) 1. Bestyrelsens beretning om selskabets virksomhed i det forløbne år. (100 %) 2. Fremlæggelse af det reviderede årsregnskab med eventuelt koncernregnskab til godkendelse. (44 %) 3. Beslutning om anvendelse af overskud eller dækning af tab i henhold til det godkendte regnskab. (87 %) 4. Valg af bestyrelse og 2 suppleanter. (43 %) 5. Valg af revisor. (100 %) 6. Eventuelle forslag fra bestyrelsen eller aktionærer. (96 %)

Regnskabsår	Selskabets regnskabsår er .	Selskabets regnskabsår løber fra den 1. januar til den 31. december. (<30 %)	Selskabets regnskabsår skal være 1. januar til 31. december. (#34 %)	Selskabets regnskabsår er 01. oktober til 30. september. (40 %)
Om aktierne skal lyde på navn eller på ihænderhaver	De udstedes på navn og kan ikke overdrages til ihænderhaver.	Transport af aktier kan kun ske på navn og skal for at være gyldig overføres selskabet være noteret i aktiebogen. (< 30 %)	Selskabets aktier skal lyde på navn og noteres i selskabets aktiebog. (<30 %)	Aktierne skal lyde på navn og
Om aktierne skal være ikke-Omsætningspapirer	Aktierne er ikke-omsætningspapirer og skal være forsynet med udtrykkelig påtegning herom.	Aktierne er ikke-omsætningspapirer. (< 30%)	Selskabets aktier er ikke omsætningspapirer. (#47 %)	være ikke-omsætningspapirer. (34 %)

ParKorp-A/S5-A/S7

Indholds-krav i medfør af Aktieselskabsloven	ParKorp-A/S5	ParKorp-A/S6	ParKorp-A/S7
Navn + event. binavne	Selskabets navn er . (100 %)	Selskabets navn er . (100 %) Selskabets binavne er , , og . (#75 %)	Selskabets navn er . (100 %) Selskabets binavn er . (#75 %)
Hjemsted	Selskabets hjemsted er . (75 %)	Selskabets hjemsted er Vallensbæk Kommune. (47 %)	Selskabets hjemsted er Kommune. (67 %)
Formål	Selskabets formål er at drive handel og investering. (#32 %)	Selskabets formål er at drive fabrikation og handel. (#32 %)	Selskabets formål er at drive handel og industri og anden i forbindelse hermed stående virksomhed. (60 %)
Aktiekapitalens	Selskabets aktiekapital kr.	Selskabets aktiekapital udgør DKK 5.000.000,-	Selskabets aktiekapital udgør kr. 500.000,-

pitalens størrelse	300.000,00	udgør DKK 5.000.000,-	udgør kr. 500.000,-
Aktier-nes på-lydende + stemme-ret	fordelt i aktier á DKK 10.000,00 og multipla heraf. (73 %) På generalforsamlingen giver hvert aktiebeløb på kr. 10.000,00 én stemme. (57 %)	fordelt i aktier á DKK 1.000,- eller multipla heraf. (76 %) Hvert aktiebeløb på DKK 1.000 giver én stemme. (89 %)	fordelt i aktier á kr. 1.000,00 eller multipla heraf. (53 %) På generalforsamlingen giver hvert aktiebeløb på kr. 1.000,- een stemme. (52 %)
Ledelse	Selskabet ledes af en af generalforsamlingen valgt bestyrelse på tre til fem medlemmer, der vælges for et år ad gangen. (48 %) Genvalg kan finde sted. (<30 %)	Til selskabets bestyrelse vælger generalforsamlingen mindst tre og højst syv medlemmer. (<30 %) De generalforsamlingsvalgte bestyrelsesmedlemmer afgår på hvert års ordinære generalforsamling, men kan genvælges. (30 %)	Bestyrelsen består af 3-5 medlemmer, der vælges på den ordinære generalforsamling for eet år ad gangen. (<30 %) Genvalg kan finde sted. (<30 %)
Revisor	Selskabets regnskaber revideres af en af generalforsamlingen for et år ad gangen valgt statsautoriseret eller registreret revisor. (82 %) Genvalg kan finde sted. (<30 %)	Revision foretages af en eller to statsautoriserede revisorer. (<30 %)	Revisionen af selskabets regnskab foretages af en statsautoriseret revisor, der vælges af generalforsamlingen for eet år ad gangen. (66 %)
Indkaldelse til general-forsam-linger	Generalforsamlinger indkaldes med 14 dages varsel ved anbefalet brev til hver enkelt aktionær. (<30 %)	Generalforsamlinger indkaldes af bestyrelsen ved brev til aktionærerne på den til aktiebogen opgivne adresse med højst fire uger og mindst otte dages varsel. (44 %) I indkaldelsen skal angives, hvilke anliggender, der skal behandles på generalforsamlingen, og såfremt forslag til vedtægtsændringer skal	Generalforsamlinger indkaldes med mindst 14 dages varsel og højst 4 ugers varsel af bestyrelsen ved brev til hver aktionær. (36 %)

		behandles på generalforsamlingen, skal forslaget væsentligste indhold angives i indkaldelsen. (36 %)	
Dagsorden for generalforsamlingen	Dagsorden for den ordinære generalforsamling skal omfatte: (96 %) <ol style="list-style-type: none"> 1. Valg af dirigent. (#75 %) 2. Bestyrelsens beretning. (<30 %) 3. Forelæggelse af årsregnskab med revisionspåtegning og årsberetning til godkendelse. (71 %) 4. Beslutning om anvendelse af overskud eller dækning af tab i henhold til de godkendte regnskaber. (80 %) 5. Valg af medlemmer til bestyrelsen. (100 %) 6. Valg af revisor. (100 %) 7. Eventuelt. (<30 %) 	På den ordinære generalforsamling skal koncernregnskabet og årsregnskabet med revisionspåtegning og årsberetning fremlægges, og følgende foretages: (<30 %) <ol style="list-style-type: none"> 1. Beretning om selskabets virksomhed. (<30 %) 2. Forelæggelse af årsregnskabet til godkendelse. (60 %) 3. Forslag om decharge for bestyrelse og direktion. (31 %) 4. Forelæggelse af forslag om anvendelse af overskud eller dækning af tab i henhold til det godkendte årsregnskab. (84 %) 5. Valg af medlemmer til bestyrelsen. (100 %) 6. Valg af revision. (92 %) 7. Eventuelle forslag fra bestyrelse eller aktionærer. (100 %) 	Dagsorden for den ordinære generalforsamling skal omfatte: (96 %) <ol style="list-style-type: none"> 1. Valg af dirigent. (#75 %) 2. Bestyrelsens beretning. (<30 %) 3. Forelæggelse af årsregnskab til godkendelse. (53 %) 4. Beslutning om fordeling af eventuelt overskud eller dækning af tab i henhold til det godkendte regnskab. (86 %) 5. Valg af medlemmer til bestyrelsen. (100 %) 6. Valg af revisor. (100 %) 7. Eventuelt. (<30 %)
Regn-	Selskabets	Selskabets regnskabsår	Selskabets regnskabsår

skabsår	regnskabsår løber fra den til . (37 %)	er kalenderåret. (82 %)	er 1. januar til 31. december. (40 %)
Om aktierne skal lyde på navn eller på ihænderhaver	Aktierne skal lyde på navn. (<30 %)	Aktierne skal lyde på navn og skal noteres i selskabets aktiebog. (32 %)	Aktierne skal lyde på navn og skal noteres i selskabets aktiebog. (37 %)
Om aktierne skal være ikke-Omsætningspapirer	Selskabets aktier er ikke-omsætningspapirer. (#49 %)	Aktierne er ikke-omsætningspapirer, hvorom de skal bære utvetydig og iøjnefaldende påtegning. (55 %)	Aktierne er ikke-omsætningspapirer. (<30 %)

Umiddelbart giver figuren indtryk af, at A/S-vedtægter i høj grad er kendetegnede ved en konventionaliseret sprogbrug på sætningsniveau. Men selv om det semantiske indhold i de enkelte indholdssegmenter er næsten identisk, realiseres de bagvedliggende juridiske handlinger dog oftest kun i en næsten identisk sproglig form. Således kan den anvendte terminologi og den realiserede sætningsstruktur variere.

Da formålet med juridiske rutineformler netop er at sikre en entydig juridisk fortolkning, bør den juridiske oversætter for det første tilstræbe terminologisk og stilistisk konsistente oversættelser af disse formler fra gang til gang. For det andet bør oversætteren sørge for, at der på målsproget, som ligeledes gør brug af en konventionaliseret sprogbrug i bestemte situationer, aktualiseres fagsprogligt adækvate oversættelser i de tilfælde, hvor det målsproglige retssystem råder over en indholdsmæssig pendant til den kilde(rets-)sproglige rutineformel, og der oversættes med en professionel målgruppe for øje. I kraft af de forskellige retssystemers kulturbundethed er det dog langt fra altid tilfældet, at der eksisterer en målsproglig pendant til en kildesproglig rutineformel. Dette fremgik af sammenholdelsen af de danske og tyske lovkrav til indholdet af henholdsvis A/S og AG-vedtægter (saml. afsnit 3.3.3.2).

Som det kan ses af figuren, sker det relativt tit, at TWB ikke finder en semantisk pendant til udgangssegmentet, men derimod segmenter, som alene i overfladestrukturen udviser en vis lighed. Faktisk finder systemet et ikke-handlingsidentisk segment i ca. 12 % af tilfældene. Derudover er systemet ikke i stand til at finde et match (no match), som i TWB er en brugerdefineret matchværdi på under 30 %, i ca. 25 % af tilfældene. I figuren er disse markeret som <30 %. Konsekvensen heraf er, at TWB ikke finder brugbare matches i i alt 37 % af tilfældene,¹⁷³ uden at det dermed er sagt, at matchværdier >30 % altid er at betragte som brugbare oversættelsesforslag. Hvorvidt matches med en værdi på mellem 30 og 100 er brugbare oversættelsesforslag vil nemlig variere fra segment til segment. Således giver figuren eksempler på fundne segmenter med både høj og lav matchværdi, hvor det fundne match ikke er en semantisk pendant til søgesegmentet. Selv i de tilfælde, hvor de bagvedliggende juridiske basishandlinger er identiske, vil det altid kunne diskuteres og naturligvis afhænge af den konkrete oversættelsessituation, om et fundet match er et brugbart oversættelsesforslag. Et fundet segment kan f.eks. indeholde oversættelserne af centrale udtryk i udgangssegmentet uden dog nødvendigvis at realisere en f.eks. identisk sætningsstruktur. Ligeledes er det tænkeligt, at oversætteren på basis af et fundet match kan tilegne sig fagsproglig viden om f.eks. den sætningskonstruktion, der er typisk for målsproget, uden at segmentet dog af den grund indeholder oversættelsen af segmentets centrale udtryk. Det er derfor min opfattelse, at man ikke kan sige noget endegyldigt om anvendeligheden af matches, som ikke er identiske matches, da anvendeligheden under alle omstændigheder tillige vil afhænge af oversætterens behov og dermed i sidste instans af hans faglige niveau og kompetence.

I relation til spørgsmålet om, hvorvidt kun 100 %-matches er brugbare oversættelsesforslag, vil jeg afvise dette, da også matches med en lavere matchværdi kan indeholde nyttige oplysninger for oversætteren, fordi den juridiske handling, der udføres med en ruti-

¹⁷³ I bilag 1 har jeg beregnet disse værdier for samtlige hukommelser. I gennemsnit er TWB ikke i stand til at finde et match i 26 % af tilfældene, mens den finder et match, der ikke er semantisk identisk med basishandlingen i udgangssegmentet, i gennem-

neformler er identisk. Forudsætningen for, at disse matches kan bruges inden for rammerne af en konkret oversættelsesopgaves bl.a. pragmatiske kontekst, er det naturligvis, at oversætteren er i stand til at redigere de fundne matches, så de bliver ubetinget brugbare i den konkrete sammenhæng. Hvis oversætteren gør brug af batchfunktionen *translate*, hvor et dokument, der skal oversættes, sammenlignes med indholdet af en bestemt eller flere TM-hukommelser for på den baggrund at overføre de fundne matches direkte til måltekten, mener jeg dog, at alene 100 %-matches (inkl. identiske project settings) bør overtages direkte, da risikoen for at realisere fejlversættelser ellers er for stor.

I fig. 30 har jeg integreret de match-resultater, som kan opnås ved at oversætte de enkelte tekster på basis af forskellige hukommelser.

snitligt 8 % af tilfældene. Samlet betyder det, at TWB ikke finder et match eller finder et ikke handlingsidentisk match i i alt 34 % af tilfældene.

Fig. 30 Lokaliseringsgrad på basis af ParKorp-A/S1 – A/S7

Indholds-krav i medfør af aktieselskabsloven	A/S1	A/S2	A/S3	A/S4	A/S5	A/S6	A/S7	i alt	i %	Identi-tetsgrad
Navn + binavne	6/9	6/9	6/8	7/9	6/9	7/8	7/8	45/60	75	36 -100
Hjemsted	3/6	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	39/42	93	31-100
Formål	2/6	2/6	5/6	1/6	4/6	4/6	3/6	21/42	50	31 – 75
Aktieka-pitalens størrelse + pålydende	5/6	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	41/42	98	35 - 85
Stemme-ret	5/6	6/6	6/6	6/6	5/6	6/6	6/6	40/42	95	36 - 96
Ledelse	7/13	9/13	9/13	5/12	5/13	3/13	7/13	45/90	50	30 - 100
Revisor	4/7	5/7	1/7	4/7	5/6	3/7	5/7	27/48	56	32 - 100
Indkaldelse af generalfor-samlingen	5/7	4/7	4/7	2/7	4/7	2/6	5/7	26/48	54	32 - 69
Dags-orden:	5/6	4/6	5/6	6/6	5/6	0/6	5/6	30/42	71	32 - 100
Valg af dirigent	0/3	2/2	3/3	3/3	2/2	3/3	2/2	15/18	83	39 - 100
Decharge for bestyrelse	1/1	0/1	0/1	0/1	0/1		0/1	1/6	17	31
Bestyrelsens be-retning	2/6	1/6	3/6	2/6	2/6	3/6	1/6	14/42	33	35 - 100
Fremlæg-gelse af årsregn-	5/6	0/6	3/6	3/6	6/6	4/6	5/6	26/42	62	34 - 95

skabet										
Anvendelse af overskud m.m.	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	42/42	100	69 - 100
Valg af bestyrelsesmedlemmer	4/5	5/5	0/5	0/5	4/5	4/5	5/6	22/36	61	42 - 100
Valg af revisor	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	6/6	42/42	100	88 - 100
Eventuelt	3/6	2/6	3/6	3/6	1/6	3/6	2/6	17/42	40	93 - 100
Regnskabsår	4/6	4/6	3/6	3/6	4/6	4/6	4/6	26/42	62	31 - 82
Om aktierne skal lyde på navn eller ihænderhaver	3/6	3/6	3/6	5/6	4/6	5/6	3/6	26/42	62	30 - 93
Om aktierne skal være ikke-omsætningsaktier	3/6	5/6	4/6	1/6	4/6	2/6	5/6	24/42	57	31 - 100

Identitetsgraden,¹⁷⁴ der ses i sidste kolonne, er et andet ord for matchværdi og betegner altså i hvilket omfang de sproglige realiseringsformer ligner hinanden i overfladestrukturen. Af figuren fremgår det, at matchværdierne varierer meget. Af de i alt 20 indholdssegmenter realiseres 100 %-matches i tolv tilfælde. Ofte er der tale om meget korte sætninger. Seks af sætningerne er punkter på dagsordenen for en ordinær generalforsamling i form af ellipser. For så vidt angår navne- og hjemsted-segmentet, er det værd at notere sig, at et 100 %-match kun findes, fordi tekstproducenten inden udlevering af teksterne til mig, har anonymiseret teksterne. Egentlige grammatiske sætninger med

¹⁷⁴ De anførte identitetsgrader baseres på dataene i bilag 2.

verbum og subjekt realiseres kun i seks af de tolv tilfælde (navn, hjemsted, ledelse, revisor, dagsorden, om aktierne skal være ikke-omsætningspapirer). Endelig kan identitetsgraden tages til udtryk for, at matchværdierne i de enkelte indholdssegmenter varierer meget. Matchværdien for de enkelte indholdssegmenters sproglige realisering ligger typisk på mellem 30+ og 100. Kun de tre indholdssegmenter, der vedrører underpunkter til dagsordenen (anvendelse af overskud, valg af revisor og eventuelt), aktualiseres næsten identisk fra gang til gang.

Af figuren fremgår desuden en **lokaliseringsgrad**, som viser i hvor høj grad systemet har været i stand til at finde matchende segmenter på basis af de enkelte hukommelser. Tallene indikerer antallet af fundne, basishandlingsidentiske matches i forhold til det samlede antal realiserede segmenter i de dokumenter, der skal oversættes på basis af den konkrete TM. På basis af en TM for ParKorp-A/S1 finder TWB i de øvrige ParKorp-A/S-dokumenter således seks ud af de i alt ni segmenter, som semantisk vedrører selskabets navn/binavn. I figuren er ikke medtaget fundne, ikke handlingsidentiske matches. Det sker ret sjældent, at der på basis af en og samme hukommelse kan findes et match i alle teksterne, som skal oversættes. Ser vi igen på fig. 29, kan vi konstatere, at f.eks. indholdet 'formål' på basis af en hukommelse for ParKorp-A/S1 alene lokaliseres i teksterne ParKorp-A/S3 (45 %) og A/S7 (60). Havde jeg valgt at bruge en af de andre hukommelser, ville jeg ganske vist i nogle tilfælde have fundet disse indholdssegmenter i de øvrige tekster, men så ville andre af de indholdssegmenter, som lokaliseres på basis af ParKorpA/S1, ikke være blevet fundet. Jeg kan således konstatere, at samtlige 20 realiserede indholdssegmenter, der er præskriptivt normerede, ikke findes på basis af en og samme ParKorp-A/S-hukommelse. I gennemsnit er systemet i stand til at finde et match i 66 % (jf. fig. 30 'i %') af tilfældene, hvilket umiddelbart kan synes af meget. Sætter man dette tal op imod det faktum, at der er tale om segmenter, som rent faktisk er

præskriptivt normerede¹⁷⁵ og derfor skal være indeholdt i teksterne, synes resultatet dog ikke videre imponerende.

Jeg har nedsat matchværdien til 30 %, hvorfor TWB finder mange sætninger i hukommelsen, der kun er af begrænset anvendelighed for oversætteren. Er der f.eks. tale om meget korte sætninger, vil systemet ofte kombinere to segmenter, som ikke er semantiske pendants (f.eks. selskabets hjemsted er i Århus kommune <47 %> Selskabets navn er .), fordi en identitetsgrænse på 30 % gør, at korte sætninger blot skal indeholde måske et enkelt eller to fælles ord i overfladestrukturen, for at blive kædet sammen af TWB.

Fig. 31 Rutineformlernes matchfordeling

Match-værdi	A/S1	A/S2	A/S3	A/S4	A/S5	A/S6	A/S7	Total
100	19	16	18	7	21	10	24	115 (14)
90 – 99	3	5	4	9	9	4	7	41 (5)
80 – 89	10	10	10	4	11	12	12	69 (8)
70 – 79	5	7	9	5	7	12	9	54 (6,5)
60 – 69	7	3	6	12	9	2	8	47 (5,5)
50 – 59	12	16	7	11	10	10	7	73 (8,5)
40 – 49	11	6	10	8	13	13	12	73 (8,5)
30 – 39	9	16	15	18	4	14	9	85 (10)
<30 %	30	38	30	29	25	36	28	216 (26)
#-match	14	4	11	18	10	5	3	65 (8)
Total	120	121	120	121	119	118	119	838 (100)

I fig. 31 illustrerer jeg fordelingen af matchværdier for de juridiske rutineformler.

Sammenlignes tallene i figuren med tallene i fig. 26, ses det tydeligt, at antallet af

¹⁷⁵ Aktieselskabslovens § 4, stk. 1, pkt. 9 foreskriver, at det af vedtægterne fremgår, hvilke anliggender, der skal behandles på den ordinære generalforsamling, men da loven ikke bestemmer arten af disse anliggender, vil de indholdssegmenter, der realiseres i de enkelte ParKorp-A/S-vedtægter, kunne afvige fra hinanden. De punkter, der oplystes under 'dagsorden' er altså ikke præskriptivt normerede, hvorfor de kan, men ikke skal være aktualiserede i de enkelte vedtægter.

identiske matches (14 %) er højere, når dette alene beregnes for den korpusdelmængde, der udgøres af de juridiske rutineformler, end når sammenligningsgrundlaget er hele ParKorp-A/S (7 %). Samtidig kan det konstateres, at antallet af no matches er væsentligt lavere i det lille tekstudsnit (26 %), der aktualiserer rutineformler, end i hele ParKorp-A/S (72 %). Dette dokumenterer, at der med rette kan og bør tales om, at det juridiske univers' sprogbrugere aktualiserer sproglige rutineformler, når de formulerer bestemte juridiske handlinger. Endelig er det værd at notere sig, at denne figur modificerer den ovenfor præsenterede lokaliseringsgrad. Systemet finder ganske vist som tidligere nævnt 66 % af rutineformlerne i teksterne i ParKorp-A/S, men kun ca. halvdelen af disse (33,5 %) ville være blevet fundet af TWB, hvis jeg ikke havde ændret fuzzymatch-værdien fra default 70 % til 30 %.

7.2.1 Sammenfatning

Juristernes sprogbrug ikke er helt så standardiseret, som man ud fra den teoretiske redegørelse for de juridiske rutineformler måske kunne have en forventning om. I hvert fald kan det konstateres, at juridiske rutineformler som en hovedregel ikke realiseres som identiske, men som næsten identiske sætninger. For så vidt angår TWB' evne til at identificere de juridiske rutineformler i kildeteksterne, kan det endvidere konkluderes, at alle teksterne indeholder bestemte handlingsidentiske segmenter, men at systemets mønstergenkendelse ofte ikke er i stand til at finde dem.

Anvendeligheden af en TM til juridisk oversættelse, her specielt til oversættelse af juridiske rutineformler, er netop betinget af systemets evne til at finde segmenter, som ikke blot i overfladestrukturen, men også hvad angår det semantiske indhold, er sammenlignelige. Ser vi f.eks. på indholdssegmentet 'aktiekapitalens størrelse og pålydende' i fig. 29, er det indlysende, at selv matches på f.eks. 48 eller 57 % er brugbare oversættelsesforslag, fordi de i relation til det juridiske basisindhold er acceptable ækvivalenter. I den normale oversættelsesproces med en TM ser man dog normalt slet ikke matches med så lav matchværdi, fordi man fravælger dem.

For kvaliteten af den juridiske oversættelse er det afgørende, at systemet kan finde de handlingsidentiske segmenter i hukommelsen, der er udtrykt i form af rutineformler – og selvfølgelig tilbyde en adækvat oversættelse, hvilket stiller krav til kvalitetsstyringen af en TM. Sidstnævnte vil jeg dog ikke komme nærmere ind på, men alene fokusere på, hvordan man kan opnå, at systemet i højere grad bliver i stand til at finde matches i hukommelsen. Det behandles i afsnit 7.3.

7.3 SPØRGSMÅL 3 - MODIFICEREDE MATCHKRAV FOR JURIDISKE RUTINEFORMLER

Mit udgangspunkt er en forestilling om, at man på en eller anden måde kan indføre en form for modificerede matches for juridiske rutineformler. En matchmodifikation forstår jeg i denne kontekst som mønstergenkendelse på basis af segmenter, der er blevet reduceret for (handlings-)irrelevante eller indholdstomme informationer, altså mønstergenkendelse på grundlag af en slags juridiske basis-rutineformler. Anvendt i TM-praksis kunne dette implicere en udvidelse af TWBs matchmodifikationselement i form af f.eks. en stopordliste, der indeholder de afvigelser fra basis-rutineformlerne med acceptable variationer, som segmenterne aktualiserer.¹⁷⁶

Translator's Workbench råder over en funktion under *setup*, hvor det er muligt at definere elementer, som systemet ved mønstergenkendelsen skal se bort fra. De kaldes *variable elementer* (substitutions). Hvis den eneste ændring i en ny sætning, der skal oversættes, udgøres af et variabelt element, finder systemet alligevel et 100 %-match i hukommelsen. Ved selve oversættelsen substitueres det variable element i hukommelses-sætningen med det element, der er indeholdt i den nye udgangssætning. Workbenchen overfører dermed ikke de variabler, som er indeholdt i oversættelsen i hukommelsen, men dem, der er indeholdt i den nye sætning. Der er således tale om en slags copy-funktion.

¹⁷⁶ Matchmodifikations-ideen behandler jeg i Christensen (2002b).

Systemet opererer med følgende variable elementer:

- tal
- akronymer
- datoangivelser
- klokkeslæt
- måleenheder
- brugerdefinerede variabler

I denne kontekst er specielt de brugerdefinerede variabler af interesse. Brugerdefinerede variabler kan beskrives som en liste over de ord, som brugerne selv definerer og som systemet på samme måde som med f.eks. tal og datoer skal se bort fra, når det beregner matchværdien.

Eneste systemkrav til listen er, at de enkelte elementer skal stå på hver sin linje og være skrevet nøjagtigt, som de optræder i dokumenterne.

Jeg foreslår, at vi igen kigger på indholdssegmenterne, som de fremgår af fig. 29. For mig at se er spørgsmålet nemlig, om det er muligt at definere, hvori udvidelserne fra basis-rutineformlerne eller med andre ord det variable indhold består.

Tager vi det første lovpligtige indholdssegment, vil udvidelsen generelt altid kunne defineres som det konkrete selskabs navn og eventuelle binavne. I det næste indholdssegment kan den information, der er irrelevant for basisindholdet, bestemmes som navnet på den pågældende kommune, f.eks. *Kolding* eller *Århus*. Derfor bør navne også indgå i den brugerdefinerede variabelliste, som jeg mener er en mere illustrativ betegnelse for en stopordsliste i den konkrete sammenhæng. Datoangivelser er et af de elementer, som systemet opererer med som et muligt variabelt element, men afprøvning af systemet har

vist, at det ikke er i stand til at genkende samtlige, mulige datoskrivemåder og derfor behandler dem som normal tekst.¹⁷⁷

De her nævnte segmenttyper indeholder alle variable elementer, som ikke har egentlig tekstuel eller betydningsbærende karakter, hvorfor de oftest uden videre kan substitueres. Tager vi et indholdssegment som *dagsorden for generalforsamlingen* er billedet et helt andet. Segmentets basisindhold er meget simpelt (-> følgende punkter skal behandles på den ordinære generalforsamling:). Den sproglige realisering af segmentets basisindhold er dog meget forskellig fra tekst til tekst. Ikke alene kan ordvalget variere, f.eks. brugen af verber (omfatte, indeholde og foretage), men også fleksionen af de realiserede udtryk (dagsorden/-en). En generel betragtning er, at jo længere indholdssegmenterne er, desto vanskeligere bliver det at bestemme, hvori udvidelserne fra basisindholdet består, og derfor udarbejde en variabelliste over de ikke-betydningsbærende elementer. Som ikke-betydningsbærende elementer opfatter jeg de elementer, som er irrelevante for den juridiske basishandling. Rækken af potentielle, ikke-betydningsbærende elementer må antages at være lang og ikke endelig definerbar, da sproget altid vil være foranderligt. I stedet for at fokusere på rækken af sproglige afvigelser og variationsmuligheder, som TWB skal se bort fra under oversættelsesprocessen, bør man derfor snarere rette blikket mod en standardisering af sproget i udgangsdokumentet.

7.3.1 Kontrolleret sprog

Ved at ensrette udgangsdokumentet kan det opnås, at udgangspunktet for mønstergenkendelsen, altså de enkelte tekster, der skal oversættes ved hjælp af TWB, harmoniseres og dermed rettes til og forberedes til TM-oversættelse. I dette afsnit undersøger jeg således muligheden for at foretage en slags sproglig revision af kildetekster med det pri-

¹⁷⁷ Systemet er kun i stand til at operere med én skriveform (kort + lang form) pr. variabelt element, f.eks. *den 3. juni 2002* eller *03.06.02*.

mære formål at hæve lokaliseringsgraden og matchværdierne ved TM-oversættelse af teksterne.

I relation til de juridiske rutineformler forestiller jeg mig, at man overordnet betragtet vælger den foretrukne sproglige realisering af et givent indholdssegment og anvender denne som en kildesproglige skabelon, der lægges ned over udgangsteksterne, før disse oversættes ved hjælp af TWB. I essensen er dette ensbetydende med en form for såkaldt *kontrolleret sprog* (controlled language, herefter CL). Hos Redmond beskrives CL som:

« *Controlled language, very basically, is creating a language for authors to use, which is a subset of the complete English or other languages. [...] It involves creating a set of standard terminology, reduced to one term for one concept, so you don't have any sort of 'ambiguity' within the terminology* (Redmond 2001: 1).

CL er dermed at forstå som en delmængde af et nationalt sprog (både fagudtryk og almensproglige udtryk), altså en slags subsprog, som en bestemt type tekstproducent opfordres til eller befales at bruge, når han skal realisere bestemte tekster. Monolingvalt betraget er formålet med CL at hæve læsevenligheden gennem bl.a. monosemering af den terminologi, der er indeholdt i teksten. Tages der afsæt i de CL-politikker, som anvendes i forskellige virksomheder (bl.a. BMW, Caterpillar, Boeing, Scania, General Motors og Ellos; saml. bl.a. Joscelyne 2001), implicerer CL dog ikke kun en konsistent terminologi, men oftest også en reguleret sætningsstruktur og brug af standardtekst, det vil sige genbrug af bestemte tekstpassager (saml. Jeffrey Allen 1999: 3). Omsat til software griber CL som oftest ind i sprogproduktionen på den måde, at tekstproducenten arbejder på en tekst i sin editor og dernæst lader teksten tjekke af et såkaldt *Stop-and-Go-* eller *red light/green light-system*. Et sådant system gennemser hver enkelt sætning og markerer potentielle stavfejl, flertydigheder, uønskede sætningsstruktur o.l. (Jeff Allen: 1999), som tekstproducenten kan vælge at godkende eller revidere.

Koning beskriver med en funktionel definition CL som

« *In terms of what we want to achieve with language control, a controlled language is the specification of a language that will improve processing of information (be it a human or machine) later on. Thus, a controlled language will most likely be implemented for the purpose of eliminating interpretation problems. As such, it can be seen as a kind of sieve, that allows only a subset of a natural language* (Koning 1996: 12).

Af definitionen fremgår det, at den før omtalte læsevenlighed øges ved at eliminere fortolkningsproblemer. Rutineformlerne aktualiseres netop med det formål at tilstræbe retssikkerhed, hvilket sprogligt jo alene kan realiseres ved at eliminere fortolkningsproblemer. Så selv hvis vi ser bort fra oversættelsesaspektet, vil CL kunne hæve værdien af juristernes sprogproduktion, hvis denne bestemmes som evnen til at opnå retssikkerhed. Dette forudsætter naturligvis, at juristerne er interesserede i, at deres sprog kontrolleres, hvilket ikke nødvendigvis er tilfældet, da det sætter grænser for deres personlige formuleringsfrihed. Som beskrevet i afsnit 3.1 er juridiske tekster, f.eks. lovtekster, ofte flertydige, åbne for fortolkning og udtryk for nødvendig vaghed, hvilket taler mod sproglig kontrol af juridiske tekster. På den anden side kan det selvfølgelig også være tilfældet, at juristerne kan se værdien af en fuldstændig konsistent sprogbrug i bestemte tekstsorter og derfor gerne (inden for visse grænser) ensretter deres sprogbrug. Antageligt vil juristerne ikke være nemme at overbevise, da de med god grund kan hævde, at det ikke ændrer nævneværdigt på graden af retssikkerhed, om man - for at blive ved ovennævnte eksempel med *dagsorden*-segmentet - anvender det ene eller andet verbum (omfatte, indeholde, foretage), eller om *dagsorden* anføres i bestemt eller ubestemt form.

Inden for det juridiske område er det min opfattelse, at en implementering af CL med udgangspunkt i ovenstående ikke vil finde sted på de enkelte advokatkontorer, selv om man naturligvis kan hævde, at den udbredte brug af formularsamlinger i det juridiske univers allerede er udtryk for en sproglig standardisering, da formularsamlingerne netop indeholder hele tekstafsnit eller endog hele tekster, som kan bruges til realisering af et bestemt juridisk indhold. Jeg anser det for langt mere sandsynligt, at det juridiske tekstunivers underkastes sproglig kontrol af oversætteren, som ud over at tilstræbe retssik-

kerhed i form af konsistente oversættelser, kan se, at det er fordelagtigt at revidere tekster, der skal oversættes, fordi lokaliseringsgraden og matchværdierne og dermed produktiviteten vil kunne stige som følge af CL. Advokaterne vil naturligvis også få gavn af dette i kraft af lavere oversættelsesomkostninger. Så måske kan advokaterne, som i dag ofte giver klienterne en fast pris inklusiv oversættelse for deres juridiske bistand, alligevel overbevises om CLs nyttige egenskaber. Dette forudsætter naturligvis, at man over for advokaterne understreger den økonomiske værdi af, at de sprogligt udtrykker sig ens fra gang til gang. Således vil advokaterne formentlig kunne se det fornuftige i at formulere sig inden for bestemte sproglige grænser, når de producerer en tekst, som er forudbestemt til at skulle oversættes. Dette kunne meget vel være diverse former for selskabsretlige dokumenter, da disse i tilfælde af deltagelse i selskaber på tværs af landegrænser, oftest vil skulle oversættes fra det ene involverede sprog til det andet.

Er der tale om jurister eller advokater, som er ansat i en virksomhed som virksomhedens juridiske rådgiver og tekstproducent af udelukkende denne ene virksomheds juridiske dokumentation, vil situationen formentlig være en anden. En in-house-jurist skal nemlig ikke som advokaten, der repræsenterer mange forskellige klienter, nødvendigvis skulle vælge den konventionelle sproglige realiseringsform, der tilgodeser flest mulige modtagere, herunder de juridiske institutioner. Den juridiske rådgiver, der kun skal agere for en enkelt virksomhed, vil formentlig uden problemer kunne realisere en sprogbrug, som er udtryk for en virksomhedsintern sprogpolitik,¹⁷⁸ idet han selvfølgelig vil skulle affatte sine dokumenter i overensstemmelse med de tekstkonventioner, der gælder inden for det

¹⁷⁸ Bl.a. i Danske Bank gør man brug af en vejledning om skriftlig produktion, som fastlægger skriveregler, som virksomhedens ansatte anbefales at bruge. Der er udarbejdet vejledninger både for så vidt angår sprogproduktion på dansk og på engelsk (interview med Lene Hesselberg, head of foreign language & translation Services, Danske Bank). Lene Hesselberg udtrykte under mødet ønske om implementering af egentlige CL-værktøjer til optimering af virksomhedens dokumentation, herunder bl.a. til optimering af TM-oversættelse.

konkrete fagområde, hvis der er tale om dokumentation, som ikke kun har en in-house-funktion.

Oftest modtager den juridiske oversætter dog en tekst til oversættelse, som enten ikke er produceret med oversættelse for øje eller i hvert fald ikke er udarbejdet i overensstemmelse med bestemte sproglige retningslinjer, hvorfor en sproglig standardisering af det fulde dokument kan være yderst vanskelig, da sådanne tekster kan være aktualiseret på en sådan måde, at den sprogpolitisk fastlagte skabelon ikke vil kunne lægges ned over teksten i alle dimensioner. Den sproglige variation kan simpelthen være så stor, at der ikke kan findes matches på basis af skabelonteksten.

For tekster, som ikke er udarbejdet i overensstemmelse med en bestemt sprogpolitik eller ikke er producerede med det formål at skulle oversættes, foreslår jeg, at oversætteren gør brug af CL for så vidt angår de indholdssegmenter, der er udtryk for en faglig standardisering, bl.a. rutineformlerne. For den juridiske oversætter bliver CL dermed primært et spørgsmål om at revidere og kontrollere de indholdssegmenter, som realiserer rutineformler, med den hensigt at hæve matchværdierne og lokaliseringsgraden.

7.3.1.1 *TM som 'Authoring Memory'*

Bl.a. Jeffrey Allen har foreslået brugen af TM som værktøj til monolingval sprogkontrol. Af hans artikel fremgår det dog ikke helt klart, hvordan han bruger TM til sproglig standardisering. Han anfører blot:

« *I tested a process of accelerating the re-authoring 4 operation and maintenance manuals in Caterpillar Technical English controlled language by simply imitating the concept of TM. This was done by manually marking the exact and fuzzy match corresponding text appearing in the legacy texts and in example template files of similarly re-authored manuals, and then using this marked up information to copy and paste texts from some files into others (Jeffrey Allen 1999: 1)*

Resultatet af hans undersøgelse var, at kun 25 % af teksten i den fjerde manual behøvede at blive underkastet human CL. Denne måde at anvende en TM på kalder han for *Authoring Memory* (AM), hvilket jeg som pendant til og med udgangspunkt i den danske betegnelse for en TM (oversættelseshukommelse) vil kalde for en *skrive-* eller en *tekstproduktionshukommelse*. Med udgangspunkt i hans artikel kan jeg indrømme ikke gennemskue, hvordan han praktisk når frem til sit resultat. Men ideen med at anvende TM-systemer til standardisering af kildeprogligt materiale er for mig at se en måde at modificere matches på og derigennem højne matchværdien i den bilingvale oversættelsesproces.

Forskellen på TM og AM består i min opfattelse i, at en TM tages i brug til oversættelsesformål, mens en AM sigter mod en bearbejdelse af et udelukkende monolingvalt tekstmateriale, selv om dette måtte ske med den traditionelle anvendelse af TM for øje, nemlig oversættelse. Forskellen kan illustreres således:

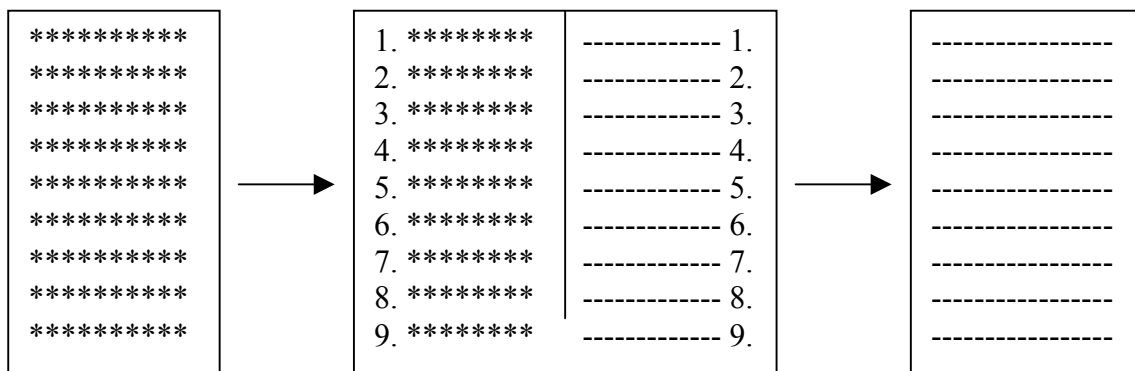
Fig. 32 TM versus AM

TM

kildeproglig tekst

TM-databasen

målproglig tekst

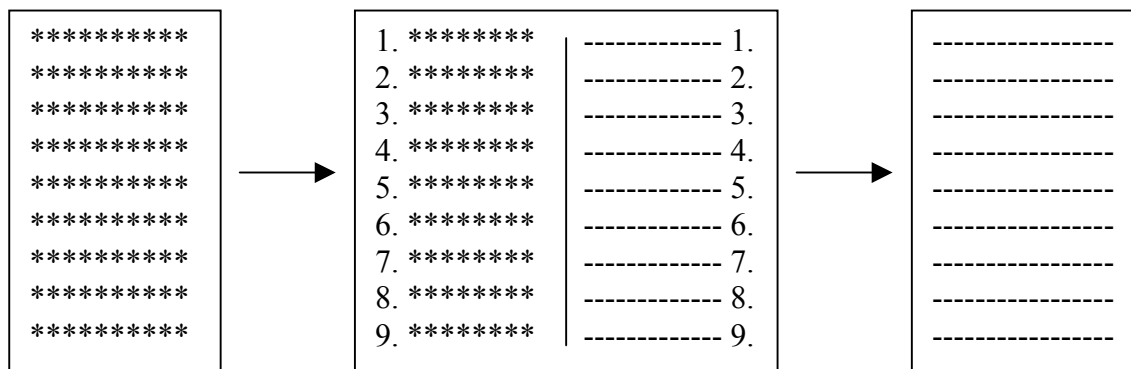

AM

kildesproglig tekst (1)

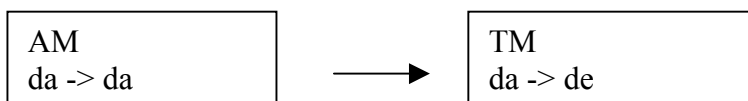
TM-databasen

kildeproglig tekst (2)

Til højnelse af matchværdierne under selve oversættelsesprocessen ved hjælp af en TM forestiller jeg mig, at man kan lade en TM og en AM arbejde i tandem, hvilket jeg simplificerende illustrerer ved følgende figur, der tager udgangspunkt i den sprogkombination (da -> de), der udgør sprogkombinationen i ParKorp-A/S:

Fig. 33 Kooperation mellem AM og TM

Jeg vil efterfølgende undersøge, om man kan opnå højere matchværdier ved først at AM-behandle det dokument, der efterfølgende skal oversættes ved hjælp af TM-proceduren. Hertil bemærker jeg, at det for mig at se er en oplagt måde at sætte tal på nytteværdien og rentabiliteten af CL. Om AM er vejen til højere matchværdier, vil jeg undersøge ved først at oprette en AM-hukommelse (da ->da) i TWB med udgangspunkt i ParKorp-A/S3, da denne tekst ikke allerede er standardiseret i sin oprindelige form.¹⁷⁹

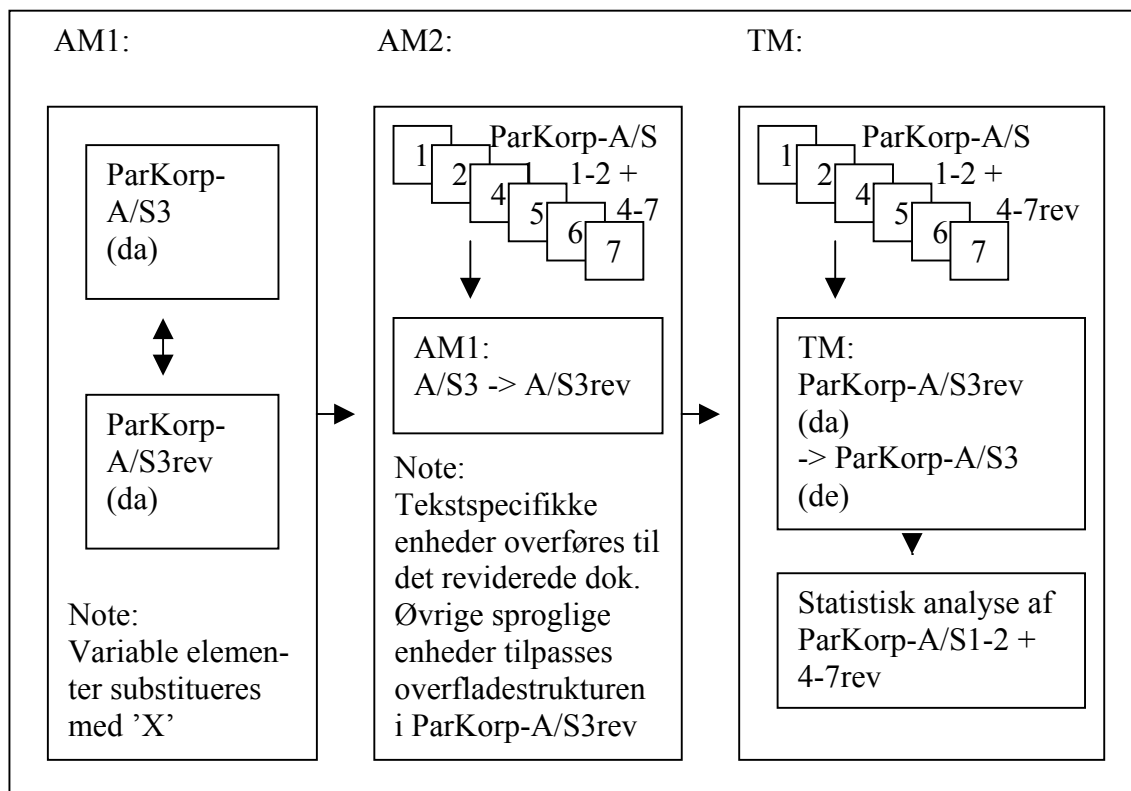
¹⁷⁹ Min oprindelige intention var at vælge den af teksterne i ParKorp-A/S, som viste den højeste, gennemsnitlige lokalisingsgrad og matchværdi. Med udgangspunkt i tallene i fig. 30, kan det konstateres, at ParKorp-A/S7 har den højeste gennemsnitlige

Fordelen ved som testgrundlag at vælge en tekst, der ikke er kendetegnet ved en mest repræsentative overfladestruktur for ParKorp-A/S, er, at det derved bliver nemmere at dokumentere en effektivitetsstigning, da det er tænkeligt, at ParKorp-A/S7 som tekstsor- tens mest repræsentative tekst er så tæt på at være et optimalt TM-grundlag, at en effek- tivitetsstigning kan være svær at påvise.

ParKorp-A/S3 har jeg hermed udset til at være den foretrukne sproglige realisering af de aktualiserede rutineformler, der i en revideret form lægges ned over de øvrige kilde- sproglige tekster i ParKorp-A/S som en slags kildesproglig skabelon.

lokaliseringsgrad (74 %; saml. bilag 1). Teksten er ligeledes kendetegnet ved at være den hukommelsestekst, på hvilket grundlag, der findes flest 100 %-matches. Tallene stammer fra fig. 31. Da ParKorp-A/S7 dog allerede i sin originale version er standar- diseret i den forstand, at den er anonymiseret i videst muligt omfang og derfor alle- rede er reduceret for en række variable elementer, vælger jeg dog at se bort fra denne tekst som testgrundlag. ParKorp-A/S5 er den tekst, som udviser den næsthøjeste, gennemsnitlige lokaliseringsgrad og matchværdi, men er som ParKorp-A/S7 allerede blevet reduceret for en række variable elementer af tekstproducenten, før teksten blev udleveret til mig. Da ParKorp-A/S3 ikke er anonymiseret og standardiseret i sin op- rindelige form og udviser de tredjehøjeste gennemsnitsværdier vælges denne tekst.

Fig. 34 CL-Workflow ved AM + TM

Fremgangsmåden (se fig. 34) vil helt konkret bestå i, at jeg interaktivt opretter en dansk-dansk AM-hukommelse på basis af ParKorp-A/S3,¹⁸⁰ hvor den målsproglige udgave, som jeg vælger at kalde for ParKorA/S3rev, er en revideret udgave af den originale ParKorp-A/S3-tekst. Under den interaktive bearbejdelse af teksten eliminerer jeg de sproglige enheder i teksten, som jeg betragter som variable elementer uden enkelttekstspecifik betydning (f.eks. tal og stedsangivelser), således at den målsproglige AM-tekst kommer til at fremstå som en forkortet tekst, der i yderste konsekvens kun aktualiserer de juridiske basishandlinger, der realiseres med sætningen. Formålet med at forkorte teksten er, at det tekstuelle materiale, der skal udgøre grundlaget for mønster-

¹⁸⁰ I TWB er kan det ikke lade sig gøre at oprette en monolingval database. Det er således ikke muligt at oprette en hukommelse, hvor kilde- og målsprog er identiske. Jeg lader derfor målsproget være tysk, hvilket ikke har andre praktiske konsekvenser end at der ikke lægges danske retskrivningsregler til grund for stavekontrollen i word.

genkendelsen, derved alt andet lige i større omfang end tidligere kommer til at ligne de øvrige teksteksemplarer i ParKorp-A/S i overfladestrukturen. Da juridiske rutineformler netop er udtryk for en tekstkonvention, hvor realiseringsmåden er afgørende for formelens pragmatiske adækvans, når teksten skal virke i praksis, vælger jeg i videst muligt omfang at lade målsprogssætningerne i ParKorp-A/S3rev realisere i form af de sætninger, der er indeholdt i den oprindelige ParKorp-A/S3, men reduceret for variable elementer. En yderligere begrundelse herfor er, at den juridiske oversætter har brug for at kunne se en basishandling i en sprogligt fyldestgørende kontekst, da han ellers ikke vil være i stand til semantisk at sammenligne hukommelsessætningen med den konkrete sætning, som han oversætter ved hjælp af TWB. Tilbydes oversætteren f.eks. kun en frase¹⁸¹ uden kontekst i snæver betydning, vil TM-systemets bidrag kunne sidestilles med de ordbøger, som ikke viser opslagsordene i en kontekst. I ParKorp-AS3rev substituerer jeg derfor de variable elementer, som er aktualiserede i den originale ParKorp-A/S3 i form af den overfladereducerede angivelse 'X'. Angivelsen er naturligvis samtidig reduceret for indhold, hvilket jeg dog mener, at konteksten i snæver forstand kompenserer for. Således vil oversætteren altid ud fra konteksten kunne se, hvilken semantisk angivelse, der er tale om. Tag f.eks. sætningen 'Selskabets navn er Oversætterservice A/S'. Substitueres det konkrete navn med 'X', vil oversætteren i AM2-fasen uden problemer kunne regne ud, at 'X'et' i den konkrete måltekst skal gengives ved det navn, som har relevans i den bestemte tekstsammenhæng. De variable elementer, jeg substituerer med et 'X' er i stort omfang identiske med de variable elementer, som blev beskrevet i afsnit 7.3. Der er tale om navne, tidsangivelser, beløb, antal, stedsangivelser o.l. Det bemærkes, at substitutionen naturligvis kun medfører højere matchværdier, hvis de respektive tekster ikke før revisionen realiserede en overfladestruktur, som i højere grad lignede den, der er aktualiseret i ParKorp-A/S3 end i ParKorp-A/Srev.

I et næste skridt bearbejder jeg ParKorp-A/S1-2 + 4-7 på basis af den dansk-danske AM-hukommelse for ParKorp-A/S3, således at teksternes sproglige form tilpasses for-

¹⁸¹ Jeg ønsker ikke her at gå ind i den ret kontroversielle diskussion af, hvad man skal

mulingerne i ParKorp-A/S3rev i videst muligt omfang. De ovenfor omtalte variable elementer substitueres ikke i ParKorp-A/S1-2 + 4-7rev, da oversætteren i den bilingvale oversættelsesfase har brug for at kunne se de enkelttekstspecifikke udtryk, som skal realiseres i den fremmedsproglige TM-måltekst. Alle øvrige sproglige enheder i ParKorp-A/S1-2 + 4-7 standardiseres med udgangspunkt i ParKorp-A/S3rev, således at de udgangssætninger, som matches i AM-hukommelsen, tilpasses overfladestrukturen i ParKorp-A/S3rev i videst muligt omfang. Står der i ParKorp-A/S1 f.eks. 'Selskabets aktiekapital er DKK 500.000,-' og i ParKorp-A/S3rev 'Selskabets aktiekapital udgør kr. 5.000.000,', erstattes 'er' i ParKorp-A/S1rev med 'udgør'.

I AM2-fasen underkaster jeg alene de segmenter sproglig revision, som TWB finder på basis af AM1-hukommelsen. Der er således tilfælde, hvor der ikke på basis af AM1-hukommelsen findes et match til udgangssætningerne i ParKorp-A/S2-4 + 4-7, selv om AM1 indeholder sætninger, der realiserer et identisk juridisk basisindhold. Begrundelsen er, at overfladestrukturerne afviger for meget fra hinanden til at blive kombineret af TWB. Fuzzymatch-værdien er sat til 30 %. Jeg havde formentlig kunnet finde matches til mange af sætningerne, hvis jeg havde gjort brug af konkordansfunktionen. Endelig anfører jeg, at bearbejdelsen af teksterne i AM2-fasen kan være forbundet med en risiko, da man ved den valgte fremgangsmåde altid vil kunne risikere, at der under den interaktive og humane bearbejdelse af teksterne går semantiske nuancer tabt, fordi oversætteren måske ikke anser en sproglig nuanceforskel som væsentlig eller simpelthen begår en hændelig fejl.

De bearbejdede tekster oversættes derefter i fase 3 på basis af en TM-hukommelse for ParKorp-A/S3rev, som jeg opretter med udgangspunkt i ParKorp-A/S3rev og den mål-sproglige tekst, som er translatet til den oprindelige ParKorp-A/S3-tekst. På dette TM-grundlag foretager jeg endelig en statistisk analyse i TWB af ParKorp-A/S1-2 + 4-7rev, som kan belyse, om matchværdierne er blevet øget som følge af, at teksterne er blevet underkastet CL. For en udførlig beskrivelse af analysefunktionen i TWB henvises til

forstå ved en frase. Jeg betragter en frase som en form for ordforbindelse.

afsnit 7.1. Det bearbejdede resultat af den statistiske analyse sammenholder jeg i fig. 35 med analyseresultatet for den oprindelige ParKorp-A/S3 (fig. 26). Med det formål at kunne gøre iagttagelser vedrørende virkningen af CL i relation til (den eksterne) repetitionsgrad, har jeg i figuren ligesom i fig. 26 elimineret den tekstinterne repetition.

Fig. 35 Analyseresultat på basis af TM for ParKorp-A/S3rev versus ParKorp-A/S3

ParKorp-A/S3rev		ParKorp-A/S3	
Match Types	Segments (i %)	Segments (i %)	
100%	53 (18)	26 (8)	
95% - 99%	0 (0)	3 (1)	
85% - 94%	9 (3)	8 (2)	
75% - 84%	11 (4)	19 (6)	
50% - 74%	25 (8)	28 (8)	
No Match	197 (67)	251 (75)	
Total	295 (100)	336 (100)	
Chars/Wo	6.44	6.46	

Som det fremgår af figuren, har indførelsen af CL til TM-oversættelsesformål afgjort en positiv effekt på matchværdierne. Det kan konstateres, at repetitionsgraden (100 % matches) ved den praktiserede form for CL er steget fra 8 % til 18 %. Endelig er det værd at bemærke, at antallet af no matches er faldet fra hele 75 % til 67 %. Ved den valgte fremgangsmåde mener jeg således at have påvist, at en måde at tilsikre, at en TM i højere grad bliver i stand til at finde matches til juridiske rutineformler, alt andet lige kan bestå i at praktisere CL på kildeteksterne.

En anden måde at praktisere CL på, kunne være at integrere de hjælpeprogrammer i sprogbearbejdsfasen, som er integreret i TRADOS-programpakken. Jeg formoder, at man ved at bruge den terminologiske database MultiTerm som frasebank ville kunne opnå et lignende resultat som ved den ovenfor skitserede, interaktive fremgangsmåde i TWB. Frasers elementer er at betragte som det absolutte minimumskrav til indholdet af meningsgivende segmenter, der kan realisere et juridisk basisindhold, og derfor for mig at se et formålstjenligt mønstergenkendelsesgrundlag. Jo større omfanget af mønster-

genkendelsesgrundlaget er, desto større bliver risikoen nemlig for, at der ikke kan findes et match. Jeg forestiller mig, at man lægger fraser og disses respektive CL-oversættelser i form af den foretrukne, fuldstændige formulering af det semantiske basisindhold ind i MultiTerm og aktiverer 'term recognition' i TWB. Under selve AM-processen vil systemet, når det støder på en frase, der er lagret i den terminologiske database, således gøre opmærksom på, at det tilrådes at anvende den sproglige realiseringsform, som er valgt som målsprogssætning i AM-hukommelsen. Den her skitserede fremgangsmåde vil jeg ikke afprøve i praksis, da jeg som tidligere nævnt udelukkende ønsker at fokusere på TWB-komponenten, men dette aspekt kunne bestemt være et spændende og perspektivrigt undersøgelsesobjekt, som jeg inden for andre end afhandlingens rammer gerne vender tilbage til.

7.3.2 Sammenfatning

I dette afsnit har jeg vist, at der til en vis grad kan kompenseres for det forhold, at juristerne i praksis ikke formulerer sig helt så standardiseret i overfladestrukturen, som TM-systemer og deres brugere kunne ønske sig, ved at modificere og standardisere de tekster, som skal oversættes ved hjælp af et TM-værktøj. I afsnittet er beskrevet forskellige alternativer til standardisering af tekster: udarbejdelse af variabelister, oprettelse af frasebanker og anvendelse af CL. Den empiriske undersøgelse af CL-alternativet viste, at der ved at gøre brug af TWB som både TM- og AM-værktøj kan opnås optimerede matchværdier i den bilingvale oversættelsesproces, hvorved TM-systemers anvendelighed til juridiske oversættelsesformål tiltager.

7.4 SPØRGSMÅL 4 – ADÆKVANSEN AF DET PARALLELE KORPUS' MÅLSPROGLIGE MATERIALE

I dette afsnit vil jeg undersøge, om de rutineformler, der realiseres i de målsproglige tekster i det parallelle korpus, er at betragte som adækvate oversættelser. Samtidig vil

jeg undersøge den indholdsmæssige og sproglige nytteværdi af et målsprogligt referencekorpus. Jeg vil med andre ord undersøge, hvilke faglige og fagsproglige informationer oversætteren kan hente i et referencekorpus. Konkret vil jeg undersøge, om muligheden for at tjekke adækvansen af oversættelsesvalg med formuleringspraksis i en funktionelt sammenlignelig tekstsart på målsproget, kan hæve kvaliteten af juridiske oversættelser.

Spørgsmålet er dog, hvordan man måler og vurderer oversatte teksters adækvans, det vil sige bedømmer, om der er tale om relevant lighed mellem kilde- og måltekst (jf. afsnit 4.2).

Indledningsvist skal jeg understrege, at det naturligvis ikke er muligt at lægge en målestok til grund for adækvansbedømmelsen, som kan have almen gyldighed. I min opfattelse er det alene muligt at opstille adækvanskriterier på tekstsorniveau, da tekstsorarter er udtryk for en tilbagevendende kommunikationssituation og dermed for et tilbagevendende sprogligt handlingsmønster.

I det konkrete tilfælde ønsker jeg at vurdere adækvansen af oversættelserne af de juridiske rutineformler til tysk, som aktualiseres i ParKorp-A/S' kildesproglige materiale. Med udgangspunkt i det adækvans-begreb, som jeg i afsnit 4.2.1.1 definerede med gyldighed for det juridiske tekstunivers, bør en række situative parametre inddrages i adækvansbedømmelsen. Sammenholder jeg disse parametre med den kommunikationssituation, der karakteriserer oversættelsen af de A/S-vedtægter, der er indeholdt i ParKorp-A/S, skal følgende forhold være tilgodeset i de målsproglige tekster, hvis man skal kunne tale om relevant lighed mellem kilde- og måltekst:

Rutineformlerne realiseres i tekstsorarten *selskabsretlige vedtægter*, der har til formål at stifte et selskab og fastlægge selskabets interne grundlag. Der er således tale om performative tekster. Teksteksemplarerne produceres for disse teksters vedkommende af selskabets advokat, der udformer teksten i overensstemmelse med de lovkrav, der gælder for stiftelsen af den konkrete selskabsform. Modtageren af kommunikationen vil derfor

ud over selskabets aktionærer altid være den konkrete retsorden, der er vedtægternes juridiske fikspunkt (saml. afsnit 3.3.3.1).

For oversættelsen af de danske vedtægter til tysk gælder en tilsvarende kommunikationssituation, hvortil kommer, at translaterne har en dokumenterende funktion. Konsekvensen af at translaterne skal dokumentere kilderetssystemspecifikke retsforhold er, at translaterne på indholdssiden bør være orienterede mod kildesproget og det konkrete retssystems lovgivning, da det kildesproglige retssystem er translaternes juridiske fikspunkt.

Af betydning for adækvansbedømmelsen er i den sammenhæng dog tillige det forhold, at modtagerne af den oversatte kommunikation som beskrevet ovenfor er professionelle brugere, hvorfor disses kognitive forudsætninger skal imødekommes i oversættelsen. At der er tale om professionelle modtagere betyder nemlig, at både disses faglighed og fagsproglighed skal være tilgodeset i oversættelsen. Om fagsprogligheden siger Engberg uddybende:

« *Diese [Die Fachsprachlichkeit, red.] drückt sich darin aus, dass die besonderen, zum Wissens- und Handlungsbereich Recht gehörenden Handlungen regelhaft und unter Verwendung der konventionellen sprachlichen Mittel in den entsprechenden Texten ausgeführt werden* (Engberg 2003: 11).

For af den professionelle modtager at blive forstået og genkendt som en fagsproglig tekst, skal målteksten følgelig aktualisere de semiotiske relationer mellem juridisk handling og sproglig realiseringsform, som modtageren kender signalværdien af.

Som følge af at der i det juridiske tekstunivers aktualiseres juridiske rutineformler i form af sproglige handlingsmønstre, skal den juridiske oversætter i sin udformning af målteksten være i stand til at realisere rutineformlerne på målsproget i overensstemmelse med den målsproglige formuleringspraksis, såfremt der i det målsproglige retssystem

gøres brug af rutineformler til at udtrykke en identisk tilbagevendende juridisk handling i en funktionelt sammenlignelig tekstsart.

Adækvansen af oversættelserne af de juridiske rutineformler, der er realiseret i ParKorpA/S kildesproglige materiale, vil i forlængelse af det ovenfor fremførte således skulle bedømmes på, om de (1) opfylder den intenderede funktion med teksterne (dokumentere en performativ kildetekst på målsproget), og tillige på om de (2) på målsproget aktualiseres i overensstemmelse med de for det pågældende retssystem typiske realiseringsformer for identiske tilbagevendende juridiske handlinger. Adækvanskriteriet til bedømmelse af oversættelserne vil således skulle fokusere på både indholds- og udtrykssiden.

7.4.1 Analysemodel til bestemmelse af juridiske translaters adækvans

Til bedømmelse af translaternes (det vil sige rutineformlernes) adækvans, lader jeg mig ligesom Engberg (2003: 14) inspirere af modellen ”Zürcher Textanalyseraster”.¹⁸² Ved vurderingen af sprogkompetencen lægges der i modellen vægt på (1) sprogsystematiske og ortografiske aspekter, og (2) den realiserede (a) funktion, (b) indhold og (c) æstetik.

Engberg ser bort fra (1), fordi han udelukkende ønsker at vurdere fagsproglighedsgraden, samt (2b) og (2c), fordi disse kriterier primært har relevans for tekstsarter, der er beskrivende og dokumenterende, f.eks. skoleopgaver. Da jeg ligesom Engberg er af den opfattelse, at funktionel adækvans i det juridiske univers ikke kun relaterer til spørgsmålet om, hvorvidt målteksten realiserer den intenderede funktion, men tillige til spørgsmålet om, hvorvidt de sproglige enheder, som realiserer de situationsadækvate handlinger, der udføres med teksten, er udtryk for den adækvate fagsproglighed, ser jeg i min vurdering af adækvansen af de målsprogligt realiserede rutineformler også bort fra

¹⁸² Modellen er oprindeligt tænkt som en slags tjekliste til vurdering af adækvansen af den modersproglige kompetence, der realiseres i skoleopgaver i den tysksprogede del af Schweiz. Engberg (2003) lægger modellen til grund for sin vurdering og sammenligning af to løsninger på en eksamensopgave i juridisk oversættelse på BA-studiet på HHÅ (2000).

de nævnte aspekter. Jeg fokuserer således udelukkende på (2a), der relaterer til oversættelsernes funktionelle adækvans.

Da Zürcher-modellen er beregnet til vurdering af tekster i deres fulde længde, gøres der i modellen brug af nogle kriterier, som kun har relevans i forbindelse med en vurdering af fuldtekster. Da rutineformler aktualiseres på sætningsniveau, ser jeg tillige bort fra disse kriterier. Kriterierne, som jeg lægger til grund for adækvansbedømmelsen, er her-
efter:

1. Tekstens funktion: Er kildetekstens primære funktion afspejlet i den målsproglige formulering af rutineformlen?
2. Grad af eksplicitet/implicitet: Er rutineformlen formuleret så implicit som muligt og så eksplicit som nødvendigt?
3. Modtagerorientering: Refereres og appelleres der til modtageren i rutineformlen?
4. Adækvate sproglige midler: aktualiseres rutineformlens bagvedliggende juridiske handling i overensstemmelse med de målsproglige handlingsmønstre.

Som følge af mit fravalg af enkelte vurderingskriterier vil den efterfølgende analyse af oversættelserne til tysk af de juridiske rutineformler, der er aktualiseret i ParKorp-A/S, ikke kunne betegnes som en fuldstændig lingvistisk analyse i traditionel forstand. Jeg undlader bl.a. at foretage en grammatisk analyse af de målsproglige realiseringer, selv om oversættelserne indeholder forholdsvis mange grammatiske fejl, og enkelte oversættelser indeholder så mange fejl, at de bliver meningsløse. Med udgangspunkt i de ovenstående overvejelser om rutineformlernes karakteristika vælger jeg alene at fokusere på de realiserede oversættelsers funktionelle adækvans. Funktionel adækvans indbefatter nemlig aspekter, der relaterer til både oversættelsernes faglige og fagsproglige indhold.

7.4.1.1 *Bedømmelse af de målsproglige rutineformlers funktionelle adækvans*

Bedømmelsen af de målsprogligt realiserede rutineformlers funktionelle adækvans vil ske med udgangspunkt i de fire ovennævnte kriterier. Til vurdering af adækvansen af de realiserede oversættelser af rutineformlerne i de danske A/S-vedtægter inddrager jeg som sammenligningsgrundlag en tysk formulartekst for AG-vedtægter (RefKorp-A/S), som jeg betragter som en funktionelt sammenlignelig tekstsart til A/S-vedtægter (jf. afsnit 3.3.3.2).

For at være sikker på at der ved bedømmelsen af adækvansen af de målsprogligt realiserede oversættelser af de kildesproglige rutineformler lægges en funktionelt sammenlignelig målsproglig rutineformel til grund, vælger jeg alene at analysere de sætninger, som aktualiserer rutineformler, som med udgangspunkt i en sammenholdelse af de danske og tyske lovkrav til indholdet af henholdsvis A/S-vedtægter og AG-vedtægter kan siges at realisere identiske bagvedliggende juridiske handlinger.

I fig. 8 sammenholdt jeg lovkravene til indholdet af A/S- og AG-vedtægter. Af de 12 præskriptivt normerede A/S-indholdssegmenter viste det sig, at kun de 5 er indeholdt i AG-lovgrundlaget. I adækvansanalysen inddrager jeg følgelig alene disse 5 indholdssegmenter:

1. selskabets navn
2. selskabets hjemsted
3. selskabets formål
4. aktiekapitalens størrelse
5. om aktierne skal lyde på navn eller ihændebarer

Efterfølgende analyserer jeg de sproglige realiseringer af disse indholdssegmenter i det målsproglige materiale i ParKorp-A/S under iagttagelse af det sproglige handlingsmønster, som aktualiseres i formularteksten fra det målsproglige retssystem. I fig. 36-40

sammenholder jeg for hvert af de ovenfor anførte præskriptive indholdssegmenter de kilde- og målsprogssætninger, der er indeholdt i ParKorp-A/S, og stiller dem over for den sproglige realisering af det tilsvarende indhold i den målsproglige, tyske formular-tekst. For at undgå gentagelser behandler jeg adækvans-kriterierne 1-3, der vedrører metasproglige aspekter, samlet for de undersøgte indholdssegmenter (se afsnit 7.4.1.1.1). Kriterium 4 relaterer derimod til de enkelte indholdssegmenter. Det undersøges derfor for hvert enkelt indholdssegment, om kriteriet er opfyldt i translaterne. Undersøgelserne vil blive efterstillet de respektive figurer (se afsnit 7.4.1.1.2).

7.4.1.1.1 Translaterens opfyldelse af kriterierne 1-3

Det første adækvanskriterium sætter fokus på kildetekstens overordnede funktion. En teksts overordnede funktion er med til at konstituere teksten som en fagtekst og er dermed udtryk for dens faglighed (Engberg 2003: 18). Fagligheden kan ikke kun aflæses på tekstniveau, men er i lige så høj grad afspejlet i tekstens delelementer, f.eks. på sætningsniveau. Da tekstfunktionens fagtekstkonstituerende egenskaber er af universel gyldighed, bør translaterne af de kildesproglige rutineformler realisere en identisk faglighed og tekstfunktion. A/S-vedtægters funktion er som beskrevet af retsskabende (performativ) karakter.

I de kildesproglige rutineformler er teksternes overordnede funktion aktualiseret i form af

1. deontiske udtryk [*Aktierne skal lyde på navn*],
2. præsensformer af ikke-forpligtende verber, som har karakter af *instruktioner* [*Selskabets aktiekapital udgør kr. 5.000.000,00 ...*] (instruerende præsens),
3. passivkonstruktioner [*De udstedes på navn ...*] (instruerende passiv).

Ved formuleringen af rutineformlerne på tysk har oversætterne gjort brug af tilsvarende konstruktioner: (1) *Die Aktien sollen auf den Namen lauten*, (2) *Das Grundkapital der Aktiengesellschaft beträgt DKK 5.000.000,00 ...* og (3) *Sie müssen auf den Namen ausgestellt werden....* I de tyske translater realiseres desuden passivvarianterne kopula + adjektiv på –bar [... *und sind nicht auf den Inhaber übertragbar*], sein + zu-infinitiv [...

und sind ins Aktienbuch der Gesellschaft einzutragen] og verbalsubstantiv [*Die Übertragung einer Aktie ... bedarf zur Wirkung der Aktiengesellschaft gegenüber der Eintragung ins Aktienbuch*]. Oftest anvender oversætterne den samme konstruktion i måltekten, som er realiseret i den kildesproglige tekst. Der ses dog også eksempler på, at den kildesprogligt realiserede performative konstruktion er gengivet i måltekten i form af en anden konstruktion. Der er dog i alle tilfælde tale om sproglige midler, der udtrykker performativitet i måltektene. Det kan derfor fastslås, at translaterne alle afspejler kildetekstens overordnede funktion og desuden er realiserede i form af målsproglige konstruktioner, som udtrykker performativitet og er udtryk for genuin sprogbrug i den pågældende tekstsart.

Det andet adækvanskriterium relaterer til fagteksters generelt lave grad af eksplicitet. Juridiske tekster er generelt ikke særligt forklarende og giver således kun i meget lille omfang sprogligt udtryk for den komplekse viden, som de udspringer af (op. cit. 18). Fagteksternes professionelle modtagere råder selv over den i teksten aktualiserede implicite viden, hvorfor den ikke behøver at være ekspliciteret for at blive forstået. F.eks. vil A/S-vedtægter normalt ikke give forklaringer eller definitioner på realiserede juridiske begreber. Manglen på eksplicitet er et fagsprogligt markeret kendetegn, som med udgangspunkt i den kommunikationssituation, der udgør rammen for oversættelsen af A/S-vedtægterne til tysk, bør overføres til måltekten. Alene i et enkelt tilfælde mener jeg at kunne konstatere, at oversætteren har ønsket at eksplicitere kildeteksten for den målsproglige modtager, idet ParKorp-A/S4 i indholdssegmentet *om aktierne skal lyde på navn eller ihændehaver* realiserer en forklarende oversættelse. Det danske begreb 'ikke-omsætningspapir' er således gengivet ved '... und keine Urkunden im Sinne des § 405 BGB'. Gennemgående realiserer translaterne altså den samme lave eksplicitetsgrad som kildeteksten.

Det tredje adækvanskriterium omhandler det forhold, at modtageren meget sjældent aktualiseres i juridiske tekster. I hverken det kilde- eller målsproglige materiale i ParKorp-A/S appelleres der til modtageren, hvorfor translaterne, også for så vidt angår

dette kendetegn på fagsproglighed, er udtryk for relevant lighed mellem kilde- og måltekst.

Oversættelserne af de udvalgte kildesproglige rutineformler til tysk kan med udgangspunkt i den ovenstående analyse af translaternes metasproglige aspekter siges at opfylde kravene til funktionel adækvans.

7.4.1.1.2 Translaternes opfyldelse af kriterium 4

I dette afsnit undersøger jeg, om de kildesprogligt realiserede rutineformler aktualiseres i overensstemmelse med de målsproglige handlingsmønstre, der realiseres i en funktionelt sammenlignelig tekstsart.

Generelt for alle oversættelserne gælder det, at oversætterne oftest vælger at tillægge translaternes dokumenterende funktion den afgørende betydning, når de skal vælge oversættelsesstrategi. Oftest er det kildesproglige indhold gengivet på målsproget uden at tilpasse de kildesproglige konventioner, der kommer til udtryk i kildeteksten, til målsprogets konventioner (jf. afsnit 4.1). Det vidner i min opfattelse om oversætternes manglende kendskab til, at der i det juridiske univers gøres brug af rutineformler, som er karakteriserede ved relationer mellem bestemte juridiske handlinger og bestemte sproglige mønstre. Hvis oversætterne besidder en vis juridisk oversætterrutine, vil de formentlig have fået indtryk af, at nogle juridiske tekstsarter, bl.a. vedtægter, er stærkt standardiserede, men de oversættelsesstrategiske valg, som er blevet truffet ved oversættelserne af rutineformlerne i ParKorp-A/S viser, at oversætterne oftest ikke er bekendt med rutineformlernes juridiske status.

Med udgangspunkt i min behandling af de juridiske rutineformler (afsnit 5.2.3.1) mener jeg ikke, at der kan herske tvivl om, at kildesproglige rutineformler skal gengives i form af målsproglige rutineformler, hvis det målsproglige retssystem gør brug af en handlingsidentisk formel, og oversættelsen er rettet mod en professionel bruger. Den professionelle bruger har på grund af sine kognitive forudsætninger en forventning om, at

translatet indeholder normerede elementer i form af f.eks. rutineformler og realiserer de sproglige handlingsmønstre, som på målsproget normalt bruges i en bestemt tekstsart. Aktualiseres oversættelserne følgelig ikke i overensstemmelse med de målsproglige konventioner, er det min opfattelse, at der ikke er tale om adækvate oversættelser i den ovenfor definerede betydning af adækvans.

Dette forhold betyder naturligvis ikke, at samtlige oversættelser i ParKorp-A/S er ubrugelige oversættelser i alle dimensioner. Dokumenterer translaterne det kildesprogligt realiserede indhold på fyldestgørende vis på målsproget, mener jeg, at man kan tale om indholdsmæssigt (det vil sige fagligt) acceptable oversættelser, da informationsindholdet i kilde- og måltekst er overensstemmende. Men ved at undlade at aktualisere kildeteksten i overensstemmelse med de målsproglige konventioner handler oversætterne i min opfattelse illoyalt over for den professionelle modtager af målteksten, fordi dennes fagsproglighed ikke imødekommes. Den professionelle modtager er nemlig bekendt med, at der er en sammenhæng mellem tekstsart og de deri indeholdte juridiske handlinger, og at dette handlingsindhold normalt forbindes med et bestemt sprogligt mønster.

Følgelig betragter jeg de oversættelser, som både er fagligt og fagsprogligt adækvate, for ideale oversættelser. Stillet her overfor er oversættelser, der alene spejler kilde- teksten på indholdssiden, acceptable oversættelser, mens oversættelser, som ikke fagligt svarer til kildeteksten, er ubrugelige oversættelser. Dette gælder ligeledes for oversættelser, som udviser de adækvate fagsproglige elementer, men ikke gengiver kildetekstens informationsindhold.

Jeg efterstiller de enkelte figurer en vurdering af de realiserede oversættelsers tekstkonventionelle adækvans, idet jeg primært tager udgangspunkt i ordlyden i den tyske formular tekst (RefKorp-A/S). I den sammenhæng er det vigtigt at huske på, at rutineformler kun aktualiseres i en næsten identisk form, hvorfor de realiserede oversættelser af de kildesproglige rutineformler kun skal være næsten identiske med formular tekstens ordlyd for at kunne betegnes som tekstkonventionelt adækvate oversættelser. Til bedømmelse af, om de realiserede oversættelser gengiver kildetekstens faglige indhold på den

adækvate fagsproglige måde, verificerer jeg den terminologi og sætningsstruktur, der aktualiseres i formularteksten i kraft af Creifelds (1996) Rechtswörterbuch og AktG samt for oversættelsernes vedkommende med udgangspunkt i den autoriserede tyske oversættelse af Aktieselskabsloven, som Erhvervs- og Selskabsstyrelsen (E & S) tilbyder på deres hjemmeside. Det er min opfattelse, at denne oversættelse i kraft af dens institutionelle ophavsmand kan tillægges en normerende virkning. Ved at inddrage det supplerende materiale mener jeg at skabe den legal setting i form af gældende ret, som må udgøre de vigtigste juridiske rammebetingelser for den 'piece of life'-situation, som vedrører oprettelsen af et aktieselskab i det tyske retssystem. Inddragelsen sker primært ud fra den betragtning, at jeg kun vil være i stand til at bedømme adækvansen af de begreber, der aktualiseres i translaterne, hvis jeg har adgang til den juridiske tekstsammenhæng, som begreberne normalt optræder i i det målsproglige retssystem.

Fig. 36 Segmentet *selskabets navn* i ParKorp-A/S

SELSKABETS NAVN	
ParKorp-A/S1	(da) Selskabets navn er . (de) Der Firmennamen ist .
ParKorp-A/S2	(da) Selskabets navn er . (de) Die Aktiengesellschaft führt die Firma .
ParKorp-A/S3	(da) Selskabets navn er . (de) Die Firma der Gesellschaft lautet .
ParKorp-A/S4	(da) Selskabets navn er , med binavnene og . (de) Der Name der Gesellschaft ist , mit den Nebenbezeichnungen und .
ParKorp-A/S5	(da) Selskabets navn er . (de) Der Name der Gesellschaft ist .
ParKorp-A/S6	(da) Selskabets navn er . (de) Die Firma der Gesellschaft ist .

ParKorp-A/S7	(da) Selskabets navn er . (de) Der Name der Gesellschaft ist .
Sproglig realisering i tysk formulartekst	Die Gesellschaft führt die Firma 'A-Aktiengesellschaft'.

Indholdssegmentet *selskabets navn* er kun gengivet i en ordlyd, der næsten svarer til formulartekstens ordlyd i en enkelt af de 7 oversættelser (ParKorp-A/S2), hvorfor alene denne oversættelse kan betegnes som overensstemmende i alle fire adækvansdimensioner (kriterium 1-4). ParKorp-A/S3 og ParKorp-A/S6 realiserer målsproglige sætninger, der svarer til det kildesproglige informationsindhold, og kan dermed betegnes som acceptable oversættelser i betydningen fagligt adækvat, mens de fire øvrige tekster realiserer målsproglige sætninger, der hverken fagligt eller fagsprogligt er acceptable oversættelser. Det centrale juridiske udtryk 'selskabets navn' er nemlig i alle fire tekster oversat med 'Name', hvilket i henhold til Creifeld (1996: 852) ikke anvendes til angivelse af et selskabs navn. I den pågældende kontekst kan navn/Name således karakteriseres som 'falske venner'. Den korrekte oversættelse er derimod 'Firma',¹⁸³ hvilket udtryk også er realiseret i E & S-oversættelsen.

¹⁸³ »Firma ist im Handelsrecht der Name, unter dem ein Kaufmann im Handel seine Geschäfte betreibt und die Unterschrift abgibt« (Creifeld 1996: 441).

Fig. 37 Segmentet *selskabets hjemsted* i ParKorp-A/S

SELSKABETS HJEMSTED	
ParKorp-A/S1	(da) Dets hjemsted er . (de) Sitz der Gesellschaft ist .
ParKorp-A/S2	(da) Selskabets hjemsted er Kolding kommune. (de) Sitz der Aktiengesellschaft ist die Gemeinde Kolding.
ParKorp-A/S3	(da) Selskabets hjemsted er i Århus kommune. (de) Die Gesellschaft hat ihren Sitz in der Gemeinde Århus.
ParKorp-A/S4	(da) Selskabets hjemsted er Kommune. (de) Der Geschäftssitz der Gesellschaft liegt in der Kommune.
ParKorp-A/S5	(da) Selskabets hjemsted er . (de) Der Sitz der Gesellschaft ist .
ParKorp-A/S6	(da) Selskabets hjemsted er Vallensbæk Kommune. (de) Sitz der Gesellschaft ist die Gemeinde Vallensbæk.
ParKorp-A/S7	(da) Selskabets hjemsted er Kommune. (de) Der Sitz der Gesellschaft ist die Gemeinde .
Sproglig realisering i tysk formular tekst	Sie hat ihren Sitz in (Ort).

Indholdssegmentet *selskabets hjemsted* mener jeg er gengivet fagligt korrekt i samtlige tekster, da måltekssterne gengiver de centrale kildesproglige udtryk i form af indholdsidentiske udtryk på målsproget. Alene i ParKorp-A/S4 optræder et sprogligt element, som ikke er udtryk for tysk sprogbrug. Oversætteren har nemlig overført det danske

udtryk 'kommune' til translatet, hvilket formentlig beror på det forhold at det danske udtryk 'kommune' ikke er karakteriseret ved helt de samme træk som det tyske udtryk 'Gemeinde'. Jeg opfatter derfor ikke den pågældende oversættelse for ukorrekt, men ville have foretrukket, at oversætteren havde forklaret det kildesproglige begreb i f.eks. en parentes.

De realiserede oversættelser er efter min mening ligeledes fagsprogligt adækvate, da de sætningsinterne afvigelser fra formulartekstens syntaktiske overfladestruktur er så minimale, at den professionelle modtager i målretssystemet vil kunne genkende sætningerne som realiseringer af den bagvedliggende juridiske handling, som han kender den juridiske betydning af.

Fig. 38 Segmentet *selskabets formål* i ParKorp-A/S

SELSKABETS FORMÅL	
ParKorp-A/S1	<p>(da) Selskabets formål er handel og dermed i forbindelse stående virksomhed.</p> <p>(de) Gegenstand des Unternehmens ist Handel und damit im Zusammenhang stehende Geschäfte.</p>
ParKorp-A/S2	<p>(da) Selskabets formål er at forestå handel, produktion, service og rådgivning vedrørende industrijul, slibe-, save-, fræse- og polérmaterialer og -værktøjer samt dertil knyttede aktiviteter.</p> <p>(de) Gegenstand der Aktiengesellschaft ist der Handel, die Herstellung, die Wartung und die Beratung bezüglich Industrieräder, Schleif-, Säge-, Fräs- und Poliermittel und -Werkzeuge, sowie damit verwandte Aktivitäten.</p>
ParKorp-A/S3	<p>(da) Selskabets formål er at drive handel og industri samt hermed beslægtet virksomhed.</p> <p>(de) Gegenstand der Gesellschaft ist Handel, Handwerk und Industrie sowie damit verbundene Tätigkeiten.</p>
ParKorp-A/S4	<p>(da) Selskabets formål er handel, herunder agenturvirksomhed, im-og eksport, produktion af teknisk udstyr og maskinanlæg, herunder processtyringsanlæg m.v. og dermed beslægtet virksomhed.</p> <p>(de) Der Geschäftszweck ist der Vertrieb, darunter als Handelsvertreter, Im- und Export, und Herstellung technischer Anlagen und Maschinenanlagen, darunter Prozeßsteuerungsanlagen und ähnl., und damit verwandte geschäftliche</p>

	Tätigkeiten.
ParKorp-A/S5	(da) Selskabets formål er at drive handel og investering. (de) Der Zweck der Gesellschaft ist Handel und Investierung zu treiben.
ParKorp-A/S6	(da) Selskabets formål er at drive fabrikation og handel. (de) Gegenstand der Gesellschaft ist das Betreiben von Fabrikation und Handel.
ParKorp-A/S7	(da) Selskabets formål er at drive handel og industri og anden i forbindelse hermed stående virksomhed. (de) Der Zweck der Gesellschaft ist Handel und Industrie zu betreiben und andere in diesem Zusammenhang stehende Tätigkeiten.
Sproglig realisering i tysk formular tekst	(1) Gegenstand des Unternehmens sind die Herstellung und der Vertrieb von (2) Die Gesellschaft ist zu allen Geschäften und Maßnahmen berechtigt, die dem Gegenstand des Unternehmens dienen. Sie kann zu diesem Zweck auch andere Unternehmen gründen und sich an ihnen beteiligen.

Indholdssegmentets centrale udtryk 'formål' er i oversættelserne gengivet ved henholdsvis 'Gegenstand' og 'Zweck'. I den tyske litteratur om selskaber anvendes udtrykkene i flæng, men i tekstsorten *Satzung* anvendes primært 'Gegenstand' til beskrivelse af et selskabs aktiviteter. Udtrykket anvendes således både hos Creifeld (1996: 29) under beskrivelsen af et aktieselskab, i AktG (§ 35, stk. 5) og i E & S-oversættelsen. På det terminologiske niveau kan det således konstateres, at de tekster, der realiserer udtrykket 'Gegenstand' er fagligt adækvate, mens de tekster, der gengiver 'formål' med den direkte oversættelse 'Zweck' kun er delvist fagligt adækvate oversættelser, da 'Zweck' ganske vist kan have den samme betydning som 'Gegenstand', men dog ikke normalt realiseres i den konkrete tekstsart og derfor ikke er udtryk for genuin sprogbrug på området eller situativ adækvans.

På sætningsniveau vil den professionelle modtager i alle translaterne kunne genkende den realiserede sætningsstruktur. I de tilfælde, hvor translaterne indeholder et subjekt-prædikat i form af et paratagme, der består af to sideordnede enheder [*selskabets formål*

er...] og [dermed i forbindelse stående virksomhed], gælder det dog kun for den første enhed. Af de fem tekster, der indeholder den anden enhed, gør ingen brug af den konventionaliserede udtryksmåde i målrætssystemet, som fremgår af formulartekstens ordlyd: *Die Gesellschaft ist zu allen Geschäften und Maßnahmen berechtigt, die dem Gegenstand des Unternehmens dienen.* De fem translater kan derfor ikke opfattes som fagsprogligt adækvate.

På grund af de mange sproglige og grammatiske fejl, der optræder i oversættelserne af dette indholdssegment, anfører jeg, at min vurdering af oversættelsernes realiserede adækvans som beskrevet alene relaterer til funktionelle aspekter. Havde jeg valgt at inddrage grammatiske aspekter, ville en række af de realiserede oversættelser ikke kunne betegnes som acceptable oversættelser.

Fig. 39 Segmentet aktiekapitalens størrelse i ParKorp-A/S

AKTIEKAPITALENS STØRRELSE	
ParKorp-A/S1	<p>(da) Selskabets aktiekapital er DKK 500.000,-, fordelt i aktier á DKK 500,- og multipla heraf.</p> <p>(de) Das Grundkapital der Gesellschaft beträgt DKK 500.000,- und ist eingeteilt in Aktien zum Nennbetrag von je DKK 500,- und ein Vielfaches hiervon.</p>
ParKorp-A/S2	<p>(da) Selskabets aktiekapital andrager kr. 5.000.000,00, fordelt i aktier á kr. 1.000,00 eller multipla heraf.</p> <p>(de) Das Grundkapital der Aktiengesellschaft beträgt DKK 5.000.000,00. Es ist in Aktien im Nennbetrag von DKK 1.000,00 oder einer Mehrfachung hiervon eingeteilt.</p>
ParKorp-A/S3	<p>(da) Selskabets aktiekapital udgør kr. 5.000.000,00, fordelt på aktier á kr. 1.000,00 eller multipla heraf.</p> <p>(de) Das Grundkapital der Gesellschaft beträgt DKK 5.000.000,00, zerlegt in Aktien je DKK 1.000,00 oder ein Mehrfaches davon.</p>
ParKorp-A/S4	<p>(da) Selskabets aktiekapital er kr. 10.000.000,00, skriver kroner timilioner 00/1000 – fordelt i aktier á kr. 1.000,00 eller multipla heraf.</p> <p>(de) Das Stammkapital der Gesellschaft beträgt DKK 10.000.000,00, in Worten: DKK Zehn Millionen – auf Aktien zu je DKK 1.000,00 oder Multiple dieses</p>

	Betraget verteilt.
ParKorp-A/S5	(da) Selskabets aktiekapital kr. 300.000,00 fordelt i aktier á DKK 10.000,00 og multipla heraf. (de) Das Aktienkapital der Gesellschaft kr. 300.000,00 ist in Aktien á kr. 10.000,00 und Multipla hiervon verteilt.
ParKorp-A/S6	(da) Selskabets aktiekapital udgør DKK 5.000.000,- fordelt i aktier á DKK 1.000,- eller multipla heraf. (de) Das Grundkapital der Gesellschaft beträgt DKK 5.000.000, zerlegt in Aktien zu je DKK 1.000,00 oder Multipla.
ParKorp-A/S7	(da) Selskabets aktiekapital udgør 500.000,- fordelt i aktier á kr. 1.000,00 eller multipla heraf. (de) Das Aktienkapital der Gesellschaft beträgt DKK 500.000,00 verteilt in Aktien á DKK 1.000,- oder ein Vielfaches hiervon.
Sproglig realisering i tysk formular tekst	Das Grundkapital der Gesellschaft beträgt DM 100.000,- und ist eingeteilt in 1.000 Aktien im Nennbetrag von je DM 100,-.

Det er min opfattelse, at indholdssegmentet *aktiekapitalens størrelse* i alle translaterne er formuleret på en måde, som over for den professionelle modtager signalerer, at der er tale om en juridisk handling, som han kender retsvirkningen af, selv om ikke alle translaterne realiserer den fagligt adækvate terminologi. Samtlige kildetekster gør brug af udtrykket 'aktiekapital'. I de målsproglige tekster er det gengivet ved (1) 'Grundkapital', (2) 'Aktienkapital' og (3) 'Stammkapital'. Udtryk (1) aktualiseres både i Creifeld (1996: 559), AktG (§ 11), formular teksten og i E & S-oversættelsen. Vælger oversættelseerne altså at realisere udtrykket 'aktiekapital' i form af (1), er jeg af den overbevisning, at det er en fagligt adækvat oversættelse, da informationsindholdet er identisk i kilde- og måltekst. Udtryk (2) bruges ganske vist også om 'aktiekapital' i det tyske retssystem, men i den konkrete tekstsart må udtryk (1) siges at have status som foretrukken over-

sættelse. Udtryk (3) må derimod afvises som en fagligt korrekt oversættelse, da der ikke er overensstemmelse mellem det faglige indhold i kildeteksten og målteksten. Udtrykket finder kun anvendelse i det målsproglige retssystem, når der er tale om selskabsformerne GmbH (næsten identisk med dansk ApS), OHG (næsten identisk med dansk interessentskab) og KG (næsten identisk med dansk kommanditselskab).

Det kildesprogligt realiserede begreb 'multipla' er ikke et begreb, der realiseres i tysk ret, hvorfor oversætteren ikke er bundet af målsproglige konventioner, men frit kan vælge mellem de kildesprogsorienterede oversættelsesalternativer, hvis bare han loyalt udfylder begrebshullet i målretssystemet og dokumenterer det kildesproglige indhold. Dette mener jeg er tilfældet i samtlige oversættelser, som dokumenterer det kildesproglige begreb i målkulturen i form af sprogligt lån eller dannelse af en neologisme (jf. afsnit 4.2.4).

Jeg kan videre konstatere, at to af translaterne aktualiserer den samme verbumenhed som formularteksten (eingeteilt in Aktien). De øvrige translater realiserer verbumenhederne (1) 'zerlegt in Aktien' og (2) 'verteilt in/auf Aktien'. Verbumenhed (1) svarer ganske vist ikke til formulartekstens ordlyd. Derimod bruges den pågældende verbumenhed i både Creifeld (op.cit) og AktG (op.cit.), hvorfor oversættelserne, der aktualiserer denne verbumenhed må betragtes som fagsproglige løsninger. Verbumenhed (2) er derimod ikke udtryk for en fagsproglig konvention og tillige sprogligt ukorrekt, hvorfor denne løsning ikke er acceptabel.

Fig. 40 Segmentet om aktierne skal lyde på navn eller ihændebarer i ParKorp-A/S

OM AKTIERNE SKAL LYDE PÅ NAVN ELLER IHÆNDEHAVER	
ParKorp-A/S1	(da) De udstedes på navn og kan ikke overdrages til ihændebarer. (de) Sie müssen auf Namen ausgestellt werden und sind nicht auf den Inhaber übertragbar.
ParKorp-A/S2	(da) Transport af aktier kan kun ske på navn og skal for at være gyldig overfor selskabet være noteret i aktiebogen. (de) Die Übertragung einer Aktie kann nur auf den Namen erfolgen und bedarf zur Wirksamkeit der Aktiengesellschaft gegenüber der Eintragung ins Aktienbuch.
ParKorp-A/S3	(da) Selskabets aktier skal lyde på navn og noteres i selskabets aktiebog. (de) Die Aktien der Gesellschaft lauten auf den Namen und sind ins Aktienbuch der Gesellschaft einzutragen.
ParKorp-A/S4	(da) Aktierne skal lyde på navn og være ikke-omsætningspapirer. (de) Die Aktien sind Namensaktien und keine Urkunden im Sinne des § 405 BGB.
ParKorp-A/S5	(da) Aktierne skal lyde på navn. (de) Die Aktien sollen auf den Namen lauten.
ParKorp-A/S6	(da) Aktierne skal lyde på navn og skal noteres i selskabets aktiebog. (de) Die Aktien müssen auf den Namen lauten und sind im Aktienbuch der Aktionäre einzutragen.
ParKorp-A/S7	(da) Aktierne skal lyde på navn og skal noteres i selskabets aktiebog. (de) Die Aktien sind Namensaktien, und werden im Aktienbuch der Gesellschaft notiert.
Sproglig realisering i tysk formular tekst	Die Aktien lauten auf den Namen.

Indledningsvist fastslår jeg, at indholdssegmentet *om aktierne skal lyde på navn eller ihændehaver* er udfyldt på meget forskellig vis i de kildesproglige tekster. Kun i en enkelt tekst (ParKorp-A/S5) realiseres indholdet i form af en slags mindstekrav til indholdet [*Aktierne skal lyde på navn.*]. I de 6 øvrige kildetekster er dette indhold suppleret med en bestemmelse om, (1) at aktierne ikke kan overdrages til ihændehaver, (2) at aktierne skal være noteret i selskabets aktiebog, eller (3) at aktierne ikke er omsætningspapirer.

Kigger vi på indholdssegmentets primære indhold, er dette i kildeteksterne bortset fra ParKorpA/S-2 aktualiseret i form af sætninger, der i høj grad ligner hinanden i overfladestrukturen. Den omhandlede juridiske handling realiseres i translaterne i disse måltetekster i næsten samme ordlyd som i formular teksten, hvis vi ser bort fra ParKorp-A/S4 og A/S7. Forskellen består i, at formular teksten realiserer indholdet i form af instruerende præsens, mens oversættelserne aktualiserer deontiske udtryk. I ParKorp-A/S4 og A/S7 realiseres indholdet i form af en parafrasering af det kildesproglige indhold, idet [*aktierne skal lyde på navn*] er blevet til [*die Aktien sind Namensaktien*]. 'Namensaktie' er et målsprogligt begreb, hvorfor disse oversættelser må betegnes som fagligt adækvate oversættelser. I den konkrete tekstsart er formular tekstens formulering dog den konventionelle udtryksmåde, hvorfor denne formulering bedst tilgodeser den professionelle modtagers fagsproglighed. I et enkelt tilfælde (ParKorp-A/S2) er det kildesproglige indholdssegment realiseret med et andet fokus end i de øvrige kildetekster, idet der lægges vægt på, hvordan aktierne overdrages. Oversætteren har i dette tilfælde valgt at dokumentere det kildesproglige indhold og form i målt teksten, hvilket han gør under iagttagelse af både tekstsartens faglige og fagsproglige karakteristika i målretssystemet, hvorfor denne oversættelse er at betragte som en acceptabel løsning.

Betragter vi det supplerende indhold, der aktualiseres i kildeteksterne, kan det fastslås, at fire translater indeholder bestemmelser om, at selskabets aktier skal være noteret i selskabets aktiebog. Indholdet er ikke realiseret i formular teksten, men er derimod indeholdt i AktG § 67. I alle fire tilfælde kan det konstateres, at translaterne er fagligt og

fagsprogligt acceptable oversættelser, da målteksternes faglige indhold stemmer overens med kildeteksternes indhold. Samtidig er de kildesproglige realiseringer gengivet på en måde, som er udtryk for genuin juridisk sprogbrug i det målsproglige retssystem, hvorfor modtagernes fagsproglighed imødekommes i translaterne. Kildeteksten, som aktualiserer en bestemmelse om, at aktierne ikke kan overdrages til ihændehaver, er på målsproget gengivet fagligt adækvat, idet kildetekstens informationsindhold er overført til målteksten. Indholdet er ikke reguleret i formularteksten, men derimod i AktG § 68, på hvilket grundlag jeg mener, at oversættelsen ligeledes er en fagsprogligt adækvat oversættelse, selv om handlingen realiseres i form af en verbumenhed (kopula + adjektiv på -bar), som ikke realiseres særligt ofte i en performativ juridisk tekst. Det sidste supplerende segmentindhold udgøres af en bestemmelse om, at aktierne ikke er omsætningspapirer. Som beskrevet under 7.4.1.1.1 er dette indhold gengivet i målteksten i form af en eksplicitering. Ekspliciteringen er formentlig begrundet i det forhold, at der ikke i det målsproglige retssystem eksisterer et begreb, der svarer til det danske begreb 'ikke-/omsætningspapir'. At gøre brug af en forklarende oversættelse er derfor en acceptabel oversættelsesstrategi. Men at oversætte et kildesprogligt begreb i form af en henvisning til en målsproglig paragraf, som det her er tilfældet, vil meget sjældent være en forsvarlig løsning, da lovtekster inden for rammerne af forskellige retssystemer sjældent er sammenlignelige. Henvisningen til § 4045 BGB må i øvrigt betegnes som en direkte misvisende og fejlagtig henvisning, da denne paragraf ikke omhandler overdragelse af aktier, men transport af en fordring. Ønsker oversætteren at relatere det kildesproglige indhold til et lovstof, som modtageren er bekendt med, vil den mest adækvate henvisning i henhold til Rechtsanwalt Christian Sagawe¹⁸⁴ være § 68, stk. 2 AktG, da det af denne bestemmelse fremgår, at overdragelse af aktier kun kan ske med selskabets tilladelse, hvis dette er bestemt i selskabets vedtægter. I henhold til advokat Peter Christensen¹⁸⁵ dækker det danske begreb netop over det forhold, at aktierne ikke er frit omsættelige i modsætning til ihændehaveraktier, som kan omsættes af tredjemand, så-

¹⁸⁴ I mail af 28. januar 2003 fra Christian Sagawe, Hamborg.

fremt denne er i god tro og i besiddelse af aktiebrevet. At en aktie er et ikke-omsætningspapir betyder dog ikke, at aktien ikke kan afhændes overhovedet. Det betyder blot, at selskabet skal godkende overdragelsen, hvilket sker i form af en notering i selskabets aktiebog, hvilket er forudsætningen for, at man kan påberåbe sig at være den retmæssige indehaver af aktien. Som følge af retssystemers kulturbundethed er det min opfattelse, at man som oversætter skal undgå at postulere, at der er indholdsmæssigt sammenfald mellem retssystemer, hvilket oversætteren i dette tilfælde gør i kraft af sin henvisning. Men udgangspunkt i ovenstående må den realiserede oversættelse betegnes som en ikke fagligt adækvat oversættelse. I E & S-teksten (§ 21, stk. 4) er det danske begreb gengivet ved 'kein verkehrfähiges Papier'. Oversætteren ville derfor med fordel kunne have aktualiseret kildetekstens fagindhold i form af denne ordlyd.

7.4.2 Sammenfatning

Med udgangspunkt i den ovenfor gennemførte analyse af adækvansen af de målsproglige oversættelser af juridiske rutineformler, der realiseres i ParKorp-A/S, mener jeg at have påvist, at kvaliteten af juridiske oversættelser under alle omstændigheder kan forbedres, hvis man inddrager referencetekster på målsproget, som lader oversætteren få et indblik i de sproglige handlingsmønstre, som karakteriserer den pågældende tekstsart. Jeg mener at have påvist, at referencetekster har en både faglig og fagsproglig nytteværdi, idet oversætteren får indblik i det konkrete fagområdes videnskompleks og samtidig i formuleringspraksis på området.

Til afhjælpning af de problemtyper, der typisk opstår i forbindelse med juridisk oversættelse, mener jeg følgelig at have dokumenteret, at det er nødvendigt at kombinere et parallelt korpus med et referencekorpus, fordi oversætteren derved får tilbudt både egentlige oversættelsesækvivalenter i form af oversættelsesforslag og mulighed for at tjekke bl.a. formuleringspraksis på målsproget inden for det pågældende fagområde.

¹⁸⁵ Telefonsamtale med Peter Christensen, ADVODAN SYD, Kolding, den 29. januar 2003.

Spørgsmålet om, hvordan de to former for korpora kan linkes sammen, behandlede jeg i afsnit 6.4.2.1.2.

8. KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING

Formålet med det foreliggende arbejde var at undersøge anvendeligheden af translation memory-systemer (TM) til oversættelse af juridiske tekster. Udgangspunktet for arbejdet var en hypotese om, at en TM i dens nuværende form ikke er i stand til at kompensere for det forhold, at juridisk sprogs realiseringsformer er udpræget kulturbundne og derfor ikke at betragte som hverken en begrebmæssig eller tekstkonventionel fællesmængde. Hypotesens holdbarhed blev metodisk afprøvet med udgangspunkt i en undersøgelse af, om et TM-system kan bidrage konstruktivt til løsningen af de problemer, som typisk opstår, når man oversætter juridisk dokumentation.

De problemer, som den juridiske oversætter typisk konfronteres med er (1) at interpretare kildeteksten, (2) at gengive kildesprogligt realiserede begreber fagligt adækvat på målsproget, og (3) at tilpasse oversættelsen til målretssystemets tekstkonventioner, det vil sige handle fagsprogligt adækvat.

Den juridiske oversættelsesproces' interpretative problem (1) er begrundet i juraens institutionalitet og dens kultur- og retssystembundne karakter. Skal oversætteren være i stand til at forstå en juridisk kildetekst og skabe en adækvat meningsrepræsentation af teksten på målsproget, er det en forudsætning, at han besidder viden om juraens institutionalitet og de arbejdsmetoder, som fagområdets professionelle brugere tager udgangspunkt i, når de producerer en juridisk tekst. Oversætteren skal dermed kende den konkrete oversættelsesopgaves ekstralingvistiske ramme.

At det juridiske videnskompleks volder den juridiske oversætter vanskeligheder, kan i høj grad tillægges den juridiske terminologi (2) og dermed de juridiske begrebers karakter. Juridiske begreber er nemlig dynamiske erkendelsesenheder, som undergår en stadig semantisk forandring, fordi ethvert retssamfund er i fortsat udvikling. Den juridiske begrebsstruktur er dog ikke kun kendetegnet ved semantisk dynamik som følge af nyfortolkninger. Den er i lige så høj grad karakteriseret ved forskellige typer af begreber, som kun kan betydningsbestemmes, hvis oversætteren er i stand til at aktivere de fortolk-

ningsprocedurer og arbejdsmetoder, der lægges til grund for fortolkning i det juridiske univers, hvilket forudsætter, at oversætteren har kendskab til den intertekstualitet, som er indbegrebet af juridisk arbejdsmetode. Det terminologiske problem forstærkes desuden af, at de juridiske begreber er kulturbundne størrelser, hvorfor der sjældent er fuldstændig ækvivalens mellem begreber fra forskellige retssystemer. Oversætteren vil derfor opleve det som problematisk at skulle gengive et informationsindhold, der er udtryk for ét retssystems videnskompleks, på et andet retssystems retssprog, der spejler det videnskompleks, som er karakteristisk for netop dette retssystem.

Den juridiske oversættelsesproces' tekstkonventionelle problem (3) opstår som følge af, at de enkelte retssystemer som en deskriptiv norm gør brug af indbyrdes forskellige måder at udtrykke bestemte tilbagevendende juridiske handlinger på. For at kunne gengive et kildesprogligt formidlet indhold fagsprogligt og dermed pragmatisk adækvat må oversætteren således kende den relation mellem sprogligt mønster og juridisk handling, der kendetegner den tekstsart, som den konkrete oversættelsestekst tilhører.

Ved at sammenholde disse problemtyper med et TM-systems konception og arbejdsmåde kunne jeg konstatere, at et sådant sprogteknologisk oversættelsesværktøj ikke er anvendeligt til juridiske oversættelsesformål, hvis anvendeligheden alene vurderes ud fra systemets evne til at håndtere de juridiske oversættelsesproblemer, da oversætteren som udgangspunkt hverken vil kunne hente faglig eller fagsproglig viden i en TM-database.

For alle typer af oversættelsesproblemer gælder det, at de primært kan afhjælpes ved at inddrage de tekster i oversættelsesprocessen, som kan bibringe oversætteren den nødvendige indsigt i det fagområde, som udgør den konkrete oversættelsesopgaves ekstralingvistiske ramme. Da materialegrundlaget i en TM alene består af sætninger på et kildesprog og disses oversættelser til et målsprog, kan dette materiale ikke i tilstrækkeligt omfang dokumentere hverken det kilde- eller målsproglige retssystems karakteristika. Til påvisning af om inddragelsen af et målsprogligt tekstmateriale vil kunne hjælpe den juridiske oversætter i sin tekstproduktion, undersøgte jeg den faglige og fagsprog-

lige adækvans af de sætninger, som er udtryk for juridiske rutineformler i det parallelle korpus, der består af A/S-vedtægter. Jeg kunne konstatere, at der i korpusets målsproglige materiale findes mange eksempler på, at kildeteksternes faglige indhold, som oftest er aktualiseret i teksterne i form af fagudtryk, ikke er gengivet fagligt adækvat i målteksterne. Samtidig kunne jeg fastslå, at de juridiske oversættere ikke har været bevidste om vigtigheden af at realisere de fagsproglige strukturer på målsproget, som over for den professionelle bruger signalerer, at der med de konkrete tekster udføres juridiske handlinger, som han rent faktisk kender retsvirkningen af i sit eget retssystem. Således vil kvaliteten af juridiske oversættelser under alle omstændigheder kunne forbedres, hvis oversætteren får adgang til et tekstmateriale, der dokumenterer en bestemt tekstsorts fagsproglighed.

I det konkrete tilfælde undersøgte jeg den nytteværdi, der kan opnås ved at integrere en målsproglig formular tekst for et tysk aktieselskab i oversættelsesfasen, hvilken tekst er funktionelt sammenlignelig med danske aktieselskabsvedtægter. Sammenholdelsen på tekstsortniveau viste sig at være yderst givtig, da formular teksten i kraft af en kommunikationssituation, som svarer til den, der gælder for danske aktieselskabsvedtægter, realiserer nogle af de samme juridiske handlinger som danske aktieselskabsvedtægter, hvorfor oversætteren på dette grundlag kan gøre både faglige og fagsproglige iagttagelser af relevans for oversættelsen. Jeg mener herved at have påvist, at det i en juridisk oversættelsesproces er nødvendigt at kombinere TM-systemets parallelle tekstkorpus med et referencekorpus på målsproget, således at deres respektive fordele kan inkorporeres i en TM. I afsnit 6.4.2.1.2 præsenterede jeg en mulig metode til linkning af de to former for korpora.

For der skal ikke herske tvivl om, at TM-konceptet på trods af dets manglende evne til konkret at kunne løse de specifikke juridiske oversættelsesproblemer, er en uvurderlig hjælp for oversætteren, fordi den husker tidligere oversætteshandlinger i et omfang, som den menneskelige hjerne ikke kan rumme. Indholdet af en TM vil naturligvis aldrig være bedre end det materiale, der er lagt ind i den, hvorfor de oversættelsesforslag, som

TM-systemet tilbyder oversætteren altid skal valideres og revideres under iagttagelse af de parametre, som konstituerer oversættelsens kommunikationssituation og retlige ramme. TM-konceptet har tillige den fordel, at et oversættelsesforslag aldrig vises uden kontekst i snæver betydning, hvorved betydningsbestemmelsen af realiserede fagudtryk tilgodeses. Gør oversætteren brug af muligheden for til de enkelte oversættelsesenheder i en TM-hukommelse at anføre situationsadækvate project settings, som angiver oversættelsesenhedens karakteristiske træk, vil han tillige have adgang til enhedens pragmatiske kontekst i form af oplysninger om f.eks. gældende ret, tekstsart og oversættelsesstrategi. En struktureret anvendelse af TM-systemet betyder således, at det interpretative og terminologiske problem et godt stykke hen ad vejen kan afhjælpes, mens det tekstkonventionelle problem dog overhovedet ikke tilgodeses i et TM-system, som i kraft af sit tekstuelle fundament aldrig vil kunne besidde udsagnskraft om den målsproglige formuleringspraksis. Min konklusion er følgelig, at det er forsvarligt at bruge en TM til juridisk oversættelse, hvis man er opmærksom på systemets svagheder og strukturerer sine hukommelser, så de i størst muligt omfang tilgodeser den juridiske oversættelsesdisciplin.

Da anvendeligheden af en TM til et hvilket som helst oversættelsesformål normalt defineres ud fra systemets evne til på baggrund af matchværdier at kombinere sætninger i hukommelsen, analyserede jeg desuden repetitionsgraden i de tekster, der er indeholdt i de parallelle korpora, der består af henholdsvis A/S- og ApS-vedtægter. Jeg måtte konstatere, at juristerne ikke udtrykker sig så standardiseret, som man måske kunne forvente i tekstsarten *selskabsretlige vedtægter*, som netop er karakteriseret ved, at juristerne med disse tekster foretager de samme juridiske handlinger igen og igen. Repetitionsgraden i A/S- og ApS-vedtægter er henholdsvis 7 % og 8 %, hvilket som udgangspunkt ikke synes at kunne begrunde anvendelsen af TM-systemer til juridisk oversættelse.

Med afsæt i det forhold, at de omhandlede tekstsarter er karakteriserede ved, at juristerne udfører de samme juridiske handlinger igen og igen, er det dog min antagelse, at

oversætteren på trods af de lave repetitionsgrader alligevel vil kunne profitere af indholdet af en velstruktureret TM-hukommelse. Men som følge af at en TM alene affotograferer og sammenligner sætningers syntaktiske overfladestrukturer, når den skal forsøge at kæde sætninger sammen, vil systemet ofte ikke finde et match, selv om hukommelsen indeholder segmenter, som i den semantiske struktur realiserer den samme juridiske basishandling som søgesegmentet. Med udgangspunkt i brugen af juridiske rutineformler i det juridiske tekstunivers, der netop er karakteriserede ved et sprogligt handlingsmønster på sætningsniveau, undersøgte jeg derfor i hvilket omfang TM-systemer er i stand til at lokalisere disse rutineformler i teksterne. Af de præsriptivt normerede indholdssegmenter i A/S-vedtægter fandt systemet et match i 66 % af tilfældene, hvilket ikke er imponerende, når man tager i betragtning, at indholdssegmenterne faktisk er realiserede i samtlige tekster, fordi de i henhold til Aktieselskabsloven skal være regulerede i vedtægterne. At systemet ikke altid finder et match i hukommelsen skyldes simpelthen, at de sammenholdte sætninger udviser så markante afvigelser i den syntaktiske overfladestruktur, at systemet ikke kan gennemskue, at der er tale om sætninger, som i den semantiske struktur er sammenlignelige og derfor brugbare oversættelsesforslag i den forstand, at oversætteren kan få hjælp til formuleringen af en konkret sætning.

Ved i oversættelsesprocessen at integrere CL (kontrolleret sprog) i form af sproglig revision af kildesprogssætningerne på overfladeniveau, dokumenterede jeg, at man i en vis udstrækning kan kompensere for det forhold, at juristerne ikke formulerer sig helt ens, hver gang de skal udtrykke en bestemt, tilbagevendende juridisk handling. Ved at anvende TM-systemet som en AM, der modificerer og standardiserer kildesprogsteksterne, som efterfølgende skal oversættes ved hjælp af TM-systemet, påviste jeg, at match-værdierne kan hæves betydeligt. Bruges TM-systemet som både TM- og AM-værktøj kan anvendeligheden af TM-systemer til juridiske oversættelsesformål således hæves, da metoden sikrer optimerede matchværdier.

8.1 PERSPEKTIVERING

Afhandlingen giver svar på en lang række spørgsmål, som blev stillet i problemformuleringen. I forbindelse med afhandlingens udarbejdelse har der i kraft af afhandlingens transdisciplinitet rejst sig en række nye spørgsmål, som lægger op til videre forskning. Inden for rammerne af afhandlingen har det ikke været muligt at forfølge de mange nye problemstillinger, hvorfor en nærmere afklaring af spørgsmålene afhænger af fremtidige undersøgelser. Jeg ønsker dog her kort at ridse op, på hvilke områder fortsatte undersøgelser kan bidrage med ny og nyttig viden:

- Anvendeligheden af TM-systemer til juridisk oversættelse er i afhandlingen alene undersøgt med udgangspunkt i to selskabsretlige teksteksemplarer, nemlig vedtægter for henholdsvis et aktieselskab og et anpartsselskab. Jeg antager, at undersøgelsernes resultater som følge af korpusteksternes tilstræbte eksemplariske sammensætning giver et retvisende billede af f.eks. juridiske teksters repetitionsgrad, men det ville være spændende i andre sammenhænge at undersøge, om mine resultater har generel gyldighed for det juridiske tekstunivers.
- Genstand for fremtidige forskningsarbejder kunne i den forbindelse tillige være at udarbejde en klassifikation af juridiske tekster, som tager udgangspunkt i normtekstrelationen i det juridiske univers. En mulig løsning kunne bestå i at koble de modeller, som Engberg og Busse (afsnit 3.3) har udarbejdet, da Engberg stiller det teoretiske analyseinstrument til rådighed, som enhver juridisk tekstklassifikation bør baseres på, og Busse anskuer det juridiske univers ud fra en praksisorienteret indfaldsvinkel.
- Det er i afhandlingen dokumenteret, at juridisk oversættelse forudsætter en form for komparativ ret, hvor kildesproglige begrebssystemer sammenlignes med målsproglige begrebsstrukturer. Til lagring af de terminologiske data foreslår jeg anvendelsen af CAOS-applikationen (afsnit 6.4.2.1.1) til modellering af begrebers karakteristiske træk som træk-værdi-specifikationer. Systemet tillader flytning, sletning eller tilføjelse af begrebers karakteristiske træk, hvilket tilgodeser det forhold, at juridiske begreber er dynamiske. Applikationen tillader tillige realisering af polyrelationelle begrebssystemer, hvilket tilgodeser det forhold, at juridiske begreber ofte er polyseme. I andre forskningssammenhænge kunne det være spændende at se, om applikationen i praksis egner sig til lagring af juridisk terminologi.
- I afhandlingen (afsnit 6.4.2.1.1) dokumenterede jeg, at en afhjælpning af de problemer, der typisk opstår i forbindelse med juridisk oversættelse, forudsætter, at TM-systemets parallelle korpus suppleres med et autentisk korpus på mål-

sproget. Til linkning af de to former for korpora præsenterede jeg værktøjet BCS, som skal være i stand til at identificere og retrieve kontekster og termer fra et autentisk målsprogligt korpus, som refererer til et bestemt sprogligt indhold, der er realiseret i et givent udsagn på et kildesprog, uden at man kender den præcise ækvivalent til udsagnet. I fremtidige arbejder bør BCS afprøves på f.eks. juridiske tekster og muligheden for inkorporering i en TM undersøges, da anvendeligheden af en TM til juridiske oversættelsesformål derved ville kunne øges betragteligt. Generelt vil udviklingen af værktøjer af en hver slags til samarbejde mellem parallelle tekster og referencetekster være en oplagt forskningsgenstand.

- Endelig er det min opfattelse, at brugen af CL til standardisering af kildetekster bør undersøges nærmere, da jeg i afhandlingen (afsnit 7.3.1) har påvist, at bl.a. TM-systemers anvendelighed og dermed oversætternes produktivitet kan optimeres ved at indføre sproglig kontrol af de kildesproglige tekster, der efterfølgende skal oversættes ved hjælp af TM, fordi matchværdierne ved denne fremgangsmåde stiger. Det er min opfattelse, at videre forskning på dette område, kan medføre helt nye arbejdsrutiner i oversætterpraksis og at anvendelsen af TM som AM-værktøj bl.a. derfor bør være genstand for fremtidige forskningsprojekter.

9. BIBLIOGRAFI

- Aitken, Martin: Om etableringen af et bilingvalt tekstkorpus. In: SPRINT, Sproginstitutternes Tidsskrift, Handelshøjskolen i København, 1997/1, 13 – 26.
- Albrecht, Jörn: Invarianz, Äquivalenz, Adäquatheit. In: *Übersetzungswissenschaft: Ergebnisse und Perspektiven; Festschrift für Wolfram Wilss zum 65. Geburtstag/ hrsg. Von Reiner Arntz und Gisela Thome.* Tübingen 1990: Narr, 71 - 81.
- Allen, Jeff: CL15: Different types of controlled language. In: TC-Forum (Technical Communicator's Forum) <http://tc-forum.org/topiccl/cl15diff.htm>.
- Allen, Jeffrey: Adapting the Concept of "Translation Memory" to "Authoring Memory" for a Controlled Language Writing Environment. In: *Aslib Conference Proceedings. Translating and the computer.* London 1999: Aslib/IML.
- Andersen, Øivin: Teori, emperi og korpus innen fagspråksforskningen. En tekstlingvistisk innfallsvinkel. In: *Fagspråk i ulike kontekster, Forskning i Norden, Proceedings of the University of Vaasa, Laurén, Christer/Nordman Marianne (red.),* 1996, 88 – 107.
- Ansaldi, Michael: Translation and the law - Observations of a law professor/translator. In: *Language International, February 1999,* 12 –17.
- Arntz, Reiner/Eydam, Erhard: Zum Verhältnis von Sprach- und Sprachwissen beim Übersetzen von Fachtexten. In: (ed. Theo Bungarten: *Fachsprachentheorie. Fachsprachliche Terminologie. Begriff- und Sachsysteme. Methodologie.* Tostedt 1993: Attikon Verlag, 189-227.
- Arntz, R. & Picht, H.: *Einführung in die Terminologearbeit.* Bd. 2. Hildesheim 1991: Georg Olms Verlag.
- Arthern, Peter J.: Computer-Assisted Translation – A Translator's Viewpoint. In: *Lebende Sprachen* Nr. 21/2. Berlin 1981, 55 – 59.
- Azar, Moshe: Law and translation. Preserving Ambiguity in Legal Text Translation. In: (Felix Mayer: *Language for special purposes: perspectives for the new millennium.* Tübingen 2001: Gunter Narr Verlag, 735-741.
- Baker, Mona (ed.): *Routledge Encyclopedia of Translation Studies.* London 1998: Routledge.
- Baumann, Klaus-Dieter: Die Fachlichkeit von Texten als Übersetzungsproblem. In: Fleischmann et al (Hrsg.) *Translationsdidaktik. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft.* Tübingen 1997: Gunter Narr Verlag, 457 – 463.
- Baumann, Klaus-Dieter: Ein komplexes Herangehen an das Phänomen der Fachlichkeit von Texten. In: (ed. Theo Bungarten: *Fachsprachentheorie. Fachsprachliche Terminologie. Begriff- und Sachsysteme. Methodologie.* Tostedt 1993: Attikon Verlag, 395-424.
- Baumann, Klaus-Dieter: Die Makrostruktur von Fachtexten – ein Untersuchungsansatz. In: *FACHSPRACHEN International Journal of LSP,* 1-2/1987, 2 – 18.
- Baugrande, Robert de: Text and process in translation. In: Reiner Arntz (Hrsg.): *Textlinguistik und Fachsprache.* Aila-Symposium, Hildesheim 13. – 16. April 1987: Olms, 413-432.
- Bergenholtz, Henning/Engberg, Jan: Tendenser inden for den nyere fagsprogsforskning i Danmark. In: *Hermes, Journal of Linguistics* no. 15 - 1995, 179 - 206.
- Bergenholtz, Henning et al: Translating LSP Texts. In: *OFT Symposium.* Copenhagen Business School, 1994, 7-13.
- Bhatia, Vijay K.: Translating Legal Genres. In: Trosborg, Anna (ed.): *Text typology and translation.* Amsterdam 1997: John Benjamins B.V., 203 – 213.
- Bhatia, Vijay K.: *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings.* London 1993: Longman.
- Blume, Peter: *Juridisk Informationssøgning.* København 1997: Akademisk Forlag A/S.
- Bohm, Edgar: A translation memory system in the university context – practical applications and didactic implications. In: Fleischmann et al.: *Translationsdidaktik. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft.* Tübingen 1997. Gunter Narr Verlag, 361 – 367.

- Bolten, Jürgen: <Fachsprache> oder <Sprachbereich>? Empirisch-pragmatische Grundlagen zur Beschreibung der deutschen Wirtschafts-, Medizin- und Rechtssprache. In: Theo Bungarten (Hrsg.) Beiträge zur Fachsprachenforschung. Tostedt 1992: Attikon Verlag, 57 – 73.
- Bowker, Lynne: Towards a corpus-based approach to terminography. In: Terminology, International Journal of theoretical and applied issues in specialized communication. Volume 3:1. Amsterdam/Philadelphia 1996: John Benjamins Publishing Company, 27 –52.
- Bowker, Lynne & Pearson, Jennifer: Working with Specialized Language. A practical guide to using corpora. London 2002: Routledge.
- Brungs, Bettina: Translation Memories als Komponente integrierter Übersetzungssysteme. Saarbrücker Studien zur Sprachdatenverarbeitung. Saarbrücken 1996: Universität des Saarlandes.
- Busse, Dietrich (2000a): Textsorten des Bereichs Rechtswesen und Justiz. In: Klaus Brinker (ed): HSK 16.1. Text- und Gesprächslinguistik. Berlin 2000: Walter de Gruyter, 658 – 675.
- Busse, Dietrich (2000b): Textlinguistik und Rechtswissenschaft. In: Klaus Brinker (ed): HSK 16.1. Text- und Gesprächslinguistik. Berlin 2000: Walter de Gruyter, 803 - 811.
- Busse, Dietrich: Die juristische Fachsprache als Institutionensprache am Beispiel von Gesetzen und ihrer Auslegung. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 1382-1391.
- Busse, Dietrich: Recht als Text. Linguistische Untersuchungen zur Arbeit mit Sprache in einer gesellschaftlichen Institution. Tübingen 1992: Niemeyer.
- Bruland, Hildegunn: Aspekte einer Textsortenbestimmung juristischer Texte unter besonderer Berücksichtigung von Urteilbegründungen. In: Netværk LSP SSP, Nyhedsbrev Nr. 13, april 1998, 17 – 35.
- Budin, Gerhard: Wissensorganisation und Terminologie: Die Komplexität und Dynamik wissenschaftlicher Informations- und Kommunikationsprozesse. Tübingen 1996: Gunter Narr Verlag Tübingen.
- Cabré, M. Teresa: Terminology: Theory, methods and applications. Edited by Juan C. Sager. Amsterdam 1998: John Benjamins Publishing Company.
- Cabré, M. Teresa: Specialized knowledge representation: Towards a new hypertextual/multimedia proposal. In: TKE '96, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1996: INDEKS-Verlag, 414-423.
- Cabré, M. Teresa, Lluís de Yzaguirre, Mercé Lorente, Jordi Morel: A hypermedia project of terminology: The design of a telematic hypertextual dictionary. In: TKE '96, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1996: INDEKS-Verlag, 424 – 429.
- Cao, Deborah: Consideration in translation english/chinese contracts. In Meta. 42 4.: 1997, 661-670.
- Carballal, Pablo de Torres: Trends in legal translation: The focusing of legal translation through comparative law. In: Nekeman, P. (ed.): Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm, 447 - 450.
- Chesterman, Andrew: Quantitative Aspects of Translation Quality. In: Lebende Sprachen, 4/1997, 153 – 156.
- Christensen, Lotte Weilgaard: Erwägungen über mögliche Wege zu einem optimalen, terminologischen Textkorpus. In: Netværk LSP, Nyhedsbrev Nr. 13, april 1998, 37 – 55.
- Christensen, Tina Paulsen & Vestergård, Elizabeth: Deagentivering i tyske brugsanvisninger. CLM-speciale ved Handelshøjskolen i Århus. 1996.
- Christensen, Tina Paulsen (200a): Juristisches Übersetzen – alles andere als nur Routine? In: LSP 2001. The 13th European Symposium on the language for special purposes. Vaasa 2002: University of Vaasa, 299-310.
- Christensen, Tina Paulsen (2002b): Translation Memory-systemer som værktøj til oversættelse af juridiske tekster - Matchkrav for juridiske rutineformler. In: DANTERM-forskningsrapport. København 2002: CBS, 161-179.
- Church, Kenneth W./ Mercer, Robert L.: Introduction to the Special Issue on Computational Linguistics Using Large Corpora. In: Computational Linguistics, Vol. 19, No. 1, 1993, 1 – 24.

- Ciola, Bruno: Darstellung von Äquivalenzbeziehungen in der übersetzungsorientierten Terminologearbeit im Recht. In: Felix Mayer: Languages for special purposes: perspectives for the new millennium. Tübingen 2001: Narr, 742- 752.
- Ciola et al.: Terminologisches Wörterbuch zum Gesellschaftsrecht italienisch/deutsch. München 2000: Verlag C.H. Beck.
- Clauss, Karl: Scheinpräzision in der Rechtssprache. In: Muttersprache 84. 1974. Wiesbaden 1974: Gesellschaft für deutsche Sprache, 21 – 38.
- Colliander, Peter og Hansen, Doris: Når den fremmedsproglige kompetence svigter. In: Sprint 2000 – 2001. København 2001: Handelshøjskolen i København, 9 – 21.
- Creifeld, Carl: Rechtswörterbuch. München 1996: Beck.
- CST(1999a): Sprogteknologi hos Bowne Global Solutions Denmark A/S. Interview. Center for Sprogteknologi. URL: [http://www.cst.ku.dk/projects/euromap/CASE STUDIES/casestudy_bowne_dansk.html](http://www.cst.ku.dk/projects/euromap/CASE_STUDIES/casestudy_bowne_dansk.html).
- CST(1999b): Sprogteknologi hos Lars Høj Informatik. Interview. Center for Sprogteknologi. URL: http://www.cst.ku.dk/projects/Lars_Hoej.htm.
- Dahl, Trine: Recent trends in text linguistics. In: Synaps 6 (2001). Bergen 2001: Norges Handelshøyskole, 20-38.
- Danielsson, Pernilla/Ridings, Daniel: Terminology in parallel texts: A tool for students of the translation program at Göteborgs Universitet. In: TKE '96, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1996: INDEKS-Verlag, 321-327.
- Daum, Ulrich: Gerichts- und Behördenterminologie. München 1995: Sprachen- und Dolmetscher-Institut München.
- Declercq, Christophe: Internet for the translator. In: Language International, December 1999, 26 –30.
- de Groot (1999a), Gérard-René/Schulze, Reiner: Recht und Übersetzen. Baden-Baden 1999: Nomos Verlagsgesellschaft.
- de Groot (1999b), Gérard-René: Zweisprachige juristische Wörterbücher. In: Sandrini (1999b), Peter: Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr, 203 – 228.
- de Groot, Gérard-René: Problems of legal translation from the point of view of a comparative lawyer. In: Nekeman, P. (ed.): Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm, 407 - 421.
- Diller, Hans-Jügen: Linguistische Problem der Übersetzung. Tübingen 1978: Max Niemeyer Verlag.
- Dreschere, Martina: Für zukünftige Bewerbungen wünschen wir Ihnen mehr Erfolg. Zur Formelhaftigkeit von Absagebriefen. In: Deutsche Sprache 1/94, 117 – 137.
- Dübeck, Inger: Introduktion til dansk ret. Baden-Baden 1994: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Dyrberg, Gunhild/Faber, Dorit/Hansen, Steffen Leo/Tournay, Joan: Etablering af et juridisk tekstkorpus. In: Hermes - Journal of Linguistics no. 1 – Århus 1988, 209 – 227.
- Engberg, Jan: Über die Notwendigkeit, bei der Beurteilung von Übersetzungsqualität Linguistik zu betreiben. In: Colliander, Peter/Hansen, Doris/Zint, Ingeborg (Hrsg.): Linguistik – Übersetzungswissenschaft – Deutsch als Fremdsprache. Heidelberg 2003: Groos, 3-24.
- Engberg, Jan (2002a): Fachsprachlichkeit – eine Frage des Wissens. In: Schmidt, Christopher: Wirtschaftsalltag und Interkulturalität. Fachkommunikation als interdisziplinäre Herausforderung. 2002: Deutscher Universitätsverlag, 219-238.
- Engberg, Jan (2002b): Legal meaning assumptions – what are the consequences for legal interpretation and legal translation. To appear in: International Journal of Semiotics of Law – special issue: Use and abuse of language in law (December 2002), 1-16.
- Engberg, Jan (2002c): Warum auch bei Fach-Übersetzung Interpretation notwendig ist – und worauf sie gestützt werden kann. Erscheint in: Hepp, Marianne/Foschi, Marina (Hrsg.): Forschung und Didaktik der "Lingua Tedesca" (Reihe: "jacques e i suoi quaderne". Pisa 2002: Università degli Studi di Pisa (Dezember 2002), 1-11.
- Engberg, Jan (1999a): Die dänischen Fachsprachen im 20. Jahrhundert und ihre Erforschung: eine Übersicht. In: Hoffmann L. and others (Eds.), Fachsprachen – Languages for Special Purposes. Berlin/New York 1999: de Gruyter, 1564 – 1570.

- Engberg (1999b), Jan: Übersetzen von Gerichtsurteilen: Der Einfluß der Perspektive. In: Sandrini (1999b), Peter : Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr Verlag, 83-102.
- Engberg, Jan (1997a): Die Kognition des Spezialisten und des Laien aus der Textperspektive. In: LSP Identity and Interface, Research, Knowledge and Society. København 1997, 134-144.
- Engberg, Jan (1997b): Konventionen von Fachtextsorten. Tübingen 1997: Gunter Narr Verlag Tübingen.
- Engberg, Jan (1996): Fachsprachliche Lexik und Textsorten – Aspekte einer (kognitiven) Beschreibung/LSP words and genres – aspects of a (cognitive) description. In: Gerhard Budin (Ed.): Multilingualism in specialist communication: Proceedings of the 10th European LSP Symposium: 1996, 205-206.
- Engberg, Jan (1993a): Prinzipien einer Typologisierung juristischer Texte. In: Fachsprachen. Wien 1993, 31 – 38.
- Engberg (1993b), Jan: Karakteristiske træk ved og forskelle mellem det tyske og danske retssystem. In: Gubba, Wilhelm: Juridisk Ordbog. Dansk – tysk. København 1993: GEC Gads Forlag København.
- Engberg, Jan: Textanalyse von juristischen Texten auf kommunikativer Grundlage. Methodologische Überlegungen an einem Arbeitsbeispiel. In: Theo Bungarten (Hrsg.) Beiträge zur Fachsprachenforschung. Tostedt 1992: Attikon Verlag, 162 - 182.
- Engberg, Jan & Trosborg, Anna: Linguists and Lawyers. Issues we confront. Arbeiten zu Sprache und Recht. Tostedt 1997: Attikon Verlag.
- Eriksen, Lars: Die Polysemie in der Allgemeinsprache und in der juristischen Fachsprache. Oder: Zur Terminologie der 'Sache' im Deutschen. In: Hermes, Journal of Linguistics no. 28-2002, 211 – 222.
- Evald, Jens: Retlig pluralisme. In: Lovens liv. Til Jørgen Dalberg-Larsen på 60 års-dagen 19. september 2000. København 2000: Jurist- og Økonomforbundets forlag.
- Evald, Jens: Retskilderne og den juridiske metode. København 1997: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Faber, Dorrit et al.: Introduktion til dansk juridisk sprogbrug – metoder og analyser. København 1997: Handelshøjskolens Forlag.
- Felber, Helmut: Allgemeine Terminologielehre und Wissenstechnik: theoretische Grundlagen. Wien 1995: TermNet 1995.
- Fischer, I./Freigang, K.H./Mayer, Felix/Reinke, U. (hg.): Studien zur Sprache und Technik. Sprachdatenverarbeitung für Übersetzer und Dolmetscher. Hildesheim 1992: Georg Olms Verlag.
- Fluhr, Christian et al: Parallel text alignment using crosslingual information retrieval techniques. In: Véronis, Jean: Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers, 187 - 200.
- Frandsen, Finn: Men kan man overhovedet forske og undervise i almensprog? In: Fagsprogsforskningen i Danmark. Netværk LSP, SSP. Nyhedsbrev 1/1990, 12 –15.
- Fraser, Janet: Mapping the process of translation. In: Meta, XLI, 1996, marts 1996, 84-96.
- Freigang, Karl-Heinz & Reinke, Uwe: Markübersicht über Translation-Memory-Tools. In MDÜ 4-5/2002. Bonn 2002.
- Freigang, Karl-Heinz: Translation-Memory-Systeme. In: Schmitz, Klaus-Dirk und Wahle, Kirsten: Softwarelokalisierung. Tübingen 2000: Stauffenburg-Verlag, 151 - 165.
- Friedbichler, Ingrid/Friedbichler, Michael: The potential of domain-specific target-language corpora for the translator's Workbench, <http://137.204.200.99/cultpaps/fried.htm>, 1997, 1 – 6, opdateret: 110200.
- Fung, Pascale: A statistical view on bilingual lexicon extraction. In: Véronis, Jean: Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers, 219 - 236.
- Gamper, Johann/Nejdl, Wolfgang/Wolpers, Martin: Combining ontologies and terminologies in information systems. In: TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 152–167.

- Garre, Marianne: Human Rights in Translation. Legal concepts in different languages. København 1999: Handelshøjskolens Forlag.
- Gaussier, Éric et al: Term alignment in use. In: Véronis, Jean: Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers, 253 - 274.
- Gerzymischh-Arbogast, Heidrun: Termini im Kontext. Verfahren zur Erschließung und Übersetzung der textspezifischen Bedeutung von fachlichen Ausdrücken. Tübingen 1996: Günter Narr Verlag Tübingen.
- Gerzymischh-Arbogast, Heidrun: Passepartoutwörter als fachsprachliches Übersetzungsproblem. In: TEXTconTEXT, vol 2/1987, 23 – 31.
- Gläser, Rosemarie: Fachsprachen und Funktionalstile. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 199-208.
- Gläser, Rosemarie: Methodische Konzepte für das Tertium comparationis in der Fachsprachenforschung – dargestellt an anglistischen und nordischen Arbeiten. In: Baumann, Klaus-Dieter/Kalverkämper, Hartwig: Kontrastive Fachsprachenforschung. Tübingen 1992: Narr, 78-92.
- Gnutzmann, Claus: Kontrastive Fachtextlinguistik als Projektaufgabe: Theoretische Fragen und praktische Antworten. In: Baumann, Klaus-Dieter/Kalverkämper, Hartwig: Kontrastive Fachsprachenforschung. Tübingen 1992: Narr, 268 ff.
- Große, Ernst Ulrich: Text und Kommunikation. Eine linguistische Einführung in die Funktion der Texte. Stuttgart 1976: Kohlhammer.
- Großfeld, Bernhard: Macht und Ohnmacht der Rechtsvergleichung. Tübingen 1984: Mohr.
- Grøn, Hanne: Legal language and the legal translator. In: Hermes, Journal of Linguistics no. 9 - 1992, 113 – 139.
- Gutt, Ernst-August: Issues of Translation Research in the Inferential Paradigm of Communication. In: Olohan, Maeve: Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies 1. Textual and Cognitive Aspects. Manchester 2000: St. Jerome Publishing, 161-180.
- Gülich, Gisela: Routineformeln und Formulierungsroutinen. Ein Beitrag zur Beschreibung 'formelhafter Texte'. In: Wimmer, Rainer & Berens, Franz-Josef: Wortbildung und Phraseologie. Tübingen 1997: Gunter Narr, 131 – 175.
- Habersack, Mathias: Europäisches Gesellschaftsrecht - Einführung für Studium und Praxis. München 1999: Beck.
- Hahn, Walther von/Angelova, Galja: Combining terminology, lexical semantics and knowledge representation in machine aided translation. In: : TKE '96, Terminology and Knowledge Engineering, Frankfurt 1996: INDEKS-Verlag, 304 – 314.
- Hansen, Gyde: Das kritische Bewußtsein beim Übersetzen. Eine Analyse des Übersetzungsprozesses mit Hilfe von *Translog* und Retrospektion. In: Hansen, Gyde: Probing the process in translation: methods and results. København 1999: Samfundslitteratur, 43 –67.
- Hansen, Steffen Leo: Korpuslingvistik. Empiri – Methode – Praxis. Århus 1998: Handelshøjskolen i Århus.
- Hauschildt, Bent/Lauridsen, Ole: Fagsproglige korpora og terminologi. In: Terminologi, edb og vidensteknik, NordTerm-symposium 1989, H. Picht, ed., 106 - 125
- Heid, Ulrich: Extracting terminologically relevant collocations from german technical texts. In: TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 241 – 255.
- Heidel, Thomas: Anwalt Formulare. Schriftsätze, Verträge, Erläuterungen. Bonn 2000: Dt. Anwaltverlag.
- Heidenhain/Meister: Münchener Vertragshandbuch, Band 1, Gesellschaftsrecht, 4. Auflage, München 1996.
- Heidenhain, Martin: Gesellschaftsrecht. München 1992: Beck.
- Heinemann (2000a), Wolfgang: Textsorte – Textmuster – Texttyp. In: Klaus Brinker (ed.): Text- und Gesprächslinguistik. HSK 16.1. Berlin 2000: Walter de Gruyter, 507 – 522.
- Heinemann (2000b), Wolfgang: Aspekte der Textsortendifferenzierung. In: Klaus Brinker (ed.): Text- und Gesprächslinguistik. HSK 16.1. Berlin 2000: Walter de Gruyter, 523 - 545.
- Heuberger, Andres: What You Need To Know About Translation Memories.
URL: <http://www.multilingualwebmaster.com/library/trmemories.html>.

- Heur, Bernd Jean: Die neuere Fachsprache der juristischen Wissenschaft seit der Mitte des 19. Jahrhunderts unter besonderer Berücksichtigung von Verfassungsrecht und Rechtsmethodik. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L. Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter 1286-1295.
- Hiltbrunner, Otto: Jurisprudenz und ihre Fachsprache im römischen Altertum: eine Übersicht. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L. Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 2286-2291.
- Hoffmann, Lothar: Fachtextsorten der Institutionensprachen III: Verträge. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L. Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 533-538.
- Hoffmann, Lothar: Vergleiche in der Fachsprachenforschung. In: Baumann, Klaus-Dieter/Kalverkämper, Hartwig: Kontrastive Fachsprachenforschung. Tübingen 1992: Narr, 95-107.
- Hoffmann, Lothar: Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. Tübingen 1985: Narr.
- Hoffmann, Ludger: Fachtextsorten der Institutionensprachen I: das Gesetz. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L. Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 533-538.
- Horn, Dieter: Rechtssprache und Kommunikation. Grundlegung einer semantischen Kommunikationstheorie. Berlin 1966: Duncker & Humblot.
- Hull (2001), David: Software tools to support the construction of bilingual terminology lexicons. In: (Bourigault) Recent advances in computational terminology. Amsterdam 2001: John Benjamins, 225 – 244
- Hull (1997), David: Automating the construction of bilingual terminology lexicons. In: Terminology vol. 4(2). Amsterdam 1997: John Benjamins Publishing Co., 225 – 244.
- Hutchins, John: Computer-based translation tools, terminology and documentation in the organizational workflow: A report from recent EAMT workshops. In: Proceedings Procom, Vol. II. Wien, 1996.
- Jensen, Astrid: Time Pressure in Translation. In: Hansen, Gyde: Probing the process in translation: methods and results. København 1999: Samfundslitteratur, 103 –119.
- Jensen, Elisabeth Halskov: Complejidad y comprensión en la traducción jurídica. In: Hansen, Gyde: Probing the process in translation: methods and results. København 1999: Samfundslitteratur, 69 –82.
- Jensen, Elisabeth Halskov: Oversætteren og den juridiske tekst. En empirisk undersøgelse af effekten af lingvistisk kompleksitet og LSP på oversættelse af spanske tekster. Ph.d.-afhandling. København 1999: Handelshøjskolen i København.
- Joscelyne, Andrew: Acontrolling interest? Simplified languages to meet the global communication challenge. In: : <file:///E:/LeJournal/article.asp-articleIndex=274.htm>. Udkrevet 16.01.2001, 1-4.
- Kageura, Kyo: The study of terminology from application to theory - Contributions of automatic term recognition. In: Newsletter, EAFTerm 1999, Vol. 3, No. 2, Dezember 1999, 6 – 11.
- Kalverkämper (1998), Hartwig: Fach und Fachwissen. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L. Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 1 - 24.
- Kalverkämper (1992), Hartwig: Hirachisches Vergleichen als Methode in der Fachsprachenforschung. In: Baumann, Klaus-Dieter/Kalverkämper, Hartwig: Kontrastive Fachsprachenforschung. Tübingen 1992: Narr, sider, 61-77.
- Kalverkämper (1990), Hartwig: Gemeinsprache und Fachsprachen – Plädoyer für eine integrierte Sichtweise. In: Stickel, Gerhard: Deutsche Gegenwartssprache. Tendenzen und Perspektiven. Jahrbuch des Instituts für deutsche Sprache. Berlin 1990, 89 – 125.
- Kastberg, Peter: Kulturaspektet i teknisk oversættelse – en ny runde i et gammelt spil. In: Hermes 28-2002. Århus 2002: Handelshøjskolen i Århus, 179-193.
- Kay (2000), Martin: Preface. In: Véronis, Jean: Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers, xv - xx.
- Kay (1997), Martin: The proper place of men and machines in language translation. In: Machine Translation. Amsterdam 1997: Kluwer Academic Publishers, 3 - 23. The article appeared as a Xerox PARC Working Paper in 1980.
- Kenny, Dorothy: Equivalence. In: Baker, Mona: Routledge Encyclopedia of Translation Studies. London 1998: Routledge, 77 – 80.

- Kjær, Anne Lise: Überlegungen zum Verhältnis von Sprache und Recht bei der Übersetzung von Rechtstexten der Europäischen Union. In: Sandrini (1999b), Peter: Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr Verlag Tübingen, 63-82.
- Kjær, Anne Lise: Thi kendes for ret - om lemmata og eksempler i juridisk fagleksikografi. In: Hermes, Journal of Linguistics no. 18 - 1997, 157 – 175.
- Kjær, Anne Lise: Vergleich von Unvergleichbarem. Zur kontrastiven Analyse unbestimmter Rechtsbegriffe. In: Von Allgegenwart der Lexikologie. Kontrastive Lexikologie als Vorstufe zweisprachiger Lexikographie. (Hrsg.) Hans-Peder Kromann & Anne Lise Kjær. Tübingen 1995: Max Niemeyer Verlag, 39 – 56.
- Kjær, Anne Lise: Normbetingede ordforbindelser i tysk juridisk sprog. København 1990: ARK.
- Koller, Werner: Einführung in die Übersetzungswissenschaften. Wiesbaden 1997: Quelle & Meyer.
- Koning, Michiel de: Bringing Controlled Language Support to the Desktop. In: EAMT Workshop, TKE'96. Proceedings. Wien 1996. 29-30 August 1996, 11 – 19.
- Konstantinou, Vassilis/Sykes, John/ Yannopoulos, Georgios N.: Can Legal Knowledge be Derived from Legal Texts? In: Proc. Fourth Int. Conf. on Artificial Intelligence and Law. Baltimore 1993: ACM, 218-227.
- Krings, Hans P.: Blick in the 'Black Box' – Eine Fallstudie zum Übersetzungsprozeß bei Berufsübersetzern. In: Reiner Arntz (Hrsg.): Textlinguistik und Fachsprache. Aila-Symposium, Hildesheim 13. – 16. April 1987: Olms, 393-411.
- Krings, Hans P.: Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht. Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Fransösislernern. Tübingen 1986: Gunter Narr Verlag.
- Kurzton, Dennis: Judicial Remedies and Verbal Aspect. In: Linguists and Lawyers. Issues we confront. Arbeiten zu Sprache und Recht. Tostedt 1997: Attikon Verlag, 121-144 .
- Kurzton, Dennis: "Language of the Law and Legal Language." In: Laurén, Christer/Nordman, Marianne (eds.): Special Language. From Humans Thinking to Thinking Mashines. Clevedon, PA 1989: Multilingual Matters; 283-290
- Kussmaul, Paul: Text-Type Conventions and Translating: Some Methodological Issues. In: Trosborg, Anna (ed.): Text typology and translation. Amsterdam 1997: John Benjamins B.V., 67 – 83.
- Lando, Ole: Kort indføring i komparativ ret. København 1986: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Language International, april 2001: TRADOS 5 in 20 Questions.
- Larsen, Aase Voldgaard: Informationsstrukturen in deutschen Verträgen. In: Netværk LSP, Nyhedsbrev Nr. 13, april 1998, 87 – 103. Handelshøjskolen i Århus.
- Laurén, Christer/Myking, Johan/Picht, Heribert: Terminologi som vetenskapsgren. Lund 1997: Studentlitteratur.
- Lehr, Andrea: Kollokationen und maschinenlesbare Korpora - ein operationales Analysemodell zum Aufbau lexikalischer Netze: Tübingen 1996: Niemeyer.
- Lehto, Leena: The need for standardisation of concept equivalents in the field of law. In: Nekeman, P. (ed.): Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm, 431 - 437.
- Lenders, Wilfried: Computereinsatz in der angewandten Linguistik. Forum Angewandte Linguistik: Frankfurt am Main 1993: Peter Lang Verlag.
- Lenders, Wilfried/Wilée: Linguistische Datenverarbeitung. Wiesbaden 1998: Westdeutscher Verlag.
- Lind, Åge: Å oversette en juridisk tekst. In: Synaps 8 (2001). Bergen 2001: Norges Handelshøyskole, 25 – 37.
- Lind, Åge: Fagkunnskap og språkkunnskap. Uatskillelige eller lykkelig separert? Om oversettelse af juridisk materiale. In: LSP, Nyhedsbrev nr. 14, dec. 1998, 37 – 43.
- Lindberg, Beb: Korpuslingvistik. Del 1: Korpusen och dess användning i språkforskningen <http://www.ling.su.se/staff/beb/korpus/htm>, 1- 111.
- Lionbridge: Lionbridge eSupport Reduces Translation Costs for IBM: Case Study. http://www.lionbridge.de/kc/ec.asp?sort=product_loc&pageNum=1&sonent=liox_ibm_case_stu dy. 12.11.02.

- Luckhardt, Heinz-Dirk/Zimmermann, Harald H.: Sprachwissenschaft – Computerlinguistik. Band 14. Computergestützte und maschinelle Übersetzung -praktische Anwendung und angewandte Forschung. Saarbrücken 1991: AQ-Verlag.
- Luttermann, Karin: Übersetzen juristischer Texte als Arbeitsfeld der Rechtslinguistik. In: de Groot (1999a), Gérard-René/Schulze, Reiner: Recht und Übersetzen. Baden-Baden 1999: Nomos Verlagsgesellschaft, 47 – 58.
- Madsen, Bodil Nistrup: Terminologi. Principper og metoder. København 1999: Gads Forlag.
- Madsen, Dorte: Towards a Description of Communication in the Legal Universe. Translation of Legal Texts and the Skopos Theory. In: Fachsprache. International Journal of LSP, 1997/1-2, 17 – 27.
- Madsen, Dorte: Et handlingsteoretisk grundlag for faglig oversættelse. In: V. Hjørnager Pedersen og N. Krogh-Hansen: Oversættelsehåndbogen, Munksgaards Forlag, 1994, 131 – 138.
- Mandl, Thomas/Womser-Hacker, Christa: Modellierung und Implementierung von unsicheren Wissen in Faktendatenbanken. In: Hitzenberger, Ludwig (hg.): Angewandte Computerlinguistik. Hildesheim 1995: Georg Olms Verlag, 159 - 175.
- Mayer, Felix (1998): Eintragsmodelle für terminologische Datenbanken - Ein Beitrag zur übersetzungsorientierten Terminographie. Tübingen 1998: Gunter Narr Verlag Tübingen.
- Mayer, Felix: Zur Abbildbarkeit terminologischer Informationen im Recht. In: LSP Identity and Interface, Research, Knowledge and Society. København 1997, 318 - 327.
- Mayer, Felix: The representation of inconsistent relationships in termbanks. In: TKE '96, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1996: INDEKS-Verlag, 225–232.
- Maynard, Diana: Identifying contextual information for multiword term extraction. In: THE '96, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1996, INDEKS-Verlag, 212-221.
- Mayr, Elisabeth/Sandrini, Peter: Coming to terms with legal information. In: TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 455 – 463.
- McTait, Kevin et al: A Building Blocks Approach to Translation Memory”. In: Aslib Conference Proceedings. Translating and the computer. London 1999: Aslib/IMI.
- Mehl, Stephan: Zur Präzisierung des Begriffs der Unschärfe. In: Hitzenberger, Ludwig (hg.): Angewandte Computerlinguistik. Hildesheim 1995: Georg Olms Verlag, 143 – 151.
- Melby (2000), Alan K. : Sharing of translation memory databases derived from aligned parallel texts. In: Véronis, Jean Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers, 347 - 368.
- Melby (1982), Alan K.: A bilingual concordance system and its use in linguistic studies. In: LACUS Forum. Columbia, S.C. 1982, 541 – 549.
- Mills, Bernard: Some aspects of legal translation in the European Communities. In: Nekeman, P. (ed.): Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm, 471 - 474.
- Morin, Emmanuek: Automatic acquisition of semantic relations between terms from technical corpora. In: TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 268 – 278.
- Munoz, J.F. & Galindo, F.: Matrim Man Expert System on Marital Law. In Database and Expert Systems Application. 4th International Conference, DEXA 1993. Prague, Czech Republic, September 1993. Proceedings. Berlin 1993: Springer-Verlag, 498 - 501.
- Musacchio, Maria Theresa, Giuseppe Palumbo: A model for translation-oriented terminology in the domain of building construction. In: TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 671 - 683.
- Müller, Johannes/ Stahl, Holger: Die semantische Gliederung als adäquate semantische repräsentationsebene für einen sprachverstehenden 'Grafikeditor'. In Hitzenberger, Ludwig (hg.): Angewandte Computerlinguistik. Hildesheim 1995: Georg Olms Verlag, 211 -225.
- Neiffer, Lotte: Erfahrungen mit computerunterstützter Übersetzung. In: Translation und interkulturelle Kommunikation: 40 Jahre Fachbereich Angewandte Sprachwissenschaft der Johannes Gutenberg-Universität Mainz in Germersheim. Frankfurt am Main 1987: Verlag Peter Lang.
- Nielsen, Sandro: Engelsk-dansk juridisk basisordbog. København 1993: Munksgaard.

- Nieper, Franz: Die Übersetzung eines Gesetzbuches am Beispiel der deutschen Übersetzung des niederländischen Burgerlijk Wetboek. In: de Groot (1999a): *Recht und Übersetzen*. Baden-Baden 1999: Nomos Verlagsgesellschaft, 175 -188.
- Nord, Christiane: A Functional Typology of Translations. In: Trosborg, Anna (ed.): *Text typology and translation*. Amsterdam 1997: John Benjamins B.V., 43 - 65.
- Nord, Christiane: *Einführung in das funktionale Übersetzen*. Tübingen 1993: A. Francke Verlag.
- Nuopponen, Anita/Toft, Bertha/Myking, Johan: I terminologins tjänst. Festskrift for Heribert Picht på 60-årsdagen. Vasa 2000: Vaasa.
- Oeser, Erhard/Picht, Heribert: Terminologische Wissenstechnik. In: *Fachsprachen. Languages for Special Purposes*. L Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 2229 – 2237.
- Olohan, Maeve: *Intercultural Faultlines. Research Models in Translation Studies 1. Textual and Cognitive Aspects*. Manchester 2000: St. Jerome Publishing.
- Paepcke, Fritz: Die Illusion der Äquivalenz. In: *Suche die Meinung: Karl Dedecius d. Übers. U. Mittler, zum 65. Geburtstag/hrsg. von Elvira Grözinger u. Andreas Lawaty*. Wiesbaden 1986: Harrassowitz.
- Pescatore, Pierre: Das Konzipieren übersetzungsgerechter juristischer Dokumente. In: de Groot (1999a), Gérard-René/Schulze, Reiner: *Recht und Übersetzen*. Baden-Baden 1999: Nomos Verlagsgesellschaft, 91-100.
- Peters (1997a), Carol/Picchi, Eugenio: Reference Corpora and Lexicons for Translators and Translation Studies. In Trosborg, Anna (ed.): *Text typology and translation*. Amsterdam 1997: John Benjamins B.V., 247 -274.
- Peters (1997b), Carol/Picchi, Eugenio: Bilingual Reference Corpora for Translators and Translation Studies, <http://www.ilc.pi.cnr.it/pisystem/artcomparab.htm>, dato: 110200.
- Picht, Heribert: Erarbeitung und Anwendung begrifflicher Strukturierungen. In: *Hermes - Journal of Linguistics* no. 18 – Århus 1997: Handelshøjskolen i Århus, 33 – 50.
- Picht (1996a), Heribert: Om begreb og objekt. . In: Myking, Johan et al.: *Terminologi – system og kontekst*. Nordisk minisymposium 1996. Oslo 1996: Norges forskningsråd, 197 - 218.
- Picht (1996b), Heribert: Teori- emperi - korpus med hensyn til terminologiforskning. In: *Fackspråk i olika kontexter, Forskning i Norden, Proceedings of the University of Vaasa*. Laurén, Christer/Nordman, Marianne, 1996, 9 – 22.
- Picht, Heribert: Vidensrepräsentation i termbanker og vidensbanker. In: *Terminologi, Edb og videsteknik*. Varde 1992: Handelshøjskole Syd, 54-76.
- Piperidis, Stelios et al: From sentences to words and clauses. In: Véronis, Jean: *Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora*. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers, 117 - 137.
- Piperidis, Stelios et al: A Multi-level Framework for Memory-Bases Translation Aid Tools. In: *Aslib Conference Proceedings. Translating and the computer*. London 1999: Aslib/IMI.
- Poulin, D./St-Vincent, P. & Bratley, P.: Contradiction and Confirmation. In *Database and Expert Systems Application. 4th International Conference, DEXA 1993*. Prague, Czech Republic, September 1993. Proceedings. Berlin 1993: Springer-Verlag, 502 - 513.
- Presas, Marisa: Problembestimmung und Problemlösung als Komponenten der Übersetzungskompetenz. In: Fleischmann et al (Hrsg.) *Translationsdidaktik. Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*. Tübingen 1997: Gunter Narr Verlag, 587 – 592.
- Puuronen, Anita: Dynamiska begrepp inom tre vetenskapsområden. En presentation av delprojektet teknik. In: Myking, Johan et al.: *Terminologi – system og kontekst*. Nordisk minisymposium 1996. Oslo 1996: Norges forskningsråd, 219- 230.
- Quiroz, Gabriel et al.: Some considerations on the relationship between the terminologist and the expert in the building of a database. In: *TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering*. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 169–179.
- Quist, Christian: Begreb & Term – et terminologisk værktøj til PC'en. In: *Terminologi & kvalitet*. Nordterm-symposium 9.-11. juni 1995. Reykjavik 1997.
- Rasmussen, Hjalte: *EU-ret i kontekst*. København 1998: GadJura.

- Rasmussen, Kirsten Wølch/Engberg, Jan: Genre analysis of legal discourse. In: *Hermes, Journal of Linguistics* no. 22, Århus 1999, 113 – 132.
- Rayar, W.: Problems of legal translation from the point of view of a translator. In: Nekeman, P. (ed.): *Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm*, 451 - 454.
- Redmond, Lucille: The virtues of controlled language.
In: <file:///E:/LeJournal/article.asp-articleIndex=1071.htm>. Udskrivet 16.01.2001, 1-4.
- Reinke, Uwe: Towards a closer integration of termbases, translation memories, and parallel corpora - a translation-oriented view. In: *TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag*, 527 -543.
- Reinke, Uwe: Integrierte Übersetzungssysteme. Betrachtungen zu Übersetzungsprozeß, Übersetzungsproduktivität und Arbeitssituation. In: *Lebende Sprachen* Nr. 3/1997, 97 – 106.
- Reiß, Katharina/Vermeer, Hans J.: *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. Tübingen 1984: Niemeyer*.
- Ring, Gerhard/Olsen-Ring, Line: *Einführung in das skandinavische Recht. Jus Schriftenreihe. Ausländisches Recht. München 1999: Verlag C.H. Beck*.
- Roberts. Roda P.: The need for systematization of translation theory. In: Nekeman, P. (ed.): *Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm*, 117 – 123.
- Rogers, Margaret: Synonymy and Equivalence in Special-language Texts. A Case Study in German and English Texts on Genetic Engineering. In: Trosborg, Anna (ed.): *Text typology and translation. Amsterdam 1997: John Benjamins B.V.*, 217 –245.
- Rolland, Maria Theresia: Ein semantikorientierter Ansatz im Bereich der Sprachverarbeitung. In Hitzenberger, Ludwig (hg.): *Angewandte Computerlinguistik. Hildesheim 1995: Georg Olms Verlag*, 195 -209.
- Romary, L. & Patrice Bonhomme: Parallel alignment of structured texts. In: Véronis, Jean: *Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers*, 201 - 218.
- Ruge, Gerda: Die automatische Extraktion semantischen Wissens aus großen Korpora. In Hitzenberger, Ludwig (hg.): *Angewandte Computerlinguistik. Hildesheim 1995: Georg Olms Verlag*, 179 - 193.
- Sachtleber, Susanne: Textstile in der Wissenschaftssprache. In: Hartmut Schröder: *Fachtextpragmatik. Tübingen 1993: Gunter Narr Verlag*, 61 – 79.
- Sager, J.C.: Text Types and Translation. In: Trosborg, Anna (ed.): *Text typology and translation. Amsterdam 1997: John Benjamins B.V.*, 25 - 41.
- Sager, Juan C: The Artificial Language Approach to Machine Translation. In: *Übersetzungswissenschaft: Ergebnisse und Perspektiven; Festschrift für Wolfram Wilss zum 65. Geburtstag/ hrsg. von Reiner Arntz und Gisela Thome. Tübingen 1990: Narr*, 509 – 516.
- Sager, Juan C.: ”Machine Translation and a Typology of Texts”. In: Laurén, Christer/Nordman, Marianne (eds.): *Special Language. From Humans Thinking to Thinking Mashines. Clevedon, PA 1989: Multilingual Matters*, 397-409.
- Salevsky, Heidemarie: General, specific and particular theories of translation and their relation to practice. In: Nekeman, P. (ed.): *Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm*, 79 –82.
- Sandrini, Peter (1999a): Legal terminology. Some aspects for a new methodology. In: *Hermes, Journal of Linguistics* no. 22, Århus 1999, 101 – 111.
- Sandrini (1999b), Peter : *Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr Verlag*.
- Sandrini (1999c), Peter: Deutsche Rechtssprache für italienisches Recht: Der Fall Südtirol. In: de Groot(1999a): *Recht und Übersetzen. Baden-Baden 1999: Nomos Verlagsgesellschaft*, 189-200.
- Sandrini, Peter: *Übersetzung von Rechtstexten: Die Rechtsordnung als Kommunikationsrahmen. In: Lundquist, L./Picht, H./Qvistgaard, J.(ed.): LSP Identity, Research, Knowledge and Society, Copenhagen, 1998, 865 –875.*

- Sandrini, Peter (1996): Terminologiearbeit im Recht: Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers. Network for Terminology. Viena 1996: Internat.
- Sarcevic, Susan: Das Übersetzen normativer Rechtstexte. In: Sandrini (1999b), Peter: Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr Verlag, 103-118.
- Sarcevic, Susan: Translation of legislation – with special emphasis on languages of limited diffusion. In: Nekeman, P. (ed.): Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm, 455 – 462.
- Schäler, Reinhard: Machine Translation, Translation Memories and the Phrasal Lexicon. In: EAMT Workshop: TKE '96. Wien 1996, 29-30 August 1996, Proceedings, 21–33.
- Schmidt, W./ Scherzberg J.: Fachsprachen und Gemeinsprache. In: Sprachpflege – Zeitschrift für gutes Deutsch. 1968/4, 65 – 84.
- Schmidt-Wiegand, Ruth: Anwendungsmöglichkeiten und bisherige Anwendung von philologisch-historischen Methoden bei der Erforschung der älteren Rechtssprache. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 277-282.
- Schmitz, Klaus-Dirk/Wahle, Kirsten: Software-lokalisierung. Tübingen 2000: Stauffenburg Handbücher.
- Schmitz, Klaus-Dirk: Cross references in terminological databases. In: TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 391 – 400.
- Schmitz, Klaus-Dirk: Überlegungen zum Einsatz und zur Evaluierung von Terminologieverwaltungssystemen. In: Lebende Sprachen, 4/1994, 145 – 149.
- Schuller, Thilo: Integrierte Übersetzungssysteme. Saarbrücker Studien zur Sprachdatenverarbeitung. Saarbrücken 1995: Universität des Saarlandes.
- Schweighofer, Erich/Scheithauer, Dieter: Legal terminology research in an internet/www environment. In: TKE '96, Terminology and Knowledge Engineering, Frankfurt 1996: INDEKS-Verlag, 59–67.
- Schweighofer, Erich/Winiwarter, Werner/Merkl, Dieter: The Computation of Similarities in Large Corpora of Legal Texts. In: Fifth Int. Conf. on Artificial Intelligence and Law. New York 1995: ACM, 119-126.
- Schweighofer, Erich/ Winiwarter Werner: Legal Expert System KONTERM – Automatic Representation of Document Structure and Contents. In: Database and Expert Systems Application. 4th International Conference, DEXA 1993. Prague, Czech Republic, September 1993. Proceedings. Berlin 1993: Springer-Verlag, 486 – 497.
- Selle, Sigrid: Fachtextsorten der Institutionensprachen II: Erlaß, Verordnung, Dekret. In: Fachsprachen. Languages for Special Purposes. L Hoffmann et al. Berlin/New York 1998: Walter de Gruyter, 529-532.
- Siebeck, Paul: Einführung in die Rechtsvergleichung. Tübingen 1996: J.C.B. Mohr.
- Simard, Michael: Multilingual text alignment. In Véronis, Jean: Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers, 49 - 67.
- Simonnæs (2001a), Ingrid: Rechtskulturelle Unübersetzbarkeit? Ein Vergleich zwischen Norwegen und Deutschland. In: Felix Mayer: Language for special purposes: perspectives for the new millennium. Tübingen 2001. Narr, 759-766.
- Simonnæs (2001b), Ingrid: Zur Hermeneutik als Verstehenshilfe bei Rechtstexten. In: LSP & Professional Communication. Volume 1, Nummer 1, April 2001. København: 2001: Dansk Selskab for Fagsprog og Fagkommunikation, 78 –99.
- Simonnæs, Ingrid: Textsorten und Terminologie – zum Stand des Fachwissens beim Leser von 'Urteilsurkunden'. In: LSP. Nyhedsbrev Nr. 13, april 1998, Handelshøjskolen i Århus.
- Simonnæs, Ingrid: Tysk Rett – En oversikt. Med Oversættelsesøvinger. Bergen 1993: Fakkbogforlaget.
- Skujina, Valentina: Localisation and internationalisation problems in computer terminology. In: TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 582 – 593.
- Sofritti, Marcello: Textmerkmale deutscher und italienischer Gesetzesbücher: Übersetzung und kontrastive Analyse. In: Sandrini (1999b), Peter: Übersetzen von Rechtstexten.

- Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr Verlag, 119-136.
- Spang-Hanssen, Henning: Fagsprog og almensprog. In: Skrifter om anvendt og matematisk lingvistik 10/1983, 85 –100.
- Spies, Christina: Vergleichende Untersuchung von integrierten Übersetzungssystemen mit Translation-Memory-Komponenten. Saarbrücker Studien zur Sprachdatenverarbeitung. Saarbrücken 1995: Universität des Saarlandes.
- Stehle/Stehle: Die rechtliche und steuerliche Wesensmerkmale der verschiedenen Gesellschaftsformen. Vergleichende Tabellen. Stuttgart 1995: Boorberg Verlag.
- Stengel-Hauptvogel, Ina: Juristisches Übersetzen. Spanisch – Deutsch. Forum für Fachsprachenforschung. Tübingen 1997:Gunter Narr Verlag Tübingen.
- Steurs, Frieda: Machine aided termbank construction. Development of an integrated and learning system for semi-automatic annotation. A technological tool for translation memories. In: TKE '99, Terminology and Knowledge Engineering. Frankfurt 1999: INDEKS-Verlag, 401 – 409.
- Stolze (1999a), Radegundis: Die Fachübersetzung – Eine Einführung. Tübingen 1999: Narr Studienbücher.
- Stolze (1999b), Radegundis: Expertenwissen des juristischen Fachübersetzers. In: Sandrini (1999b), Peter : Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr Verlag, 45-62.
- Stolze (1992a), Radegundis: Hermeneutisches Übersetzen. Linguistische Kategorien des Verstehens und Formulierens beim Übersetzen. Tübingen 1992: Gunter Narr Verlag.
- Stolze(1992b), Radegundis: Rechts- und Sprachvergleich beim Übersetzen juristischer Texte. In: Baumann, Klaus-Dieter/Kalverkämper, Hartwig: Kontrastive Fachsprachenforschung. Tübingen 1992: Narr.
- Tamm, Ditlev: Juristerne. Studiet og sproget. København 1994: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Teubert, Wolfgang (edit.): International Journal of Corpus Linguistics, contents volume 4. Amsterdam 1999: John Benjamins publishing company.
- Thomas, Patricia and Judge, Anne: "Knowledge based Integrated Terminology System (KITES)." In: Laurén, Christer/Nordman, Marianne (eds.): Special Language. From Humans Thinking to Thinking Mashines. Clevedon, PA 1989: Multilingual Matters; 411-467.
- Tiscornia, D.: Meta-Reasoning in Law: A Computational Model. In: Database and Expert Systems Application. 4th International Conference, DEXA 1993. Prague, Czech Republic, September 1993. Proceedings. Berlin 1993: Springer-Verlag, 514 - 522.
- TRADOS: Die Neue Funktionen der Übersetzungssysteme. Neue Funktionen in TRADOS 5.5. Stuttgart udskriftsdato: 2002.06.02. URL:<http://www.trados.com/>
- TRADOS: Translator's WorkBench. User Guide/Benutzerhandbuch. Stuttgart 2000.
- Trosborg, Anna: Text typology: Register, Genre and Text Type. In: Trosborg, Anna (ed.): Text typology and translation. Amsterdam 1997: John Benjamins B.V., 3 – 23.
- Trumpp, Eva Cassandra: Fachtextsorten kontrastiv. Forum für Fachsprachenforschung. Tübingen 1998: Gunter Narr Verlag Tübingen.
- Véronis, Jean: Parallel Text Processing. Alignment and Use of Translation Corpora. Dordrecht 2000: Kluwer Academic Publishers.
- Vlachopoulos, Stefanos: Die Übersetzung von Vertragstexten: Anwendung und Didaktik. In: Sandrini (1999b), Peter: Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr Verlag, 137-154.
- Vlachopoulos, Stefanos: Übersetzungsorientierte Stilanalyse eines common law-Vertrages. In: Lebende Sprachen 1/97, 10 –12.
- von Eyben, Bo og von Eyben W.E.: Juridisk ordbog. Thomson 1999: København.
- von Eyben: Juridisk Grundbog. Loven. 2. København 1989: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- von Eyben: Juridisk Grundbog. Retskilderne. 1. København 1988: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- von Eyben: Juridisk grundbog. Dommen – kontrakten. Juridisk stil og sprogbrug. København 1975: Juristforbundets Forlag.

- Vermeer, Hans J.: Translation today: Old and new problems. In: Mary Snell-Hornby: Translation Studies. An interdisciplinary. Amsterdam 1984: Benjamins, 3-16.
- Wagner, Jürgen: Gesellschaftsrecht in der Schweiz und in Lichtenstein - Eine Einführung mit vergleichenden Tabellen. München 1995: Rehm Verlagsgruppe.
- Wagner, Ralph: Korpusbasierte Konstruktion unscharfer Einheiten. Revision und Modifikation Harris'scher Verfahren. In: Hitzenberger, Ludwig (hg.): Angewandte Computerlinguistik. Hildesheim 1995: Georg Olms Verlag, 153 -158.
- Wank, Rolf: Die juristische Begriffsbildung. München 1985: Verlag C.H. Beck.
- Walter, Charles (Ed.): Computer Power and Legal Language - The use of computational Linguistics, artificial Intelligence and Expert Systems in the Law. New York 1988: Quorum Book, sider.
- Walter, Hilmar: On the problem of Routine and Creativeness in Translation. In: Nekeman, P. (ed.): Translation, our future. Proceedings from the Xith World Congress of FIT. Maastricht 1988: Euroterm, 106 -109.
- Webb, Lynn E.: Advantages and disadvantages of translation memory: a cost/benefit analysis.
URL: <http://webbsnet.com/translation/thesis.html>. 2001
- Wiesmann, Eva: Berücksichtigung von Textsortenkonventionen bei der Übersetzung von Rechtstexten am Beispiel der Übersetzung italienischer *Atti di citazione* ins Deutsche. In: Sandrini (1999b), Peter: Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen 1999: Gunter Narr Verlag, 155-182.
- Wiesmann, Eva: Phraseologische Verbindungen in der italienischen Rechtssprache. In: LSP Identity and Interface, Research, Knowledge and Society. København 1997, 251 - 260.
- Wilms, Franz-Josef M: Intelligente Textvorbereitung und rechnergestützte Übersetzungshilfen: Chancen für produktiveres Übersetzen. In: Übersetzungswissenschaft: Ergebnisse und Perspektiven; Festschrift für Wolfram Wilss zum 65. Geburtstag/ hrsg. von Reiner Arnzt und Gisela Thome. Tübingen 1990: Narr, 499 - 508.
- Wright, Sue Ellen/Budin, Gerhard: Handbook of terminology management, Volume 1. Amsterdam 1997: John Benjamins Publishing Company.
- Wüster, Eugen: Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie. København 1985: Handelshøjskolen i København.
- Zwigert, Konrad/Kötz, Hein: Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiet des Privatrechts. Tübingen 1996: Mohr.

10. BILAG

Bilag 1

Antal af no matches og ikke handlingsidentiske matches i ParKorp-A/S-hukommelserne

	AS1	AS2	AS3	AS4	AS5	AS6	AS7	I alt (i %)
Ikke-handlingsidentiske matches	14	4	11	18	10	5	3	8
No matches	30	38	30	29	25	36	28	26
Segmenter i alt i de oversatte tekster	120	121	120	121	119	118	119	
I alt i procent	37	35	34	39	29,5	35	26	34
Antal af matches i %	63	65	66	61	70,5	65	74	66

Bilag 2

Identitetsgrader i ParKorp-A/S

Indholds- krav i medfør af Aktiesel- skabs- loven	På basis af AS1	På basis af AS2	På basis af AS3	På basis af AS4	På basis af AS5	På basis af AS6	På basis af AS7
Navn + binavne	56 – 100	53 – 100	53 – 100	36 – 39	56 – 100	39 – 100	53 – 100
Hjemsted	47 – 75	31 – 81	31 – 81	52 – 85	67 – 96	34 – 79	49 – 100
Formål	45 – 60	31 – 36	32 – 64	41	47 – 75	43 – 75	38 - 44
Aktiekapi- talens størrelse + pålydende	53 – 76	35 – 57	43 – 74	41 – 62	62 – 82	58 – 85	64 – 84
Stemmeret	52 – 89	47 – 89	36 – 75	58 – 93	44 – 94	40 – 80	41 – 96
Ledelse	30 – 93	30 – 90	32 – 100	44 – 64	34 – 100	34 – 35	31 – 100
Revisor	58 – 82	32 – 72	<30 % - 100	35 – 65	41 – 89	30 – 59	34 - 100
Indkaldel- se af general- forsamling	36 – 52	32 – 51	42 – 69	32 – 33	44 – 58	36 – 54	36 – 58
Dagsorden	58 – 100	79 - 91	55 - 85	32 - 63	58 – 100		58 – 100
Valg af dirigent		100	39	39	100	39	100
Bestyrel- sens beretning	<30 % - 100	55	35 – 100	<30 % - 100	42 – 100	40	<30 % - 100
Fremlæg- gelse af årsregn- skabet	44 – 71		35 – 57	39 – 56	38 – 69	40 – 92	34 - 95
Anvendel- se af overskud m.m.	80 – 87	80 - 100	80 – 100	77 – 94	83 – 92	70 – 80	69 – 83
Bestyrel-	31						

sens/direktionens decharge							
Valg af bestyrelsesmedlemmer	43 – 100	42 – 57			<30 % - 100	43 – 100	100
Valg af revisor	92 – 100	92 – 100	92 – 100	92 – 100	92 – 100	88	92 – 100
Eventuelt	96 – 100	<30 % - 100	93 - 100	96	100	96 – 100	<30 % - 100
Regnskabsår	37 – 82	43 – 72	31 - 79	38 - 70		39 – 75	42 – 78
Om aktierne skal lyde på navn eller ihænderhaver	30 – 37	37	50 – 84	34 – 64	39 – 59	34 – 90	64 – 93
Om aktierne skal være ikke-omsætningsaktier	34 – 55	31 – 100	50 – 95	35	59 – 77	56 – 58	31 – 100

Note: Jeg medtager ikke matches, hvor den bagvedliggende juridiske handling ikke er identisk med udgangssegmentets realiserede handling. Ligeledes medtager jeg *ikke no matches*. I de tilfælde, hvor realiseringen af et indholdssegment indeholder et eller flere 100 %-matches, anfører jeg dog <30 %, hvis et sådant også udgør den sproglige aktualisering af indholdssegmentet, da det ellers kunne give et fejlagtigt indtryk af, at det pågældende indholdssegment udelukkende er realiseret i form af 100-matches, altså at den sproglige realisering af indholdssegmentet er identisk i samtlige korpustekster. Et tomt felt indikerer, at indholdssegmentet enten ikke er aktualiseret i de dokumenter, der er blevet oversat på basis af den konkrete TM, eller at indholdssegmentet i de enkelte dokumenter udelukkende realiseres i form af <30 %-matches.

11. RESUME

TRANSLATION MEMORY-SYSTEMER SOM VÆRKTØJ TIL JURIDISK OVERSÆTTELSE. – KRITISK VURDERING AF ANVENDELIGHEDEN AF TRANSLATION MEMORY-SYSTEMER TIL OVERSÆTTELSE AF SELSKABS- RETLIG DOKUMENTATION.

I den foreliggende afhandling undersøges anvendeligheden af translation memory-systemer (TM) til oversættelse af juridisk dokumentation, herunder belyses TM-systemers muligheder og begrænsninger.

Afhandlingens primære formål er at give svar på, om en TM i dens nuværende form er i stand til at kompensere for det forhold, at juridiske sprogs realiseringsformer er kultur-bundne størrelser og derfor ikke kan opfattes som hverken en begrebmæssig eller tekst-konventionel fællesmængde.

Metodisk bliver spørgsmålet besvaret med udgangspunkt i en undersøgelse af, om og i givet fald i hvilket omfang et TM-system kan bidrage konstruktivt til løsningen af de problemtyper, som typisk opstår i forbindelse med oversættelse af juridiske tekster.

Med udgangspunkt i den teoretiske oversættelsesteori, der beskæftiger sig med juridisk oversættelse, kan det fastslås, at de problemer, som den juridiske oversætter typisk konfronteres med, kan sammenfattes i tre hovedproblemtyper:

1. interpretation af kildeteksten,
2. gengivelse af kildesprogligt realiserede begreber på en faglig adækvat måde på målsproget, og
3. fagsproglig tilpasning af oversættelsen til målretssystemets tekstkonventioner.

Det interpretative problem (1) er begrundet i juraens institutionalitet, herunder retssystemspecifikke fortolkningsprocedurer og arbejdsmåder, mens det terminologiske problem (2) opstår, fordi juridiske begreber på den ene side er dynamiske erkendelsesenheder, og på den anden side kulturbundne realiseringsformer, hvorfor der sjældent er fuldstændig ækvivalens mellem begreber fra forskellige retssystemer. Det tekstkonventionelle problem (3) eksisterer som følge af, at de enkelte retssystemer som en deskriptiv norm gør brug af indbyrdes forskellige måder at udtrykke bestemte tilbagevendende juridiske handlinger på. Juridisk oversættelse forudsætter således, at oversætteren har kendskab til den relation mellem sprogligt mønster og juridisk handling, der kendetegner de forskellige juridiske tekstsor-ter.

På baggrund af en sammenholdelse af problemtypernes karakter med et TM-systems konception og arbejdsmåde kan jeg konstatere, at en TM ikke er et anvendeligt sprogteknologisk værktøj til juridiske oversættelsesformål, hvis anvendeligheden alene vurderes ud fra systemets evne til at håndtere forekomsten af de juridiske oversættelsesproblemer.

I kraft af et TM-systems tekstgrundlag vil oversætteren nemlig som udgangspunkt ikke kunne hente hverken den faglige eller fagsproglige viden i en TM-database, som er forudsætningen for at kunne løse de oversættelsesproblemer, som han typisk konfronteres med, når han oversætter en juridisk tekst. Tekstgrundlaget består nemlig udelukkende af parallelle tekster, der foreligger i en kildesproglig udgave, der er oversat til et målsprog. Da en måltekst altid er underlagt de begrænsninger, der følger af dens tilblivelse i kraft af en kildetekst, vil målteksten ikke kunne fungere som et tekstmateriale, der på fyldestgørende vis kan dokumentere den målsproglige formuleringspraksis, herunder f.eks. tekstkonventioner og begrebers betydningsindhold. Derudover er kvaliteten af det målsproglige indhold i en TM-database i stort omfang afhængig af validiteten af de oversættelsesforslag, der lagres i TM-databasen, og dermed i sidste instans af oversætterens faglige og fagsproglige kompetence. Muligheden for at kunne genbruge tidligere oversættelser er ganske vist at betragte som et uvurderligt aktiv for oversætteren, da han får

adgang til en enorm mængde oversættelsesækvivalenter i form af oversættelsesforslag, der optræder i en kontekst på både kilde- og målsproget. Jeg mener dog, at der ikke kan herske tvivl om, at et TM-systems parallelle tekstgrundlag bør udvides med et tekstmateriale, der består af autentiske tekster på målsproget. Disse kan fungere som referencekorpus for oversætteren, der på et sådant grundlag sættes i stand til at gøre de faglige og fagsproglige iagttagelser, som er forudsætningen for at kunne oversætte en juridisk tekst både fagligt og fagsprogligt adækvat.

Til påvisning af, om inddragelsen af et målsprogligt referencemateriale, der består af autentiske tekster på målsproget, har en nytteværdi for den juridiske oversætter, undersøger jeg i afhandlingen på grundlag af et parallelt korpus bestående af danske A/S-vedtægter, der er oversat til tysk, henholdsvis den faglige og fagsproglige adækvans af de sætninger, som er udtryk for såkaldte juridiske rutineformler i det parallelle korpus. Jeg kan konstatere, at det målsproglige materiale i korpusset indeholder mange eksempler på, at kildetekstens faglige indhold, som oftest er aktualiseret i teksterne i form af fagudtryk, ikke er gengivet fagligt adækvat i målteksterne. Endvidere kan jeg fastslå, at de oversættere, som har oversat de danske kildetekster i det parallelle korpus til tysk, ikke har været bevidste om eller ikke har været bekendte med, at bestemte fagsproglige strukturer på målsproget afføder bestemte signalværdier hos den professionelle bruger i målretssystemet, hvorfor de skal være realiseret i den målsproglige tekst, der har en professionel bruger som adressat. Begrundelsen herfor er, at der i et hvert retssystem findes bestemte tilbagevendende juridiske handlinger, som realiseres i form af bestemte, deskriptivt normerede sproglige mønstre.

I det konkrete tilfælde undersøger jeg nytteværdien af at integrere en målsproglig formular tekst for et tysk aktieselskab i oversættelsesfasen. Der er tale om en tekstsart, der er funktionelt sammenlignelig med danske aktieselskabsvedtægter. Sammenholdelsen på tekstsorniveau viste sig at være yderst frugtbar, da formular teksten i kraft af en kommunikationssituation, der svarer til den kommunikationssituation, der gælder for danske aktieselskabsvedtægter, realiserer nogle af de samme juridiske handlinger som danske

aktieselskabsvedtægter. Oversætteren kan dermed gøre både faglige og fagsproglige iagttagelser af relevans for oversættelsen. Jeg mener således at have påvist, at det til juridiske oversættelsesformål er nødvendigt at kombinere TM-systemets parallelle tekstkorpus med et referencekorpus på målsproget, således at de to former for korporas respektive fordele kan inkorporeres i en TM. I afhandlingen præsenterer jeg en mulig metode til linkning af de to korporatyper.

I afhandlingen påviser jeg ligeledes, at en struktureret anvendelse af TM-systemer i form af bl.a. anførelse af situationsadækvate project settings, som angiver de træk, der karakteriserer en oversættelsesenhed i en TM-hukommelse, vil give oversætteren adgang til enhedens pragmatiske kontekst i form af f.eks. gældende ret, tekstsart og oversættelsesstrategi, hvorved den juridiske oversættelsesinterpretative og terminologiske problem kan afhjælpes et godt stykke hen ad vejen. Min samlede konklusion er derfor, at det er forsvarligt at anvende en TM til juridisk oversættelse, hvis man er opmærksom på systemets svagheder og strukturerer sine hukommelser, så de i størst muligt omfang tilgodeser den juridiske oversættelsesdisciplin.

Da anvendeligheden af en TM til alle former for oversættelse normalt bestemmes ud fra systemets evne til på baggrund af matchværdier at kombinere sætninger i hukommelsen, analyserer jeg i afhandlingens empiriske del, repetitionsgraden i de tekster, der er indeholdt i to parallelle korpora, der består af henholdsvis A/S- og ApS-vedtægter. Det kan konstateres, at juristerne ikke udtrykker sig videre standardiseret i tekstsarten *selskabsretlige vedtægter*, hvilken tekstsart ellers er kendetegnet ved, at juristerne med den type tekster foretager de samme juridiske handlinger igen og igen. Repetitionsgraden i A/S- og ApS-vedtægter er henholdsvis 7 % og 8 %, hvilket som udgangspunkt ikke synes at kunne begrunde anvendelsen af TM-systemer til juridisk oversættelse.

Da de nævnte tekstsarter netop er karakteriserede ved tilbagevendende juridiske handlinger i form af bl.a. juridiske rutineformler, der er karakteriserede ved et sprogligt handlingsmønster på sætningsniveau, undersøgte jeg desuden, i hvilket omfang TM-systemer er i stand til at lokalisere rutineformler i teksterne. Af de præskriptivt nor-

merede indholdssegmenter i A/S-vedtægter fandt systemet et match i 66% af tilfældene, hvilket ikke er videre imponerende, hvis man tager i betragtning, at disse indholdssegmenter pr. lovkrav skal være regulerede af vedtægterne. Begrundelsen er, at TM-systemer alene affotografer og sammenligner sætningers syntaktiske overfladestruktur, når den skal forsøge at kæde sætninger sammen, hvorfor systemet ofte ikke vil finde et match i hukommelsen, selv om hukommelsen indeholder segmenter, som i den semantiske struktur realiserer den samme juridiske basishandling som søgesegmentet.

Ved at integrere CL (kontrolleret sprog) i oversættelsesprocessen i form af sproglig revision af kildesprogssætningerne på overfladeniveau dokumenter jeg dernæst, at man i stort omfang kan kompensere for, at juristerne ikke formulerer sig fuldstændig ens, hver gang de skal formulere en bestemt, tilbagevendende juridisk handling. Ved at anvende TM som *authoring memory* (AM) påviste jeg således, at matchværdierne kan hæves betydeligt, hvorved anvendeligheden af TM-systemer til juridisk oversættelse generelt højnes.

Afhandlingens ovenfor beskrevne problemstilling sættes i afhandlingen i perspektiv i følgende kapitler:

Kap. 1 Indledning og problemformulering

Kap. 2 Den juridiske oversætters univers

Kap. 3 Juridisk sprog

Kap. 4 Juridisk oversættelse

Kap. 5 Juridiske oversættelsesproblemer

Kap. 6 Translation-memory-systemer

Kap. 7 Empiriske undersøgelser

Kap. 8 Konklusion og perspektivering

I kapitel 1 introduceres afhandlingens emne og centrale problemstilling.

I kapitel 2 beskrives rettens og retssprogenes systembundethed med udgangspunkt i de enkelte retssystemer, som udgør oversættelsens ekstralingvistiske ramme.

Efterfølgende diskuteres i kapitel 3, hvad man skal forstå ved retssprog og fagsprog-lighed. Der fokuseres i den sammenhæng på tekstsorbegrebet, og det tekstmateriale (A/S- og ApS-vedtægter), som udgør afhandlingens empiriske grundlag, præsenteres ud fra dette tekstperspektiv.

I kapitel 4 beskrives forskellige oversættelsesstrategier og oversættelsesteorier, som relaterer til juridisk oversættelse med det formål at formulere en oversættelsesstrategi med specifik gyldighed inden for den juridiske oversættelsesdisciplin. I kapitlet gives et overblik over den fortsatte diskussion af ækvivalensbegrebet og et ækvivalenskriterium, der kan finde anvendelse i forbindelse med juridisk oversættelse, præsenteres.

På baggrund af den litteratur, der beskæftiger sig med juridisk oversættelse, dokumenteres i kapitel 5 de problemtyper, der typisk opstår, når man oversætter en juridisk tekst.

I kapitel 6 beskrives TM-systemers konception og funktionsmåde. I forlængelse heraf sættes TM-systemers faciliteter i relation til den juridiske oversættelsesproblematik med det formål at redegøre for systemernes muligheder og begrænsninger som sprogteknologisk værktøj til juridiske oversættelsesformål.

I kapitel 7 belyses afhandlingens tilgrundliggende problemstilling i form af empiriske undersøgelser. Indledningsvist påvises juridiske teksters repetitionsgrad, som kan belyse, om jurister ved formuleringen af selskabsretlige vedtægter aktualiserer tilbagevendende sproglige handlingsmønstre. I den anden delundersøgelse undersøges det, om TM-systemer kan lokalisere juridiske rutineformler, som er udtryk for en fagsproglig formuleringsrutine. Det viste sig, at jurister, når de formulerer en tilbagevendende juridisk handling i form af rutineformler, kun udtrykker sig næsten ens, selv om det semantiske indhold er identisk. Det forhold, at jurister ikke formulerer sig helt identisk i

den syntaktiske overfladestruktur resulterer i, at et TM-system, der baserer på segmentering af tekster på sætningsniveau og disses reproduktion, kun har begrænset nytteværdi for den juridiske oversætter.

I den tredje delundersøgelse undersøges det som følge af TM-systemers begrænsede anvendelighed som konsekvens af de lave matchværdier, hvordan anvendeligheden kan højnes ved at inddrage kontrolleret sprog.

I den fjerde delundersøgelse vurderes de målsproglige oversættelser i det parallelle korpus med udgangspunkt i funktionelt lingvistiske kriterier for på den baggrund at kunne bedømme oversættelsernes henholdsvis faglige og fagsproglige adækvans.

I kapitel 8 sammenfattes undersøgelseernes resultater og rækken af nye spørgsmål, som afhandlingen rejser, præsenteres og perspektiveres.

12. KURZFASSUNG

TRANSLATION MEMORY-SYSTEME ALS SPRACHTECHNOLOGISCHES WERKZEUG BEI DER JURISTISCHEN ÜBERSETZUNG – KRITISCHE ANALYSE DER ANWENDBARKEIT VON TRANSLATION MEMORY-SYSTEMEN BEI DER ÜBERSETZUNG GESELLSCHAFTSRECHTLICHER DOKUMENTATION

Gegenstand der Dissertation ist eine Untersuchung der Anwendbarkeit von Translation Memory-Systemen bei der juristischen Übersetzung.

Im Mittelpunkt der Dissertationsarbeit steht dabei die Frage, ob ein Translation Memory (TM) in seiner jetzigen Form den besonderen Aspekten der Rechtssprachen gerecht werden kann, die dadurch charakterisiert sind, dass ihre Rechtsbegriffe an nationale Rechtsordnungen gebunden sind, weshalb z.B. der Wortschatz einer jeden Rechtssprache Träger einer nationalen Rechtsbegriffskultur ist, die je nach Rechtsordnung verschieden ist. In translatorischen Zusammenhängen kann also nicht von der Annahme ausgegangen werden, dass Rechtssprache eine universelle Größe ist. Dies betrifft vor allem einmal die Schriftlichkeit des Rechts, die in den verschiedenen Kulturen sehr unterschiedlich ausgeprägt ist, aber auch die Form der schriftlichen Fixierung des Rechts, die Textsortenkonventionen und die Differenziertheit der verwendeten Terminologie.

Wegen der obenerwähnten Systemgebundenheit der Rechtssprachen ist davon auszugehen – wie auch oftmals in der einschlägigen Literatur behauptet wird – dass Übersetzen wesentlich Rechtsvergleichung ist. Daraus folgt, dass der Kern der Übersetzung juristischer Terminologie und Textsortenkonventionen im Vergleichen des Ausgangssystems mit dem Zielsystem zu sehen ist, was jedoch mittels eines TM-Systems nicht möglich ist, da die in einem TM-System gespeicherten Übersetzungseinheiten nicht als eine vollwertige Dokumentationsgrundlage zu bewerten sind, da der Zieltext auf Grund

seiner Entstehung kraft eines Ausgangstextes nur sehr begrenzt Auskünfte über das zielsprachliche Rechtssystem geben kann.

Dies gab Anlaß zur Hypothese, dass ein TM-System nicht den besonderen Aspekten der Rechtsübersetzung gerecht werden kann. In der vorliegenden Arbeit wird deshalb ein Weg gesucht und aufgezeigt, wie herkömmliche TM-Systeme auf das juristische Übersetzen und die Bedürfnisse des juristischen Übersetzers zugeschnitten werden können. Dabei wird die Frage nach einer möglichen Erweiterung des TM-Systems um ein Textkorpus, das aus in der Zielsprache verfassten Texten derselben Textsorte (Satzungen) besteht, besonderer Aufmerksamkeit gewidmet.

Den zentralen Fragen wird in folgenden acht Kapiteln nachgegangen:

1. Einführung mit Forschungsfragen
2. Die Rechtsordnung als Kommunikationsrahmen für den juristischen Übersetzer
3. Rechtssprache
4. Juristisches Übersetzen
5. Juristische Übersetzungsprobleme
6. Translation Memory-Systeme
7. Empirische Untersuchungen
8. Ergebnisse

In Kapitel 1 werden die der Arbeit zu Grunde liegenden Forschungsfragen dargelegt.

In Kapitel 2 wird anhand einer Beschreibung der Rechtsordnungen als Kommunikationsrahmen für den juristischen Übersetzer die Systemgebundenheit des Rechts und der Rechtssprachen aufgezeigt.

Anschließend wird in Kapitel 3 diskutiert, was überhaupt unter Rechtssprache und Fachsprachlichkeit zu verstehen ist. Hierbei wird auf den Textsortenbegriff fokussiert und das Korpusmaterial (Satzungen einer dänischen AG und GmbH), das den empirischen Untersuchungen dienen soll, aus dieser Textperspektive vorgestellt.

In Kapitel 4 werden folglich einige relevante Übersetzungsstrategien vorgestellt und in Bezug auf Rechtsübersetzung aufeinander bezogen, um ein den besonderen Aspekten der Rechtsübersetzung entsprechendes Instrumentarium darzulegen. Es wird unter anderem ein Überblick über die andauernde Diskussion des Äquivalenzbegriffs gegeben und ein Äquivalenzbegriff mit Gültigkeit für die Rechtsübersetzung vorgestellt.

Auf der Grundlage einer Auswertung der einschlägigen Literatur zum Thema Rechtsübersetzen wird in Kapitel 5 die in Verbindung mit dem Übersetzen von Rechtstexten entstehenden Problemtypen aufgezeigt. Als Hauptprobleme stellten sich dabei heraus: Ermittlung des Textsinns (Interpretation), Erfassung und Realisierung konventionalisierter Ausdrucksweisen (Textsortenkonventionen) und die Übersetzung rechtsförmiger Begriffswörter (Terminologie).

In Kapitel 6 werden die Konzeption und Arbeitsweise eines TM-Systems vorgestellt und auf die Charakteristika der Rechtsübersetzung bezogen, um beurteilen zu können, inwieweit ein TM-System beim Übersetzen von Rechtstexten als sprachtechnologisches Werkzeug zum Einsatz kommen soll. Es hat sich herausgestellt, dass ein TM nur in sehr begrenztem Umfang zur Lösung der drei Problemtypen beitragen kann, und zwar nur dann wenn die Nutzung des TM-Systems unter Berücksichtigung der Eigenart der juristischen Übersetzung erfolgt.

Kapitel 7 enthält den empirischen Teil der Arbeit, der aus vier Einzelstudien besteht.

Begonnen wird mit einer Untersuchung des Repetitionsgrades juristischer Texte, die zeigen soll, inwieweit Juristen bei ihrer Ausformung von Satzungen wiederkehrende Satzmuster aktualisieren. Dabei liess sich feststellen, dass die untersuchten Texte einen sehr niedrigen Repetitionsgrad aufweisen.

In der zweiten Einzelstudie wird untersucht, ob und in welchem Umfang ein TM zur Lokalisierung der Standardformeln beitragen kann. Im Zentrum meines Blickfeldes befinden sich dabei die sogenannten Standardformeln, die als Ausdruck einer fachsprachlichen Formulierungsroutine zu betrachten sind. Es wurde deutlich, dass die Juristen bei der sprachlichen Realisierung der in regelmäßiger Wiederkehr realisierten juristischen Handlungen in der Form von Standardformeln sich nur in fast derselben syntaktischen Form ausdrücken, obwohl der semantische Inhalt identisch ist. Dass sich Juristen in der syntaktischen Struktur nicht ganz identisch formulieren hat zur Folge, dass ein TM-System, das auf Segmentierung von Texten auf Satzebene und auf der Reproduktion dieser Segmente basiert, für juristische Übersetzungszwecke nur begrenzten Wert hat.

Infolge mangelhafter Leistungsfähigkeit auf Grund niedriger TM-Matchwerte wird in der dritten Einzelstudie darauf eingegangen, wie eine höhere Leistungsfähigkeit durch die Heranziehung von *Controlled Language* zu erzielen ist.

In der letzten Einzelstudie werden die in dem Korpusmaterial enthaltenen Übersetzungen nach einem an der funktional orientierten Linguistik ausgerichteten Kriterienkatalog beurteilt, um feststellen zu können, ob die Übersetzungen fachlich und fachsprachlich adäquat sind. Die Heranziehung authentischer Texte des Zielrechtssystems als eine Art Tertium Comparationis bei der Übersetzung juristischer Texte und die Integration in ein TM-System haben sich als besonders sinnvoll erwiesen, denn nur ein geringer Teil der Übersetzungen war den funktionalen Kriterien entsprechend übersetzt worden.

Im abschließenden Kapitel 8 werden die Ergebnisse der vorliegenden Untersuchung zusammengefasst, und es wird ein Ausblick auf Fragen gegeben, die sich aus den vorliegenden Ergebnissen ergeben.